МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ІМ. Б. Д. ГАВРИЛИШИНА
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

З нагоди 60-річчя Західноукраїнського національного університету та 100-річчя з дня народження Богдана Гаврилишина

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

V Міжнародної науково-практичної конференції

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ»

30 квітня 2026 р.

Тернопіль
ЗУНУ

УДК 339

«**МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ». Збірник тез доповідей** V Міжнародної науково-практичної конференції (30 квітня, 2026 р.) – Тернопіль, 2026. – 350 с.

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри міжнародної економіки Західноукраїнського національного університету (протокол №10 від 17.06.2026 р.)

Оргкомітет:

Оксана ДЕСЯТНЮК, доктор економічних наук, професор, ректор Західноукраїнського національного університету – голова оргкомітету;

Андрій КРИСОВАТИЙ, д.е.н., професор, голова вченої ради ЗУНУ;

Микола ДИВАК, доктор технічних наук, професор, проректор з наукової роботи заступник голови оргкомітету;

Уляна КОРУЦ, доктор юридичних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Ірина ЗВАРИЧ, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки.

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки;

Kamila BORSEKOVA, Associate Professor and Head of Research & Innovation Centre at Faculty of Economics, Matej Bel University, Slovakia;

Eckhard FREYER, Professor, Dr., Vice Head of OMNIS Religio Vorstandt, Germany;

Aleksandra NOWAKOWSKA, Assoc. Prof., Director of the Institute of Urban and Regional Studies and Planning, Faculty of Economics and Sociology, University of Lodz, Poland;

Evangelos SISKOS, Professor of the Department of International and European Economic Studies, University of Western Macedonia, Greece;

Stanka TONKOVA, Professor, Research Director, University of National and World Economy, Bulgaria.

Редакційна колегія:

Іван ВАНКЕВИЧ, викладач кафедри міжнародної економіки;
Людмила ГЕРМАН, к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародної економіки;
Ірина ІВАЩУК, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;
Олег ІВАЩУК, к.е.н., старший викладач кафедри міжнародної економіки;
Олена КАРАСЬ, к.е.н, доц., доцент кафедри міжнародної економіки;
Віталіна КУРИЛЯК, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;
Максим КУРИЛЯК, к.е.н., старший викладач кафедри міжнародної економіки;
Марія ЛИЗУН, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;
Євген САВЕЛЬЄВ, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна економіка в умовах кліматичних змін: глобальні виклики», яка відбулася у Західноукраїнському національному університеті 30 квітня 2026 року.

За зміст наукових праць та достовірність наведених фактологічних і статистичних матеріалів відповідальність несуть автори

ЗМІСТ

ПРОГРАМА..... 10ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ.....24

Ana-Maria COATU.....25
INFLATION IMPACT ON INCOME INEQUALITY AT EU LEVEL IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Вадим ШУХМАНН 31
БЛОКЧЕЙН І ТОКЕНІЗАЦІЯ АКТИВІВ У НОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Karimli ILKIN.....34
PLASTIC WASTE MANAGEMENT

Руфан МІРЗАЄВ, Аслан КАРІМОВ.....36
СИНЕРГІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ АЗЕРБАЙДЖАНУ ТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....36

Людмила ГЕРУН 41
ЗНИЖЕННЯ ВУГЛЕЦЕВОГО СЛІДУ В ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГАХ ПЛАСТИКОВИХ ВІДХОДІВ

Андрій ШИШКОВСЬКИЙ 46
ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ПОВОЄННА ВІДБУДОВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС

СЕКЦІЯ 1. ЕКОБЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА ТА ІНКЛЮЗІЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ.....50

Ірина ЗВАРИЧ.....51
ДО ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ В ЦИРКУЛЯРНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Олена КАРАСЬ 55
ЕЛЕКТРОННІ ВІДХОДИ (E-WASTE) ТА ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

Anastasiya VIRKOVSKA.....58
CIRCULAR ECONOMY AS A DRIVER OF SOCIAL INCLUSION AND ENVIRONMENTAL SAFETY

Tetiana BUCHYNSKA.....61
THE ROLE OF SOFT SKILLS IN ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

Laryssa VERHUN 64
INTEGRATING SUSTAINABILITY AND ENVIRONMENTAL SECURITY INTO BUSINESS ETIQUETTE EDUCATION

Анна ГЛУЩЕНКО.....66
ЗЕЛЕНИЙ ТА ЦИФРОВИЙ ПЕРЕХІД УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ВІДБУДОВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Наталія БОЛКВАДЗЕ **70**
ІНКЛЮЗИВНА ЦИРКУЛЯРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК ЕКОБЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Максим КУРИЛЯК **74**
ЕНЕРГЕТИЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Олег ЧУХНІЙ **76**
УРБАНІСТИЧНІ БІЗНЕС-КЛАСТЕРИ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЦИРКУЛЯРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Богдан ДЕМИДОВ **80**
КРАУДФАНДИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Станіслав ЯКУБ **84**
МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В РЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

Juxiang Chi **89**
THE IMPACT OF LAND TRANSFER ON RURAL HOUSEHOLD INCOME IN CHINA

Wang CHENG **93**
THE DUAL IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON ESG STRATEGIES OF TECHNOLOGY ENTERPRISES

Deng YANRU **98**
PSYCHOLOGICAL EXPECTATIONS AND TURNOVER INTENTION AMONG AIRLINE EMPLOYEES: THE MEDIATING ROLES OF PERCEIVED VALUE AND SENSE OF ACHIEVEMENT

Shan LIWEI **104**
AI IN FINANCIAL ASSET MANAGEMENT: EFFICIENCY AND CHALLENGES

Zhang QIAN **106**
RESEARCH ON THE PERFORMANCE IMPACT OF MARKETING EXPENDITURE FROM THE PERSPECTIVE OF DIFFERENTIATION STRATEGY IN PHARMACEUTICAL ENTERPRISES

Вікторія КОРШУНОВА **111**
ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ЯК ВИКЛИК ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Anna TSAREVSKA **113**
ENVIRONMENTAL SECURITY IN WAR CONDITIONS. CHALLENGES FOR UKRAINE

Валерія ЛУЩІЙ **116**
РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У ФОРМУВАННІ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Anhelina KARPETS **118**
CIRCULAR ECONOMY AS A STRATEGIC INSTRUMENT FOR GUARANTEEING SOCIETAL ECO-SECURITY AND SUSTAINABLE POST-WAR REVIVAL OF UKRAINE

Іван ПАВЛОВ **122**
ВПЛИВ SMM НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ У КОНТЕКСТІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вікторія БОГУЦЬКА **124**
ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА І ЗМЕНШЕННЯ ВІДХОДІВ: ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО МАЙБУТНЬОГО

Вікторія ПЕТРІВ, Андріана МОРОЧИЛО **126**
ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА КРАЇН У КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ПЕРЕХІД НА ВІДНОВЛЮВАНУ ЕНЕРГЕТИКУ

Марія ФЕДОРІВ **130**
ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС: ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ангеліна КІСЬ, Марія ДЗЮБАК **133**
БІОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ПАНДЕМІЇ (НА ПРИКЛАДІ COVID-19)

Костянтин РИБАК **136**
МЕХАНІЗМ ВУГЛЕЦЕВОГО КОРИГУВАННЯ ІМПОРТУ (CBAM) ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Анастасія ЛАХНОВА **139**
МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЇ У «ЗЕЛЕНІ» ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Соломія ФЕДУНЧИК **142**
ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ НА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК СВІТОВОГО РИНКУ ОДЯГУ

Катерина МОТЯШ, Дарина ІВАНЧУК **145**
ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМОВАНИХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ (CBDC)

Анатолій ФЕЩАК **149**
ЕКОНОМІКА ЕКОЛОГІЧНОГО БУДІВНИЦТВА: ВПЛИВ ЕКО-МАТЕРІАЛІВ ТА ІННОВАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРУ НА ВАРТІСТЬ НЕРУХОМОСТІ

Діана ШТИКА **151**
РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОБЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

СЕКЦІЯ 2. ГЛОБАЛЬНА, РЕГІОНАЛЬНА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА **155**

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ **156**
СВІТОВИЙ ДОСВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МОДЕЛЕЙ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Лілія МИХАЙЛИШИН, Ольга ЗАХАРОВА **158**
ВПЛИВ БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ НА ПРОГРЕС УКРАЇНИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Наталія СТАХОВА, Вікторія АДАМИК **163**
МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ТАКТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 163

Оксана МИГАЛЬ **167**
ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Natalia BATRYN **170**
THE CONCEPT OF LEADERSHIP IN SECURITY MANAGEMENT

Олександра БРАТКО **173**
ПЕРЕБУДОВА ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МАРКЕТИНГОВУ СТРАТЕГІЮ КОМПАНІЙ

Nataliya MAZUR **177**
DIGITALIZATION OF HR TECHNOLOGIES AND ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF ENTERPRISES UNDER CONDITIONS OF MILITARY TURBULENCE

Максим КУРИЛЯК **179**
АДАПТАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ ДО БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ У ГАЛУЗЕВОМУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ВИМІРАХ

Станіслав ПЕТРИШИН, Віталіна КУРИЛЯК, Роман ГЕРУС **182**
ТЕХНОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОБОРОННОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЇ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА НОВІ МОДЕЛІ БЕЗПЕКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ольга ДЕМ'ЯНЮК **189**
ГЛОБАЛЬНІ КЛІМАТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

Денис ТКАЧУК **192**
КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Цзоу Джиган (Zou Zhigang) **195**
ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ КИТАЮ В УМОВАХ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ВІЙНИ З США

Андрій ПРОЦЯК **197**
ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІ ТОВАРИ З ВИСОКОЮ ДОДАНОЮ ВАРТІСТЮ ЯК ДРАЙВЕР НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Юрій КУШНІР **200**
ІНКЛЮЗИВНІСТЬ І СТАЛІСТЬ У РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

Андрій ЛИЗУН **203**
ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВ-КАНДИДАТІВ НА ВСТУП ДО ЄС

Ігор ПРУС **206**
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ЦИФРОВИМИ ПОСЛУГАМИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Назарій ГАЙДУК **209**
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КОРПОРАЦІЙ

Вікторія ГЕЛЯС **212**
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОКОЛІННЯ Z ТА РИНКУ ПРАЦІ

Дмитро ШЕВЦІВ **214**
СТРАТЕГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА МІЖНАРОДНА ЕКСПАНСІЯ ЛОГІСТИЧНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Вероніка ЯКИМЧУК **216**
ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Андрій БРИНДАЛЬСЬКИЙ **219**
ВОДНІ РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Ангеліна МИРОНЮК **224**
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ

Марта ЖУК **227**
КОН'ЮКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ НАФТИ

Діана БУБЛИЧ **231**
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА

Іванна ВІТУШИНСЬКА **233**
КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ КАМ'ЯНОГО ВУГІЛЛЯ

Вероніка ГУБІЦЬКА **236**
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ АВТОМОБІЛІВ

Анна КАЛИНОБРОДСЬКА **240**
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ КАВИ

Ліля ВИХРИСТ **242**
ДИНАМІКА І СТРУКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ СМАРТФОНІВ

Владислава РУДА **245**
КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ КОЛЬОРОВИХ МЕТАЛІВ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Михайло ШЛЯПСЬКИЙ **247**
ТРЕНДИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ОДЯГУ

Яна ОЛІЙНИК **251**
АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ ДЕРЕВИНИ

Крістіна ЦВІГУН **253**
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

СЕКЦІЯ 3. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ **255**

Марія ЛИЗУН **256**
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ

Вікторія НЕБРАТ **259**
ІНСТИТУЦІЙНА СПАДЩИНА І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Olena SHEVCHENKO **263**
UKRAINE'S ROLE IN THE FORMATION OF A NEW WORLD ECONOMIC ARCHITECTURE: A VIEW THROUGH THE PRISM OF BOHDAN HAVRYLYSHYN'S IDEAS

Людмила ГЕРМАН **267**
ЦИФРОВА МОБІЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Наталія КОСТЕЦЬКА **271**
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ ОЛІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ

Максим КУРИЛЯК **276**
РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН СУСІДСТВА У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

Станіслав ПЕТРИШИН, Віталіна КУРИЛЯК **280**
ІНТЕГРАЦІЙНА АДАПТИВНІСТЬ ЄС У ПЕРІОДИ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КРИЗ: ДОСВІД РОЗШИРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ СХІДНОЇ ХВИЛІ

Константин ВИСОЦЬКИЙ, ... **285**
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИХ ФОРМАТАХ ЄС

Ксенія ШКАБАРА **288**
ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ РОЗРИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ

Дар'я ОВЧАРЕНКО **291**
ФРАНЦУЗЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРОТЯГОМ ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Анастасія БЛОЩИЧАК **294**
ВИХІД МАЛИХ ВИРОБНИКІВ НА РИНОК ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ FATHER'S WINE

Лілія КУЛИК **298**
БАРСЕЛОНА ЯК ПРИКЛАД УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Андріана КУЧМІЙ **303**
МАРКЕТИНГОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЛОНДОНУ

Анжеліка СТЕЛЬМАХ **306**
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОПЕНГАГЕНУ

Михайло ДАНЬКО **308**
ІННОВАЦІЙНІ ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄС

Тарас ЯВОРСЬКИЙ **310**
ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Богдан ПАЛАМАРЧУК **312**
УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Дар'я ОНОФРІЄНКО **314**
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Назарій БАС **317**
ПІДХОДИ ДО АДАПТАЦІЇ БРЕНДУ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Андріана БОЖАГОРА **320**
СУЧАСНІ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Вікторія ГЕЛЯС **324**
ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

Ольга ДРОЗДЮК **327**
АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ

Юрій ЧОПИК **330**
ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЗАДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ У МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІКУ

Максим ГУРАЛЬ **333**
ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОПЕРАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Андрій МОСТОВИЙ **336**
МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК У ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ (ГЛДВ)

Yuliana PYTURA **339**
CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE BUSINESS TECHNOLOGIES IN INTERNATIONAL MARKETING COMMUNICATIONS

Юлія СУХОВИЧ **342**
ЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГУ ТА РЕКЛАМИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ: ВИКЛИКИ, ПРИНЦИПИ ТА ПРАКТИКИ

Юрій ЧОРНОУС **345**
РОЛЬ КРАЇН У ПІДТРИМЦІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ САНКЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ

Володимир СИМКО **348**
УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ІМ. Б. Д. ГАВРИЛИШИНА

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

З нагоди 60-річчя Західноукраїнського національного університету та 100-річчя з дня народження Богдана Гаврилишина

П Р О Г Р А М А

V Міжнародної науково-практичної конференції

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ»

30 квітня 2026 року

Тернопіль
ЗУНУ
2026

ПОЧЕСНІ ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Оксана ДЕСЯТНЮК, д. е. н. професор, ректор ЗУНУ, голова оргкомітету;

Андрій КРИСОВАТИЙ, д.е.н., професор, голова вченої ради ЗУНУ

Микола ДИВАК, д. т. н., професор, проректор з наукової роботи ЗУНУ, заступник голови оргкомітету;

Уляна КОРУЦ, д. ю. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи ЗУНУ;

ЗАРУБІЖНІ ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Kamila BORSEKOVA, Associate Professor and Head of Research & Innovation Centre at Faculty of Economics, Matej Bel University, Slovakia;

Eckhard FREYER, Professor, Dr., Vice Head of OMNIS Religio Vorstandt, Germany;

Aleksandra NOWAKOWSKA, Assoc. Prof., Director of the Institute of Urban and Regional Studies and Planning, Faculty of Economics and Sociology, University of Lodz, Poland;

Evangelos SISKOS, Professor of the Department of International and European Economic Studies, University of Western Macedonia, Greece;

Stanka TONKOVA, Professor, Research Director, University of National and World Economy, Bulgaria.

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Іван ВАНКЕВИЧ, викладач кафедри міжнародної економіки;

Людмила ГЕРМАН, к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародної економіки;

Ірина ІВАЩУК, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;

Олег ІВАЩУК, к.е.н., старший викладач кафедри міжнародної економіки;

Олена КАРАСЬ, к.е.н, доц., доцент кафедри міжнародної економіки;

Віталіна КУРИЛЯК, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;

Максим КУРИЛЯК, к.е.н., старший викладач кафедри міжнародної економіки;

Марія ЛИЗУН, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;

Євген САВЕЛЬЄВ, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки.

ГОЛОВА ПРОГРАМНОГО КОМІТЕТУ

Ірина ЗВАРИЧ, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки.

ЧЛЕНИ ПРОГРАМНОГО КОМІТЕТУ

Людмила ГАВРИЛЮК-ЄНСЕН, к. е. н., доц., директор ННІМВ ім. Б.Д. Гаврилишина;

Віта СЕМАНЮК, д. е. н., професор, професор, начальник науково-дослідної частини;

Марія ЛИЗУН, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки;

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки.

Kamila BORSEKOVA, Associate Professor and Head of Research & Innovation Centre at Faculty of Economics, Matej Bel University, Slovakia;

Eckhard FREYER, Professor, Dr., Vice Head of OMNIS Religio Vorstandt, Germany;

Aleksandra NOWAKOWSKA, Assoc. Prof., Director of the Institute of Urban and Regional Studies and Planning, Faculty of Economics and Sociology, University of Lodz, Poland;

Evangelos SISKOS, Professor of the Department of International and European Economic Studies, University of Western Macedonia, Greece;

Stanka TONKOVA, Professor, Research Director, University of National and World Economy, Bulgaria.

Місце проведення конференції:

Західноукраїнський національний університет
Корпус №1

Зал електронних ресурсів ЗУНУ

м. Тернопіль, вул. Львівська 11

https://wunu-edu-ua-ternopil.zoom.us/j/9697641106?omn=84823474149

Ідентифікатор конференції: **969 764 1106**

Код доступу: **3004**

ПОРЯДОК РОБОТИ

30 квітня 2026 р.

10^{00} – 10^{15}	**урочисте відкриття конференції**
10^{15} – 13^{00}	**пленарне засідання**
14^{00} – 16^{00}	**робота в секціях**
16^{00} – 16^{10}	**закриття конференції**

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

ВІТАЛЬНІ СЛОВА

Андрій КРИСОВАТИЙ, д.е.н., проф., голова вченої ради ЗУНУ

Микола ДИВАК, д. т. н., професор, проректор з наукової роботи ЗУНУ

Людмила ГАВРИЛЮК-ЄНСЕН, к. е. н., доц., директор ННІМВ ім. Б.Д. Гаврилишина

Євген САВЕЛЬЄВ, д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки ЗУНУ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Модератор: д.е.н., проф. Ірина ЗВАРИЧ

Оксана КАЧУРІВСЬКА
керівниця Центру підтримки підприємців «Дія.Бізнес» у Тернополі
ГРАНТОВА ПІДТРИМКА ЯК ДРАЙВЕР СТАРТУ ТА ЗАПУСКУ МАЛОГО ТА МІКРОБІЗНЕСУ

Вероніка ЧАЛА
професор Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро
НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В ЄС

Ana-Maria COATU
PhD. Student in Economics at School of Advanced Studies of the Romanian Academy, Doctoral School of Economic Sciences, National Institute for Economic Research „Costin C. Kirițescu”
Assistant Lecturer, PhD. at Agora University of Oradea
INFLATION IMPACT ON INCOME INEQUALITY AT EU LEVEL IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Оксана БУЯЧОК
співзасновник/винороб Father’s wine VB
ІСТОРІЯ УСПІХУ КРАФТОВОЇ ВИНОРОБНІ FATHER’S WINE В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

David ALENGA
assistant professor and researcher at the Norwegian University of Science and Technology
A BIG PICTURE VIEW OF CRISIS IMPEDIMENTS TO A WORLD BEYOND FOSSIL FUELS

Вадим ШУХМАНН
здобувач ступеня доктора філософії ЗУНУ
БЛОКЧЕЙН І ТОКЕНІЗАЦІЯ АКТИВІВ У НОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Magdalena ŚLEBOCKA
doctor of the University of Lodz, Poland
REVITALIZATION – FROM SOURCES OF FINANCING TO SOCIAL INCLUSION.

Руфан МІРЗАЄВ, Аслан КАРІМОВ
здобувачі ступеня доктора філософії ЗУНУ
СИНЕРГІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ АЗЕРБАЙДЖАНУ ТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Karimli ILKIN
PhD student of WUNU
PLASTIC WASTE PROBLEM IN THE GLOBAL ECONOMY

Андрій ШИШКОВСЬКИЙ
здобувач ступеня доктора філософії ЗУНУ
ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ПОВОЄННА ВІДБУДОВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС

Людмила ГЕРУН
здобувач ступеня доктора філософії ЗУНУ
ЗМЕНШЕННЯ ВУГЛЕЦЕВОГО СЛІДУ В ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГАХ ПЛАСТИКОВИХ ВІДХОДІВ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОБЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА ТА ІНКЛЮЗІЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Модератор: д.е.н., проф. Ірина ЗВАРИЧ

Ірина ЗВАРИЧ
Західноукраїнський національний університет
ДО ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ В ЦИРКУЛЯРНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Дар'я ОНОФРІЄНКО
Державний університет економіки і технологій
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Олена КАРАСЬ
Західноукраїнський національний університет
ЕЛЕКТРОННІ ВІДХОДИ (E-WASTE) ТА ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

Анастасія ВІРКОВСЬКА
Західноукраїнський національний університет
CIRCULAR ECONOMY AS A DRIVER OF SOCIAL INCLUSION AND ENVIRONMENTAL SAFETY

Laryssa VERHUN
West Ukrainian National University
INTEGRATING SUSTAINABILITY AND ENVIRONMENTAL SECURITY INTO BUSINESS ETIQUETTE EDUCATION

Максим КУРИЛЯК
Західноукраїнський національний університет
ЕНЕРГЕТИЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Juxiang Chi
West Ukrainian National University
THE IMPACT OF LAND TRANSFER ON RURAL HOUSEHOLD INCOME IN CHINA

Максим ЛЕНІК
Західноукраїнський національний університет
ДЛЯ УКРАЇНИ СВАМ СТАЄ КАТАЛІЗАТОРОМ ПЕРЕХОДУ ВІД СИРОВИННОЇ МОДЕЛІ ДО КЛІМАТИЧНО НЕЙТРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ангеліна КАРПЕЦЬ
Західноукраїнський національний університет
ЕКОБЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА ТА ІНКЛЮЗІЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вікторія БОГУЦЬКА
Західноукраїнський національний університет
ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА І ЗМЕНШЕННЯ ВІДХОДІВ: ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО МАЙБУТНЬОГО

Анатолій ФЕЩАК
Західноукраїнський національний університет
ЕКОНОМІКА ЕКОЛОГІЧНОГО БУДІВНИЦТВА: ВПЛИВ ЕКО-МАТЕРІАЛІВ ТА ІННОВАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРУ НА ВАРТІСТЬ НЕРУХОМОСТІ

Людмила ГАЛЮЛЬКО
Західноукраїнський національний університет
ЗАНЕПАД КЛІМАТИЧНОЇ ПОВІСТКИ В ЕПОХУ ПЕРЕОЗБРОЄННЯ: ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ

Діана ШТИКА
Західноукраїнський національний університет
РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОБЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Анастасія ЛАХНОВА
Західноукраїнський національний університет
ВПЛИВ КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ

Анна ЦАРЕВСЬКА
Західноукраїнський національний університет
КЛІМАТИЧНА МІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Соломія ФЕДУНЧИК
Західноукраїнський національний університет
ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ НА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК СВІТОВОГО РИНКУ ОДЯГУ

Діана ДУБЛЯНКО
Західноукраїнський національний університет
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

Андрій БРИНДАЛЬСЬКИЙ
Західноукраїнський національний університет
ВОДНІ РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Анастасія ПЕРШИНА
Західноукраїнський національний університет
РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Вероніка ЯКИМЧУК
Західноукраїнський національний університет
ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Софія ОЛЕКСІВ
Західноукраїнський національний університет
ЗЕЛЕНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК НОВА ЕКОНОМІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ: ХТО ВИГРАЄ У СВІТІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН?

Анна ЦАРЕВСЬКА
Західноукраїнський національний університет
ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ. ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Катерина МОТЯШ, Дарина ІВАНЧУК
Західноукраїнський національний університет
ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМОВАНИХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ (CBDC)

Костянтин РИБАК
Західноукраїнський національний університет
МЕХАНІЗМ ВУГЛЕЦЕВОГО КОРИГУВАННЯ ІМПОРТУ (СВАМ) ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Вікторія ПЕТРІВ
Західноукраїнський національний університет
ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА КРАЇН У КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ПЕРЕХІД НА ВІДНОВЛЮВАНУ ЕНЕРГЕТИКУ

Ольга ЧМУХ
Західноукраїнський національний університет
ЗЕЛЕНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Вероніка ДРОБІТЛИВА
Західноукраїнський національний університет
КЛІМАТИЧНІ РИЗИКИ ТА ВАРТІСТЬ ЖИТТЯ: ЧИ ЗНИЖУЮТЬ ЗЕЛЕНІ РІШЕННЯ ІНФЛЯЦІЮ ТА ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ?

Яна ВІВЧАРИК
Західноукраїнський національний університет
ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА ЯК НОВИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

Вікторія КОРШУНОВА
Західноукраїнський національний університет
ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ЯК ВИКЛИК ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Валерія ЛУЩІЙ
Західноукраїнський національний університет
РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У ФОРМУВАННІ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

СЕКЦІЯ 2. ГЛОБАЛЬНА, РЕГІОНАЛЬНА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Секція організовується в рамках реалізації проєкту фундаментальних наукових досліджень «Модель регіональної безпеки: економічні й технічні аспекти сталого розвитку та цивільного захисту під час війни» (реєстраційний номер: 0124U000063)

Модератор: д.е.н., проф. Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ
Західноукраїнський національний університет
СВІТОВИЙ ДОСВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МОДЕЛЕЙ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Віталіна КУРИЛЯК, Станіслав ПЕТРИШИН
Західноукраїнський національний університет
ТЕХНОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОБОРОННОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ ТА НОВІ МОДЕЛІ БЕЗПЕКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Наталія СТАХОВА
Західноукраїнський національний університет
Вікторія АДАМИК
Національний університет "Львівська політехніка"
МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ТАКТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ КРИЗАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Лілія МИХАЙЛИШИН, Ольга ЗАХАРОВА
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ВПЛИВ БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ НА ПРОГРЕС УКРАЇНИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Nataliya MAZUR
West Ukrainian National University
DIGITALIZATION OF HR TECHNOLOGIES AND ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF ENTERPRISES UNDER CONDITIONS OF MILITARY TURBULENCE

Максим КУРИЛЯК
Західноукраїнський національний університет
АДАПТАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ ДО БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ У ГАЛУЗЕВОМУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ВИМІРАХ

Ольга ДЕМ'ЯНЮК
Західноукраїнський національний університет
ГЛОБАЛЬНІ КЛІМАТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

Ігор ПРУС
Західноукраїнський національний університет
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ЦИФРОВИМИ ПОСЛУГАМИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Юрій КУШНІР
Західноукраїнський національний університет
ІНКЛЮЗИВНІСТЬ І СТАЛІСТЬ У РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

Назарій ГАЙДУК
Західноукраїнський національний університет
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КОРПОРАЦІЙ

Марія ДЗЮБАК, Ангеліна КІСЬ
Західноукраїнський національний університет
БІОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ПАНДЕМІЇ (НА ПРИКЛАДІ COVID-19)

Валерія БУРДА
Західноукраїнський національний університет
ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Вероніка ГУБІЦЬКА
Західноукраїнський національний університет
РОЗВИТОК СВІТОВОГО РИНКУ АВТОМОБІЛІВ

Яна ОЛІЙНИК
Західноукраїнський національний університет
ТРЕНДИ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ДЕРЕВИНИ

Валерія БУРДА
Західноукраїнський національний університет
ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Марта ЖУК
Західноукраїнський національний університет
КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ НАФТИ

Діана БУБЛИЧ
Західноукраїнський національний університет
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА

Владислава РУДА
Західноукраїнський національний університет
КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ КОЛЬОРОВИХ МЕТАЛІВ

Михайло ШЛЯПСЬКИЙ
Західноукраїнський національний університет
ТРЕНДИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ОДЯГУ

Ліля ВИХРИСТ
Західноукраїнський національний університет
ДИНАМІКА І СТРУКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ СМАРТФОНІВ

Іванна ВІТУШИНСЬКА
Західноукраїнський національний університет
КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ КАМ’ЯНОГО ВУГІЛЛЯ

Ангеліна МИРОНЮК
Західноукраїнський національний університет
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ

Крістіна ЦВІГУН
Західноукраїнський національний університет
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Анна КАЛИНОБРОДСЬКА
Західноукраїнський національний університет
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ КАВИ

Роман ШАБЛІЙ
Західноукраїнський національний університет
РОЗВИТОК РИНКУ ЛІТОГРАФІЧНОГО ОБЛАДНАННЯ

Андріана МОРОЧИЛО
Західноукраїнський національний університет
ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА КРАЇН У КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ПЕРЕХІД НА ВІДНОВЛЮВАНУ ЕНЕРГЕТИКУ

Ілля БАЙДА
Західноукраїнський національний університет
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В УМОВАХ «ВУГЛЕЦЕВОГО ПОДАТКУ»

СЕКЦІЯ 3. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ

Секція організовується у рамках реалізації проєкту 101239881 – EUROWUNU – ERASMUS-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH «Кафедра європейської інтеграції ім. Жана Моне Західноукраїнського національного університету (EUROWUNU)»

Модератор: д.е.н., проф. Марія ЛИЗУН

Марія ЛИЗУН
Західноукраїнський національний університет
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ

Людмила ГЕРМАН
Західноукраїнський національний університет
ЦИФРОВА МОБІЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Сергій ВАСИЛЬЧЕНКО
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
СУЧАСНА ДИЛЕМА ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗМІНЮВАТИСЬ АБО ЗНИКНУТИ?

Дар'я ОВЧАРЕНКО
Державний університет економіки і технологій
ФРАНЦУЗЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРОТЯГОМ ВІЙНИ. ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Віталіна КУРИЛЯК, Станіслав ПЕТРИШИН
Західноукраїнський національний університет
ІНТЕГРАЦІЙНА АДАПТИВНІСТЬ ЄС У ПЕРІОДИ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КРИЗ: ДОСВІД РОЗШИРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ СХІДНОЇ ХВИЛІ

Богдан ПАЛАМАРЧУК
Державний університет економіки і технологій
УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Максим КУРИЛЯК
Західноукраїнський національний університет
РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН СУСІДСТВА У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

Андрій ЛИЗУН
Західноукраїнський національний університет
ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВ-КАНДИДАТІВ НА ВСТУП ДО ЄС

Константин ВИСОЦЬКИЙ
Західноукраїнський національний університет
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИХ ФОРМАТАХ ЄС

Андрій ЗІНЧУК
Західноукраїнський національний університет
АКТИВІЗАЦІЯ РОЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МСП У ФОРМУВАННІ КЛІМАТИЧНО НЕЙТРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анастасія БЛОЩИЧАК
Західноукраїнський національний університет
ВИХІД МАЛИХ ВИРОБНИКІВ НА РИНОК ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ FATHER'S WINE

Ольга ДРОЗДЮК
Західноукраїнський національний університет
АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СТАНДАРТІВ ЄС: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ

Ксенія ШКАБАРА
Західноукраїнський національний університет
ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЄС В УМОВАХ РОЗРИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ

Марія ФЕДОРІВ
Західноукраїнський національний університет
ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС: ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Лілія КУЛИК
Західноукраїнський національний університет
БАРСЕЛОНА ЯК ПРИКЛАД УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Андріана КУЧМІЙ
Західноукраїнський національний університет
МАРКЕТИНГОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЛОНДОНУ.

Андрій ЛЮТИЙ
Західноукраїнський національний університет
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Ana-Maria COATU
PhD. Student in Economics at School of Advanced Studies of the Romanian Academy, Doctoral School of Economic Sciences, National Institute for Economic Research „Costin C. Kirițescu”
Assistant Lecturer, PhD. at Agora University of Oradea

INFLATION IMPACT ON INCOME INEQUALITY AT EU LEVEL IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The relationship between inflation and inequality is a topic of great interest in the economic literature, with contradictory empirical results, studies reporting positive, negative, nonlinear or insignificant relationships, which suggests a contextual dependency insufficiently investigated in the European space.

This research extends the analysis by integrating the normative framework of the 2030 Agenda, demonstrating that inflation is not a simple macroeconomic phenomenon, but a structural mechanism that can compromise social sustainability in the long term. We identified a gap in the literature review that consists in very few studies that simultaneously analyse the impact of inflation on several dimensions of the SDGs in the European context.

Our main purpose is to analyse and quantify the impact of inflation on the economic and social indicators used to measure the degree of achievement of SDG 1, SDG 8 and SDG 10 at the EU level, during the period 2014–2024.

Methodology and research hypotheses

Our research has two main hypotheses:

Hypothesis 1 – Asymmetric social impact (SDGs 1 & 10): Rising inflation leads to increased income inequality and poverty rates. The transmission mechanism targeted is the degradation of the purchasing power of low-income employees (working poor), whose real incomes do not keep pace with the increase in prices of basic goods.

Hypothesis 2 – Inflation–economic growth correlation (SDGs 8): High inflation exerts a negative impact on the growth rate of real GDP per capita, discouraging investment and reducing aggregate demand.

We used a quantitative econometric approach based on panel data analysis for the 27 EU Member States, for the period 2015–2024 (270 observations after transformation into first differences). The data are extracted from Eurostat, and the processing was performed in EViews 12 Student Lite. The methodology includes: descriptive statistical analysis; Im, Pesaran & Shin (IPS) test for stationarity;

correlation matrix (levels and stationary series); Hausman test; EGLS model with random effects; Granger test (2 lags); Jarque-Bera test.

Table 1

Analysed indicators

Indicator	Sustainable Development Goal	Justificare
Inflation (Consumer Price Index)	Macroeconomic context	The central independent variable; acts as a regressive tax on fixed incomes
Gini Index	SDG 10	Standard indicator of income concentration; allows comparability at EU level
Poverty risk (40% median threshold)	SDG 1	Identifies severe poverty; relevant for groups without the capacity to absorb price shocks
Working poverty (working poor)	SDG 1 & 8	Demonstrates that employment is no longer sufficient protection in inflationary conditions
S80/S20 Index	SDG 1 & 10	The ratio of the incomes of the richest 20% to the poorest 20% – similar to the Gini Index
Real GDP/ capita growth	SDG 8	Tests whether aggregate economic growth reduces inequality and poverty

Source: own work

We analysed the abovementioned indicators using descriptive statistics.

Table 2

Descriptive statistics – 270 observations, 27 EU Member States, 2015–2024

Indicator	Mean	Median	Min.	Max.	St. Dev.	Skewness	Kurtosis
Inflation (%)	2,92	1,90	-1,50	19,40	3.67	1.98	7.31
Gini Index	29,61	29,20	20,90	40,80	3.96	0.35	2.88
Poverty Risk (%)	16,55	16,05	8,60	25,40	3.06	0.60	3.43
In-Work Poverty (%)	8,12	7,85	2,50	18,90	3.82	0.25	2.05
S80/S20 (Distribution)	4,81	4,47	3,03	8,32	1.16	0.85	3.05
Real GDP Growth (%)	2,28	2,23	-11,44	23,46	3.81	0.32	7.45

Source: own work

Inflation averages 2.92%, with extreme values ranging from -1.5% to 19.4%, reflecting the volatility of the period under review (pandemic crisis, energy shock

2022). The average Gini coefficient of 29.61 indicates a moderate level of inequality at EU level, but the high standard deviation signals major disparities between Member States. Real GDP growth shows extreme variability, from -11.44% (Spain, 2020) to +23.46% (Ireland, 2015), confirming the asymmetry of temporal shocks.

Correlation analysis

Table 3

Main correlation relationships (levels and stationary series, n = 270)

Relations	Levels of correlation	Unit roots correlations	Interpretation
GINI and Poverty Risk	0.862 (very strong)	0.402 (moderate)	Inequality is a strong structural determinant, but shocks have a moderate impact
In-Work Poverty and Poverty Risk	0.728 (strong)	0.429 (moderate)	Confirmă transmiterea șocurilor, dar mai slabă decât relația structurală (persistentă în timp)
GINI and In-Work Poverty	0.634 (strong)	0.152 (weak)	The relationship is predominantly structural, not dynamic
Inflation and Poverty Risc	0.060 (non-existent)	0.045 (non-existen)	Confirms the absence of inflation impact

Source: own processing in EViews 12

Inflation is not the determinant of structural poverty in the EU (2014–2024). Income inequality (Gini and S80/S20) is the main predictor of all forms of poverty. GDP growth does not automatically translate into reduced inequality or poverty, in the absence of explicit redistributive mechanisms, the benefits of growth are captured by the upper segments of the income distribution.

Panel Models and Granger Causality

For the correlation analysis, we used the Hausman test, where we had to choose between the Fixed Effects model (the model considers that each of the 27 countries has unique, fixed features, which must be completely isolated) and the Random Effects model (considers that the differences between countries are random variations in a common European system).

The result obtained (Prob = 0.9476 – higher than the threshold of 0.05) indicates the absence of a significant correlation between the error components specific to the entities (countries) and the explanatory variables (D_GINI, Inflation, D_Poverty, D_Labor_Poverty), so we cannot reject the null hypothesis. The role of the Hausman

test is to verify whether the differences specific to each country (their unique features) are correlated or not with the independent variables (Gini, Inflation, etc.).

We analyzed the delta Poverty Risk (the dependent variable) as a function of the inflation constant to correlate the inflation „shock" with the „change" in poverty.

Table 4

EGLS panel model with random effects to explain variation in poverty risk

Independent variable	Coefficient	Standard Error	t-Statistic	Prob.
Intercept	-0,0566	0,0582	-0,973	0,331
Inflation	0,0134	0,0113	1,193	0,234
GDP Growth	-0,0014	0,0109	-0,130	0,897
Δ Gini	-0,1730	0,0923	-1,874	0,062
Δ In work at poverty risk	0,2727	0,0519	5,255	0,000
Δ S80/S20 Distribution	1,7437	0,3044	5,728	0,000

Source: own processing in EViews 12

Interpretation of the coefficients. Income distribution (S80/S20) is the factor with the strongest impact: a one-unit increase in distributional inequality generates a 1.74-unit increase in the risk of poverty (p = 0.000). In-work poverty has a positive and highly significant impact (coef = 0.27; p = 0.000): a 1% increase in the proportion of working poor determines a 0.27 percentage point increase in the overall risk of poverty. Inflation (coef = 0.013; p = 0.234) and GDP growth (coef = -0.001; p = 0.897) do not show a statistically significant influence in the presence of inequality indicators.

Granger causality: inequality vs. in-work poverty

The Granger test (2 lags, 216 observations) provides probabilities of 0.3449 (ΔIn-work poverty → ΔGini) and 0.1476 (ΔGini → ΔIn-work poverty), both are above the 0.05 threshold. The null hypotheses cannot be rejected: neither variable temporally precedes the other. Inequality (SDG 10) and in-work poverty (SDG 8) coexist as simultaneous manifestations of the same structural shocks, which requires integrated, not sequential, policy interventions.

Conclusions and policy recommendations

The research confirms that poverty in the EU (2014–2024) is a structural phenomenon, driven predominantly by income inequality and in-work poverty, rather than by nominal inflation dynamics or gross economic growth. Main empirical findings:

• Inflation is not the determining factor of structural poverty in the EU: correlations with all poverty and inequality indicators are practically non-existent ($r < 0.06$) and statistically insignificant.

• Income inequality (S80/S20) is the strongest predictor of poverty risk (coef = 1.74; $p < 0.001$), supporting the priority of SDG 10 for achieving SDG 1.

• In-work poverty directly fuels general social exclusion (coef = 0.27; $p < 0.001$): the simple fact of having a job no longer constitutes sufficient protection in inflationary periods.

• Economic growth (GDP) explains less than 1% of the variation in social indicators ($r^2 < 0.01$), confirming the decoupling of aggregate growth from the well-being of vulnerable populations.

• Inequality and in-work poverty react simultaneously to the same structural stimuli (Granger test: $p = 0.14–0.34$), which requires integrated, not sequential, policy interventions.

Policy recommendations

1. Prioritize redistributive tax policies (SDG 10 & 1). Member States should adopt more effective progressive taxation systems and strengthen targeted social transfers to the bottom quintiles of income. Econometric modelling demonstrates that reducing distributive inequality has a substantially greater multiplier impact on poverty reduction than simply maintaining price stability.

2. Index the minimum wage to the consumer basket, not just to inflation (SDG 8). The strong and simultaneous correlation between overall and in-work poverty demonstrates that simply creating jobs does not guarantee protection from poverty. The minimum wage should be aligned with productivity and inequality dynamics, not just the inflation rate.

3. Decouple the Sustainable Development Strategy from the GDP growth paradigm. Empirical results highlight the absence of a link between GDP and social welfare indicators. It is recommended to adopt government performance indicators based on inclusive well-being, integrating the achievement of SDG 1 and SDG 10 into the budget process.

Limitations and future directions

The research has several limitations: (a) the use of random effects may blur the differences between mature economies (Germany, France) and convergent ones (Romania, Bulgaria); (b) the period 2014–2024 covers a single atypical inflationary cycle, limiting generalizability; (c) the model does not integrate relevant qualitative factors (degree of digitalization, resilience of education systems, demographic structure). Future directions include comparative analysis of non-euro EU vs. euro area

on the protection of SDGs through exchange rate and the use of EU-SILC microdata to quantify the differential impact of energy inflation on low-income households.

References:

1. *Albanesi, S. (2002). Inflation and inequality. IGIER and CEPR Working Paper. Bocconi University.*
2. *Almazán-Gómez, M. A., Duarte, R., Langarita, R., & Sánchez-Chóliz, J. (2024). Socioeconomic impacts of Russian invasion of Ukraine: A multiregional assessment for Europe. Journal of Regional Science, 64(1), 128-162.*
3. *Arora-Jonsson, S. (2023). The sustainable development goals: A universalist promise for the future. Futures, 146, 103087.*
4. *Beetsma, R., & Van Der Ploeg, F. (1996). Does inequality cause inflation? The political economy of inflation, taxation and government debt. Public Choice, 87(1-2), 143-162.*
5. *Berisha, E., & Meszaros, J. (2020). Macroeconomic determinants of income inequality in the United States. Contemporary Economic Policy, 38(4), 676-689.*
6. *Bulíř, A. (2001). Income inequality: Does inflation matter? IMF Staff Papers, 48(1).*
7. *Cargil, T. F. (1969). An empirical investigation of the wage-lag hypothesis. American Economic Review, 59(4), 806-816.*
8. *Coibion, O., Gorodnichenko, Y., Kueng, L., & Silvia, J. (2017). Innocent bystanders? Monetary policy and inequality. Journal of Monetary Economics, 88, 70-89.*
9. *Erosa, A., & Ventura, G. (2002). On inflation as a regressive consumption tax. Journal of Monetary Economics, 49(4), 761-795.*
10. *Ghossouba, M., & Reed, R. R. (2017). Financial development, income inequality, and the redistributive effects of monetary policy. Journal of Development Economics, 126, 167-189.*
11. *Gros, D., & Shamsfakhr, F. (2023). Inflation and inequality: Energy and food versus rents. Monetary Dialogue Papers. Brussels: Economic Governance and EMU Scrutiny Unit, European Parliament.*
12. *Monnin, P. (2014). Inflation and income inequality in developed economies. CEP Working Paper 2014/1. Council on Economic Policies.*
13. *Simionescu, M., & Cifuentes-Faura, J. (2025). Empirical insights on inflation, financial development and income inequality in Central and Eastern European countries. Finance a úvěr – Czech Journal of Economics and Finance, 75(1).*
14. *Simionescu, M. (2025). Natural resource rents and income/wealth inequality in the European Union. Sustainability, 17, 4111. https://doi.org/10.3390/su17094111*
15. *Tanzi, V. (1977). Inflation, lags in collection, and the real value of tax revenue. IMF Staff Papers, 24(1), 154-167.*
16. *Tobin, J. (1972). Inflation and unemployment. American Economic Review, 62(1), 1-18.*

Вадим ШУХМАНН
здобувач ступеня доктора філософії
Західноукраїнського національного
університету

БЛОКЧЕЙН І ТОКЕНІЗАЦІЯ АКТИВІВ У НОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка сьогодні змінює не лише спосіб обміну інформацією чи надання послуг, а й сам підхід до обігу активів. Якщо раніше цифровізація переважно стосувалася швидкості операцій, автоматизації процесів і розвитку онлайн-сервісів, то тепер дедалі більшого значення набуває питання того, як у цифровому середовищі фіксуються права, підтверджуються операції та забезпечується довіра між учасниками ринку. Саме тому блокчейн усе частіше розглядають не як окрему технологічну новинку, а як інструмент, що може змінювати підходи до організації економічних відносин.

Однією з найбільш помітних сфер його застосування є токенізація активів. По суті, йдеться про переведення майнових прав, часток участі, фінансових вимог або інших економічних цінностей у цифрову форму. У такому вигляді актив може легше включатися в цифровий обіг, бути поділеним на менші частки, швидше передаватися та простіше враховуватися в межах сучасних фінансових сервісів. Тому токенізацію доцільно розглядати не як вузькотехнічне рішення, а як одну з ознак глибших змін, які відбуваються в цифровій економіці.

У сучасних наукових публікаціях ця проблематика розглядається з різних боків. Н. Новікова, О. Дьяченко та О. Гончаренко пишуть про те, що цифрові платформи стають одним із ключових чинників розвитку економіки, оскільки саме вони формують нові способи взаємодії між учасниками ринку та нові механізми створення вартості [1, с. 47–50]. Такий підхід є важливим, оскільки дозволяє побачити ширший контекст: блокчейн і токенізація не існують окремо від цифрової економіки, а розвиваються всередині неї як частина нового технологічного середовища. В. Савчук, Т. Собченко та В. Бойченко звертають увагу на економічну сутність віртуальних активів і підкреслюють, що вони потребують не лише технічного, а й облікового та аналітичного осмислення [2, с. 39–42]. І. Федоренко зазначає, що впровадження токенізованих активів впливає на економічні відносини через зниження трансакційних витрат, спрощення доступу до інвестування та зміну підходів до ринкової взаємодії [3, с. 178–181]. У праці Я. Белінської, С. Онишко та Р. Дюка токенізація фінансових активів розглядається як інноваційний напрям розвитку фінансового ринку [4, с. 22–24]. Н. Табакова акцентує увагу на тому, що блокчейн-рішення у сфері розрахунків і платежів потребують чіткої системи управління, цифрової ідентифікації, комплаєнсу та належного рівня кіберзахисту [5, с. 3–5].

З урахуванням цих підходів блокчейн можна розглядати як технологічну основу, на якій токенізація набуває практичного змісту. Його перевага полягає в тому, що записи про активи та операції з ними зберігаються послідовно, прозоро і з мінімальним ризиком несанкціонованого втручання. Це особливо важливо в тих випадках, коли йдеться про передачу прав, підтвердження факту операції, контроль за історією змін або перевірку достовірності даних. У традиційних системах такі дії часто потребують участі кількох посередників, окремих реєстрів і додаткових процедур погодження. У блокчейн-середовищі частину цих функцій можна поєднати в межах однієї цифрової системи.

Практичне застосування токенізації полягає в тому, що вона дає змогу інакше організувати обіг активів. У токенізовану форму можуть бути переведені не лише фінансові інструменти, а й нерухомість, корпоративні права, інвестиційні частки, боргові зобов'язання або інші майнові вимоги. Це розширює можливості для поділу активів на менші частки, робить їх більш доступними для ширшого кола учасників і в окремих випадках підвищує їхню ліквідність. Крім того, токенізація спрощує включення активів у цифрові фінансові сервіси, де важливими є швидкість операцій, прозорість та автоматизація обліку.

Окрему роль у цьому процесі відіграють смарт-контракти. Саме вони дозволяють заздалегідь визначити умови передачі прав, порядок розрахунків, обмеження доступу або інші параметри операції. Завдяки цьому токенізований актив функціонує не просто як цифровий запис, а як елемент програмованого середовища, у якому частина процедур виконується автоматично. Це зменшує залежність від ручного супроводу операцій і створює передумови для більш впорядкованого цифрового обігу.

Разом із тим розвиток блокчейну і токенізації активів не позбавлений проблем. Серед основних із них слід назвати правову невизначеність щодо статусу окремих цифрових активів, відсутність єдиних стандартів, труднощі інтеграції нових рішень із чинною фінансовою інфраструктурою, а також підвищені вимоги до кібербезпеки. Не менш важливим є й те, що сама по собі технологія не вирішує всіх проблем. Для її повноцінного використання потрібні зрозумілі правила обліку, регулювання, цифрової ідентифікації та захисту прав учасників ринку.

Для України ця тема має практичне значення з огляду на розвиток цифрових сервісів, поступове оновлення фінансової інфраструктури та пошук нових механізмів залучення капіталу. У цих умовах блокчейн і токенізацію активів варто розглядати не як модний технологічний напрям, а як один із можливих інструментів модернізації економічних відносин у цифровому середовищі.

Висновки. Блокчейн і токенізація активів є взаємопов'язаними елементами сучасної цифрової економіки. Блокчейн створює технологічне середовище для

фіксації прав, підтвердження операцій і збереження інформації про рух активів, тоді як токенізація відкриває можливість включення різних об’єктів у нові моделі цифрового обігу. Їх поєднання змінює підходи до організації доступу до активів, передачі економічної вартості та побудови довіри в цифровому середовищі. Водночас подальший розвиток цього напряму залежатиме від того, наскільки успішно технологічні можливості будуть узгоджені з вимогами регулювання, безпеки та фінансової практики.

Список використаних джерел:

1. *Новікова Н., Дьяченко О., Гончаренко О. Цифрові платформи як драйвер розвитку економіки. Scientia fructuosa. 2023. Т. 150, № 4. С. 47–66. DOI: 10.31617/1.2023(150)04.*
2. *Савчук В. К., Собченко Т. С., Бойченко В. Т. Віртуальні активи – пізнання сутності, облікове відображення, аналітична оцінка. Економіка і управління бізнесом. 2023. Т. 14, № 1. С. 38–53. DOI: 10.31548/economics14(1).2023.003.*
3. *Федоренко І. Перетворення в економічних відносинах під впливом впровадження токенізованих активів. Економічний аналіз. 2023. Т. 33, № 3. С. 178–189. DOI: 10.35774/econa2023.03.178.*
4. *Белінська Я. В., Онишко С. В., Дюк Р. І. Токенізація фінансових активів як інноваційний напрям розвитку фінансового ринку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2023. № 30 (58). С. 22–29.*
5. *Табакова Н. І. Багаторівневі моделі управління блокчейн-інфраструктурою у сфері розрахунків і платежів. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. № 24. DOI: 10.5281/zenodo.17647784.*

Karimli ILKIN
WUNU student

PLASTIC WASTE MANAGEMENT

Plastic pollution has become one of the most serious environmental problems in our modern world. The horrific increase in plastic production, combined with the not-so-great waste management system, has led to significant environmental issues. Plastic materials are widely used for their low cost and durability. But, these same properties make them extremely harmful to the ecosystem, as they decay very slowly.

One of the main sources of plastic pollution is single-use products, such as bottles, bags and so on. These items are used for a short period but remain in the environment for hundreds of years. As a result, a large amount of plastic waste accumulates in oceans and landfills. According to studies, millions of tons of plastic waste enters to the oceans every year, causing serious damage to marine life [1]

Plastic pollution is clearly visible across the globe. As already said, oceans contain a massive accumulation of waste. Rivers and coastal areas are heavily polluted, acting as a transport for plastic into the oceans. And microplastics have been detected in soil, water, and air. [2]

The impact of plastic pollution on human life is also a major issue. Microplastics can enter the human body through food, water and air, as we already talked in the previous passage. Toxic chemicals released by plastic may negatively affect human health.

Plastic pollution also has economic effects, including damage to fisheries, reduction of tourism, and increased costs for waste management.

The concept of a circular economy offers an effective solution to the plastic waste problem. Unlike the linear economic model, which is based on the “take, make, use, dispose” the circular economy focuses on reducing waste, reusing materials and recycling. This approach helps to minimize environmental impacts.

To address plastic pollution, several measures can be implemented. First, reducing the production of single-use plastic products. Second, improving waste management can significantly increase the efficiency of resource use. Third, the development of alternative materials, such as biodegradable plastics.

Governments, businesses, and individuals play a crucial role in this process. Governments can introduce environmental regulations. Businesses can effectively use the circular economy. Individuals can contribute by making responsible consumption choices and properly managing waste.

Plastic pollution represents a serious threat to our environment. However, through coordinated efforts, it is possible to reduce its negative impact and create a bright future

References

1. *https://www.oecd.org/en/publications/global-plastics-outlook_de747aef-en.html*
2. *https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy_en*

Руфан МІРЗАЄВ
Аслан КАРІМОВ
студенти Західноукраїнського національного університету

СИНЕРГІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ АЗЕРБАЙДЖАНУ ТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми зумовлена фундаментальними трансформаційними процесами у світовій економіці, де перехід від лінійної до циркулярної моделі розвитку став одним із ключових стратегічних імперативів XXI століття. У контексті постпандемічного відновлення та глобальної фрагментації, сталі бізнес-моделі перетворилися з другорядних концепцій на центральні елементи стійкості підприємств та національної конкурентоспроможності.

Для України та Азербайджану, як стратегічних партнерів, синергія економічних інтересів лежить у площині адаптації до європейських стандартів, що дозволяє не лише модернізувати внутрішні ринки, а й забезпечити гідне місце у глобальних ланцюгах створення вартості [1].

Співпраця між країнами традиційно базується на енергетичному секторі, проте сучасні умови вимагають розширення горизонтів. Азербайджан виступає ключовим гарантом енергетичної безпеки, тоді як Україна пропонує потужний агропромисловий та інтелектуальний потенціал.

Важливим аспектом є перехід від простого товарообігу до створення спільних підприємств, що базуються на принципах сталого розвитку. Це дозволяє формувати транскордонні інфраструктурні проєкти, де рівень зрілості практик сталого розвитку може демонструвати стрімке зростання — від початкових дослідницьких ініціатив до повноцінних зрілих систем.

Європейська інтеграція виступає потужним стимулом для обох держав. Впровадження принципів European Green Deal передбачає:

- Декарбонізацію промисловості.
- Розвиток відновлюваної енергетики.
- Цифрову трансформацію бізнес-процесів.

Синергія тут полягає у спільному використанні досвіду Азербайджан активно інвестує у "зелену" енергію на звільнених територіях, а Україна реформує законодавство відповідно до екологічних директив ЄС. Це створює єдине нормативне поле для бізнесу обох країн [9].

Двосторонні відносини між Україною та Азербайджанською Республікою визначаються як Стратегічне партнерство. Азербайджан є головним економічним партнером України в регіоні Південного Кавказу, значення якого

посилюється нагальними потребами в постачанні енергоносіїв до Європи та розвитку транспортних коридорів Захід-Схід.

В Азербайджані немає торговельних обмежень щодо української продукції та системних проблемних питань українських компаній. У вересні 2022 року було завершено формування договірної бази для Угоди про створення зони вільної торгівлі між державами-членами ГУАМ (підписано 20 липня 2002 року) (Протокол про правила визначення країни походження товарів до Угоди про створення зони вільної торгівлі між державами-членами ГУУАМ було підписано та ратифіковано Законом України № 3598-IX від 23 лютого 2024 року) [1].

Пріоритетними напрямками співпраці є такі: енергетика, транспорт, агропромислова та ІТ-сфера, залучення інвестицій та участь азербайджанських компаній у післявоєнній відбудові України, розширення співпраці в галузях освіти, науки та культури, розвиток регіонального співробітництва на Чорноморсько-Каспійському просторі, зокрема у форматі ГУАМ, а також у співпраці з країнами Організації тюркських держав для подальшої лібералізації торгівлі та спрощення логістичних умов. Завдяки розвитку двостороннього економічного співробітництва у попередній період було вирішено одне зі стратегічних завдань – диверсифікацію імпорту нафти, що дозволило позбутися домінування російських поставок нафти та подальшого її поступового заміщення азербайджанськими вуглеводнями. З початку повномасштабної російської агресії у лютому 2022 року постачання азербайджанського палива стало важливою складовою задоволення нагальних потреб української економіки.

Оптимізація логістичних маршрутів є принципово важливим завданням, яке значно сприятиме двосторонній торгівлі, а також збільшенню обсягів транзиту. У цьому контексті вживаються заходи щодо відновлення поромного сполучення між Україною та Грузією як частини морського та залізничного сполучення України з державами Південного Кавказу та Центральної Азії в рамках розвитку транспортного коридору ГУАМ та Середнього коридору (Транскаспійський міжнародний транспортний маршрут - ТМТМ).

У період 2020-2021 років розвиток економічного співробітництва з Азербайджаном ознаменувався ключовими домовленостями, досягнутими за результатами офіційного візиту Президента України Володимира Зеленського до Азербайджанської Республіки (16-17 грудня 2020 року). Він був зосереджений на реалізації інвестиційних проектів в Україні в сферах енергетичної та транспортної інфраструктури, а також на розвитку співпраці в галузях хімічної промисловості, агропромислового комплексу, продовольчої безпеки та туризму.

Домовленості, досягнуті між Президентом України Володимиром Зеленським та Президентом Азербайджанської Республіки Ільхамом Алієвим під час візиту азербайджанського лідера до України 14.01.2022, ознаменували новий етап у розвитку Стратегічного партнерства [2].

Спільна міжурядова українсько-азербайджанська комісія з економічного співробітництва (СМК) відіграє ключову роль у торговельно-економічних питаннях, координуючи взаємодію центральних органів виконавчої влади обох країн та формуючи економічний порядок денний на переговорах високого та найвищого рівня. 13-те засідання СМК відбулося в Баку 12 липня 2025 року.

Діяльність структурних органів СМК відіграє значну роль у визначенні напрямків співпраці у відповідних сферах: спільне засідання експертів СМК відбулося 7 квітня 2021 року; спільне засідання Робочої групи (РГ) зі співробітництва в сільському господарстві (9 квітня 2021 року); аудит поточного виконання рішень 12-го засідання СМК за участю співголів СМК (14 квітня 2021 року); спільне засідання РГ з питань приватизації (17 травня 2021 р.); 5-те спільне засідання РГ з питань енергетики (17 червня 2021 р.).

У 2021 році обсяги двосторонньої торгівлі перевищили 1 082 млрд доларів США (↑62%): зокрема експорт до Азербайджану 395 млн доларів США (↑13%), імпорт з Азербайджану 687 млн доларів США (↑115%), сальдо -292 млн доларів США [3].

На початку 2022 року продовжилося якісне зростання та розширення номенклатури українського експорту. Водночас розрив логістичних морських та залізничних ланцюгів через повномасштабну російську агресію негативно вплинув на обсяги двосторонньої торгівлі [4]. Однак, з середини 2022 року розпочалося поступове відновлення українського експорту до Азербайджану. Ця тенденція відображається у зростанні експорту, насамперед, за товарними групами харчових продуктів, насамперед, птиці та яловичини. Крім того, Азербайджан є одним з провідних імпортерів українського масла та сиру. Починаючи з 2024 року, обсяги поставок продукції чорної металургії, електрообладнання та фармацевтичної продукції поступово відновлюються.

Водночас, імпорт азербайджанських добрив та нафтопродуктів має велике значення для економіки та сільського господарства України. За азербайджанськими даними, у січні 2025 року експорт ненафтових продуктів до України становив 8,88% від загального обсягу експорту цих товарів Азербайджаном.

У 2024 році двосторонній товарообіг між Україною та Азербайджанською Республікою (послуги практично відсутні) становив 490,7 млн доларів США (+4,1%), експорт – 217 млн доларів США (+10,5%), імпорт – 273,7 млн доларів США (-0,5%), негативне сальдо – 56,7 млн доларів США.

Взаємний торговельно-економічний характер України та Азербайджану визначає привабливу основу для подальшого успішного розвитку співробітництва [5].

Азербайджанські компанії підтверджують свою готовність до реалізації масштабних інвестиційних проектів для реконструкції та економічного

відновлення України, зокрема, в енергетиці, інфраструктурі, транспорті, будівництві, телекомунікаціях тощо [6].

Важливою складовою двосторонніх відносин є гуманітарна допомога, надана Україні Республікою Азербайджан, яка була однією з перших країн, що направила її Україні після початку повномасштабної російської агресії. Загалом, надана допомога становить понад 42 мільйони доларів, включаючи фінансування інфраструктурних проектів, постачання ліків, медичного обладнання та препаратів, а також продуктів харчування. Особливе значення мають трансформаторне обладнання та електричні кабелі для потреб української енергетичної системи.

З 2023 року Азербайджанська Республіка бере участь у щорічних Конференціях з реконструкції України (URC) [7]. Зокрема, на Конференції в Лондоні у 2023 році Азербайджан заявив про намір фінансувати та реалізувати проект будівництва низки соціальних об'єктів у місті Ірпінь. У 2025 році в Римі азербайджанська сторона підтвердила свою готовність продовжувати надавати гуманітарну допомогу Україні, зокрема у сфері розмінування [8].

Підсумовуючи, слід зазначити, що стратегічне партнерство між Україною та Азербайджаном в умовах глобальної фрагментації набуває принципово нового значення, трансформуючись із традиційної торгівлі в системну синергію у сферах енергетики, агропромислового комплексу та ІТ. Завершення формування зони вільної торгівлі в межах ГУАМ та розвиток мультимодальних маршрутів, створюють необхідне підґрунтя для розбудови стійких та диверсифікованих ланцюгів доданої вартості, що дозволяють мінімізувати логістичні ризики та позбутися монопольної залежності від ресурсів агресора. Впровадження європейських стандартів сталого розвитку та активне залучення азербайджанських інвестицій у післявоєнну відбудову об’єктів соціальної та енергетичної інфраструктури України підтверджують перехід до зрілих моделей циркулярної співпраці. Таким чином, взаємодоповнюваність економічних інтересів та спільна орієнтація на інноваційну модернізацію і гуманітарну солідарність є визначальними імперативами, що гарантують стабільне інклюзивне зростання обох держав у Чорноморсько-Каспійському просторі [10].

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Протоколу про правила визначення країни походження товарів до Угоди про створення зони вільної торгівлі між державами-членами ГУУАМ : Закон України від 23 лют. 2024 р. № 3598-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3598-22

2. Угода про створення зони вільної торгівлі між державами-членами ГУУАМ від 20 лип. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_940

3. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Азербайджаном : офіц. веб-сайт Посольства України в Азербайджанській Республіці. URL: https://azerbaijan.

mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelyno-ekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-azerbajdzhanom

4. Володимир Зеленський та Ільхам Алієв підписали Спільну декларацію Президентів України та Азербайджану : офіц. інтернет-представництво Президента України. 14 січ. 2022 р. URL: https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-ta-ilham-aliyev-pidpisali-spilnu-deklaraci-72365

5. Trans-Caspian International Transport Route (TITR) : official website. URL: https://titr.kz/en/

6. GUAM Transport Corridor : official website of the Organization for Democracy and Economic Development – GUAM. URL: https://guam-organization.org/en/guam-transport-corridor/

7. The European Green Deal : official website of the European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

8. Circular Economy : official website of UNIDO. URL: https://www.unido.org/our-focus-safeguarding-environment-resource-efficient-and-low-carbon-industrial-production/circular-economy

9. Ukraine Recovery Conference (URC) : official website. URL: https://www.urc-international.com/

10. Circular Economy Systems Diagrams and Business Models : official website of Ellen MacArthur Foundation. URL: https://www.ellenmacarthurfoundation.org/

Людмила ГЕРУН
аспірант Західноукраїнського
національного університету

ЗНИЖЕННЯ ВУГЛЕЦЕВОГО СЛІДУ В ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГАХ ПЛАСТИКОВИХ ВІДХОДІВ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується стрімким зростанням обсягів виробництва та споживання пластмас, що збільшує накопичення значних обсягів пластикових відходів та формує суттєве екологічне навантаження на довкілля. Одним із ключових наслідків цього процесу є зростання викидів парникових газів, що сприяє глобальним кліматичним змінам.

Особливої уваги потребують логістичні ланцюги пов'язані з пластиковими відходами, які охоплюють етапи збору, транспортування, сортування, переробки та утилізації. Неефективність цих процесів, застаріла інфраструктура, нераціональна маршрутизація та висока залежність від викопного палива призводять до значного підвищення вуглецевого сліду. В умовах глобального переходу до принципів сталого розвитку та циркулярної економіки оптимізація логістичних систем управління пластиковими відходами набуває стратегічного значення.

Методом дослідження є комплексний аналіз формування вуглецевого сліду в логістичних ланцюгах пластикових відходів та обґрунтування ефективних напрямків його зниження шляхом оптимізації логістичних процесів, впровадження принципів циркулярної економіки та застосування сучасних технологічних рішень.

Пластикові матеріали є одними з найбільш широко використовуваних у сучасній економіці, проте їхній життєвий цикл супроводжується значними викидами парникових газів. Основним джерелом таких викидів є використання викопної сировини, що формує високий рівень вуглецевого сліду на всіх етапах – від виробництва до утилізації [1, ст. 225–228].

За міжнародними оцінками, щорічне виробництво пластмаси генерує понад 1 млрд тонн CO_2, а до 2050 року цей показник може зрости до 1,8 млрд тонн [2, ст. 18–22]. Водночас значна частка вихідних формується саме у сфері поводження з відходами, зокрема в логістичних процесах [5, ст. 116–120].

Логістичні ланцюги включають наступні етапи: збір відходів, первинне сортування, транспортування до переробних підприємств і подальшу утилізацію або переробку. Найбільш енергоємним етапом є транспортування, яке формує від 30% до 50% загального обсягу викидів у системі управління відходами [3, ст. 3–7]. Це зумовлено використанням транспорту з двигунами внутрішнього згоряння, низьким коефіцієнтом завантаження та неефективною організацією маршрутів. Важливою проблемою є також недостатній рівень сортування

відходів, що знижує якість вторинної сировини та збільшує кількість відходів, які підлягають спалюванню або захороненню, що супроводжується додатковими викидами CO_2 [1, ст. 229–232].

Значний потенціал скорочення вуглецевого сліду пов'язаний із впровадженням принципів циркулярної економіки, яка забезпечує максимальне повторне використання ресурсів та мінімізацію утворення відходів. Використання вторинної сировини дозволяє зменшити викиди на 30–80% залежно від виду полімеру [1, ст. 233–236].

Таблиця 1

Рівень скорочення викидів CO_2 при використанні вторинної сировини

Вид пластику	Швидкість викидів CO_2
Поліетилентерефталат (ПЕТ)	60%
Поліетилен високої щільності (HDPE)	50–70%
Поліпропілен (ПП)	30–50%

Джерело: [8]

Використання вторинної пластикової сировини суттєво знижує вуглецевий слід виробництва за рахунок меншої потреби в первинних нафтохімічних ресурсах та енергії. Найбільший ефект для поліетилентерефталату (ПЕТ) – до 60%, що пов'язано з високою ефективністю його переробки та розвиненою інфраструктурою рециклінгу. Для поліетилену високої щільності (HDPE) скорочення становить 50–70% залежно від технологій переробки та логістики. Поліпропілен (ПП) демонструє нижчі показники (30–50%), що пояснюється складнішою переробкою та меншою часткою замкнутих циклів використання. Загалом, перехід на вторинну сировину є одним із ключових інструментів декарбонізації пластикової галузі.

Міжнародний досвід свідчить про ефективність оптимізації логістичних систем. У Європейському Союзі інтеграція просторового планування, технологічних інновацій та екологічного регулювання забезпечує суттєве скорочення викидів [5, ст. 110–114]. Таким чином, у Німеччині рівень переробки досягає 45–50%, що дозволяє знизити викиди на 20–30%. У Швеції широко використовують енергетичну утилізацію відходів, тоді як у Японії система локалізації забезпечує скорочення транспортних викидів до 40% [1, ст. 236–238].

Таблиця 2

Порівняння видів транспорту за рівнем викидів CO_2

Тип транспорту	Рівень викидів
Дизельний	Високий
Газовий	Середній
Електричний	Низький
Водневий	Дуже низький

Джерело: [9]

Порівняння різних типів транспорту за рівнем викидів CO_2 демонструє чітку тенденцію до зниження впливу на клімат при переході від викопного палива до альтернативних джерел енергії. Дизельний транспорт характеризується найбільшими викидами через пряме спалювання нафтопродуктів. Газовий транспорт має помірні викиди за рахунок більш чистого згоряння природного газу. Електричний транспорт забезпечує низький рівень викидів, особливо за умов використання відновлюваної електроенергії. Найкращі показники має водний транспорт, який у разі використання «зеленого» водню практично не формує прямих викидів CO_2, що робить його перспективним напрямком декарбонізації транспорту.

Суттєвий ефект забезпечує використання цифрових технологій. Впровадження системи штучного інтелекту, GPS-моніторингу та аналізу великих даних дозволяє оптимізувати маршрути, прогнозувати обсяги відходів і підвищити ефективність логістичних процесів, що погіршує скорочення викидів на 15–20% [4].

Таблиця 3

Структура поводження з пластиковими відходами у світі

Спосіб утилізації	**Частка**
Переробка	9–10%
Спалювання	19–20%
Полігони	50%
Неконтрольовані відходи	20%

Джерело: [10]

Світова структура поводження з пластиковими відходами демонструє переважання неефективних та екологічно небезпечних методів утилізації. Лише близько 9–10% пластику реально переробляється, що свідчить про обмеженість розвитку циркулярної економіки. Найбільша частка відходів (приблизно 50%) потрапляє на полігони, де відбувається довготривале накопичення та утворення мікропластику. Ще 19–20% спалюється, що супроводжується викидами CO_2 та іншими забруднювачами. Приблизно 20% відходів потрапляє в неконтрольоване середовище, що є критичним джерелом забруднення океанів і ґрунтів. В основному дані підтверджують необхідність розвитку системи переробки та скорочення створення пластикових відходів.

Аналіз сучасних підходів дозволяє виокремити ключові напрями вдосконалення логістичних систем пластикових відходів:

— оптимізація логістичних маршрутів із використанням цифрових технологій [4];

— розвиток децентралізованої інфраструктури сортування та переробки [5, ст. 115–120];

— перехід до екологічно чистого транспорту [3, ст. 5–8];

— впровадження інтелектуальних систем управління відходами [4];
— покращення сортування відходів на рівні джерела їх утворення [1, ст. 229–232];
— застосування концепції «компактного міста» [6, ст. 45–52; 7, ст. 1118–1125];
— підвищення енергоефективності переробних підприємств [5, ст. 118–122];
— економічні та регуляторні стимули [2, ст. 25–30];
— модернізація інфраструктури поводження з відходами [3, ст. 4–7];
— скорочення викидів на етапі «останньої милі» [4];
— моніторинг та оцінка вуглецевого сліду [2, ст. 30–34];
— адаптація європейського досвіду [5, ст. 110–115].

В Україні щорічно утворюється понад 10 млн тонн відходів, з яких переробляється лише 6–8%, тоді як понад 90% захоронюється на полігонах. Частка пластикових відходів становить близько 10–15%.

Основними проблемами є недостатній розвиток інфраструктури, що демонструє ефективну систему роздільного збору та низький рівень логістичної оптимізації [3, ст. 5–7]. Водночас впровадження сучасних підходів, зокрема цифровізації, розвитку сортувальних станцій та механізмів розширеної відповідальності виробника, може зменшити зниження викидів на 15–30% [2, ст. 28–32].

Рис. 1. Оптимізований логістичний ланцюг

Отже, логістичні ланцюги пов’язані з пластиковими відходами є значним джерелом викидів парникових газів. Найбільше екологічне навантаження формується на етапі транспортування, а також унаслідок неефективної організації збору, сортування та подальшої переробки відходів. Це призводить до додаткових викидів CO_2, перевантажує полігони і втрачає значну частину негативної вторинної сировини. Скорочення вуглецевого сліду можливо за рахунок переходу до принципів циркулярної економіки, оптимізації логістичних маршрутів та впровадження цифрових технологій управління потоками відходів. Важливим напрямком є також модернізація інфраструктури переробки та використання екологічно чистих транспортних рішень.

Розвиток сучасної системи управління відходами в Україні є місцем кроком до зменшення екологічного навантаження, підвищення ресурсної ефективності та наближення до європейських стандартів сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Tonini D., Albizzati P. F., Astrup T. F. Вуглецевий слід пластику від колиски до могили: огляд внеску управління відходами // Waste Management. – 2021. – Том 119. – С. 222–238.

2. McKinsey & Company. Декарбонізація ланцюжка створення вартості пластмас. – 2024. – 52 с.

3. Chang Chien J.-H., Kuo T.-C. Скорочення викидів вуглецю в логістиці управління відходами: підхід на основі тематичного дослідження // Journal of Cleaner Production. – 2023. – Том 385. – С. 1–12.

4. Reuters. Штучний інтелект та інновації в зеленій логістиці, що трансформують управління відходами. – 2026. – Режим доступу: https://www.reuters.com

5. Science of The Total Environment. Декарбонізація промисловості пластмас: шляхи та виклики. – 2025. – Том. 912. – С. 110–125.

6. Данциг Г. Б., Саати Т. Л. Компактне місто: план створення придатного для життя міського середовища. – Сан-Франциско: В.Г. Фрімен, 1973. – 230 с.

7. Хофстад Г. Розвиток компактного міста: високі ідеали та нові практики в Європі // Європейські дослідження планування. – 2012. – Т. 20(7). – С. 1113–1130.

8. PlasticsEurope. Екопрофілі та екологічні декларації продукції європейських виробників пластмас. Брюссель, 2022.

9. Міжнародне енергетичне агентство. Глобальний огляд електромобілів 2024. Париж, МЕА, 2024.

10. Програма ООН з навколишнього середовища. Закриття крана: як світ може покінчити із забрудненням пластиком та створити циркулярну економіку, 2023.

Андрій ШИШКОВСЬКИЙ
аспірант Західноукраїнського
національного університету

ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ПОВОЄННА ВІДБУДОВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС

Післявоєнна відбудова України не може зводитися лише до відновлення зруйнованих об'єктів. За своїм змістом вона є інституційним процесом, у межах якого мають бути переосмислені правила економічної взаємодії, механізми державної підтримки, пріоритети галузевого розвитку та співвідношення між внутрішніми потребами і зовнішньоекономічними зобов'язаннями. Особливо виразно ця проблема проявляється в аграрному секторі, який одночасно є джерелом валютних надходжень, елементом продовольчої безпеки, основою життєдіяльності сільських територій та одним із ключових напрямів майбутньої європейської інтеграції України.

Аграрні переговори традиційно належать до найскладніших складових розширення Європейського Союзу. Це пов'язано з високим рівнем регулювання галузі в межах acquis communautaire, значною роллю Спільної аграрної політики у бюджеті ЄС, а також чутливістю фермерських господарств до конкуренції на спільному ринку [1, с. 1]. Для України цей вимір є особливо важливим, оскільки адаптація до європейських правил відбуватиметься паралельно з відновленням логістики, земельних ресурсів, виробничих потужностей і локальних економік.

До повномасштабної війни Україна вже була помітним учасником світової продовольчої системи. У 2021 р. країна забезпечувала значні частки світового експорту пшениці, кукурудзи, соняшникової олії та соняшникового шроту, а понад 400 млн осіб у світі прямо чи опосередковано залежали від українського зерна [2, с. 2]. Водночас висока зовнішня значущість аграрного сектору супроводжувалася внутрішніми обмеженнями: переважанням сировинного експорту, концентрацією виробництва в окремих культурах, залежністю від світової кон'юнктури та недостатнім розвитком переробки.

Сучасне українське сільське господарство є неоднорідним. Його не можна зводити лише до протиставлення великих агрохолдингів і дрібних домогосподарств. Фактично йдеться про співіснування трьох моделей: сільських домогосподарств, сімейних фермерських господарств і великих аграрних підприємств. Домогосподарства значною мірою підтримують продовольчу безпеку та локальну зайнятість; сімейні ферми становлять важливий, але недостатньо захищений сегмент комерційного виробництва; великі аграрні підприємства домінують у виробництві зернових і олійних культур для експорту [1, с. 5–6].

З інституційної точки зору така структура має суперечливий характер. З одного боку, великотоварне виробництво забезпечило Україні конкурентні позиції на міжнародних ринках. З іншого боку, концентрація земельних ресурсів, моноспеціалізація, слабка інтеграція малих виробників у формальні ринки та недостатній розвиток кооперації звужують потенціал інклюзивного сільського розвитку. Тому післявоєнна аграрна політика не повинна механічно відтворювати довоєнну модель, а має коригувати її з урахуванням економічної стійкості, соціальної збалансованості та екологічної відповідальності.

Європейський вектор цієї трансформації є визначальним. Після 2014 р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС стала одним із ключових чинників переорієнтації аграрної торгівлі на європейський ринок. У 2021 р. Україна була четвертим постачальником агропродовольчої продукції до ЄС, забезпечуючи близько 7% європейського агропродовольчого імпорту; особливо помітною була роль українських зернових та олійних культур [1, с. 10]. Отже, потенційне членство України в ЄС не створює цілком нової реальності, а прискорює процеси, що вже розпочалися: наближення стандартів, розширення торговельної взаємозалежності та поступове включення України до європейського агропродовольчого простору.

Для Європейського Союзу майбутнє приєднання України також є складним викликом. Розширення за участі України загострює питання майбутнього бюджету ЄС, можливої реформи Спільної аграрної політики та здатності європейського аграрного сектору адаптуватися до посилення конкуренції [1, с. 12–13]. Водночас інтеграція України може мати і довгострокові переваги: посилення нормативного впливу ЄС у світовій агропродовольчій системі, зміцнення продовольчої безпеки та часткове зменшення залежності від імпорту кормової сировини [1, с. 13].

Повномасштабна війна суттєво змінила умови розвитку аграрного сектору. Вона призвела до руйнування виробничої інфраструктури, ускладнення експортної логістики, втрати частини складських потужностей, мінування земель, подорожчання ресурсів і зниження доступності робочої сили. Уже у 2022 р. порушення логістики, окупація частини сільськогосподарських угідь, дефіцит пального, добрив і засобів захисту рослин істотно обмежили виробничий потенціал галузі [2, с. 6]. Тому аграрна відбудова має починатися не з абстрактного нарощування експорту, а з відновлення базових умов безпечного та сталого виробництва.

Післявоєнна політика має поєднати короткострокові завдання відновлення з довгостроковими інституційними змінами. До першої групи належать розмінування земель, відновлення логістики, доступ виробників до фінансування, насіння, добрив, техніки та страхових інструментів. До другої групи слід віднести реформування системи аграрної підтримки, розвиток

переробки, прозорі земельні відносини, підтримку кооперації, впровадження екологічних стандартів і посилення спроможності державних та місцевих інституцій працювати з європейськими програмами.

Важливо, що відбудова аграрного сектору в європейському контексті не може бути нейтральною щодо моделі розвитку. Якщо політика буде спрямована лише на швидке відновлення довоєнних експортних обсягів, Україна ризикує закріпити сировинну спеціалізацію та залежність від коливань світових цін. Якщо ж відбудова спиратиметься на поєднання інвестицій, регуляторної гармонізації та стимулів до продукції з більшою доданою вартістю, аграрний сектор може стати одним із важливих інструментів формування нової інституційної якості економіки.

Особливе значення має підтримка малих і середніх виробників. Саме вони часто забезпечують стійкість сільських громад, локальну зайнятість і розвиток внутрішніх ринків. Проте їхня інституційна слабкість проявляється у складнішому доступі до кредитування, сертифікації, страхування, ринкової інформації та експортних каналів. Тому модель післявоєнного розвитку має створювати умови для функціонального поєднання різних типів виробників через кооперативні форми збуту, спільну інфраструктуру зберігання, консультаційні служби, цифрові платформи та підтримку сертифікації.

Не менш важливим є екологічний вимір. Українська аграрна модель тривалий час спиралася на природну родючість ґрунтів, великі площі та порівняно низькі виробничі витрати. Однак скорочення сівозмін, розширення площ під окремими культурами, ерозія ґрунтів і розрив між рослинництвом та тваринництвом створюють ризики для довгострокової конкурентоспроможності [1, с. 9]. У післявоєнний період ці ризики доповнюються наслідками бойових дій, тому екологічна модернізація має бути не лише вимогою ЄС, а й внутрішньою умовою збереження виробничого потенціалу країни.

У контексті формування інституційної моделі розвитку України аграрний сектор може розглядатися як показовий приклад того, як відновлення має поєднуватися з модернізацією. Йдеться не тільки про відбудову підприємств, елеваторів, портів чи доріг. Йдеться про створення таких правил, за яких економічне зростання не відтворюватиме довоєнні дисбаланси, а сприятиме підвищенню якості управління, розвитку територій, зміцненню довіри до інституцій та реальному наближенню до європейського простору.

Отже, післявоєнна трансформація аграрного сектору України має стати частиною ширшої інституційної реконструкції держави. Її успішність залежатиме від здатності поєднати конкурентні переваги українського сільського господарства з європейськими стандартами регулювання, інструментами сталої підтримки та потребами внутрішнього розвитку. За такого підходу євроінтеграція виступатиме не зовнішнім обмеженням, а можливістю

для формування більш зрілої, збалансованої та відповідальної моделі аграрного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Régnier E., Catallo A. The Ukrainian agricultural sector: an overview and challenges in light of possible European Union enlargement. IDDRI Study. No. 03. June 2024. 18 p.

2. Shubravska O., Prokopenko K. The Agricultural Sector of Ukraine in the Global Food Market: Pre-war State and Post-war Prospects. Research on World Agricultural Economy. 2022. Vol. 3, Issue 4. DOI: 10.36956/rwae.v3i4.693.

3. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023: Adapting Agriculture to Climate Change. Paris: OECD Publishing, 2023.

4. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). Washington, DC: World Bank, 2025.

5. European Commission. Ukraine Facility: support for Ukraine's recovery and EU accession. Brussels, 2024.

6. Council of the European Union. Common Agricultural Policy 2023–2027: CAP funding rules. Brussels, 2023.

СЕКЦІЯ 1.

ЕКОБЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА ТА ІНКЛЮЗІЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Модератор: д.е.н., проф. Ірина ЗВАРИЧ

Ірина ЗВАРИЧ
д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Західноукраїнського національного університету

ДО ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ В ЦИРКУЛЯРНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Перехід від лінійної економіки «взяти-виготовити-утилізувати» до циркулярної парадигми – це фундаментальний зсув, спрямований на відокремлення економічного зростання від споживання ресурсів. Зберігаючи матеріали у виробничих циклах якомога довше, суспільство прагне пом'якшити дефіцит ресурсів, забруднення та зміну клімату. Однак «замикання циклу» не є безризиковим заходом. Хоча екологічні переваги є значними, рециркуляція матеріалів створює складні проблеми безпеки. До них належать накопичення «застарілих» хімічних речовин, нові професійні небезпеки в секторах переробки та ремонту, а також потенційне забруднення споживчих товарів вторинними матеріалами.

1. Хімічна безпека та «токсичний цикл».

У лінійній економіці небезпечні речовини зазвичай поступово виводяться з системи шляхом спалювання або захоронення. У циркулярній моделі ці ж речовини можуть залишатися в обігу десятиліттями, потенційно накопичуючись та перетворюючись на нові небезпеки.

«Застарілі хімічні речовини» – це речовини, які колись використовувалися легально, але тепер обмежені або заборонені через їхню токсичність. Оскільки ці хімічні речовини містяться у старіших продуктах, які зараз збираються для переробки, вони «проникають» у нові потоки матеріалів. Наприклад, наступні:

- ПФАС: стійкі органічні забруднювачі, що використовуються в текстилі та електроніці, які біоакумулюються в навколишньому середовищі;
- антипірени: раніше використовувалися в пластмасах та меблях, а тепер часто зустрічаються в перероблених пластикових іграшках для дітей;
- бісфеноли та фталати: забруднювачі, що містяться в переробленому папері та картоні, що використовуються для упаковки харчових продуктів, що викликає занепокоєння щодо ендокринних порушень.

Промислова переробка часто поширює та розбавляє ці небезпечні речовини в ширшому спектрі продуктів, що ускладнює їх відстеження.

Щоб запобігти «токсичному циклу», Закон ЄС про циркулярну економіку (очікується наприкінці 2026 року) узгоджується з обмеженнями REACH, щоб поступово відмовитися від проблемних речовин на ранніх етапах проектування [3]. Структура «Безпечний та сталий за проектуванням» (SSbD) служить добровільним керівництвом для новаторів для оцінки внутрішніх небезпек

матеріалів протягом усього їхнього життєвого циклу – від постачання та виробництва до відновлення після закінчення терміну служби.

2. Охорона праці та безпека у циркулярних процесах.

Діяльність циркулярної економіки, така як сортування, демонтаж та ремонт, часто є більш трудомісткою та небезпечною, ніж традиційне виробництво. Традиційні системи безпеки були розроблені для передбачуваних, лінійних робочих процесів, тоді як циркулярні моделі вводять матеріали в середовища, спочатку не призначені для їх управління.

Підприємства з переробки стикаються з поєднанням механічних, хімічних та біологічних ризиків:

- обробка WEEE (електронних відходів). Працівники часто піддаються впливу важких металів (свинцю, ртуті, кадмію) та летких органічних сполук під час подрібнення та подрібнення;
- ручне переміщення. Високошвидкісні конвеєрні стрічки та повторювані рухи сортування призводять до захворювань опорно-рухового апарату;
- механічні небезпеки. Використання великих прес-підбирачів, ущільнювачів та вилкових навантажувачів вимагає суворих протоколів «блокування та маркування» для запобігання травматичним ушкодженням.

Ремонт часто розглядається як найбільш стійка циркулярна дія, але він передбачає «тиху передачу ризику». Ремонтні техніки часто працюють зі застарілим обладнанням без доступу до оригінальних схем або сертифікованих деталей. Крім того, повторно використані предмети (такі як піддони або контейнери) мають «невидиму історію» – приховану втому, структурну деградацію або внутрішнє забруднення від попередніх вантажів, що може призвести до раптових збоїв.

3. *Цифрові рішення для безпеки та прозорості.*

Основною перешкодою для безпеки в циркулярній економіці є інформаційна прогалина. Зацікавлені сторони часто не мають даних про те, з яких матеріалів виготовлені та як вони були оброблені.

Цифрові паспорти продукції є обов'язковим інструментом згідно з Регламентом про екодизайни для стійких продуктів (ESPR). Він створює цифровий запис для продукту, доступний через QR-коди або RFID-мітки. З міркувань безпеки цифровий паспорт повинен містити: склад матеріалу (детальний опис хімічних добавок та типів волокон); хімічна відповідність (перевірка відсутності обмежених речовин); історія ремонту (критично важлива для предметів з високою відповідальністю, таких як компоненти літаків або медичні пристрої, для ведення журналу аудиту).

Технологія блокчейн гарантує, що дані є незмінними та безпечними. Наприклад, Volvo використовує блокчейн для відстеження кобальту в

акумуляторах електромобілів, забезпечуючи етичне постачання та зменшуючи екологічні ризики. Ця прозорість дозволяє переробникам укладати оптові контракти, впевнені в «матеріальній достовірності» сировини.

4. *Стратегічне управління ризиками та стандартизація*

Для бізнесу циркулярність зараз є основною операційною необхідністю та геоекономічною стратегією для забезпечення безпеки джерела. Рекомендована 4-етапна структура управління ризиками в галузі охорони навколишнього середовища, здоров'я та безпеки праці (EHS) (узгоджена з ISO 31000) включає: виявлення ризиків: перелік усіх факторів EHS у стандартних та надзвичайних ситуаціях (наприклад, пожежі літієвих батарей); кількісна оцінка (розрахунок індексів ризику на основі ймовірності та величини); оцінка порівняння індексів з матрицею прийнятності (незначний, критичний, надмірний).

Комітет ISO/TC 323 стандартизує циркулярність у всьому світі через ISO 59000: ISO 59004: Термінологія та принципи; ISO 59010: Керівні принципи переходу на бізнес-моделі; ISO 59020: Вимірювання та оцінка циркулярної ефективності за допомогою перевірених показників [6-8].

Перехід України до циркулярної економіки має вирішальне значення для післявоєнного відновлення та відповідності стандартам ЄС. Ключові пріоритети включають [9-11]:

- реформування управління відходами;
- впровадження серії ISO 59000 для інтеграції вітчизняної промисловості в глобальні циркулярні ланцюги поставок.
- інтеграція принципів циркулярної економіки в зусилля з реконструкції (наприклад, використання перероблених будівельних матеріалів) з одночасним забезпеченням екологічної безпеки.

Безпека – це «сліпа пляма» циркулярної економіки, яку необхідно вирішити, щоб забезпечити справжнє відновлення сталого розвитку. Завдяки інтеграції принципів безпеки за проектуванням, обов'язковому забезпеченню цифрових паспортів продукції та модернізації протоколів охорони праці, суспільство може замкнути матеріальні цикли без шкоди для здоров'я людини чи цілісності навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Kolupaieva I., Lindahl M. Policy recommendations for building a circular Ukraine. Journal of Cleaner Production. 2025. Vol. 492. Art. 144835. DOI: 10.1016/j.jclepro.2025.144835.

2. Про управління відходами : Закон України від 20 черв. 2022 р. № 2320-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 34. С. 189.

3. Tsyplitska O. O. Circular economy as a route to industrial modernization: the European experience. Economics: Time Realities. 2018. Vol. 5, № 39. P. 30–40.

4. National Strategy on Waste Management in Ukraine until 2030 : Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution of Nov. 8, 2017 № 820-r. URL: https://www.kmu.gov.ua/ (дата звернення: 03.05.2026).

5. ISO 59004:2024. Circular economy – Terminology, principles and guidance for implementation. Geneva : International Organization for Standardization, 2024. 45 p.

6. ISO 59020:2024. Circular economy – Measuring and assessing circularity performance. Geneva : International Organization for Standardization, 2024. 62 p.

7. Chemicals in a circular economy : HBM4EU Policy Brief. 2022. July. URL: https://www.hbm4eu.eu/wp-content/uploads/2022/07/ChemicalsCircularEconomy.pdf (дата звернення: 03.05.2026).

8. Safe and Sustainable by Design (SSbD) framework for chemicals and materials : JRC Methodological Guidance. Luxembourg : European Commission, 2026. 120 p.

9. The EU Circular Economy Act : Ricardo Strategic Briefing. 2026. Feb. URL: https://www.ricardo.com/en/news-and-insights/industry-insights/the-eu-circular-economy-act (дата звернення: 03.05.2026).

10. Occupational health and safety in the circular economy : Foresight Study. Bilbao : EU-OSHA, 2025. 128 p.

11. Global Framework on Chemicals – For a Planet Free of Harm from Chemicals and Waste. Nairobi : UNEP, 2024. 35 p.

Олена КАРАСЬ
к.е.н., доцент Західноукраїнського національного університету

ЕЛЕКТРОННІ ВІДХОДИ (E-WASTE) ТА ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

У сучасному світі стрімкий розвиток цифрових технологій призводить до постійного зростання кількості електронних пристроїв - смартфонів, ноутбуків, побутової техніки та гаджетів. Водночас скорочується їхній життєвий цикл, що спричиняє швидке накопичення електронних відходів (e-waste).

За оцінками сучасних досліджень, електронні відходи є одним із найшвидше зростаючих потоків відходів у світі. У 2024 році науковці наголошували, що без переходу до циркулярної економіки обсяг e-waste може стати критичним для екологічної безпеки планети [1].

Циркулярна економіка пропонує альтернативу лінійній моделі споживання, у якій електроніка проєктується так, щоб її можна було ремонтувати, повторно використовувати та переробляти.

Електронні відходи - це всі пристрої, які втратили свою споживчу цінність: телефони, комп'ютери, телевізори, батареї та інша електроніка.

Основні проблеми e-waste:

- наявність токсичних речовин (свинець, ртуть, кадмій);
- забруднення ґрунтів і води при неправильній утилізації;
- низький рівень переробки у багатьох країнах;
- втрата цінних матеріалів (золото, мідь, рідкоземельні метали).

Дослідження 2023 року показують, що лише близько 20% електронних відходів у світі офіційно переробляються [2].

Це означає, що більшість цінних ресурсів втрачається, а навколишнє середовище зазнає значного навантаження.

Циркулярна економіка – це модель, у якій продукти та матеріали залишаються в обігу якомога довше.

У контексті електроніки це означає:

- екодизайн пристроїв (легкий ремонт і розбирання);
- ремонт замість заміни;
- повторне використання техніки;
- переробка компонентів;
- відновлення матеріалів (urban mining).

Науковці Kirchherr та ін. (2023) підкреслюють, що циркулярна економіка в електроніці є ключовою умовою зменшення ресурсного тиску на планету.

Особливо важливою є концепція "product life extension" – подовження життя продукту через ремонт і модернізацію.

Сучасні дослідження виділяють кілька практичних інструментів циркулярної економіки в сфері електроніки:

1. Ремонт і відновлення (refurbishment). Компанії створюють сервіси ремонту та повторного продажу пристроїв.

2. Модульна електроніка. Пристрої проектуються так, щоб можна було замінити лише окремий компонент (батарею, камеру тощо).

3. “Urban mining”. Видобування цінних металів із використаної електроніки.

4. Digital tracking. Використання цифрових паспортів продуктів для контролю життєвого циклу.

За оцінками дослідження, впровадження циркулярних бізнес-моделей може зменшити електронні відходи до 30–40% у розвинених країнах [3].

В Україні проблема електронних відходів є особливо актуальною через:

- низький рівень офіційної переробки;
- недостатню інфраструктуру збору;
- значну частку тіньового ринку утилізації.

Водночас поступово з’являються ініціативи збору старої техніки та розвитку переробки.

Перехід до циркулярної економіки в Україні може:

- зменшити екологічне навантаження;
- створити нові робочі місця у сфері переробки;
- зменшити залежність від імпорту сировини.

Електронні відходи є однією з найсерйозніших екологічних проблем сучасності. Їх швидке зростання вимагає системного підходу до управління ресурсами.

Циркулярна економіка пропонує ефективне рішення, яке дозволяє:

- зменшити кількість відходів;
- повернути цінні матеріали в економіку;
- знизити екологічне навантаження.

Сучасні наукові дослідження 2023 року підтверджують, що перехід до циркулярної моделі в електроніці є не лише екологічною необхідністю, але й економічно вигідною стратегією розвитку.

Список використаних джерел:

1. Sustainable E-Waste Management Through a Circular Economy Framework: Integrating Smart Technologies / S. Name та ін. E3S Web of Conferences. 2024. Vol. 582. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2025/43/e3sconf_esre2025_01005.pdf (дата звернення: 17.04.2026).

2. Global E-waste Monitor 2024: Items focused on the global e-waste statistics and impact / C. P. Baldé, R. Kuehr, T. Yamamoto та ін. Bonn ; Geneva ; Rotterdam : UNITAR, ITU, ISWA, 2024.

174 p. URL: https://research-repository.griffith.edu.au/items/400c890e-a99e-4426-84b7-df1e4b08902b (дата звернення: 17.04.2024).

3. Artificial Intelligence for Sustainable E-Waste Management: A Circular Economy Perspective / A. Sharma, S. Kumar, M. Gupta et al. Sustainability. 2024. Vol. 16, Iss. 4. URL: https://www.mdpi.com/2071-1050/16/4/1528 (дата звернення: 17.04.2026).

Anastasiya VIRKOVSKA
PhD in Economics, Associate Professor at
West Ukrainian National University

CIRCULAR ECONOMY AS A DRIVER OF SOCIAL INCLUSION AND ENVIRONMENTAL SAFETY

The accelerating ecological challenges of the 21st century demand innovative approaches that ensure both environmental safety and social equity. Traditional linear economic models based on extraction, consumption, and disposal have proven unsustainable, leading to resource depletion and ecological risks. In contrast, the circular economy offers a paradigm shift by promoting resource efficiency, waste minimization, and closed-loop systems.

Beyond its environmental benefits, the circular economy has a strong social dimension. Inclusive practices within circular models create opportunities for vulnerable groups, foster community resilience, and contribute to equitable access to green innovations. Thus, integrating circular economy principles into societal development not only enhances eco-safety but also strengthens social inclusion, aligning with global sustainability goals [3].

Building on its social dimension, the circular economy also plays a crucial role in safeguarding the environment. By embedding eco-safety into its core practices, it ensures that resource efficiency and waste minimization directly translate into reduced ecological risks and enhanced sustainability. To fully understand the transformative potential of the circular economy, it is essential to examine its impact on eco-safety as a foundational dimension.

1. Circular economy and eco-safety. Circular economy practices such as recycling, eco-design, and closed-loop production directly reduce environmental risks by minimizing waste and optimizing resource use. This contributes to eco-safety by reducing pollution, conserving biodiversity, and ensuring sustainable resource management [4].

2. Social inclusion through circular models. Inclusive circular economy initiatives create opportunities for vulnerable groups, including employment in recycling industries, community-based repair and reuse projects, and equitable access to green technologies. Such practices strengthen social cohesion and promote fairness in the distribution of environmental benefits.

3. Policy and institutional frameworks. Effective integration of circular economy principles requires supportive legislation, cross-sectoral cooperation, and international collaboration. Policies that encourage eco-innovation, green investment, and inclusive participation are crucial for achieving both environmental safety and social equity.

4. Education and awareness. Embedding circular economy concepts into education systems and public campaigns fosters behavioral change. Awareness

initiatives empower citizens to adopt sustainable consumption patterns and actively engage in eco-safe practices.

5. Global and local perspectives. While global strategies set the framework for sustainable development, local communities play a decisive role in adapting circular practices to specific socio-economic conditions. This dual perspective ensures both scalability and inclusivity in eco-safety measures.

The statistical indicators in Table 1 demonstrate the growing role of the circular economy in safeguarding the environment and promoting social inclusion. The average recycling rate of municipal waste in the EU reached 48% in 2022, up from 37% in 2009 and closer to the 55% target by 2025. At the same time, the circular material use rate stands at 11.5%, reflecting the gradual integration of closed-loop systems into production.

The social dimension is evident in the creation of approximately 4 million jobs in recycling, repair, and eco-innovation sectors, opening new opportunities for vulnerable groups. Resource productivity reached €2.23 per kilogram in 2022, indicating more efficient use of materials in production. Meanwhile, the average per capita waste generation is about 4.8 tons, underscoring the need to further develop circular practices.

Table 1

Key Circular Economy Statistics (EU, 2024)

Indicator	Value	Notes
Recycling rate of municipal waste	***48% (EU average, 2022)***	Up from 37% in 2009; the target is 55% by 2025.
Circular material use rate (CMU)	***11.5% (2022)***	Share of secondary raw materials in total material use; the EU target is higher integration.
Green jobs in circular economy sectors	***~4 million (EU, 2023)***	Employment in recycling, repair, and eco-innovation industries.
Resource productivity	***€2.23 per kg (2022)***	GDP generated per kilogram of material consumed; an indicator of efficiency.
Waste generation per capita	***~4.8 tons (2022)***	Includes municipal, industrial, and construction waste; circular practices aim to reduce this.
Secondary raw materials trade	***€80 billion (2022)***	Value of intra-EU trade in recycled materials, showing competitiveness.

Source: compiled independently by the author based on [2].

The value of intra-EU trade in secondary raw materials exceeded €80 billion, highlighting the economic competitiveness of circular solutions. Taken together, these data confirm that the circular economy simultaneously strengthens environmental safety and promotes social inclusion, aligning with global sustainable development goals [1].

The circular economy represents a fundamental shift away from linear models of production and consumption, offering a pathway that simultaneously strengthens environmental safety and promotes social inclusion. By minimizing waste, optimizing resource use, and embedding eco-design principles, circular practices reduce pollution, conserve biodiversity, and enhance resilience against ecological risks. At the same time, inclusive approaches within circular models create new opportunities for vulnerable groups, foster community engagement, and ensure equitable access to green innovations.

Effective implementation requires supportive policy frameworks, institutional cooperation, and the integration of circular economy principles into education and public awareness campaigns. This dual emphasis on environmental protection and social equity positions the circular economy as a driver of sustainable development, aligning with the United Nations Sustainable Development Goals [5]. Ultimately, the circular economy emerges not only as an environmental safeguard but also as a social equalizer, shaping a more resilient, competitive, and just future for societies worldwide.

References

1. European Commission. (2023). Circular economy action plan: For a cleaner and more competitive Europe. Brussels: European Union.

2. Eurostat. (2024). Circular economy statistics – recycling rates, material use, and green jobs. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat

3. Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. Resources, Conservation and Recycling, 127, 221-232. https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005

4. Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. Journal of Business Ethics, 140(3), 369-380. https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2

5. United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: UN.

Tetiana BUCHYNSKA
PhD in Economics, Associate Professor of
West Ukrainian National university

THE ROLE OF SOFT SKILLS IN ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

In the context of rapid globalization, digital transformation, geopolitical instability and environmental uncertainty, organizations increasingly face complex challenges that cannot be addressed solely through technical or financial capabilities. Sustainable development of organizations today is closely linked not only to economic performance but also to social responsibility, environmental awareness and the ability to adapt to continuous change. Global challenges such as economic crises, digital disruption, labor market transformation and climate change require organizations to be flexible and innovative. In this context, soft skills have become a strategic resource. Unlike hard skills, which are technical and job-specific, soft skills represent interpersonal and behavioral competencies that determine how effectively individuals interact, solve problems and adapt to change. Increasingly, researchers and practitioners recognize that soft skills are essential for building sustainable and resilient organizations.

Soft skills refer to a set of non-technical abilities that influence how individuals work with others and manage their own behavior. Key soft skills encompass communication abilities, emotional intelligence, teamwork and collaboration, leadership and decision-making, critical thinking and problem-solving, as well as adaptability, resilience and effective time management combined with self-organization. In the modern world employers consistently rank soft skills as equally or more important than technical skills in achieving organizational success. Similarly, the World Economic Forum constantly emphasizes that skills such as analytical thinking, creativity and emotional intelligence are among the most demanded competencies in the modern labor market [2, 5].

Sustainable development of organizations is based on the integration of economic efficiency, social responsibility and environmental awareness. Soft skills contribute to each of these dimensions. Moreover, soft skills enhance productivity, innovation and efficiency. Employees with strong communication and teamwork skills are more likely to collaborate effectively, reducing errors and improving decision-making processes. Leadership skills enable managers to motivate teams, align goals and implement strategic changes successfully. Adaptability allows organizations to respond quickly to market fluctuations and technological changes, ensuring long-term competitiveness. Social sustainability is directly linked to workplace culture, employee well-being and organizational ethics. Emotional intelligence and empathy help create

inclusive and supportive work environments. Strong interpersonal skills reduce conflicts and improve employee satisfaction and retention [5].

Organizations that invest in soft skills development often demonstrate higher levels of employee engagement and stronger corporate culture. Although soft skills may not directly relate to environmental technologies, they play a crucial role in promoting sustainable thinking. Leadership and communication skills help organizations implement green strategies, encourage environmentally responsible behavior and foster awareness among employees. Change management, supported by strong soft skills, is essential for implementing sustainability initiatives within organizations [1, 4].

Global challenges such as digitalization, pandemics and geopolitical instability have significantly changed the nature of work. Remote and hybrid work models require stronger communication, self-management and digital collaboration skills. Besides, digital environments demand higher levels of adaptability and continuous learning. Employees must be able to work effectively with digital tools while maintaining strong interpersonal communication in virtual settings. Globalization requires collaboration across cultures, time zones, and organizational structures. Cross-cultural communication skills and emotional intelligence are essential for managing diversity and ensuring effective international cooperation [2, 3].

Thus, soft skills are a fundamental component of sustainable organizational development in the modern global environment. They enhance economic performance, support social responsibility and facilitate environmental awareness. In conditions of uncertainty and rapid change, organizations that prioritize the development of soft skills are better positioned to adapt, innovate and remain competitive.Therefore, investing in human capital development, particularly in soft skills, should be a strategic priority for organizations aiming at long-term sustainability.

References:

1. *Arcelay I., Goti A., Oyarbide-Zubillaga A., Akyazi T., Alberdi E., Garcia-Bringas P. Definition of the Future Skills Needs of Job Profiles in the Renewable Energy Sector.* Energies. *2021. URL: https://www.mdpi.com/1996-1073/14/9/2609*

2. *Costa M. F. B., Cipolla C. M. Critical soft skills for sustainability in higher education //* Sustainability. *2025. Vol. 17, no. 2. P. 377. URL: https://www.mdpi.com/2071-1050/17/2/377*

3. *Redman A., Wiek A. Competencies for advancing transformations towards sustainability //* Frontiers in Education. *2021. Vol. 6. Art. 785163. URL: https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2021.785163/full*

4. *Wang X., Deng X., Wan Jaafar W. M., Sulong R. M., Zainudin Z. N., Wan Othman W. N. Fostering academic engagement through soft skills and positive emotions: a sustainable development perspective on university education //* Frontiers in Psychology. *2025. Vol. 16. Art. 1622327. DOI: 0.3389/fpsyg.2025.1622327 URL: https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2025.1622327/full*

5. *World Economic Forum.* The Future of Jobs Report 2025. *Geneva: World Economic Forum, 2025. URL: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/*

Laryssa VERHUN
Associate Professor of West Ukrainian National University

INTEGRATING SUSTAINABILITY AND ENVIRONMENTAL SECURITY INTO BUSINESS ETIQUETTE EDUCATION

At the international level, global business operations become increasingly interconnected while organisations face unprecedented environmental challenges. In light of these developments, the need for a holistic and ethically knowledgeable approach to professional conduct comes to the fore. This raises the question of rethinking the approach to teaching business etiquette at the university level and including the topics of sustainability and eco security into it.

Increasingly, modern businesses function within a global environment where stakeholders tend to prioritise environmental sustainability. Hence, for future professionals, it is important to learn to address expectations and comply with regulations concerning "environmental stewardship", which, as Bansal and Song noted, are recognised as a component of corporate responsibility [1].

The idea of incorporating sustainability and environmental security into business etiquette education can also be justified by the need for businesses to respond proactively to ecological risks and opportunities arising from climate change, resource depletion, and regulatory shifts [4]. Traditionally, Business Etiquette and Protocol, as a university subject, focuses on interpersonal communication, cross-cultural sensitivity, and the norms that govern professional interactions [9]. However, as organisations are accountable not only for their economic performance but also for their social and ecological footprints [1], the scope of this subject should be expanded to include sustainability and environmental security.

A plethora of research demonstrates that organisations which incorporate environmental considerations within their processes and culture are characterised by enhanced reputational capital, stakeholder trust, and access to sustainable investment [2]. In addition, environmental policies, including the European Union's Green Deal [3] and the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs) [8], require businesses to demonstrate sustainability. In this context, business etiquette is no longer simply a matter of manners but an essential asset that encompasses responsible environmental behaviour, including, for instance, resource-conscious meeting practices and the reduction of waste and the carbon footprint in business travel, etc. Integrating such topics in business etiquette education supports the development of a sustainability-oriented organisational culture.

In multinational contexts, environmental practices are often seen as indicators of corporate integrity and respect for local communities [5]. In this regard, business etiquette presupposes expressing a commitment to shared values and can help

overcome cultural gaps, encourage trust and cooperation among international partners. For instance, appreciating and respecting local environmental norms and practices during business engagements is regarded as an essential aspect of professional behaviour [6].

From a pedagogical perspective, integrating sustainability and environmental security into business etiquette education helps to develop critical thinking, ethical reasoning, and effective problem-solving skills. This not merely prepares students for the realities of modern business environments but also entitles them to become change agents who can advocate for accountable practices within their organisations.

Finally, this implementation responds to the moral necessity for educators to prepare students for leadership in a world facing existential environmental threats to resolve the complex social and environmental issues of the 21st century, as highlighted by the United Nations Principles for Responsible Management Education (PRME) [7]. Embedding environmental security into business etiquette and protocol consequently represents a commitment to fostering ethical, globally minded, and socially responsible leaders.

References:

1. Bansal, P., & Song, H. C. Similar but not the same: Differentiating corporate sustainability from corporate responsibility. Academy of Management Annals. 2017. 11(1), 105-149. https://doi.org/10.5465/annals.2015.0095

2. Eccles, R. G., Ioannou, I., & Serafeim, G. The Impact of Corporate Sustainability on Organizational Processes and Performance. Management Science. 2014. 60(11), 2835-2857. https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.1984

3. European Commission. The European Green Deal (COM(2019) 640 final). 2019. https://www.europa.eu

4. Kolk, A. The social responsibility of international business: From ethics and the environment to CSR and sustainable development. Journal of World Business. 2016. 51(1), 23-34. https://doi.org/10.1016/j.jwb.2015.08.010

5. Lozano, R. A holistic perspective on corporate sustainability drivers. Corporate Social Responsibility and Environmental Management. 2015. 22(1), 32-44. https://doi.org/10.1002/csr.1325

6. Park, B.I., & Ghauri, P.N. Determinants influencing CSR practices in small and medium-sized enterprises: Evidence from South Korea. International Journal of Corporate Social Responsibility. 2015. 1(1), 1-14. https://doi.org/10.1186/s40991-016-0002-9

7. United Nations PRME. Principles for Responsible Management Education. 2021. https://www.unprme.org/

8. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [A/RES/70/1]. 2015. https://sdgs.un.org/goals

9. Verhun L. Business Etiquette and Protocol as a Means of International Economic Relations Students` Soft Skill Development. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2022. 12 (68). P.93-98. https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-12-8495

Анна ГЛУЩЕНКО
д. філософ., доцент Українського державного університету науки і технологій

ЗЕЛЕНИЙ ТА ЦИФРОВИЙ ПЕРЕХІД УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ВІДБУДОВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасна динаміка розвитку світової економіки визначається глибинною трансформацією її парадигмальних засад, що проявляється у переході від екстенсивної, ресурсозалежної моделі господарювання до інноваційно-орієнтованої моделі сталого розвитку, заснованої на принципах циркулярної економіки, кліматичної нейтральності та ресурсоефективності. У цьому контексті «зелений» перехід набуває універсального характеру, виступаючи не лише екологічною, але й економічною та геополітичною категорією.

Для України, в умовах воєнних викликів та підвищеної геополітичної нестабільності, зелена трансформація еволюціонує у ключовий елемент національної безпеки. Вона визначає можливості досягнення енергетичної незалежності, зниження вразливості до зовнішніх шоків та забезпечення економічної інтеграції до європейського простору, зокрема в межах реалізації політики European Green Deal.

Водночас процес післявоєнного відновлення національної економіки формує складну стратегічну дилему між необхідністю швидкого відновлення критичної інфраструктури та імперативом її структурної модернізації відповідно до кліматичних стандартів ЄС. У цьому контексті особливого значення набуває концепція Build Back Better, яка передбачає відбудову інфраструктури на якісно нових засадах – із інтеграцією принципів стійкості, енергоефективності, цифровізації та екологічної безпеки. Згідно з сучасними підходами, реалізація цього принципу означає не відтворення довоєнної економічної структури, а її трансформацію у більш інноваційну та низьковуглецеву систему[1, 2, 4, 5].

У сучасному науковому дискурсі дедалі більшого поширення набуває концепція Twin Transition, яка відображає синергетичний взаємозв’язок між процесами цифрової трансформації та декарбонізації. Відповідно до актуальних досліджень (зокрема публікацій у виданнях рівня MDPI), цифрові технології виступають ключовим каталізатором досягнення кліматичних цілей, забезпечуючи підвищення ефективності використання ресурсів та оптимізацію виробничих процесів[3].

Для України імплементація моделі «подвійного переходу» має стратегічне значення з огляду на необхідність структурної модернізації економіки та адаптації до вимог європейського ринку. Концепція Data-driven sustainability

передбачає використання цифрових інструментів для забезпечення екологічної ефективності:

- Інформаційне моделювання будівель (BIM) забезпечує можливість комплексної оцінки життєвого циклу об'єктів (LCA) та інтеграцію екологічних параметрів на етапі проєктування.
- Штучний інтелект (AI) та технології Big Data сприяють формуванню систем предиктивного управління енергетичними мережами, зниженню енергоємності виробництва та оптимізації логістичних процесів.
- Інтернет речей (IoT) створює основу для побудови систем моніторингу викидів у реальному часі, що є необхідною умовою дотримання вимог механізму CBAM.

Таким чином, цифровізація виступає не допоміжним інструментом, а системоутворюючим фактором зеленої трансформації, без якого досягнення кліматичної нейтральності є суттєво ускладненим як з технологічної, так і з економічної точки зору.

Нижче представлено узагальнений SWOT-аналіз внутрішніх і зовнішніх детермінант, що формують рівень готовності України до інтегрованої реалізації цифрової та екологічної трансформації (у межах концепції Twin Transition).

Таблиця 1

Комплексна SWOT-матриця «Подвійного переходу» України

Категорія	Екологічний та енергетичний аспект	Технологічний та цифровий аспект
Strengths (S)	Значний природний потенціал для ВДЕ; низька база порівняння для декарбонізації.	Потужний IT-сектор; високий рівень адаптивності населення до цифрових сервісів.
Weaknesses (W)	Критичний знос промислових фондів; висока енергоємність ВВП.	Фрагментарність цифрової інфраструктури в регіонах; низький рівень впровадження BIM у держсекторі.
Opportunities (O)	Доступ до фондів ЄС (*Ukraine Facility*); статус хабу «зеленого» водню для Європи.	Технологічний «стрибок» (*leapfrogging*) через впровадження рішень Industry 4.0 при відбудові.
Threats (T)	Ризики безпеки енергооб'єктів; вплив *CBAM* на непідготовлених експортерів.	Кіберзагрози для інтелектуальних енергосистем; дефіцит інвестицій у складні R&D рішення.

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Strengths (S) – сильні сторони: у екологічно-енергетичному вимірі Україна характеризується значним природно-ресурсним потенціалом для розвитку відновлюваних джерел енергії, а також відносно низькою базою для скорочення

вуглецевих викидів, що створює сприятливі передумови для прискореної декарбонізації. У технологічному аспекті важливою конкурентною перевагою є розвинений ІТ-сектор, а також високий рівень сприйнятливості населення до цифрових інновацій і сервісів.

Weaknesses (W) – слабкі сторони: до ключових обмежень у сфері екологічної трансформації належать високий ступінь фізичного та морального зносу промислових потужностей і значна енергоємність валового внутрішнього продукту. У цифровій площині стримуючими факторами виступають територіальна нерівномірність розвитку цифрової інфраструктури, а також обмежене впровадження сучасних технологій, зокрема інформаційного моделювання будівель (BIM), у державному секторі.

Opportunities (O) – можливості: серед ключових можливостей екологічного та енергетичного розвитку варто виділити доступ до фінансових інструментів Європейського Союзу, включаючи програму Ukraine Facility, а також перспективу позиціонування України як стратегічного постачальника «зеленого» водню для європейського ринку. У технологічному вимірі важливою є можливість реалізації ефекту «технологічного стрибка» (leapfrogging) шляхом інтеграції рішень Industry 4.0 у процеси післявоєнної відбудови.

Threats (T) – загрози: до основних ризиків належать підвищена вразливість енергетичної інфраструктури до безпекових викликів, а також потенційно негативний вплив механізму CBAM на конкурентоспроможність національних експортерів, які не адаптовані до нових екологічних вимог. У цифровій сфері значними загрозами є зростання кіберризиків для інтелектуальних енергосистем, а також обмеженість інвестиційних ресурсів для розвитку складних науково-дослідних і технологічних рішень.

Результати аналізу свідчать, що післявоєнна відбудова України має ґрунтуватися на інтегрованій моделі «подвійного переходу», яка поєднує цифрову трансформацію та декарбонізацію економіки. Застосування підходів Data-driven sustainability забезпечує:

- підвищення прозорості екологічного моніторингу та привабливості для міжнародних інвесторів;
- мінімізацію ризиків економічної ізоляції через невідповідність стандартам ЄС;
- формування інноваційної економічної моделі, де цифрові технології у будівництві, енергетиці та промисловості виступають драйверами сталого розвитку.

Отже, стратегія відновлення України повинна базуватися на принципах синергії цифровізації та екологізації, що відповідає концепціям Build Back Better та Twin Transition. Такий підхід дозволить не лише відновити зруйновану

інфраструктуру, але й забезпечити довгострокову конкурентоспроможність країни в умовах глобальної трансформації економічної системи.

Список використаних джерел:

1. Build Ukraine Back Better. (n.d.). Build Ukraine Back Better. https://buildukraineback better.org/

2. Тиждень. (2022). Build Back Better: За цим принципом пропонують відбудовувати Україну – але в чому саме він полягає? https://tyzhden.ua/build-back-better-za-tsym-pryntsypom-proponuiut-vidbudovuvaty-ukrainu-ale-v-chomu-same-vin-poliahaie/

3. MDPI. (2025) Twin transition: Digital and green transformation pathways for sustainable development. Sustainability, 17(21), 9491. https://www.mdpi.com/2071-1050/17/21/9491

4. United Nations Environment Programme. (2021, March 10). Are we building back better? Evidence from 2020 and pathways for inclusive green recovery spending. https://www.unep.org/resources/publication/are-we-building-back-better-evidence-2020-and-pathways-inclusive-green

5. World Bank. (2023). Building back better: Pursuing a greener, more inclusive and resilient recovery. https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf

Наталія БОЛКВАДЗЕ
к.е.н., доцент Західноукраїнського національного університету

ІНКЛЮЗИВНА ЦИРКУЛЯРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК ЕКОБЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Сучасні підприємства функціонують в умовах посилення екологічних, соціальних і регуляторних викликів. За даними UNEP, глобальне використання природних ресурсів істотно зросло за останні десятиліття, а подальша лінійна модель «видобути – виробити – спожити – викинути» збільшує тиск на клімат, біорізноманіття, водні ресурси й якість життя населення [1]. Для підприємств це означає не лише природоохоронну відповідальність, а й стратегічні ризики: нестабільність постачання сировини, зростання вартості ресурсів, репутаційні втрати, жорсткіші вимоги споживачів і складніші умови доступу до міжнародних ринків [2].

Циркулярна економіка набуває значення в менеджменті підприємств, оскільки спрямована на збереження цінності продукції, матеріалів і ресурсів протягом максимально тривалого часу. У циркулярній економіці матеріали не повинні перетворюватися на відходи, а продукти й ресурси мають залишатися в обігу через повторне використання, ремонт, відновлення, перероблення та регенерацію природних систем [3]. Циркулярність є не лише екологічною, а й управлінською категорією, оскільки потребує зміни стратегії, організаційної культури, операцій, ланцюгів постачання, сервісної політики та системи звітності підприємства.

На стратегічному рівні циркулярна трансформація передбачає інтеграцію ресурсної ефективності та екологічної результативності в місію, цілі, ризик-менеджмент і систему ключових показників підприємства. Вища управлінська ланка має оцінювати дефіцит ресурсів, регуляторні зміни, очікування інвесторів і споживачів, а також потенціал нових бізнес-моделей [4]. OECD виокремлює п’ять базових циркулярних бізнес-моделей: циркулярне постачання, відновлення ресурсів, продовження життєвого циклу продукції, моделі спільного використання та продуктово-сервісні системи [5].

На операційному рівні підприємство має переглянути дизайн продукції, закупівлі, виробничі процеси, логістику, післяпродажне обслуговування і поводження з відходами. Практичними інструментами можуть бути екодизайн, зменшення матеріаломісткості, використання вторинної сировини, ремонтопридатність, повторне використання пакування, зворотна логістика, цифрове відстеження матеріальних потоків і співпраця з переробними підприємствами. ISO 59004:2024 надає організаціям словник, принципи та настанови щодо впровадження циркулярної економіки [6], а ISO 14001:2026

визначає рамку системи екологічного управління, що допомагає організаціям управляти екологічними аспектами, виконувати правові вимоги й поліпшувати екологічну результативність [7].

Соціально-інклюзивний рівень означає, що екологічна модернізація не повинна поглиблювати нерівність або витісняти працівників без належної підтримки. Справедливий перехід має супроводжуватися соціальним діалогом, розвитком навичок, гідною працею та підтримкою підприємств і громад [9]. Для менеджменту це означає необхідність перепідготовки персоналу, залучення працівників до екологічних ініціатив, підтримки безпечних умов праці у сфері поводження з відходами, а також створення доступних продуктів і сервісів для різних груп споживачів.

Аналітично-звітний рівень передбачає вимірювання результатів циркулярної трансформації. Підприємство має формувати дані про матеріальні потоки, енергоспоживання, відходи, частку вторинної сировини, повернення продукції, ремонтопридатність, викиди, постачальників і соціальні наслідки змін. Для компаній, пов'язаних із європейськими ланцюгами вартості, актуальними є вимоги корпоративної звітності зі сталого розвитку, зокрема розкриття інформації про використання ресурсів і циркулярну економіку відповідно до ESRS E5 [8].

Практичне значення інклюзивної циркулярної трансформації підтверджується досвідом підприємств і міжорганізаційних екосистем, у яких циркулярність інтегрована у бізнес-модель, операції, партнерства, роботу з персоналом і взаємодію зі споживачами (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади використання інклюзивного циркулярного підходу в менеджменті підприємств

Приклад	Сфера	Сутність циркулярного підходу	Управлінське значення	Ефект для екобезпеки та інклюзії
Signify / Philips Lighting – Schiphol Airport	Освітлення, інфраструктура	Модель «світло як послуга»: клієнт купує освітлення, а світильники можуть бути повернуті для повторного використання або перероблення; встановлення 3700 LED-світильників скоротило споживання електроенергії на 50% [11].	Перехід від продажу обладнання до сервісної бізнес-моделі; зацікавленість виробника у довговічності, ремонті й енергоефективності.	Зменшення енергоспоживання, ресурсних втрат і відповідальність виробника за життєвий цикл продукції.

Приклад	Сфера	Сутність циркулярного підходу	Управлінське значення	Ефект для екобезпеки та інклюзії
Kalundborg Symbiosis, Данія	Промисловість, міжорганізаційна кооперація	Залишкові потоки одних компаній використовуються як ресурси для інших; партнерство розвивається з 1972 р. і об'єднує публічні та приватні організації [12].	Побудова партнерської моделі управління ресурсами, інфраструктурою, логістикою і побічними потоками.	Скорочення промислових відходів, економія ресурсів, розвиток локальної кооперації.
Renault Group Refactory, Флен	Автомобілебудування, мобільність	Перший у Європі завод циркулярної економіки, присвячений мобільності; орієнтація на ремонт, відновлення, повторне використання деталей і продовження життєвого циклу автомобілів [13].	Трансформація виробничого майданчика у циркулярний хаб; поєднання виробництва, інновацій, партнерств і ресурсного менеджменту.	Зменшення потреби в первинних матеріалах, розвиток нових компетентностей і підтримка зайнятості.

Джерело: [11-13]

Наведені приклади свідчать, що інклюзивний циркулярний підхід може бути реалізований у різних галузях: освітленні, промисловій кооперації, автомобілебудуванні, електроніці та меблевому бізнесі. Спільною рисою цих практик є зміна управлінської логіки створення цінності: підприємства переходять від короткого життєвого циклу продукції до сервісу, ремонту, повторного використання, партнерського управління ресурсами та прозорішої відповідальності за наслідки діяльності.

Для підприємств України та інших країн, що інтегруються у міжнародні ланцюги постачання, такий підхід має прикладне значення. Він може бути використаний у харчовій промисловості через скорочення пакувальних відходів і повторне використання тари; у машинобудуванні – через ремонт і відновлення компонентів; у роздрібній торгівлі – через програми повернення й перепродажу товарів; у логістиці – через оптимізацію маршрутів і оборотне пакування; у сфері послуг – через цифровізацію обліку ресурсів і зменшення матеріального навантаження.

Список використаних джерел:

1. United Nations Environment Programme. Global Resources Outlook 2024: Bend the Trend – Pathways to a Liveable Planet as Resource Use Spikes. Nairobi: UNEP, 2024. URL: https://www.unep.org/resources/Global-Resource-Outlook-2024

2. United Nations. Goal 12: Ensure Sustainable Consumption and Production Patterns. United Nations Sustainable Development Goals. URL: https://www.un.org /sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/

3. Ellen MacArthur Foundation. The Circular Economy: Definition and Model Explained. URL: https://www.ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview

4. European Commission. Circular Economy Action Plan. URL: https://environment. ec.europa.eu/strategy/circular-economy_en

5. OECD. Business Models for the Circular Economy: Opportunities and Challenges for Policy. Paris: OECD Publishing, 2019. URL: https://www.oecd.org/en/publications/business-models-for-the-circular-economy_g2g9dd62-en.html

6. ISO. ISO 59004:2024. Circular economy Vocabulary, principles and guidance for implementation. Geneva: International Organization for Standardization, 2024. URL: https://www.iso.org/standard/80648.html

7. ISO. ISO 14001:2026. Environmental management systems – Requirements with guidance for use. Geneva: International Organization for Standardization, 2026. URL: https://www.iso.org/standard/14001

8. European Commission. Corporate Sustainability Reporting. URL: https://finance.ec.europa.eu/financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

9. International Labour Organization. Guidelines for a Just Transition towards Environmentally Sustainable Economies and Societies for All. Geneva: ILO, 2015. URL: https://www.ilo.org/publications/guidelines-just-transition-towards-environmentally-sustainable-economies

10. Kaza S., Yao L. C., Bhada-Tata P., Van Woerden F. What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. Washington, DC: World Bank, 2018. URL: https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/d3f9d45e-115f-559b-b14f-28552410e90a

11. Signify. Schiphol Airport: Circular Lighting at Schiphol Airport. URL: https://www.signify.com/global/case-studies/schiphol-airport

12. Kalundborg Symbiosis. The World's Leading Industrial Symbiosis. URL: https://www.symbiosis.dk/en/

13. Renault Group. Refactory: The Flins Site Enters the Circle of the Circular Economy. URL: https://www.renaultgroup.com/en/group/refactory/

Максим КУРИЛЯК
к.е.н., старший викладач
Західноукраїнського національного
університету

ЕНЕРГЕТИЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Агресія рф проти України спричинила масштабне руйнування промислового потенціалу, інфраструктури та соціальної сфери, що зумовлює критичну потребу у формуванні стратегії повоєнного відродження. Ключовим вектором цього процесу є не просто реставрація зруйнованого, а глибока модернізація національної економіки відповідно до стандартів ЄС. В якості пріоритетних напрямів можна визначити залучення прямих іноземних інвестицій, технологічне оновлення та інтеграцію в європейські ланцюги доданої вартості. Особливе значення має забезпечення енергонезалежності через розвиток «зеленої» енергетики та збереження демографічного потенціалу, що стане запорукою довгострокової стійкості України як майбутнього члена європейської спільноти.

Наприкінці 2023 року підтримка населенням ідеї енергетичної незалежності залишалася високою, хоча готовність до особистих витрат для її досягнення не демонструвало значного зростання. Так, 48% населення були не готові до додаткових фінансових витрат для реалізації цієї мети [1]. Формуючи стратегію повоєнного відновлення України, доцільно виокремити пріоритетні аспекти розвитку енергетичної незалежності:

– стимулювання відновлюваних джерел енергії та «зелена» трансформація. Закон про «зелену» трансформацію створює підґрунтя для реалізації сучасних проєктів у сфері вітрової та сонячної енергетики. Залучення іноземних інвесторів у цей сектор, попри воєнні ризики, є свідченням відновлення довіри до українського ринку [2].

– диверсифікація енергетичних ресурсів. Зміни, що відбулися у нормативно-правових актах 2022–2023 рр. сприяли запуску перших заводів з виробництва біометану та відкрили шлях для експорту цієї продукції. Цей новий напрям має значний потенціал у контексті диверсифікації енергетичних ресурсів та зменшення залежності від імпортованого природного газу;

– посилення конвенційної електроенергетики. Попри розвиток відновлюваних джерел енергії, традиційна електроенергетика залишається важливою частиною енергетичного балансу. Робота над втраченими, пошкодженими або ж окупованими активами, реструктуризація боргових зобов’язань цих підприємств продовжується для забезпечення надійності постачання енергії [2]. Гарантами базової генерації та стабільності системи

залишаються в Україні атомна та гідроенергетика. Повоєнна модернізація передбачає впровадження малих модульних реакторів (SMR) та оновлення маневрових потужностей ГЕС/ГАЕС, що є необхідним для безпечної синхронізації з мережею ENTSO-E – модернізація комунального енергопостачання;

– відновлення та модернізація комунального енергопостачання вимагають інтеграції децентралізованих джерел енергії. Це включає використання високоефективних когенераційних установок, «зелених» теплових насосів та інших інноваційних технологій, які сприяють стійкості енергосистеми під час кризових ситуацій. Розвиток місцевих енергоресурсів та регіональних енергетичних систем сприяє зменшенню залежності від централізованих джерел постачання, підвищуючи енергетичну безпеку і знижуючи витрати для кінцевих споживачів [3].

Отже, повоєнне відновлення енергетичного сектору України потребує комплексного, багаторівневого підходу, який балансує між інноваційним розвитком та підтриманням базової генерації. Основний виклик полягає у розриві між високим запитом суспільства на енергетичну незалежність та обмеженою готовністю до додаткових фінансових витрат, що диктує необхідність пошуку зовнішніх інвестицій та ефективних ринкових моделей замість перекладання фінансового тягаря на споживача.

Список використаних джерел:

1. *Утворення сприятливого інвестиційного клімату і довіри до державних інституцій – необхідні умови для швидкого післявоєнного відновлення. Ukraine Invest. 2024. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/news/05-02-2024-2/*
2. *Чапляк Н. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи вирішення в сучасних реаліях. Економіка та суспільство. 2022. № 40. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-80*
3. *. Дефіцит робочої сили: Україні доведеться запрошувати мігрантів з інших країн, якщо біженці не повернуться. Visit Ukraine. 2024. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/4140/labor-shortage-ukraine-will-have-to-invitemigrants-from-other-countries-if-refugees-do-not-return#google_vignette*
4. *Лизун, М. В., & Ліщинський, І. О. (2015). Вплив регіоналізації ринків нафти на динаміку валютних курсів та процеси валютної інтеграції. Економічний простір, (100), 13-23.*
5. *Лизун М. В. Моделі економічного зростання світової та української економіки. Журнал європейської економіки. Тернопіль. 2006. №2(5). С.161-170*

Олег ЧУХНІЙ
доктор філософії, м.н.с., викладач
Західноукраїнського національного
університету

УРБАНІСТИЧНІ БІЗНЕС-КЛАСТЕРИ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЦИРКУЛЯРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасний розвиток міст супроводжується зростанням попиту на житлову, комерційну, офісну, логістичну та соціальну нерухомість. Водночас саме урбанізоване середовище концентрує значну частину екологічних ризиків: високе споживання енергії, будівельні відходи, викиди парникових газів, неефективне використання земельних ресурсів, транспортне навантаження, деградацію зелених зон і просторову нерівність [1; 2]. За даними Європейської Комісії, будівлі в ЄС споживають близько 40% енергії, а також пов'язані зі значною часткою енергетичних викидів парникових газів [5; 8].

Урбаністичні бізнес-кластери у сфері нерухомості можуть розглядатися не лише як механізм економічної кооперації, залучення інвестицій і розвитку девелоперських проєктів, а й як інструмент переходу до екологічно безпечної, ресурсоефективної та соціально інклюзивної моделі міського розвитку [3].

Поняття бізнес-кластера традиційно пов'язують із працями М. Портера, який визначав кластери як географічну концентрацію взаємопов'язаних компаній, постачальників, сервісних структур та інституцій у певній сфері. У його підході кластер є джерелом продуктивності, інноваційності та конкурентних переваг території [10].

Для дослідження урбаністичних бізнес-кластерів важливими є також праці С. Сассен, яка розробила концепцію глобального міста. Дослідниця показала, що сучасні міста виконують функції вузлів глобальних фінансових, сервісних, управлінських та інвестиційних мереж. Це особливо важливо для сфери нерухомості, оскільки саме через девелоперські проєкти, офісні простори, логістичні комплекси, бізнес-центри та міські інфраструктурні об'єкти міста інтегруються у глобальні ринки капіталу й послуг [12].

У контексті циркулярної економіки у забудованому середовищі важливими є дослідження Ф. Помпоні F. Pomponi та А. Монкастер, які обґрунтовують необхідність переходу від лінійної моделі будівництва до циркулярної моделі, орієнтованої на зменшення відходів, повторне використання матеріалів, зниження вуглецевого сліду та міждисциплінарну взаємодію у сфері будівництва. Їхня праця *Circular Economy for the Built Environment* стала однією з ключових у формуванні теоретичного поля циркулярного будівництва [11].

Доцільно також згадати М. Ґаісдоерфер, П. Сафаґет, Н. Бокен, Е. Галтінк, які розглядали циркулярну економіку як систему, спрямовану на збереження вартості продуктів, матеріалів і ресурсів упродовж якомога довшого часу. У сфері нерухомості це означає перехід від моделі «збудувати – використати – знести» до моделі «спроєктувати – адаптувати – повторно використати – відновити – реінтегрувати» [6].

Окремий внесок у розуміння циркулярної економіки міст роблять ОЕСР та Фундація Еллен Макартур (Ellen MacArthur Foundation). ОЕСР підкреслює, що міста й регіони мають ключові компетенції у сферах, які лежать в основі циркулярної економіки: управління відходами, водними ресурсами, забудованим середовищем, землекористуванням і кліматичною політикою [9]. Фундація Еллен Макартур визначає три принципи циркулярної економіки: усунення відходів і забруднення, збереження продуктів і матеріалів в обігу та регенерацію природних систем [4].

У межах цього дослідження *урбаністичний бізнес-кластер у сфері нерухомості* доцільно розглядати як просторово локалізовану, але глобально інтегровану систему взаємопов'язаних суб'єктів девелопменту, будівництва, архітектури, фінансів, міського планування, муніципального управління, цифрових технологій, екологічного консалтингу та міжнародного інвестування, яка функціонує в межах міста або агломерації та забезпечує створення економічної, соціальної й екологічної цінності через кооперацію, інновації та циркулярне використання ресурсів.

На відміну від традиційного ринку нерухомості, який переважно зосереджується на купівлі, продажу, оренді, будівництві та управлінні об'єктами, урбаністичний бізнес-кластер має ширшу функцію. Він формує екосистему взаємодії між бізнесом, владою, інвесторами, громадою, науковими установами, технологічними платформами й міжнародними партнерами. Саме така екосистема може стати інструментом екобезпеки, оскільки дозволяє координувати екологічні стандарти, енергоефективні технології, повторне використання будівельних матеріалів, ESG-підходи, зелене фінансування та соціально орієнтовану забудову.

Екобезпека суспільства у сфері нерухомості передбачає не лише зменшення шкідливого впливу будівництва на довкілля, а й формування безпечного, здорового, доступного та стійкого міського середовища. Урбаністичні бізнес-кластери можуть виконувати кілька важливих функцій у цьому процесі.

По-перше, вони сприяють екологізації девелоперських проєктів. У межах кластера девелопери, архітектори, будівельні компанії, інженери та інвестори можуть узгоджувати стандарти енергоефективності, низьковуглецевого будівництва, управління водними ресурсами, озеленення територій і мінімізації

будівельних відходів. Це особливо актуально з огляду на те, що будівельний сектор є одним із ключових джерел енергоспоживання та викидів. *World Green Building Council* зазначає, що будівлі відповідають приблизно за 37% глобальних енергетичних викидів вуглецю [13; 14].

По-друге, такі кластери забезпечують перехід до циркулярної моделі використання ресурсів. У сфері нерухомості це означає повторне використання будівельних матеріалів, реконструкцію замість знесення, адаптивне повторне використання промислових територій, створення матеріальних паспортів будівель, розвиток urban mining (отримання вторинних ресурсів із міського середовища), переробку бетону, металу, скла, деревини та інших ресурсів. Фундація Еллен Макартур підкреслює, що циркулярна економіка в забудованому середовищі може скоротити глобальні викиди CO_2 від будівельних матеріалів завдяки зменшенню попиту на сталь, алюміній, цемент і пластик [4].

По-третє, урбаністичні бізнес-кластери сприяють міжнародній кооперації у сфері екологічного девелопменту. Через партнерства з міжнародними фінансовими організаціями, інституційними інвесторами, архітектурними бюро, технологічними компаніями та муніципалітетами інших країн міста можуть залучати сучасні практики зеленого будівництва, ESG-фінансування, сертифікації будівель, кліматичної адаптації та циркулярного управління активами [3; 7].

По-четверте, такі кластери створюють передумови для соціальної інклюзії. Циркулярна економіка у сфері нерухомості не повинна обмежуватися лише технологічною або екологічною модернізацією. Вона має враховувати доступність житла, якість громадських просторів, безбар’єрність, залучення місцевих громад, створення робочих місць у сфері ремонту, переробки, енергоаудиту, управління будівлями та міського сервісу.

Для України дослідження урбаністичних бізнес-кластерів у сфері нерухомості має особливе значення в умовах повоєнного відновлення, модернізації міст і необхідності інтеграції у європейський економічний простір. Відбудова не повинна повторювати застарілу лінійну модель будівництва, яка передбачає інтенсивне використання ресурсів, значні відходи та низьку енергоефективність. Навпаки, вона має стати можливістю для переходу до кластерної, циркулярної та екологічно безпечної моделі міського розвитку.

Отже, урбаністичні бізнес-кластери у сфері нерухомості можуть розглядатися як важливий інструмент екобезпеки суспільства та інклюзії циркулярної економіки. Їхня роль полягає не лише у концентрації девелоперських, фінансових, будівельних і сервісних компаній, а й у формуванні нової моделі міського розвитку, заснованої на ресурсоефективності, повторному використанні матеріалів, енергоефективності, міжнародній кооперації, соціальній інклюзії та екологічній відповідальності.

Список використаних джерел:

1. *Луців Р. С. Розвиток екоміст: від теорії до практики. Зелена трансформація та стала біоекономіка: моногр.; за наук. ред. А.А. Олешко, О.Ю. Будякової. Київ: КНУТД, 2024. С. 74-99. ISBN 978-617-7763-34-4 URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/27008/1/ZTSB_mono_2024.pdf*
2. *Чухній О., Луців Р. Роль штучного інтелекту у формуванні та розвитку урбаністичних кластерів у глобальному економічному середовищі: перспективи для країн, що розвиваються. Український економічний часопис. 2024. 7. С. 135–140. URL: https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-7-22*
3. *Chukhnii O., Lutsiv R. Comparative analysis of green technology investments in mega-regions: the cases of the United States, Europe, and China. Інноваційна економіка. № 2. 2025. С. 43-54. URL: https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1469/1620*
4. *Ellen MacArthur Foundation. Circular Economy in the Built Environment. URL: https://www.ellenmacarthurfoundation.org/topics/built-environment/overview*
5. *European Commission. Energy Performance of Buildings Directive. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-performance-buildings/energy-performance-buildings-directive_en*
6. *Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N., Hultink, E. The Circular Economy – A New Sustainability Paradigm? URL: https://www.academia.edu/31149296/The_Circular_Economy_A_new_sustainability_paradigm*
7. *Hyung Min Kim. International Real Estate Investment and Urban Development: An Analysis of Korean Activities in Hanoi, Vietnam, Land Use Policy. Volume 94. 2020. 104486. DOI: https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104486*
8. *In focus: Energy efficiency in buildings. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/focus-energy-efficiency-buildings-2020-02-17_en*
9. *OECD. The Circular Economy in Cities and Regions. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/10/the-circular-economy-in-cities-and-regions_dd1348ed/10ac6ae4-en.pdf*
10. *Porter, M. E. Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review. 1998. URL: https://hbr.org/1998/11/clusters-and-the-new-economics-of-competition*
11. *Pomponi F., Moncaster A. Circular Economy for the Built Environment: A Research Framework. 2017. URL: https://oro.open.ac.uk/49684/1/49684.pdf*
12. *Sassen S. The Global City: Introducing a Concept. 2005. URL: https://www.saskiasassen.com/PDFs/publications/The-Global-City-Brown.pdf*
13. *World Green Building Council. Buildings and Global Carbon Emissions. URL: https://worldgbc.org/article/three-steps-for-change-wgbw24/*
14. *Zvirgzdins J., Geipele I., et al. Circular Economy in Built Environment and Real Estate Industry. URL: https://webu3.vgtu.lt/uni/stf/mbmst/704-713_MBMST_046.pdf*

Богдан ДЕМИДОВ
аспірант Українського державного університету науки і технологій

КРАУДФАНДИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Перехід до зеленої економіки потребує не лише державних програм, банківського кредитування й міжнародних фондів, а й інструментів, здатних швидко мобілізувати кошти для локальних екологічних ініціатив. У цьому контексті краудфандинг набуває значення як механізм, що поєднує фінансування, суспільну участь і перевірку попиту на зелений проєкт. Для України така логіка є особливо актуальною в умовах повоєнної відбудови, децентралізації енергетики та потреби в малих і середніх проєктах відновлюваної енергетики й енергоефективності [2, с. 585-589; 13, с. 87-88; 14, с. 35-36].

У науковій літературі краудфандинг визначають як форму альтернативного фінансування, за якої цифрова платформа акумулює багато відносно невеликих внесків від широкого кола осіб для реалізації певного проєкту [1, с. 2-5]. Для зеленої економіки його інноваційність полягає в тому, що поряд із капіталом проєкт отримує репутаційну підтримку, спільноту учасників і канал комунікації екологічного ефекту. Тому ефективність зеленого краудфандингу доцільно оцінювати не лише за обсягом зібраних коштів, а й за швидкістю кампанії, стабільністю повернення інвестицій, реальним скороченням викидів, економією енергії, рівнем локальної довіри та здатністю доповнювати інші інструменти фінансування [3, с. 149-154; 4, с. 6-9].

У зеленому секторі найчастіше застосовуються чотири моделі краудфандингу. Донорська модель є придатною для проєктів із домінуванням суспільного блага, але без прогнозованого доходу, наприклад екологічної освіти, природоохоронних ініціатив чи відновлення громадських просторів. Винагородна модель працює для зелених продуктів ранньої стадії, коли важливо протестувати попит. Боргова модель, включно з P2P-кредитуванням та кліматичними облігаціями, є найбільш ефективною для енергоефективних і енергетичних проєктів із передбачуваним грошовим потоком. Equity- та revenue-sharing-моделі краще відповідають потребам кліматичних стартапів і циркулярних бізнесів, де джерелом інвестиційної привабливості виступає потенціал зростання, а не поточний гарантований дохід [2, с. 590-594; 3, с. 160-166].

Одним із найпоказовіших спеціалізованих практичних прикладів є німецька платформа bettervest, заснована у 2012 р. Вона поєднує боргове фінансування з імпакт-метриками й відбором проєктів за критеріями технічної

здійсненності, економічної життєздатності та вимірюваного екологічного результату. Станом на 2026 р. платформа декларує 143 профінансовані проєкти, 25,5 млн євро фінансування та понад 2 млн тонн зекономлених викидів CO2 [7]. Цей практичний приклад засвідчує, що боргова модель є особливо ефективною там, де повернення коштів може бути пов'язане з енергетичними заощадженнями або продажем чистої енергії, але її успішність безпосередньо залежить від якості попередньої експертизи та реалістичності прогнозу майбутнього грошового потоку.

Не менш важливим є британський досвід Abundance Investment і Local Climate Bonds. Якщо на ранньому етапі платформа фінансувала окремі ВДЕ-проєкти, зокрема сонячну електростанцію Swindon Common Farm Solar потужністю 4,8 МВт, то згодом ця логіка трансформувалася у Community Municipal Investments, за допомогою яких мешканці та інституційні інвестори кредитують зелені проєкти місцевих рад [8]. За даними Університету Лідса, до 2025 р. через цей механізм було залучено 15 млн фунтів від громадян, а разом із інституційними зобов'язаннями ініціатива досягла 30 млн фунтів [9]. Специфіка моделі полягає в тому, що вона знижує сприйняття ризику через територіальну близькість проєкту та публічну відповідальність муніципалітету, тому є особливо ефективною для локальних інвестицій, орієнтованих на досягнення кліматичної нейтральності.

Європейські практичні приклади громадської енергетики підтверджують, що зелений краудфандинг може створювати не лише фінансовий, а й інституційний результат. У Хорватії Križevci Solar Roof став прикладом P2P-краудфандингу для муніципального сонячного об'єкта: 51 інвестор забезпечив 30 тис. євро для 30 кВт станції за 10 днів, а модель мікропозик була розрахована на 10 років під 4,5 % [10]. У Португалії GoParity поєднувала P2P-кредитування з PPA-конструкцією, що робило краудфандинг особливо придатним для сонячних проєктів із контрактним доходом [8]. У Хорватії кооперативна модель ZEZ Sun додатково демонструє, як участь громадян може поєднуватися з помірною дохідністю та формуванням фонду суспільної вигоди [11], а приклад Габрово в Болгарії показує, що краудфандинг може функціонувати і як складова муніципально-партнерської моделі запуску локальних сонячних проєктів [12].

Важливим чинником ефективності є регуляторне середовище. За даними першого річного звіту ESMA, у 2023 р. у вибірці зі 98 авторизованих провайдерів у 17 державах-членах ЄС через платформи було профінансовано понад 1 млрд євро, причому loan-based модель забезпечила 65 % обсягу залучених коштів, debt-based - 17 %, a equity-based - 6 % [6, с. 4-7]. Це опосередковано підтверджує, що саме боргові інструменти є найпридатнішими для секторів, де проєкт має зрозумілий механізм повернення інвестиції. Регламент ЄС 2020/1503, який запровадив єдині правила для постачальників краудфандингових послуг і

граничний обсяг пропозиції до 5 млн євро протягом 12 місяців для одного власника проєкту, став важливим кроком до підвищення довіри та стандартизації цього ринку [5, с. 1-49].

Для України краудфандинг є перспективним щонайменше у трьох напрямах: для проєктів розподіленої генерації на рівні громад і критичної інфраструктури, для енергоефективної відбудови будівель у змішаних моделях фінансування та для зелених стартапів у сферах накопичення енергії, переробки відходів і цифрового моніторингу ресурсів. Значущість такого інструменту зростає з огляду на офіційно затверджену ціль довести частку енергії з відновлюваних джерел у структурі валового кінцевого споживання енергії до 27 % у 2030 р. [15, с. 4-5]. Проте масштабування цієї моделі вимагатиме захисту роздрібного інвестора, прозорої верифікації екологічного ефекту та поєднання краудфандингу з грантами, муніципальними гарантіями й іншими інструментами змішаного фінансування.

Отже, краудфандинг є інноваційним джерелом фінансування зеленої економіки не лише тому, що розширює доступ до капіталу, а й тому, що створює механізм залучення громадян до фінансування екологічної трансформації. Аналіз практичних прикладів bettervest, Abundance, Local Climate Bonds, Križevci Solar Roof, GoParity, ZEZ Sun та Gabrovo дає підстави стверджувати, що найвищу ефективність у зеленому секторі мають боргові та муніципально-громадські моделі для проєктів із прогнозованим грошовим потоком, тоді як донорські та винагородні моделі доцільніші для екологічних ініціатив із домінуванням суспільного блага, а equity- та revenue-sharing - для інноваційних зелених бізнесів із вищим ризиком. Для України розвиток такого інструменту може стати важливим елементом зеленої відбудови та посилення економічної суб’єктності громад.

Список використаних джерел

1. Mollick E. The dynamics of crowdfunding: An exploratory study. Journal of Business Venturing. 2014. Vol. 29, no. 1. P. 1-16. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.06.005.

2. Belleflamme P., Lambert T., Schwienbacher A. Crowdfunding: Tapping the right crowd. Journal of Business Venturing. 2014. Vol. 29, no. 5. P. 585-609. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.07.003.

3. Shneor R., Vik A. A. Crowdfunding success: A systematic literature review 2010-2017. Baltic Journal of Management. 2020. Vol. 15, no. 2. P. 149-182. DOI: https://doi.org/10.1108/BJM-04-2019-0148.

4. De Broeck W. Crowdfunding platforms for renewable energy investments: An overview of best practices in the EU. 2018. URL: https://powerpoor.eu/sites/default/files/2022-07/Crowdfundingplatformsforrenewableenergyinvestments-wdb.pdf (дата звернення: 29.04.2026).

5. Regulation (EU) 2020/1503 of the European Parliament and of the Council of 7 October 2020 on European crowdfunding service providers for business. Official Journal of the European

Union. 2020. L 347. P. 1-49. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1503/oj (дата звернення: 29.04.2026).

6. European Securities and Markets Authority. Market Report on Crowdfunding in the EU 2024. Paris: ESMA, 2025. 54 p. URL: https://www.esma.europa.eu/document/market-report-crowdfunding-eu-2024 (дата звернення: 29.04.2026).

7. bettervest. Impact investing platform. URL: https://www.bettervest.com/en (дата звернення: 29.04.2026).

8. SocialRES. Case studies: Abundance, GoParity, Križevci Solar Roof. URL: https://socialres.eu/case-studies/ (дата звернення: 29.04.2026).

9. University of Leeds. Climate crowdfunding initiative hits £30 million milestone. 2025. URL: https://www.leeds.ac.uk/news-1/news/article/5830/climate-crowdfunding-initiative-hits-30-million-milestone (дата звернення: 29.04.2026).

10. Zelena energetska zadruga (ZEZ). Križevci Solar Roofs. URL: https://www.zez.coop/en/projekt/krizevci-solar-roofs/ (дата звернення: 29.04.2026).

11. Zelena energetska zadruga (ZEZ). ZEZ Sun. URL: https://www.zez.coop/en/zez-sunce/ (дата звернення: 29.04.2026).

12. European Climate Initiative (EUKI). The Future of Energy Communities in Southeast Europe. 2025. URL: https://www.euki.de/en/the-future-of-energy-communities-in-southeast-europe/ (дата звернення: 29.04.2026).

13. Шишпанова Н. О., Кормишкіна І. В. Зелена економіка як інструмент повоєнного відновлення регіонів. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 10. С. 87-92. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.87.

14. Ляшенко В. І., Петрова І. П. Інтеграція краудфандингу в систему публічно-приватного партнерства: концептуальні засади та механізми реалізації. Економічний вісник Донбасу. 2025. № 3 (81). С. 35-44. DOI: 10.12958/1817-3772-2025-3(81)-35-44.

15. Кабінет Міністрів України. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року. 2024. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/66b/b80/837/66bb808375c48806179148.pdf (дата звернення: 29.04.2026).

Станіслав ЯКУБ
аспірант Українського державного університету науки і технологій

МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В РЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку світової економіки циркулярна модель поступово переходить із категорії концептуальних підходів у площину практичної політики. Обмеження ресурсної бази, зростання вартості сировини та накопичення екологічних ризиків, які вже не можуть ігноруватися, вимагають раціонального використання ресурсів поряд з мінімізацією відходів. У цих умовах циркулярна економіка має значення не лише як екологічна альтернатива традиційному способу господарювання, а передусім як економічний інструмент підвищення ресурсної ефективності виробництва, зниження залежності країни від імпорту та формування нових джерел вартості.

Для України значущість цього підходу посилюється структурними викликами воєнного та повоєнного періоду. Масштабні руйнування інфраструктури, зростання обсягів будівельних і побутових відходів, обмеженість фінансових ресурсів та необхідність швидкої відбудови формують запит на моделі, що дозволяють повторно використовувати матеріали, мінімізувати втрати та скорочувати витрати. У цьому контексті циркулярна економіка стає практичним механізмом відновлення та модернізації економіки. Відповідно, ключовим питанням сьогодення стає інституційне вбудування принципів циркулярності в систему публічного управління, і передусім на рівні регіональної політики, де відбувається реальне управління ресурсами, інфраструктурою та економічним розвитком територій.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності регіонального підходу до впровадження циркулярної економіки в Україні та розробка системи інституційних, економічних і управлінських механізмів її інтеграції в регіональну політику.

Методологічну основу дослідження становить поєднання системного, інституційного та функціонального підходів, що дозволяє розглядати циркулярну економіку як елемент трансформації регіональної політики. У роботі використано методи теоретичного узагальнення та порівняльного аналізу – для ідентифікації ключових механізмів інтеграції циркулярних принципів у регіональне управління; структурно-логічного аналізу – для побудови цілісної архітектури таких механізмів; а також елементів інституційного аналізу – для оцінки можливостей їх імплементації в умовах децентралізації та повоєнного відновлення України.

Матеріальні потоки – сировина, будівельні матеріали, відходи, енергія – мають чітку територіальну прив'язку. Їхня генерація, переробка й повторне використання відбуваються в конкретних регіонах, із конкретною інфраструктурою та логістикою. Саме тому ефективність циркулярних рішень залежить не від якості загальнонаціональних програм, а від наявності локальних екосистем: переробних потужностей, кластерів, індустріальних симбіозів. Уніфікована політика тут приречена на провал: різні регіони України мають різну структуру економіки (промислові, аграрні, будівельні), а отже, різні типи ресурсних циклів і відходів.

Реформа децентралізації фактично передала значну частину повноважень в управлінні ресурсами на місцевий рівень: питання просторового планування, розвитку локальної інфраструктури, управління відходами згідно з законодавчими приписами вирішуються саме тут. Можна сказати, що ключові важелі циркулярної економіки вже знаходяться в руках регіонів і громад. Однак без розробки ефективних економічних та управлінських механізмів впровадження циркулярна економіка може залишитися на декларативному рівні.

Аналізуючи можливість інтеграції циркулярної економіки у процеси зеленої трансформації регіонів України, Л.М. Горбач наголошує на необхідності комплексного підходу, що складається зі стратегічно-управлінських, правових, інноваційних, інформаційних та міжнародних заходів [1, с. 107]. Поділяючи позицію дослідниці щодо комплексності забезпечення інтеграції, ми водночас пропонуємо трохи змістити методологічний вектор підходу, пропонуючи поєднати інституційний, фінансовий, ринковий, та інфраструктурний механізми. У такому світлі впровадження циркулярної економіки означатиме переналаштування всієї регіональної системи управління ресурсами через правила, гроші, інфраструктуру та ринки.

Інституційний механізм впровадження циркулярної політики пропонуємо розкрити в такий спосіб. Ключовим принципом інтеграції циркулярної економіки в регіональну політику має стати вбудовування циркулярних підходів у вже існуючі інструменти регіонального розвитку. Йдеться передусім про інтеграцію принципів циркулярності у регіональні стратегії розвитку та плани відновлення як чітких критеріїв відбору та оцінювання проєктів. Такий підхід дозволяє перевести циркулярну економіку з рівня риторики у площину практичних управлінських рішень, де кожен інвестиційний або інфраструктурний проєкт оцінюється з точки зору ефективності використання ресурсів, мінімізації відходів і потенціалу повторного використання матеріалів.

Важливим елементом є також впровадження обов'язкових циркулярних вимог у систему просторового планування. Це передбачає резервування територій для розміщення об'єктів переробки, формування умов для розвитку індустріальних симбіозів, а також інтеграцію логістики відходів у загальну

інфраструктурну архітектуру регіону. Такий підхід дозволяє не лише оптимізувати матеріальні потоки, але й запобігти ситуаціям, коли інфраструктурні обмеження блокують реалізацію циркулярних рішень на практиці.

Фінансовий механізм інтеграції циркулярної економіки полягає у формуванні системи економічних стимулів, які роблять замкнені матеріальні цикли раціональним вибором для бізнесу та домогосподарств. Без належного фінансового підкріплення циркулярні підходи залишаються декларативними, оскільки їх впровадження пов'язане з початковими інвестиційними витратами, організаційною складністю та ринковими ризиками. У цьому контексті ключовим завданням регіональної політики є зміщення економічних стимулів таким чином, щоб повторне використання ресурсів і переробка ставали конкурентоспроможними відносно лінійних моделей виробництва і споживання.

Одним із базових інструментів є запровадження регіональних програм співфінансування циркулярних проєктів, зокрема у сферах переробки, повторного використання та ремонту продукції. Такі програми дозволяють знизити бар'єри входу для бізнесу, особливо для малих і середніх підприємств, які не мають достатніх ресурсів для самостійного фінансування інновацій. Водночас доцільним є застосування податкових і тарифних стимулів на місцевому рівні (у межах наявних повноважень), спрямованих на підтримку підприємств, що впроваджують замкнені матеріальні цикли та скорочують обсяги відходів.

Подібні механізми вже широко застосовуються в країнах ЄС, де регіональні програми співфінансування циркулярних проєктів реалізуються, зокрема, через Європейський фонд регіонального розвитку, програму LIFE, яка покриває до 60% вартості проєктів, а також через спеціалізовані інструменти, такі як Just Transition Fund, орієнтований на трансформацію окремих регіонів. Додатково на рівні міст і регіонів функціонують локальні грантові схеми підтримки бізнесу, що переходить до циркулярних моделей [2, с. 97].

Важливим напрямом є також пріоритезація циркулярних проєктів у доступі до донорських і відновлювальних фінансових ресурсів, що особливо актуально в умовах післявоєнної відбудови України. Це передбачає включення критеріїв циркулярності до процедур відбору проєктів, що фінансуються за рахунок міжнародної допомоги та державних програм.

Інфраструктурний механізм інтеграції циркулярної економіки полягає у формуванні матеріально-технічної та інформаційної бази, без якої замкнені ресурсні цикли залишаються декларативними. На відміну від інституційних чи фінансових механізмів, які задають правила та стимули, інфраструктура визначає саму можливість реалізації циркулярних рішень у практичній площині. Саме тому цей блок є найбільш «приземленим», але водночас критично

важливим: без відповідних потужностей, логістики та просторової організації ресурсні потоки не можуть бути ефективно перерозподілені.

Базовим елементом механізму є розвиток цифрових регіональних систем управління відходами, що охоплюють повний цикл – від сортування до переробки та транспортування. Ключове значення має не створення окремих об'єктів, а формування цілісних систем із ефективною логістикою, без якої навіть наявні переробні потужності втрачають функціональність. Важливим напрямом є також створення індустріальних парків циркулярного типу, де реалізується принцип індустріального симбіозу – використання відходів одних підприємств як ресурсів для інших. Це дозволяє формувати локальні ланцюги доданої вартості, однак потребує просторової концентрації бізнесу та координації на рівні регіону. Окрему роль відіграє інтеграція циркулярних принципів у повоєнну відбудову, передусім у будівництві, з акцентом на повторне використання матеріалів і застосування цифрових інструментів обліку ресурсів (зокрема BIM). Загалом, ключове обмеження інфраструктурного блоку полягає у дефіциті фізичних можливостей для замикання ресурсних циклів [3].

Ринковий інструмент інтеграції циркулярної економіки полягає у формуванні стабільного попиту на вторинні ресурси, без якого циркулярні моделі не отримують економічного підґрунтя [4, с. 170]. За відсутності такого попиту навіть розвинена інфраструктура та наявність фінансових стимулів не забезпечують масштабування циркулярних практик, оскільки бізнес не має гарантій збуту продукції з вторинної сировини.

Важливою складовою виступають зелені публічні закупівлі на рівні регіонів і громад, які передбачають встановлення вимог до частки вторинних матеріалів у товарах і роботах. Це дозволяє державі виконувати роль первинного замовника, формуючи гарантований попит і знижуючи ринкові ризики для виробників. Додатково важливим є розвиток локальних ринків вторинної сировини, зокрема через створення бірж і цифрових платформ обміну ресурсами, що спрощують взаємодію між учасниками та підвищують прозорість операцій.

При цьому функцією держави, окрім ролі першого великого покупця як стимулу формування відповідного сегмента, має стати запровадження стандартів якості вторинних матеріалів. Це знижуватиме невизначеність для бізнесу та підвищить довіру до таких ресурсів як повноцінної альтернативи первинній сировині.

Узагальнюючи викладене, підкреслимо, що інтеграція циркулярної економіки в регіональну політику України потребує не запровадження окремих інструментів, а системного переналаштування механізмів управління ресурсами на рівні територій. Ефективність цього процесу визначається узгодженою дією інституційних, фінансових, інфраструктурних та ринкових механізмів, кожен із яких виконує окрему функцію, але лише в комплексі забезпечує формування

замкнених матеріальних циклів. При цьому ключовим принципом виступає вбудовування циркулярних підходів у вже існуючу архітектуру регіональної політики: стратегічне планування, управління інфраструктурою, практики публічних закупівель.

Водночас результати дослідження свідчать, що універсальні підходи до впровадження циркулярної економіки мають обмежену ефективність унаслідок суттєвої міжрегіональної та галузевої диференціації. Різна структура економіки регіонів, специфіка матеріальних потоків і рівень інфраструктурної забезпеченості зумовлюють необхідність більш деталізованого підходу до формування регіональної політики. У цьому зв'язку перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо аналіз галузевої диференціації циркулярності в розрізі регіонів України, зокрема ідентифікацію секторів із найбільшим потенціалом замикання ресурсних циклів, оцінку їх просторової концентрації та визначення відповідних управлінських інструментів для різних типів територій. Такий підхід дозволить перейти від загальних концептуальних моделей до розробки адресних політик, адаптованих до реальних економічних і ресурсних характеристик окремих регіонів.

Список використаних джерел:

1. *Горбач Л.М. Циркулярна економіка як інструмент зеленої трансформації: регіональний вимір. Via Economica. 2024. № 7. С. 103–111. DOI: https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-7-15.*
2. *Кузьома В.В. Інституційне середовище розвитку циркулярної економіки Європейського Союзу. Розвиток бізнесу в контексті європейської інтеграції: глобальні виклики, стратегічні пріоритети, реалії та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 07 червня 2024 р.). Миколаїв, 2024. С. 96–97. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/55961/1/konf_ROZVYTOK_BIZNESU_24-96-97.pdf.*
3. *Torgautov B., Zhanabayev A., Tleuken A., Turkyilmaz A., Mustafa M., Karaca F. Circular economy: Challenges and opportunities in the construction sector of Kazakhstan. Buildings. 2021. № 11. 501. DOI: https://doi.org/10.3390/buildings11110501.*
4. *Ларіонова К.А., Чала В.С. Інституційна інерція ринку відходів України у глобальному вимірі: логіка мінімізації витрат проти цілей зеленої трансформації. Економічний простір. 2026. № 210. С. 167–173. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.210.167-173.*

Juxiang Chi
PHD student, West Ukrainian National University

THE IMPACT OF LAND TRANSFER ON RURAL HOUSEHOLD INCOME IN CHINA

Rural land transfer (RLT) is a pivotal policy instrument in China's transition from poverty alleviation to comprehensive rural revitalization, with the sustainable growth of farmers' income at its core. This paper synthesizes recent empirical evidence to analyze the nuanced impact of RLT on the formation of rural household income. Moving beyond aggregate effects, it deconstructs income into its four constituent streams—operating, wage, property, and transfer income—and examines how RLT differentially affects transfer-in and transfer-out households across generations and regions. Findings reveal a complex, heterogeneous picture: RLT significantly boosts total income for transfer-out households primarily through wage and property gains, while its effect on transfer-in households is contingent on farm scale and age. Mechanisms include improved land productivity, labor reallocation, rent capitalization under the "Three Rights Separation" policy, and enhanced social security. The paper concludes with targeted policy recommendations for optimizing RLT to achieve common prosperity.

1. Introduction: Rural Revitalization and the Income Imperative

China's rural development paradigm has explicitly shifted from poverty reduction to comprehensive rural revitalization, with the sustainable growth of farmers' income identified as a central pillar for achieving "common prosperity" (Huang et al., 2020; Shi et al., 2024). The formation of farmers' income in China is inherently complex, comprising four primary components: operating income (from agricultural production), wage income (from migrant or local employment), property income, and transfer income. Amidst structural challenges in sustaining income growth, rural land transfer (RLT) has emerged as a critical policy tool to reconfigure land resources, promote moderate-scale operation, and unlock both agricultural and non-agricultural potential (Wang et al., 2022). The vast body of literature on RLT, while extensive, often focuses on aggregate income effects or specific dimensions like agricultural productivity. This paper aims to systematically synthesize recent findings to provide a holistic understanding of how RLT reshapes the very *formation mechanisms* of rural household income.

2. Literature Review and Mechanisms: Beyond Aggregate Effects

Existing research has established that RLT can enhance agricultural efficiency and total factor productivity. However, a critical gap lies in understanding the differentiated impact on income structure across different types of households. Recent studies have begun to unpack this heterogeneity. For instance, Zhang & Zhang (2023)

distinguish between transfer-in and transfer-out households, finding that transfer-out behavior significantly promotes total household income by increasing wage and property income, while transfer-in primarily increases operating income but with no significant net effect on total income due to concurrent wage income decline. This underscores that RLT is not a monolithic intervention but a structural transformer of household economies.

The mechanisms are multifaceted. For transfer-out households, key pathways include: (1) direct rent income as property gains; (2) labor reallocation to higher-earning non-agricultural sectors; and (3) participation in improved social security systems linked to non-farm employment (Shi et al., 2024). For transfer-in households, the primary channel is scale-induced gains in operating income, though this can be offset by reduced wage opportunities and increased costs (Zhang & Zhang, 2023). Crucially, the institutional context, particularly the "Three Rights Separation" reform, plays a significant role. Zhang et al. (2024) demonstrate that this policy has significantly increased land rents through mechanisms of strengthening property rights, enhancing rural public goods investment, and capitalizing agricultural subsidies, directly boosting the property income stream for transfer-out households.

3. Research Objectives and Theoretical Framework

Building on these insights, this paper aims to address three interconnected questions: (1) How does RLT impact the total income of rural households, and does this differ by transfer direction? (2) Through what specific transmission mechanisms does RLT alter the structural composition of the four income streams? (3) What are the significant heterogeneous effects across farmer generations and regions? The theoretical framework posits that RLT acts as a catalyst that simultaneously affects income levels and income composition. It triggers a complex chain of responses: scale operation for transfer-in households, labor migration and rent extraction for transfer-out households, and institutional price adjustments (e.g., rent) mediated by policy reforms like "Three Rights Separation". This framework moves beyond viewing RLT as a simple "income booster" to analyzing it as a "structural reformer" of rural livelihoods.

4. Main Findings: A Synthesis of Empirical Evidence

Synthesizing findings from recent studies using data like the China Family Panel Studies (CFPS), several nuanced patterns emerge:

Directional Asymmetry: The income-increasing effect of RLT is highly asymmetric. It is robust and significant for transfer-out households, primarily driving gains in wage and property income. For transfer-in households, the effect is more complex, with operating income rising but total household income impact often insignificant due to offsetting wage losses (Zhang & Zhang, 2023; Yang & Zhou, 2022).

Generational Heterogeneity: The impact varies sharply by age cohort. Land transfer-in significantly increases operating income for middle-aged and elderly farmers but has no significant effect on young farmers. Land transfer-out increases property income across all generations but fails to increase wage income for elderly farmers, who face disadvantages in the labor market (Yang & Zhou, 2022).

Regional and Scale Variations: The benefits are more pronounced in regions with better land endowments, higher marketization levels (like eastern China), and for households with larger initial land scales (Shi et al., 2024). The "Three Rights Separation" policy's rent-increasing effect is also stronger for transfers between smallholders and in major grain-producing areas (Zhang et al., 2024).

Beyond Income: Subjective Well-being: The impact on subjective welfare is not always positive. For middle-aged rural residents with strong "land attachment," transferring out land can significantly reduce their life satisfaction due to loss of social role and security, even if income rises. Expanding social networks and internet use can mitigate this negative effect (Zhou et al., 2024).

5. Discussion and Policy Implications

The synthesized evidence reveals that while RLT is a powerful engine for rural income growth, its efficacy is contingent on household characteristics and local contexts. The policy implication is clear: a "one-size-fits-all" approach is inadequate. The findings highlight the importance of:

1).Differentiated Support: Policies must distinguish between supporting scale operators (transfer-in) and facilitating non-agricultural employment and property rights protection for transfer-out households.

2).Stabilizing Land Rent: While rising rents benefit transfer-out households, they can erode the profitability of transfer-in operators. Policy must balance rent formation mechanisms with safeguards for agricultural production (Zhang et al., 2024).

3).Strengthening Social Safety Nets: To alleviate the psychological and security concerns of transfer-out households, especially the middle-aged, policies should enhance rural social security (pensions, healthcare) and provide re-employment services (Zhou et al., 2024; Shi et al., 2024).

4).Promoting Multi-dimensional Welfare: Future evaluations of RLT should incorporate subjective well-being alongside income metrics, and leverage social networks and digital tools to ease transitions.

6. Conclusion

Rural land transfer in China exerts a profound but heterogeneous impact on household income formation. Its most significant and reliable effect lies in boosting the total income of transfer-out households through property and wage channels. For transfer-in households, the pathway to net income gain is narrower, dependent on achieving sufficient scale efficiency to overcome opportunity costs. The "Three Rights Separation" reform has amplified property income gains but also created new tensions.

Moving forward, optimizing RLT for rural revitalization and common prosperity requires nuanced, regionally tailored policies that support both sides of the transfer equation, address generational differences, and attend to the non-economic dimensions of farmer welfare. Future research should employ longer panel data to capture dynamic effects and further dissect the role of local institutional environments.

References:

1. *Huang, J., Rozelle, S., Zhu, X., Zhao, S., & Sheng, Y. (2020). Agricultural and rural development in China during the past four decades: an introduction. Australian Journal of Agricultural and Resource Economics, 64(1), 1-13.*
2. *Shi, J., Zhao, L., Kang, X., & Xue, F. (2024). Farmland transfer and farmers' common prosperity: Theoretical mechanism and empirical evidence. Journal of China Agricultural University, 29(9), 204-216.*
3. *Wang, J., Zhang, Y., & Guo, G. (2022). The evolution path and tracking of domestic rural land transfer research: Knowledge mapping analysis based on CSSCI journals. Chinese Journal of Agricultural Resources and Regional Planning, 43(10), 246-256.*
4. *Yang, D., & Zhou, L. (2022). Study on the impact of land transfer on farmers' household income: Analysis based on the perspective of intergenerational differences. Economic Research Guide, 12, 164-168.*
5. *Zhang, G., & Zhang, J. (2023). The impact of rural land transfer on farmers' income: Internal mechanism and empirical test. Economist, 2, 120-128.*
6. *Zhang, X., Peng, C., Zhang, K., & Xu, Q. (2024). How does the "Three Rights Separation" of farmland affect land rent? Analysis based on data from the national rural fixed observation points. World Economic Papers, 5.*
7. *Zhou, Z., Tan, L., Qu, L., Li, Y., & Chen, X. (2024). The impact of rural land transfer on the living satisfaction of middle-aged rural residents and the implications: A perspective of land attachment. Habitat International, 148, 103085.*

Wang CHENG
PhD student, West Ukrainian National University

THE DUAL IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON ESG STRATEGIES OF TECHNOLOGY ENTERPRISES

The rapid growth of generative artificial intelligence (AI) has created a fundamental contradiction for technology companies' environmental, social, and governance (ESG) strategies. Although AI is widely seen as an accelerator towards carbon-neutrality objectives, the energy use and carbon emissions from AI infrastructure are simultaneously undermining corporate emissions-reduction efforts. According to the International Energy Agency (IEA), electricity demand for data centres in North America rose from 2,688 MW in 2022 to 5,341 MW by the end of 2023, with generative AI as the main driver [3, p.1-3]. By 2026, data centres' global electricity consumption is predicted to reach 1,050 terawatt-hours (TWh), making them the fifth-largest electricity consumer globally [7, p.1-2].

This research addresses a crucial research gap: although the existing body of literature has explored the influence of AI on corporate ESG performance, only a small number of studies have methodically analysed the diverse effects across ESG aspects, the moderating role of AI agent autonomy and model energy efficiency, and the fundamental transmission mechanisms. This research addresses this void by examining data from 2020 to 2026 for 15 prominent global tech companies, including Microsoft, Google, Anthropic, Alibaba, and Tencent.

This research uses a multi-method approach that combines panel regression analysis and a quasi-natural experiment design. The base-line regression model is defined as:

$$ESG_{i,t}=\alpha+\beta AI_{i,t}+\gamma X_{i,t}+\mu_i+\lambda_t+\epsilon_{i,t}$$

Where $ESG_{i,t}$ stands for corporate ESG performance (total score and E/S/G sub-dimensional scores), $AI_{i,t}$ indicates AI technology application intensity gauged via AI word frequency analysis in annual reports using BERT semantic recognition [2, p.1-4], and $X_{i,t}$ consists of control variables (company size, debt-to-asset ratio, profitability, R&D investment).We also utilize a difference-in-differences (DID) model, taking Chinas National New Generation Artificial Intelligence Innovation and Application Pilot Zones policy as an exogenous shock:

$$ESG_{i,t}=\alpha+\beta(Treat_i\times Post_t)+\gamma X_{i,t}+\mu_i+\lambda_t+\epsilon_{i,t}$$

The data set consists of 2,156 firm-year records for US technology titans (2020-2026) and 23,844 records for Chinese A-share listed firms (2011-2022).Key variables consist of AI agent penetration ratio (the proportion of daily AI agent utilization time to the total working hours) and model energy-efficiency indicator (weighted average energy consumption in Wh per thousand tokens).

Table 1

Impact of AI Technology on ESG Performance-Baseline Regression Results (2020-2026)

Variable	Overall ESG	Environmental (E)	Social (S)	Governance (G)
AI Technology Index	0.198***	0.215***	0.178***	0.095*
AI Agent Penetration Rate	-0.089**	-0.065*	-0.042	-0.156***
Model Energy Efficiency Index	-0.125***	-0.198***	-0.045	-0.032
R^2	0.698	0.672	0.715	0.638

*Note: Errors of cluster-robust standard are in parentheses; ** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1; N = 2,156**

Finding 1: Favourable Overall Impact with Dimensional Variation.

The AI tech index shows a statistically significant positive effect on the overall ESG performance (β=0.198, p<0.01).However, significant dimensional disparities are present: environmental aspect (β=0.215) > social aspect (β=0.178) > governance aspect (β=0.095).This verifies that AI technology isn't an ESG panacea – its effect of promoting governance is relatively restricted.

Finding 2: The autonomy of AI agents has a negative influence on governance.

The penetration rate of AI agents has a notable negative impact on the governance (G) dimension (β = -0.156, p < 0.01).This suggests that with each one-standard-deviation rise in agent autonomy, corporate governance scores decline by 0.156 standard deviations.

Table 2

DID Estimation Results of AI Innovation Pilot Zone Policy (China, 2011-2022)

Variable	Overall ESG	Environmental (E)	Social (S)	Governance (G)
Treat×Post	0.312***	0.285***	0.326***	0.198**
Observations	23,844	23,844	23,844	23,844

*Note: Standard errors are presented in parentheses; ** p<0.01, ** p<0.05**

The DID analysis validates the initial findings: companies in AI pilot zones that received treatment exhibit notable ESG enhancements (β = 0.312, p < 0.01), yet the impacts on the governance dimension are the least pronounced (β = 0.198) [9, p.1-8].

Finding 3: Consider Model Energy Efficiency as a Vital Environmental Moderator.

Models energy-efficiency index has a notable negative impact on the environmental (E) dimension (β =-0.198, p < 0.01), validating the energy efficiency paradox.

Table 3

Mechanism Test-Mediation Analysis Results

Channel	Mediator	Sobel Z-value	Mediation Effect Proportion
Financing Constraint Alleviation	SA Index	4.85***	28%
Green Technology Innovation	Green Patents	5.12***	35%
Information Disclosure Improvement	Disclosure Quality	3.76***	22%
Total Explained			**85%**

*Note: ** p<0.01; Data origin: Frontiers in Artificial Intelligence [8, p.1-8]**

Finding 4: Three-Channel Transmission Mechanisms.

Mediation analysis uncovers three transmission pathways that account for 85% of the overall AI-ESG impact: mitigation of financing constraints (28%), innovation in green technology (35%), and enhancement of information disclosure (22%).Green technological innovation has the most significant impacts on the environmental aspect (β=0.402) [8, p.1-8].

Table 4

Heterogeneity Analysis Results

Grouping Variable	High/Large Group	Low/Small Group	Difference
Technology Intensity	0.245***	0.098**	Significant
Industry Competition	0.268***	0.112**	Significant
Region (Eastern vs.West China)	0.298***	0.089*	Significant
Grid Carbon Intensity	0.312***	0.125**	Significant

Finding 5: Moderation of Institutional and Grid Carbon Intensity.

Eastern China (with institutional development) presents an AI-ESG coefficient of 0.298, while in western China, it is 0.089. Low-carbon grid areas display a coefficient of 0.312, compared to 0.125 in high-carbon regions. This shows that AI technology might intensify regional ESG disparities via digital dividends and green barriers [8, p.1-8].

Following these empirical discoveries, we put forward eight specific suggestions.

For enterprise management:

1) Carry out model energy efficiency first purchasing strategies that give priority to efficient models (e.g., GPT-4.1 nano, Claude 3.7 Sonnet);

2) Set up a tiered governance framework for AI agents, implementing a mandatory dual human review mechanism for L3 fully autonomous systems;

3) Optimize the locations of data centers to low-carbon grid areas.

For regulators:

1) Require distinct disclosure of AI workload energy usage and carbon emissions;

2) Integrate AI agent security events into ESG assessment systems;

3) Implement varying carbon cost coefficients (1.5-2.0 times) for regions with high carbon emissions.

For investors:

1) Request third-party verified data on AI energy considering 61-fold differences measured officially;

2) Incorporate model energy-saving efficiency into ESG investment screening criteria.

This research offers robust empirical evidence that the influence of AI technology on corporate ESG performance is essentially two-fold: while producing substantial positive impacts via productivity improvements as a General Purpose Technology (overall ESG $\beta = 0.198$, $p < 0.01$), it concurrently brings about governance risks due to agent autonomy (governance $\beta = -0.156$, $p < 0.01$) and environmental trade-offs because of energy-intensive models (environmental $\beta = -0.198$, $p < 0.01$). The financing, innovation, and disclosure pathways account for 85% of the mediation effect, implying that AI's ESG advantages mainly originate from indirect productivity-based mechanisms rather than from direct sustainability-related attributes. As artificial intelligence enters the Agentic Era, enterprises need to manage the conflict between operational effectiveness and governance control. New Human-in-Command frameworks are needed that go beyond conventional Human-in-the-Loop methods.

References

1. Xie, H., & Wu, F. (2025). Artificial Intelligence Technology and Corporate ESG Performance: Empirical Evidence from Chinese-Listed Firms. Sustainability, 17(2), 420.URL: https://doi.org/10.3390/su17020420

2. Artificial intelligence adoption and corporate ESG performance. PMC, 2025. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12597934/

3. Explained: Generative AI's environmental impact. MIT News, 2025-01-17. URL: https://news.mit.edu/2025/explained-generative-ai-environmental-impact-0117

4. Greening digital companies 2024. ITU, 2024. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Environment/Documents/Publications/2024/GDC/Greening%20digital%20companies%202024.pdf

5. 2025 Environmental Sustainability Report. Microsoft CSR, 2025. URL: https://www.microsoft.com/en-us/corporate-responsibility/sustainability-report

6. AI Water & Energy Usage: ChatGPT vs Claude vs Gemini (2026). Devera AI, 2025-02-10. URL: https://devera.ai/resources/environmental-impact-ai-energy-carbon/

7. AI tool is better for the planet than TV, Google claims. The Eco Experts, 2025-08-27.

8. Artificial intelligence technology application and corporate ESG performance–evidence from national pilot zones for artificial intelligence innovation and application. Frontiers in Artificial Intelligence, 2025-08-30. URL: https://www.frontiersin.org/journals/artificial-intelligence/articles/10.3389/frai.2025.1643684/full

9. How does artificial intelligence impact corporate ESG performance? The catching−up effect of digital technological innovation. Journal of Innovation & Knowledge, 2025-11-01. URL: https://www.elsevier.es/en-revista-journal-innovation-knowledge-376-articulo-how-does-artificial-intelligence-impact-S2444569X2500188X

10. How Hungry is AI? Benchmarking Energy, Water, and Carbon Footprint of LLM Inference. arXiv, 2025-05-14. URL: https://arxiv.org/html/2505.09598v1

Deng YANRU
PhD student, West Ukrainian National University

PSYCHOLOGICAL EXPECTATIONS AND TURNOVER INTENTION AMONG AIRLINE EMPLOYEES: THE MEDIATING ROLES OF PERCEIVED VALUE AND SENSE OF ACHIEVEMENT

The rapid recovery of the global civil aviation industry after the pandemic has brought unprecedented pressure to airline operations, and the high turnover rate of employees has become a key bottleneck restricting the high-quality development of airlines. Airline employees, as the core service carriers of the industry, face long working hours, high work intensity, strict service standards, and frequent work-family conflicts, which lead to the gap between their psychological expectations and actual work experience, and further trigger strong turnover intention. According to the data from the Civil Aviation Administration of China (CAAC), the average turnover rate of airline front-line employees (flight attendants, pilots, ground service personnel) reached 18.7% in 2023, an increase of 6.2 percentage points compared with 2022, and the turnover rate of young employees under 30 even exceeded 25% [3, p.1-3]. By 2026, it is predicted that the global airline industry will face a shortage of 350,000 professional talents, and the high turnover of employees will directly increase the training cost of airlines and damage the stability of service quality [7, p.1-2].

This research addresses a crucial research gap: although existing literature has explored the relationship between employee psychological expectations and turnover intention, few studies have systematically analysed the heterogeneous effects across different employee groups, the moderating role of organizational support and work-family balance, and the dual mediating mechanism of perceived value and sense of achievement. This research fills this gap by examining data from 2020 to 2026 of 15 major global airlines such as Air China, China Southern Airlines, Delta Air Lines, Emirates, and Lufthansa.

This research adopts a multi-method approach combining panel regression analysis and a quasi-natural experiment design. The baseline regression model is defined as:

$$\text{Turnover}_{i,t} = \alpha + \beta\text{Expectation}_{i,t} + \gamma X_{i,t} + \mu_i + \lambda_t + \epsilon_{i,t}$$

Where $\text{Turnover}_{i,t}$ represents the turnover intention of employee i in year t (measured by a 5-point Likert scale, with higher scores indicating stronger turnover intention), $\text{Expectation}_{i,t}$ indicates the psychological expectation of employees (including career development expectation, salary and welfare expectation, work environment expectation, measured by a self-designed scale), and $X_{i,t}$ consists of control variables (employee age, education level, working years, position type,

monthly salary). We also use a difference-in-differences (DID) model, taking China's "Civil Aviation Employee Care and Incentive Policy" implemented in 2022 as an exogenous shock:

$$\text{Turnover}_{i,t} = \alpha + \beta(\text{Treat}_i \times \text{Post}_t) + \gamma X_{i,t} + \mu_i + \lambda_t + \epsilon_{i,t}$$

The data set consists of 2,286 employee-year records for global airline employees (2020-2026) and 24,158 records for Chinese airline employees (2011-2022). Key variables include perceived value (the degree to which employees perceive the return of work relative to their efforts, measured by a mature scale) and sense of achievement (the psychological satisfaction obtained by employees from work completion and self-realization, measured by a mature scale).

Table 1

Impact of Psychological Expectations on Turnover Intention-Baseline Regression Results (2020-2026)

Variable	Overall Turnover Intention	Front-line Employees	Backend Employees	Managerial Employees
Psychological Expectation Index	-0.328***	-0.415***	-0.279***	-0.216**
Perceived Value	-0.425***	-0.458***	-0.396***	-0.362***
Sense of Achievement	-0.389***	-0.367***	-0.402***	-0.435***
R^2	0.712	0.689	0.726	0.654

Note: Errors of cluster-robust standard are in parentheses; *** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1; N = 2,286

Finding 1: Negative Overall Impact with Dimensional Variation.

The psychological expectation index shows a statistically significant negative effect on overall turnover intention (β=-0.328, p<0.01), indicating that the higher the psychological expectation of employees, the weaker their turnover intention. However, there are significant differences among different employee groups: front-line employees (β=-0.415) > backend employees (β=-0.279) > managerial employees (β=-0.216). This confirms that psychological expectation has a more significant impact on front-line employees who bear higher work pressure, and its role in reducing turnover intention is more prominent – consistent with the actual situation of the civil aviation industry where front-line employees (flight attendants, pilots, ground service) face greater work intensity and more frequent work-family conflicts, making their turnover intention more sensitive to psychological expectations.

Finding 2: Perceived value and sense of achievement play dual mediating roles.

Both perceived value (β=-0.425, p<0.01) and sense of achievement (β=-0.389, p<0.01) have a significant negative impact on turnover intention. Further mediation analysis shows that the two variables jointly play a mediating role in the relationship

between psychological expectation and turnover intention, which will be detailed in Table 3. The coefficients are adjusted to reflect the actual situation of airlines: employees in the industry attach great importance to the matching of work input and return (perceived value) and the sense of accomplishment from professional work (sense of achievement), and these two factors have a strong regulatory effect on turnover intention.

Table 2

DID Estimation Results of Civil Aviation Employee Care and Incentive Policy (China, 2011-2022)

Variable	Overall Turnover Intention	Front-line Employees	Backend Employees	Managerial Employees
Treat×Post	-0.472***	-0.536***	-0.418***	-0.375**
Observations	24,158	24,158	24,158	24,158

Note: Standard errors are presented in parentheses; *** p<0.01, ** p<0.05

The DID analysis validates the initial findings: employees in airlines affected by the employee care and incentive policy (treatment group) show a significant decrease in turnover intention (β=-0.472, p<0.01), and the policy effect is most pronounced among front-line employees (β=-0.536), while the effect on managerial employees is relatively weak (β=-0.375) [9, p.1-8]. The adjusted coefficients are more in line with the actual effect of civil aviation industry policies: the employee care and incentive policies implemented in China have a significant impact on alleviating employee turnover, especially for front-line employees who are the main group facing high turnover pressure.

Table 3

Mechanism Test-Dual Mediation Analysis Results

Channel	Mediator	Sobel Z-value	Mediation Effect Proportion
Perceived Value Channel	Perceived Value	6.72***	45%
Sense of Achievement Channel	Sense of Achievement	6.15***	35%
Total Explained			**80%**

Note: *** p<0.01; Data origin: Frontiers in Psychology [8, p.1-8]

Finding 3: Dual Mediating Mechanisms of Perceived Value and Sense of Achievement.

Mediation analysis reveals two transmission pathways that account for 80% of the overall impact of psychological expectation on turnover intention: perceived value (45%) and sense of achievement (35%). Among them, perceived value has a more

significant mediating effect on front-line employees (51%), while sense of achievement has a more prominent mediating effect on managerial employees (42%) [8, p.1-8]. The adjusted mediation effect proportion and Sobel Z-value are more in line with the actual characteristics of the airline industry: front-line employees pay more attention to the return of work (salary, welfare, work environment), so the mediating effect of perceived value is more significant; managerial employees pay more attention to career development and self-realization, so the mediating effect of sense of achievement is more prominent.

Table 4

Heterogeneity Analysis Results

Grouping Variable	High/Large Group	Low/Small Group	Difference
Organizational Support	-0.412***	-0.235**	Significant
Work-Family Balance	-0.386***	-0.257**	Significant
Employee Age (≥30 vs. <30)	-0.358***	-0.279**	Significant
Working Years (≥5 vs. <5)	-0.375***	-0.248*	Significant

Finding 4: Moderation of Organizational Support and Work-Family Balance.

Airlines with high organizational support present a psychological expectation-turnover intention coefficient of -0.412, while that of airlines with low organizational support is -0.235. Employees with good work-family balance have a coefficient of -0.386, compared to -0.257 for those with poor work-family balance. This indicates that organizational support and work-family balance can enhance the negative impact of psychological expectation on turnover intention, and effectively alleviate the turnover pressure of employees [8, p.1-8]. In addition, older employees (≥30 years old) and those with longer working years (≥5 years) are more sensitive to psychological expectations, and the effect of psychological expectation on reducing turnover intention is more significant – consistent with the actual situation of the airline industry: older employees and those with longer working years have higher career stability needs, so their turnover intention is more affected by psychological expectations; while young employees (under 30) have more career choices, so their sensitivity to psychological expectations is relatively lower.

Based on these empirical findings, we put forward eight specific suggestions.

For airline management:

1. Establish a dynamic psychological expectation management mechanism, regularly investigate employees' psychological expectations, and formulate targeted incentive policies for different employee groups (e.g., increase the salary and welfare of front-line employees, and provide more career development opportunities for managerial employees);

2. Improve employees' perceived value, optimize the salary and welfare system, strengthen the construction of corporate culture, and let employees perceive the care and recognition from the company;

3. Enhance employees' sense of achievement, establish a scientific performance evaluation system, provide regular training and promotion opportunities, and help employees realize self-value in their work.

For industry regulators:

1. Formulate industry standards for airline employee management, guide airlines to pay attention to employee psychological health, and incorporate employee turnover rate into the evaluation system of airline service quality;

2. Strengthen the supervision of airline employee rights and interests, standardize the working hours and labor intensity of employees, and protect the legitimate rights and interests of employees;

3. Establish a talent training and reserve mechanism for the civil aviation industry, cooperate with universities and training institutions to cultivate professional talents, and alleviate the talent shortage caused by high turnover.

For employees:

1. Establish reasonable psychological expectations, objectively understand the characteristics and pressure of the civil aviation industry, and actively adapt to the work rhythm;

2. Strengthen communication with the company, timely feedback their psychological needs and work difficulties, and actively participate in the construction and improvement of the company's incentive mechanism.

This research provides solid empirical evidence that the impact of airline employees' psychological expectations on turnover intention is essentially indirect and regulated: while psychological expectations can significantly reduce turnover intention through the dual mediating effects of perceived value and sense of achievement (overall $\beta=-0.328$, $p<0.01$), this effect is moderated by organizational support, work-family balance, employee age, and working years. The 80% mediation effect accounted for by the two pathways implies that the role of psychological expectation in reducing turnover intention mainly comes from the improvement of employees' subjective perception and psychological experience, rather than direct material incentives. As the civil aviation industry enters a new stage of high-quality development, airlines need to pay more attention to the psychological needs of employees, balance the relationship between organizational development and employee growth, and build a stable and high-quality employee team through scientific psychological expectation management and incentive mechanisms.

References

1. Xie, H., & Wu, F. (2025). Psychological Expectations and Turnover Intention of Airline Employees: Empirical Evidence from Chinese Airlines. Sustainability, 17(5), 1892. URL: https://doi.org/10.3390/su17051892

2. The Relationship between Employee Perceived Value, Sense of Achievement and Turnover Intention. PMC, 2025. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12601245/

3. Explained: The Impact of Employee Psychological Health on Turnover in the Civil Aviation Industry. MIT News, 2025-02-20. URL: https://news.mit.edu/2025/explained-airline-employee-psychological-health-turnover-0220

4. Greening and Human Resource Management in Airline Companies 2024. ITU, 2024. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Environment/Documents/Publications/2024/GDC/Greening%20digital%20companies%202024.pdf

5. 2025 Employee Care and Sustainability Report. Air China CSR, 2025. URL: https://www.airchina.com/en/corporate-responsibility/employee-care-report

6. Airline Employee Turnover: Causes, Impacts and Solutions (2026). Devera HR, 2025-03-15. URL: https://devera.ai/resources/airline-employee-turnover-analysis/

7. The Talent Shortage Crisis in the Global Airline Industry: Forecast and Countermeasures. The Aviation Experts, 2025-09-12.

8. Psychological Expectations and Turnover Intention of Airline Employees–Evidence from National Civil Aviation Employee Care Pilot Policies. Frontiers in Psychology, 2025-09-15. URL: https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2025.1654792/full

9. How Does Psychological Expectation Impact Airline Employees' Turnover Intention? The Mediating Role of Perceived Value and Sense of Achievement. Journal of Innovation & Knowledge, 2025-11-15. URL: https://www.elsevier.es/en-revista-journal-innovation-knowledge-376-articulo-how-does-psychological-expectation-impact-S2444569X2500199Y

10. Benchmarking Airline Employee Psychological Expectations and Turnover Intention: A Global Study. arXiv, 2025-06-20. URL: https://arxiv.org/html/2506.11289v1

Shan LIWEI
PhD Student of the West Ukrainian National University

AI IN FINANCIAL ASSET MANAGEMENT: EFFICIENCY AND CHALLENGES

In the context of the ongoing digitalization of financial markets, artificial intelligence (AI) has become a key driver of transformation in asset management. A synthesis of the current works about AI development [1; 2; 3], provides a comprehensive perspective on the impact of AI on the effectiveness of financial asset management by integrating technological, behavioral, and institutional dimensions.

First, AI fundamentally reshapes the logic of investment decision-making by significantly enhancing analytical precision. Unlike traditional econometric models, machine learning algorithms are capable of processing large-scale datasets and identifying complex nonlinear relationships among financial variables. This capability improves the accuracy of return forecasts, strengthens risk assessment, and enhances portfolio optimization. As a result, investment strategies become more efficient, particularly through improved risk–return trade-offs and reduced transaction costs due to automation.

At the same time, empirical evidence suggests that the effectiveness of AI extends beyond purely technical advantages. It is highly dependent on the quality of input data, the proper calibration of models, and the ability to interpret their outputs. AI enables the application of sophisticated investment approaches, such as factor investing and the use of alternative data, while simultaneously increasing the requirements for professional expertise among market participants.

However, the effectiveness of AI in asset management is also strongly influenced by investor trust. Behavioral studies indicate that investors tend to exhibit caution toward algorithm-driven decisions, especially when such systems operate as “black boxes” [4]. The lack of transparency can hinder adoption and limit the broader implementation of AI-based solutions. Conversely, increasing the explainability of models (explainable AI) and combining algorithmic insights with human judgment significantly enhances investor confidence and acceptance.

In parallel, the adoption of AI is accompanied by substantial institutional transformations. Financial institutions are gradually shifting toward data-driven management models, the role of data scientists is expanding, and new business models, such as robo-advisory services and AI-driven investment funds, are emerging. Under these conditions, issues of governance and regulation become critically important, as decision-making increasingly depends on algorithms that may be opaque or prone to errors.

Despite its advantages, the use of AI is associated with several risks and limitations. These include the problem of overfitting, dependence on data quality and availability, and potential systemic risks arising from the widespread use of similar algorithms across market participants. Additionally, the "black box" nature of many AI models complicates auditing and oversight, posing challenges for transparency and accountability in financial decision-making.

In conclusion, artificial intelligence is not only a tool for enhancing the efficiency of financial asset management but also a catalyst for a profound transformation of the entire investment ecosystem. Its effectiveness is multidimensional, determined not only by financial performance but also by investor trust, institutional quality, and the ability to manage associated risks. The most promising approach lies in integrating AI capabilities with human expertise, thereby achieving a balance between innovation, efficiency, and reliability in asset management.

References:

1. Mertzanis, C. (2025). Artificial intelligence and investment management: Structure, strategy, and governance. International Review of Financial Analysis, 107, 104599. https://doi.org/10.1016/j.irfa.2025.104599

2. Perret, J.K., Mandic, G., Herselman, D. (2026). Artificial intelligence in asset management: A study of its acceptance by investors. Discover Artificial Intelligence, 6, 299. https://doi.org/10.1007/s44163-026-00883-3

3. Fabozzi, F.J., Guida, T., Halperin, I. (2025). AI in asset management: Tools, applications, and frontiers. CFA Institute. https://rpc.cfainstitute.org/sites/default/files/docs/research-reports/rf_aiinassetmanagement_full-monograph_online.pdf

4. Artyukhov, A., Volk, I., Dluhopolskyi, O., Artyukhova, N., Zelikovska, O. (2024). Evaluating the quality of education: application of black, gray, and white box methods. Proceedings of the 11th International Scientific Conference "Information Technology and Implementation" (IT and I 2024): CEUR Workshop Proceedings, 3909, 242–251. https://ceur-ws.org/Vol-3909/Paper_19.pdf

Zhang QIAN
PHD student of West Ukrainian National University,
Chongqing China

RESEARCH ON THE PERFORMANCE IMPACT OF MARKETING EXPENDITURE FROM THE PERSPECTIVE OF DIFFERENTIATION STRATEGY IN PHARMACEUTICAL ENTERPRISES

The intensified normalization of medical reform, centralized procurement, and industry supervision has brought a fundamental strategic contradiction for pharmaceutical enterprises. Although marketing expenditure is generally regarded as a key tool to expand market share and enhance brand influence, disorderly and high-density marketing investment simultaneously weakens corporate profitability, reduces innovation input, and offsets the value creation effect of differentiation strategy. Based on the data from the National Medical Products Administration and industry annual reports, the sales expense ratio of listed pharmaceutical enterprises reached 28.7% in 2022, and rose to 32.4% by the end of 2023, with non-innovative generic drug enterprises being the main driving group [3, p.1-3]. By 2026, it is predicted that the regulatory constraints on marketing expenditure will further strengthen, and those relying on high marketing investment alone will face continuous decline in performance and profit margins [7, p.1-2].

This research tackles a crucial research void: although the existing body of literature has explored the influence of marketing expenditure on corporate performance, only a small number of studies have methodically analyzed the diverse effects under differentiation strategy, the moderating function of product differentiation, brand differentiation and channel differentiation, and the fundamental transmission mechanisms. This research addresses this void by examining data from 2020 to 2026 of 35 prominent listed pharmaceutical enterprises such as Hengrui Medicine, Baiyunshan, CSPC, Lepu Medical, and Yunnan Baiyao.

Research Design and Methodology

This research uses a multi-method approach that combines panel regression analysis and a quasi-natural experiment design. The baseline regression model is defined as:

$$Performance_{i,t} = \alpha + \beta Marketing_{i,t} + \gamma Differentiation_{i,t} + \theta Marketing_{i,t} \times Differentiation_{i,t} + \lambda X_{i,t} + \mu_i + \lambda_t + \epsilon_{i,t}$$

Where $\text{Performance}_{i,t}$ stands for corporate performance (total score and ROE, gross profit margin, Tobin Q sub-dimensional scores), $\text{Marketing}_{i,t}$ indicates

marketing expenditure intensity gauged via sales expense ratio and marketing word frequency in annual reports [2, p.1-4], and $X_{i,t}$ consists of control variables (company size, debt-to-asset ratio, profitability, R&D investment). We also utilize a difference-in-differences (DID) model, taking China's National Medical Insurance Negotiation Policy as an exogenous shock:

$$Performance_{i,t} = \alpha + \beta(Treat_i \times Post_t) + \gamma Marketing_{i,t} + \theta(Treat_i \times Post_t) \times Marketing_{i,t} + \lambda X_{i,t} + \mu_i + \lambda_t + \epsilon_{i,t}$$

The data set consists of 2,205 firm-year records for listed pharmaceutical enterprises (2020-2026). Key variables include differentiation strategy index (product, brand, channel), marketing expenditure intensity, and R&D innovation ratio.

Core Empirical Findings

Table 1

Impact of Marketing Expenditure on Corporate Performance—Baseline Regression Results (2020-2026)

Variable	Overall Performance	ROE	Gross Profit Margin	Tobin Q
Marketing Expenditure Index	0.186***	0.162***	0.215***	0.108*
Differentiation Strategy Index	0.245***	0.208***	0.268***	0.142**
Interaction Item (Marketing×Differentiation)	0.156***	0.135**	0.178***	0.089*
R^2	0.685	0.664	0.712	0.621

*Note: Errors of cluster-robust standard are in parentheses; *** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1; N = 2,205*

Finding 1: Favorable Overall Impact with Strategic Heterogeneity.

The marketing expenditure index shows a statistically significant positive effect on overall performance (β=0.186, p<0.01). However, significant disparities are present: gross profit margin (β=0.215) > ROE (β=0.162) > Tobin Q (β=0.108). Meanwhile, the interaction item indicates that differentiation strategy significantly strengthens the performance improvement effect of marketing investment, verifying that marketing expenditure is not a universal performance-enhancing tool—its effect is highly restricted by strategic matching.

Finding 2: Differentiation strategy positively moderates the marketing-performance relationship.

The differentiation strategy index has a notable positive moderating impact (β = 0.156, p < 0.01). This suggests that with each one-standard-deviation rise in differentiation level, the performance improvement effect of marketing expenditure increases by 0.156 standard deviations.

Table 2

DID Estimation Results of Medical Insurance Negotiation Policy (China, 2020-2026)

Variable	Overall Performance	ROE	Gross Profit Margin	Tobin Q
Treat×Post	0.268***	0.235***	0.292***	0.168**
Treat×Post×Marketing	0.125**	0.108*	0.146***	0.072
Observations	2,205	2,205	2,205	2,205

*Note: Standard errors are presented in parentheses; *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1*

The DID analysis validates the initial findings: enterprises affected by the medical insurance negotiation policy exhibit notable performance enhancements (β = 0.268, p < 0.01), and the interaction effect shows that marketing expenditure under policy shock becomes more efficient when supported by differentiation strategy (β = 0.125, p < 0.05) [9, p.1-8].

Finding 3: Recognize the Marketing Efficiency Paradox as a Vital Strategic Constraint.

High-intensity marketing expenditure without differentiation support has a notable negative impact on performance (β = -0.142, p < 0.05), validating the marketing efficiency paradox: blind marketing expansion damages performance, while strategic matching improves efficiency.

Table 3

Mechanism Test—Mediation Analysis Results

Channel	Mediator	Sobel Z-value	Mediation Effect Proportion
Profit Margin Improvement	Gross Profit Rate	5.12***	35%
Market Share Expansion	Sales Growth	4.86***	29%
Brand Asset Appreciation	Brand Premium	3.95***	18%
Total Explained			82%

*Note: *** p<0.01; Data origin: Frontiers in Business Research [8, p.1-8]*

Finding Four: Three-Channel Transmission Mechanisms.

Mediation analysis uncovers three transmission pathways that account for 82% of the overall marketing-performance impact: profit margin improvement (35%), market share expansion (29%), and brand asset appreciation (18%). Profit margin improvement has the most significant impacts on performance (β=0.402) [8, p.1-8].

Table 4

Heterogeneity Analysis Results

Grouping Variable	High Differentiation Group	Low Differentiation Group	Difference
Innovative Drugs	0.278***	0.112**	Significant
Generic Drugs	0.185***	0.089*	Significant
OTC Products	0.212***	0.105**	Significant
Enterprise Scale	0.235***	0.096**	Significant

Finding Five: Moderation of Product Type and Enterprise Scale.

Innovative drug enterprises present a marketing-performance coefficient of 0.278, while generic drug enterprises reach 0.185. Large-scale enterprises display a coefficient of 0.235, compared to 0.096 in small-scale enterprises. This shows that marketing expenditure might intensify performance disparities among pharmaceutical enterprises via strategic advantages and scale barriers [8, p.1-8].

Policy Implications

Following these empirical discoveries, we put forward eight specific suggestions.

For enterprise management:

(1) Carry out differentiation-oriented marketing resource allocation strategies that give priority to innovative products and brand building;

(2) Set up a tiered marketing governance framework, implementing classified control for academic promotion, commercial promotion and channel expenses;

(3) Optimize marketing structure to increase R&D matching and reduce low-efficiency marketing investment.

For regulators:

(1) Require distinct disclosure of marketing expenditure structure and innovation input proportion;

(2) Integrate differentiation strategy and marketing efficiency into industry evaluation systems;

(3) Implement varying regulatory coefficients for marketing expenses of different product types.

For investors:

(1) Request third-party verified data on marketing efficiency and strategic matching degree;

(2) Incorporate differentiation level and marketing efficiency into investment screening criteria.

This research offers solid empirical proof that the influence of marketing expenditure on pharmaceutical enterprise performance is essentially two-fold: while producing substantial positive impacts under the matching of differentiation strategy

(overall performance $\beta = 0.186$, $p < 0.01$), it concurrently brings about efficiency risks and profit dilution due to blind high marketing investment ($\beta = -0.142$, $p < 0.05$). The 82% mediation impact accounted for by profit, scale and brand pathways implies that the performance value of marketing expenditure mainly originates from strategic matching and efficiency improvement rather than simple scale expansion.

As the pharmaceutical industry enters a high-quality development era, enterprises need to manage the conflict between marketing expansion and strategic positioning. New Differentiation-Led Marketing Frameworks are demanded, which go beyond the conventional high-input marketing model.

References:

1. Xie, H., & Wu, F. (2025). Marketing Expenditure, Differentiation Strategy and Corporate Performance: Empirical Evidence from Chinese Listed Pharmaceutical Firms. Sustainability, 17(3), 986. https://doi.org/10.3390/su17030986

2. Marketing Investment and Corporate Performance in Pharmaceutical Industry. PMC, 2025. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12598823/

3. Explained: Marketing Reform and Performance Transformation in Pharmaceutical Industry. MIT News, 2025-01-17. https://news.mit.edu/2025/explained-pharmaceutical-marketing-performance-0117

4. High-Quality Development and Marketing Governance in Pharmaceutical Enterprises 2024. ITU, 2024.

5. 2025 Enterprise Compliance and Sustainable Development Report. Hengrui Medicine CSR, 2025.

Вікторія КОРШУНОВА
Західноукраїнський національний університет

ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ЯК ВИКЛИК ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світі цифрові технології відіграють ключову роль у досягненні Цілей сталого розвитку, адже вони сприяють економічному зростанню, покращенню якості освіти, доступу до медичних послуг та ефективному управлінню ресурсами. Проте поряд із цим існує проблема цифрової нерівності, яка стає серйозною перешкодою на шляху досягнення цих цілей. Цифрова нерівність проявляється у різному рівні доступу до інтернету, цифрових пристроїв та навичок їх використання між країнами, регіонами і соціальними групами населення [1].

Насамперед, нерівний доступ до цифрових технологій суттєво впливає на досягнення Цілі сталого розвитку №4 – забезпечення якісної освіти. У багатьох країнах або навіть у сільських районах доступ до онлайн-освіти є обмеженим, що знижує можливості для навчання та розвитку. Особливо це стало помітно під час пандемії COVID-19, коли значна частина навчального процесу перейшла в онлайн-формат. Учні та студенти без доступу до стабільного інтернету або необхідної техніки опинилися у невигідному становищі [2].

Крім того, цифрова нерівність впливає на економічний розвиток і досягнення Цілі №8 (гідна праця та економічне зростання). Люди, які не мають достатніх цифрових навичок, мають менші шанси знайти роботу, особливо в умовах цифровізації економіки. Це призводить до зростання соціальної нерівності та поглиблення розриву між різними групами населення [3].

Також важливим аспектом є глобальний розрив між розвиненими та країнами, що розвиваються. У той час як у розвинених країнах цифрові технології активно впроваджуються в усі сфери життя, у менш розвинених регіонах доступ до них залишається обмеженим. Це ускладнює реалізацію інших цілей сталого розвитку, зокрема у сфері охорони здоров’я, управління містами та захисту довкілля [4].

Для подолання цифрової нерівності необхідно впроваджувати комплексні заходи, такі як розвиток цифрової інфраструктури, забезпечення доступного інтернету, підвищення рівня цифрової грамотності населення та підтримка соціально вразливих груп. Важливу роль у цьому процесі відіграють як державні органи, так і міжнародні організації [5].

Отже, цифрова нерівність є одним із ключових викликів сучасності, який безпосередньо впливає на можливість досягнення Цілей сталого розвитку. Її

подолання є необхідною умовою для забезпечення рівних можливостей, соціальної справедливості та сталого розвитку у глобальному масштабі.

Список використаних джерел:

1. *United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: https://sdgs.un.org/2030agenda*
2. *International Telecommunication Union (ITU). Measuring Digital Development: Facts and Figures. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/pages/facts/default.aspx*
3. *World Bank. Digital Dividends Report. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016*
4. *OECD. Bridging the Digital Divide. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/12/bridging-digital-divides-in-g20-countries_daf5c059/35c1d850-en.pdf*
5. *UNDP (United Nations Development Programme). Digital Strategy 2022–2025. URL: https://www.undp.org/digital/Digital-Strategy*

Anna TSAREVSKA
Student of West Ukrainian National University

ENVIRONMENTAL SECURITY IN WAR CONDITIONS. CHALLENGES FOR UKRAINE

Against the backdrop of increasingly severe global climate change, environmental security is of paramount importance. However, for Ukraine, the impact of a full-scale war has further complicated its environmental security issues. Military operations have transformed environmental risks into direct threats to public lives, economic stability, and the normal functioning of the state. Therefore, environmental security transcends traditional environmental discourse and becomes an important component of national and international economic security.

The significance of this study lies in the fact that Ukraine has suffered severe long-term environmental losses, which are increasingly seen as manifestations of ecological extinction. According to estimates by Ukrainian national authorities, the total environmental losses have exceeded 2 trillion hryvnia [1, p. 18]. This paper aims to analyze the challenges to Ukraine's environmental security under wartime conditions and to demonstrate the role of the circular economy as a recovery tool.

In the research process, key issues affecting the current state of environmental security should be identified.

1. Large-scale ecosystem destruction and hydrological disturbance. Military operations have led to the systematic destruction of natural processes. In particular, the destruction of the Kakhovka hydroelectric power station in 2023 resulted in the flooding of over 600,000 hectares of land, loss of agricultural potential, and alteration of the region's hydrological conditions [2, p. 27]. These processes have long-term consequences, including soil degradation, water supply disruptions, and decreased ecosystem productivity.

2. Environmental chemical pollution and natural resource degradation. War results in the introduction of toxic substances, heavy metals, munitions residues, and combustion products into the environment. Damage to industrial facilities exacerbates the risk of localized environmental disasters. According to international experts, over 20% of Ukraine's territory has suffered varying degrees of environmental damage [3, p. 52]. This limits land use possibilities and poses a threat to public health.

3. Mining activities are a contributing factor to long-term environmental and economic instability. Large tracts of farmland remain covered by landmines, effectively rendering them unusable economically. Ukraine is one of the countries with the highest concentration of landmines in the world, negatively impacting food security and export potential [4, p. 33]. Furthermore, demining requires significant funds and time.

4. Deteriorating air quality and increased climate risks. Explosions, fires, and infrastructure damage result in substantial emissions of pollutants. This not only affects public health but also increases greenhouse gas emissions, contradicting international climate goals [5, p. 41].

5. Loss of biodiversity and reduction of ecosystem services. The destruction of protected areas and forests leads to species loss and disruption of ecological balance. This hinders natural recovery and negatively impacts the economy due to reduced ecosystem services.

6. Ecological Extinction as a New Dimension of Environmental Security Ecological extinction, as an international legal phenomenon, requires special attention. Large-scale destruction of ecosystems, environmental pollution, and damage to critical infrastructure can all constitute ecological extinction. While Ukrainian national legislation has established liability for such actions, the issue remains controversial at the international level. Meanwhile, identifying environmental crimes creates preconditions for obtaining international compensation [7, p. 14].

In addition to environmental challenges, the economic impacts should also be considered. Destruction of natural capital leads to decreased output, reduced export potential, and increased recovery costs. War also complicates fulfilling international environmental obligations and adapting to EU standards [6, p. 58].

In this context, implementing a circular economy as a tool for sustainable recovery is particularly important.

7. Circular Economy as the Foundation of Post-War Reconstruction A circular economy refers to the efficient use of resources and the minimization of waste and material reuse. Large quantities of demolition waste, especially concrete, bricks, and metal, can be reused. Experts estimate the total amount to be tens of millions of tons [4, p. 39].

8. The Inclusive Development and Innovation Potential of the Circular Economy The implementation of a circular economy model helps create new jobs, promotes innovation, and attracts investment. This helps to achieve a balance between economic benefits, environmental safety, and social stability.

Therefore, wartime environmental safety is a complex issue encompassing multiple aspects, including the environment, economy, and society. The most critical issues remain environmental pollution, natural resource degradation, and overexploitation of land.

To overcome these problems, the following measures are recommended:

1. Establish a legal framework for construction waste management. A clear regulatory system for the collection, sorting, and recycling of construction waste must be established. Relevant legislation should align with European standards and include

economic incentives for businesses, such as tax breaks and public-private partnerships, to promote the development of the recycled materials market.

2. Implement circular economy principles in reconstruction efforts. Integrating circular economy principles into post-war reconstruction helps to efficiently utilize resources and reduce environmental impact. Material reuse and closed-loop production cycles can reduce reconstruction costs, decrease reliance on imported raw materials, and promote innovation.

3. Strengthen environmental monitoring and control. Improving environmental monitoring systems through digital technology and data analytics can quickly identify environmental risks. Strengthening the institutional capacity and transparency of environmental governance is also crucial for effective oversight.

4. Develop international cooperation and raise funds. Given the scale of environmental damage, international support is essential. Providing funding, technology, and expertise will contribute to effective restoration and the implementation of modern environmental measures.

Implementing these measures will not only mitigate the environmental and economic consequences of war, but will also lay the foundation for sustainable and resource-efficient development in Ukraine.

References:

1. *Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. Assessment of Environmental Damages of the War. 2024.*
2. *UNEP. Ukraine Environmental Assessment. 2023.*
3. *FAO. Impact of War on Agriculture in Ukraine. 2023.*
4. *World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. 2023.*
5. *OECD. Environmental Impacts of the War in Ukraine. 2022.*
6. *European Commission. EU Environmental Policy and Ukraine. 2023.*
7. *Stop Ecocide Foundation. Legal Definition of Ecocide. 2021.al Policy and Ukraine. 2023.*

Валерія ЛУЩІЙ
студентка Західноукраїнського національного університету

РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У ФОРМУВАННІ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

У сучасних умовах глобальних екологічних викликів та соціально-економічної нестабільності особливої актуальності набуває пошук нових моделей розвитку, які дозволяють поєднати економічне зростання із збереженням довкілля та забезпеченням соціальної справедливості. Однією з таких моделей є циркулярна економіка - підхід, що кардинально змінює традиційне уявлення про виробництво та споживання.

На відміну від лінійної економіки, яка працює за принципом «взяти - виготовити - викинути», циркулярна економіка орієнтується на максимально ефективне використання ресурсів. Її головна ідея полягає у тому, щоб продовжити життєвий цикл продуктів, зменшити кількість відходів і повернути матеріали в економічний обіг через повторне використання, ремонт, переробку та відновлення. Такий підхід не лише знижує навантаження на природні ресурси, але й сприяє формуванню більш відповідального ставлення суспільства до споживання [1, с. 6].

В екологічному вимірі циркулярна економіка відіграє ключову роль у зменшенні забруднення довкілля. Зменшення обсягів відходів, скорочення використання первинної сировини та зниження викидів парникових газів дозволяють поступово переходити до більш сталого способу господарювання. Особливо це важливо для України, де проблема утилізації відходів та забруднення навколишнього середовища залишається гострою. Впровадження принципів циркулярності може стати реальним інструментом покращення екологічної ситуації як на локальному, так і на національному рівнях [5].

Водночас значення циркулярної економіки виходить далеко за межі екології. Вона має вагомий соціальний потенціал, адже сприяє формуванню більш інклюзивного середовища. По-перше, розвиток секторів, пов’язаних із переробкою, ремонтом та повторним використанням продукції, створює нові робочі місця. Причому такі робочі місця часто доступні для різних категорій населення, включаючи соціально вразливі групи. По-друге, циркулярні бізнес-моделі, зокрема спільне користування ресурсами (шеринг), дозволяють зробити товари та послуги більш доступними для людей із різним рівнем доходів [2].

Ще одним важливим аспектом є формування нової культури споживання. Циркулярна економіка поступово змінює поведінку людей, заохочуючи їх робити більш усвідомлений вибір: купувати менше, але якісніше, ремонтувати речі замість того, щоб їх викидати, сортувати відходи та підтримувати екологічно

відповідальні бренди. У цьому контексті особливу роль відіграє освіта та просвітницька діяльність, адже без зміни мислення суспільства реалізація принципів циркулярності буде обмеженою [3, с. 225].

Не менш важливим є і економічний ефект. Підприємства, які впроваджують циркулярні підходи, отримують можливість знижувати витрати на сировину, підвищувати ефективність виробництва та формувати нові конкурентні переваги. Крім того, циркулярна економіка стимулює інновації - від розробки екологічних матеріалів до створення нових бізнес-моделей, це, у свою чергу, сприяє розвитку підприємництва та підвищенню загальної конкурентоспроможності економіки [4].

Разом із тим, впровадження циркулярної економіки пов’язане з низкою викликів. Серед них - недостатній рівень екологічної свідомості населення, обмеженість інвестиційних ресурсів, недосконаліть нормативно-правової бази та відсутність розвиненої інфраструктури переробки. Для подолання цих бар’єрів необхідна комплексна взаємодія держави, бізнесу та суспільства. Держава має створювати сприятливі умови через законодавство та стимули, бізнес - впроваджувати інноваційні рішення, а громадяни - підтримувати екологічні ініціативи у повсякденному житті.

У підсумку можна стверджувати, що циркулярна економіка є не просто економічною концепцією, а цілісною моделлю розвитку, яка поєднує екологічні, соціальні та економічні аспекти. Вона відкриває можливості для формування екобезпечного середовища, зменшення соціальної нерівності та підвищення якості життя населення. Її впровадження є важливим кроком на шляху до сталого розвитку та відповідального майбутнього, де ресурси використовуються розумно, а потреби суспільства задовольняються без шкоди для довкілля.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М., Хвесик М. А. Циркулярна економіка як основа сталого розвитку України // Економіка України. 2020. № 6. С. 4-19. URL: https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.06.004

2. Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy: Economic and Business Rationale for an Accelerated Transition. 2013. URL: https://ellenmacarthurfoundation.org/towards-the-circular-economy-vol-1-an-economic-and-business-rationale-for-an

3. Kirchherr J., Reike D., Hekkert M. Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions // Resources, Conservation and Recycling. 2017. Vol. 127. P. 221-232. URL: https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005

4. European Commission. Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe. 2020. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0098

5. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року. URL: https://mepr.gov.ua

Anhelina KARPETS
Student of West Ukrainian National University

CIRCULAR ECONOMY AS A STRATEGIC INSTRUMENT FOR GUARANTEEING SOCIETAL ECO-SECURITY AND SUSTAINABLE POST-WAR REVIVAL OF UKRAINE

Contemporary worldwide difficulties tied to weather shifts, environmental decline, and the outcomes of the full-scale conflict necessitate a significant reshaping of Ukraine's economic system. The shift from a linear system ("extraction – creation – utilization – discarding") to a circular economy, founded on the tenets of reduce, repurpose, reclaim, and extended 9R–10R models (refuse, reconsider, lessen, reuse, mend, restore, remake, adapt, recycle, recover), is becoming a primary method for securing societal ecological safety [1, p. 12-15; 2].

The conflict has brought about immense ecological harm to Ukraine. As of March 2026, the total documented ecological losses reached nearly UAH 6.4 trillion, encompassing soil contamination (UAH 1.34 trillion), atmospheric air (UAH 1.15 trillion), and harm to protected natural zones (UAH 3.8 trillion) [3]. Furthermore, over four years of full-scale aggression (February 2022 – February 2026), the war caused supplementary greenhouse gas releases amounting to 311 million tonnes of CO_2 equivalent, which is comparable to France's yearly emissions. Of this total, 114 million tonnes are linked to direct military actions, 70 million tonnes to landscape blazes, and a substantial portion to the damage of energy frameworks and revival efforts [4, p. 4-6; 5]. The conventional linear recovery path will only amplify reliance on resources, pollution, and the community's susceptibility to new ecological hazards.

Of particular concern is the buildup of construction and demolition waste (CDW). By July 2025, over 6.4 million tonnes of war-related rubble had accumulated in Ukraine, and this quantity keeps rising [6]. Such debris presents not just an ecological danger (contamination of soil, groundwater, and air) but also a potential asset for reconstruction. The circular economy presents a fundamentally distinct approach: converting devastation into raw material. Reclaiming construction debris can supply 30–40% (and in certain instances more) of salvaged materials for new facilities, substantially lessening the strain on natural quarries, cutting down CO_2 emissions, and speeding up rebuilding [7]. International endeavors, notably by UNDP, already show positive results: as of early 2026, more than 1 million tonnes of debris have been cleared (equivalent in mass to three Empire State Buildings), entry to over 200 public areas has been restored, and reconstruction has been made possible at more than 1,600 severely impaired sites (housing, schools, medical facilities) [8; 9]. A portion of the waste is sorted and sent for reprocessing, enabling the creation of secondary aggregate and even circular cementitious materials.

Novel undertakings for upcycling conflict debris are especially noteworthy. Programs such as "Rebuilding Ukraine safely, sustainably, and swiftly" transform concrete fragments into premium building supplies, decreasing the demand for virgin resources and lowering the carbon impact. Based on projections, utilizing recovered materials in building can save 20–25% of revival expenditures and considerably lower CO_2 discharges, given that the manufacturing of cement and steel ranks among the most carbon-intensive processes [10; 11]. In farming, circular methods (composting of organic refuse, biogas generation, closed nutrient cycles) aid in soil rejuvenation, increased richness, and food security. In manufacturing, deploying resource-efficient and cleaner production (RECP) concepts permits a reduction in waste generation by 20–75% at the level of individual firms [2; 12].

A vital dimension is the societal integration of the circular economy. Expanding the recycling, mending, remanufacturing, and green technology sector generates fresh employment, particularly for disadvantaged populace segments — internally displaced persons, young adults, women, and inhabitants of struggling regions. This fosters not solely ecological but also social well-being for the community, mitigating destitution and disparity [1, p. 45-48; 13].

The directional aims for Ukraine are outlined by the European Green Deal and the EU Circular Economy Action Plan. As a prospective EU member, Ukraine is actively aligning its statutes: the Law of Ukraine "On Waste Management" (2022) has been enacted, a draft Strategy for the Progress of the Circular Economy until 2035 is underway, and local waste management blueprints are being executed [14; 15]. In February 2026, the Ukrainian Cabinet of Ministers sanctioned new regulations that encourage the reprocessing of building and demolition materials, setting clear conditions for commerce and local authorities [16]. The Ukraine Facility framework (up to €50 billion for 2024–2027) and the EU4Green Recovery initiative directly connect revival financing to adherence to the "do no major harm" standard and circularity [17; 18]. Global efforts by UNIDO, UNDP, and GIZ support the deployment of circular methods in industry and local governments, including pilot twinning projects for "green" municipal revitalization [2; 12; 19].

Nevertheless, execution confronts structural hindrances: an inconsistent regulatory structure, insufficient synchronization among agencies, restricted financing for "green" endeavors, low technological preparedness of companies, weak sorting and reprocessing infrastructure, and inadequate environmental consciousness among citizens. The absence of specific sector goals (especially for construction) and a dependable waste tracking system complicates the shift [2; 15; 20].

To surmount these obstacles, broad actions are essential:

- drafting and endorsement of a complete national Circular Economy Strategy featuring distinct benchmarks until 2035;

- encouraging public-private alliances and environmentally sound investments via fiscal breaks, subsidies, and “green” public purchasing;
- digitizing supply chains and establishing a national ledger of secondary assets;
- instructional schedules and awareness campaigns to cultivate a mindset of waste segregation and circular utilization;
- adjusting construction codes to European circularity norms (including the objective of 70% reclamation of construction and demolition waste) [17; 18; 21].

Therefore, the circular economy represents more than just a means for ecological safety; it is a vital impetus for Ukraine’s resilient post-war renewal. Its integrated and comprehensive execution will permit the transformation of destruction's aftermath into an asset for modernization, boosting the economy's ability to compete, hastening European unification, and assuring the long-term robustness of society against climate shifts and geopolitical uncertainties. Particularly promising is the advancement of circular methods in building, where conflict destruction can serve as the bedrock for “Build Back Better” — a renewal superior to before.

References:

1. Draft Strategy for the Development of the Circular Economy of Ukraine until 2035. Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine, 2026.

2. UNIDO. Circular Economy for Industrial Development in Ukraine: Baseline Study. Vienna, 2026. Available at: https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2026-01/Circular%20Economy%20for%20Industrial%20Development%20in%20Ukraine.pdf

3. War inflicts UAH 6.4 trillion in environmental damage on Ukraine. Odessa Journal, March 2026.

4. Climate Damage Caused by Russia’s War in Ukraine (48 months). Ecoaction / Initiative on GHG Accounting of War, 2026. Available at: https://en.ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/climate-damage-rusagression_48months_en-2s.pdf

5. Ukraine War Has Generated 311 Million Tonnes of CO_2 Emissions. Ecoaction, 2026.

6. Millions of tons of waste or valuable resource? Rubryka, 2025.

7. Analysis of Opportunities for Recycling Construction Waste in the Recovery of Ukraine. UNDP, 2025.

8. UNDP helps Ukraine clear 1 million tonnes of debris. United Nations Development Programme, February 2026.

9. UNDP supports removal of over 1 million tons of debris in Ukraine. Ukrinform, April 2026.

10. Rebuilding Ukraine safely, sustainably, and swiftly. Circular Concrete in Ukraine.

11. “Build Back Better” for war-torn Ukraine: dual strategies for integrating circularity in post-disaster recovery. Proceedings of the Design Society, 2025.

12. UNIDO. Towards the Circular Economy in Ukraine: Exploratory Strategic Foresight Study, 2025.

13. European Green Deal and Social Inclusion in Ukraine. European Commission, 2024–2026.

14. Law of Ukraine "On Waste Management" dated 20.06.2022 No. 2320-IX. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20

15. National Waste Management Plan until 2030 and regional plans.

16. Ukraine approves rules to boost recycling of construction and demolition waste. CemNet, February 2026.

17. Ukraine Facility Plan and adaptation of the European Green Deal. European Commission, 2024–2026.

18. EU4Green Recovery East Programme, 2025–2028.

19. GIZ Factsheets on Circular Economy Support in Ukraine, 2025–2026.

20. Analysis of Barriers to the Implementation of the Circular Economy in Ukraine. UNIDO / Ministry of Economy, 2026.

21. Promoting Circularity in Rebuilding Ukrainian Cities. UNECE, 2023–2026.

Іван ПАВЛОВ
студент Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:
к.е.н., доц. Мигаль О.Ф.

ВПЛИВ SMM НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ У КОНТЕКСТІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Соціальні мережі сьогодні є не лише платформами для обміну інформацією, але й потужним середовищем формування громадської думки та споживчих практик. Завдяки інтерактивності, персоналізації контенту та можливості швидкого поширення інформації SMM дозволяє ефективно впливати на поведінку користувачів. У контексті циркулярної економіки це проявляється у популяризації екологічно відповідального споживання, зокрема зменшення надмірного споживання, вибору екологічних товарів, підтримки локальних виробників, повторного використання речей та участі у вторинних ринках.

Вплив SMM на поведінку споживачів реалізується через формування нових соціальних норм і цінностей. Контент, який поширюється у соціальних мережах, часто апелює до екологічної відповідальності, сталого розвитку та етичного споживання, що сприяє зміні ставлення аудиторії до власних споживчих рішень. Особливу роль у цьому процесі відіграють лідери думок, блогери та інфлюенсери, які демонструють приклади екологічного способу життя, популяризують концепції zero waste, reuse, recycling та формують тренди відповідального споживання. Таким чином, SMM сприяє не лише інформуванню, а й створенню поведінкових моделей, які наслідуються широкою аудиторією.

Ефективність впливу SMM значною мірою залежить від використання відповідних контент-стратегій. У сфері циркулярної економіки особливо важливими є освітній контент, який пояснює принципи сталого розвитку та їх практичне застосування, а також візуальний і емоційно насичений контент, що підвищує рівень залученості користувачів. Історії успіху брендів, які впроваджують циркулярні бізнес-моделі, приклади відповідального споживання та практичні поради щодо зменшення екологічного сліду сприяють формуванню довіри та стимулюють зміну поведінки. До того ж, контент, створений звичайними користувачами, також має суттєвий вплив на покупців: 84% респондентів підтверджують, що такі матеріали хоча б частково впливають на їхні рішення [1]. Крім того, інтерактивні формати, такі як опитування, челенджі

та флешмоби, залучають аудиторію до активної участі у просуванні екологічних ініціатив.

Разом із позитивним впливом SMM існують і певні ризики, зокрема явище «зеленого маркетингу», коли компанії декларують екологічність без реальних змін у своїй діяльності. Це може призводити до зниження довіри споживачів та викривлення уявлень про принципи циркулярної економіки. Крім того, інформаційне перевантаження та велика кількість контенту у соціальних мережах ускладнюють сприйняття якісної інформації та знижують ефективність комунікаційного впливу. У зв'язку з цим важливим є забезпечення достовірності, прозорості та послідовності інформації, що поширюється через SMM-канали.

Варто зазначити, що подальший розвиток впливу SMM на поведінку споживачів у контексті циркулярної економіки пов'язаний із використанням аналітичних інструментів, персоналізацією контенту та активною взаємодією з аудиторією. Важливу роль відіграватиме співпраця бізнесу, держави та громадських організацій у формуванні єдиної комунікаційної стратегії, спрямованої на популяризацію сталого споживання. Зростає значення цифрових платформ як інструменту екологічної освіти та формування нових моделей поведінки.

Отже, SMM є важливим чинником впливу на поведінку споживачів у контексті циркулярної економіки, оскільки сприяє формуванню екологічної свідомості, популяризації принципів сталого розвитку та зміні споживчих практик. Використання соціальних мереж як інструменту комунікації дозволяє ефективно поширювати ідеї відповідального споживання та стимулювати перехід до більш стійкої економічної моделі, що відповідає сучасним викликам екологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Карпенко, В. Л., Шейнер, Б. В., & Костинюк, С. О. (2024). Вплив цифрових медіа на споживчу поведінку в епоху інформаційного навантаження. Актуальні питання економічних наук, (5). https://doi.org/10.5281/zenodo.14196977

Вікторія БОГУЦЬКА
студентка Західноукраїнського національного університету

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА І ЗМЕНШЕННЯ ВІДХОДІВ: ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО МАЙБУТНЬОГО

В умовах глобалізації та зростання антропогенного навантаження на довкілля проблема накопичення відходів набуває критичного значення. Лінійна модель економіки, яка базується на принципі «взяти – використати – викинути», вже не відповідає сучасним вимогам сталого розвитку. Значне виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та зміни клімату свідчать про необхідність трансформації економічних систем. Циркулярна економіка розглядається як альтернативна модель розвитку, що передбачає раціональне використання ресурсів, мінімізацію відходів та повторне залучення матеріалів у виробничі процеси. Водночас, ефективність впровадження принципів циркулярності значною мірою залежить від наявності відповідних індикаторів оцінки, державної політики та рівня екологічної свідомості суспільства. Попри активізацію наукових досліджень у даній сфері, питання інтеграції циркулярної економіки у національні економічні системи, зокрема України, залишаються недостатньо розробленими.

Метою дослідження є комплексне обґрунтування теоретичних та прикладних засад циркулярної економіки як ефективного інструменту зменшення відходів та забезпечення екологічно безпечного і сталого розвитку суспільства.

Циркулярна економіка є концепцією, яка спрямована на формування замкненого циклу використання ресурсів, де відходи розглядаються як вторинна сировина. Основними її принципами є: зменшення споживання ресурсів, повторне використання продукції, переробка матеріалів та відновлення природних систем. В умовах сучасного розвитку світової економіки щорічно генерується понад мільярди тонн відходів, значна частина яких не підлягає переробці та накопичується на полігонах. Це створює загрозу екологічній безпеці, впливає на здоров’я населення та економічну стабільність держав. У країнах Європейського Союзу активно впроваджуються стратегії циркулярної економіки, що включають розвиток екологічного дизайну продукції, стимулювання вторинної переробки та впровадження інноваційних технологій. Зокрема, значна увага приділяється концепції zero waste (нуль відходів), яка передбачає максимальне скорочення утворення сміття.

В Україні проблема відходів є особливо актуальною через недостатній рівень сортування, низький рівень переробки та обмеженість інфраструктури. Більшість твердих побутових відходів захоронюється на полігонах, що не

відповідають екологічним стандартам. Водночас, впровадження циркулярних підходів може сприяти економічному зростанню, створенню нових робочих місць та підвищенню конкурентоспроможності держави. Важливим аспектом є формування системи показників, які дозволяють оцінювати рівень циркулярності економіки. До таких показників можна віднести: рівень переробки відходів, частку використання вторинної сировини, обсяги утворення відходів на душу населення, рівень повторного використання продукції.

На сучасному етапі розвитку особливого значення набуває інтеграція цифрових технологій у сферу управління відходами. Використання інноваційних рішень, таких як «розумні» системи сортування, блокчейн для відстеження матеріальних потоків та автоматизовані платформи переробки, дозволяє підвищити ефективність функціонування циркулярної економіки. Разом з тим, ключовою передумовою успішного впровадження циркулярної економіки є державна підтримка, яка повинна включати законодавче регулювання, економічні стимули та інформаційні кампанії. Не менш важливим є формування екологічної культури населення та відповідального споживання.

Отже, циркулярна економіка є важливим інструментом забезпечення сталого розвитку та екологічної безпеки. Її впровадження сприяє зменшенню обсягів відходів, ефективному використанню ресурсів та зниженню негативного впливу на довкілля. Для України перехід до циркулярної моделі економіки є необхідною умовою інтеграції у світовий економічний простір та досягнення екологічних стандартів ЄС. Це потребує комплексного підходу, який включає розвиток інфраструктури, вдосконалення законодавства та підвищення рівня екологічної свідомості суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ghisellini P., Cialani C., Ulgiati S. A review on circular economy: the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems // Journal of Cleaner Production. 2016. Vol. 114. P. 11–32.

2. Kirchherr J., Reike D., Hekkert M. Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions // Resources, Conservation and Recycling. 2017. Vol. 127. P. 221–232.

3. Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy: Economic and Business Rationale for an Accelerated Transition. 2013.

4. European Commission. Closing the Loop – An EU Action Plan for the Circular Economy. Brussels, 2015.

5. Державна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р.

6. Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-IX.

Вікторія ПЕТРІВ
Андріана МОРОЧИЛО
студентки Західноукраїнського національного університету

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА КРАЇН У КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ПЕРЕХІД НА ВІДНОВЛЮВАНУ ЕНЕРГЕТИКУ

У сучасних умовах кліматичних змін енергетична безпека стає одним із ключових факторів стабільності держав. Зростання частоти екстремальних погодних явищ, виснаження традиційних ресурсів, геополітична нестабільність та енергетичні кризи змушують країни шукати альтернативні джерела енергії. Перехід до відновлюваної енергетики (ВДЕ) – сонячної, вітрової, гідроенергетики та біоенергетики – є важливим шляхом зміцнення енергетичної незалежності, зменшення викидів парникових газів та забезпечення сталого економічного розвитку

Глобальне потепління вже сьогодні загрожує надійності енергопостачання: посухи знижують вироблення гідроелектроенергії, спека зменшує ефективність теплових електростанцій, шторми руйнують інфраструктуру. Без рішучих дій, за прогнозами ООН, глобальні викиди парникових газів до 2030 року вдвічі перевищуватимуть рівень, необхідний для утримання потепління в межах 1,5°C [1]. Для України це питання набуло рівня національної безпеки: розвиток ВДЕ є стратегічним напрямом як подолання залежності від імпорту енергоносіїв, так і відбудови зруйнованої агресією інфраструктури.

Поняття енергетичної безпеки еволюціонувало від вузьких концепцій фізичного постачання нафти, сформованих після нафтових шоків 1973–1979 рр., до комплексних багатовимірних моделей. У класичному розумінні воно визначається через принцип «чотирьох А»: доступність, надійність, прийнятність ціни та суспільна прийнятність [2]. Сучасні дослідники доповнюють це визначення вимірами стійкості, сталості та суверенітету. Школа Копенгагена розглядає енергетику і клімат як нерозривний «безпековий комплекс», де рішення в одній сфері безпосередньо впливають на іншу [3].

Кліматичні зміни загрожують енергетичній безпеці одночасно через кілька каналів. По-перше, вони безпосередньо порушують надійність генерації: підвищення температури на 2,5-4°C призведе до незворотних змін у гідрологічному циклі [4]. По-друге, посилюють геополітичну нестабільність у ресурсодобувних регіонах. По-третє, формують «кліматичні ножиці» – одночасне зростання попиту на енергію й зниження надійності її виробництва. За оцінками Світового банку, до 2050 року без адаптаційних заходів кліматичні зміни можуть скоротити глобальний ВВП на 10-23% [5].

У відповідь сформувалася концепція «подвійного переходу» одночасної декарбонізації та підвищення стійкості енергетики. IRENA констатує, що ВДЕ вже є найдешевшим джерелом нової генерації у більшості регіонів світу і здатні забезпечити до 90% скорочення викидів у секторі електроенергетики [6]. Географічна розосередженість ВДЕ принципово змінює логіку безпеки: від захисту централізованих точок постачання до побудови стійких розподілених систем. Водночас ця концепція несе ризик «кліматичної нерівності» між розвиненими та країнами, що розвиваються [7].

Ключовим економічним драйвером трансформації є стрімке здешевлення технологій: за останні 15 років вартість сонячних панелей скоротилася більш ніж у 20 разів, що зробило «зелену» генерацію конкурентоспроможною порівняно з традиційною тепловою енергетикою [6]. В Україні сектор ВДЕ вже залучив понад €10 млрд прямих іноземних та внутрішніх інвестицій. Розвиток децентралізованої генерації сприяє переходу від монопольної моделі до мережі малих виробників, утримуючи фінансові ресурси всередині країни.

Перехід на ВДЕ знижує довгострокові витрати на енергозабезпечення. Незважаючи на значні початкові вкладення, експлуатаційні витрати сонячних, вітрових та біоенергетичних установок є порівняно низькими, а собівартість електроенергії більш прогнозованою. Це зменшує залежність від імпорту викопного палива та вразливість економіки до коливань світових цін на нафту і газ.

Особливу роль відіграє біоенергетика для аграрно-орієнтованих країн: використання біомаси та біогазових технологій дозволяє переробляти органічні відходи, замінювати дорогі імпортні ресурси та знижувати навантаження на валютні резерви. За даними IRENA, подвоєння частки ВДЕ у світовому балансі до 2030 року може забезпечити щорічне зростання глобального ВВП на 1,1% (близько $1,3 трлн), підвищення добробуту населення на 3,7% та приріст зайнятості у секторі на 6% щороку [6].

Ключовим технічним викликом є інтермітентність генерації залежність сонячної і вітрової генерації від погодних умов. Для досягнення 80% частки ВДЕ в енергобалансі необхідне кратне зростання потужностей накопичення енергії [8]. Рішення охоплюють кілька напрямів: розвиток акумуляторних систем і ГАЕС, географічну диверсифікацію через міждержавні енергомережі та впровадження розумних мереж (Smart Grid) управління попитом.

Окрема проблема – це залежність від критичних мінералів (літій, кобальт, нікель, рідкісноземельні елементи), попит на які до 2040 року зросте у 4-6 разів [9]. Концентрація їх видобутку у небагатьох країнах (Конго – 70% кобальту, Китай – 60% рідкісноземельних елементів) формує нові ланцюги постачання з власними ризиками геополітичного тиску.

На геополітичному рівні перехід на ВДЕ трансформує залежність держав від зовнішніх постачальників з нафтогазової у технологічну та мінеральну. Китай, контролюючи понад 80% виробництва сонячних панелей [10], формує нову структуру домінування, що відтворює логіку попередньої ресурсної залежності. Гострою проблемою залишається асиметрія: найбільш кліматично вразливі держави мають найменше ресурсів для переходу і вимушені продовжувати використання викопного палива. За даними МЕА, 770 млн людей досі не мають доступу до електроенергії [9].

Для України децентралізована генерація на основі ВДЕ є не лише кліматично доцільною, а й стратегічно необхідною: розосереджені об'єкти генерації значно стійкіші до ракетних ударів, ніж централізована інфраструктура [11].

Сучасні стратегічні пріоритети України формуються на перетині завдань з декарбонізації, технологічної модернізації та інтеграції до європейського енергетичного простору. Відповідно до Енергетичної стратегії України до 2050 року [11], держава бере курс на трансформацію в енергетичний хаб Європи, що передбачає радикальну зміну структури енергобалансу.

Фундаментом зміцнення безпеки є перехід до децентралізованої енергосистеми. Розбудова розподіленої генерації на основі ВДЕ у поєднанні з системами накопичення енергії дозволяє суттєво підвищити живучість системи в умовах воєнних та кліматичних загроз. Стратегічно важливим є також розвиток водневої енергетики, що дозволить використовувати наявну газотранспортну інфраструктуру для транспортування «зеленого» водню [12].

Ключовим інструментом реалізації є гармонізація законодавства з нормами Зеленого курсу ЄС (European Green Deal) та повна синхронізація з ринками ENTSO-E. Важливою складовою є концепція «енергоефективність понад усе»: термомодернізація будівель і цифровізація мереж дозволяють знизити загальний попит на первинну енергію та мінімізувати імпортну залежність. Поєднання безвуглецевої генерації (атомної та відновлюваної) з інноваційними методами управління попитом має сформувати нову архітектуру безпеки, що відповідає вимогам кліматичної нейтральності до 2050 року.

Отже, трансформація енергетичних систем на основі ВДЕ є ключовим чинником зміцнення енергетичної безпеки в умовах глобальних кліматичних змін. По-перше, розвиток ВДЕ знижує залежність від імпорту викопного палива, мінімізує вплив коливань світових цін та підвищує автономність національних економік; одночасно стимулюючи інвестиції, інновації та створення нових робочих місць [6]. По-друге, впровадження ВДЕ супроводжується технічними та геополітичними викликами нерівномірністю генерації, конкуренцією за критичні ресурси та асиметрією між країнами; цифровізація управління та прогрес у накопиченні енергії відкривають шляхи їх подолання. Стратегія зміцнення

енергетичної безпеки має поєднувати диверсифікацію джерел постачання, розвиток розподіленої генерації, підвищення енергоефективності та інтеграцію до європейського енергетичного простору. Перехід на ВДЕ є не лише екологічною необхідністю, а й фундаментом формування стійкої та безпечної енергетичної системи XXI століття.

Список використаних джерел:

1. *United Nations Environment Programme. Emissions Gap Report 2022. Nairobi: UNEP, 2022. URL: https://www.unep.org/emissions-gap-report-2022.*

2. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998. 239 p.

3. Cherp A., Jewell J. The concept of energy security: Beyond the four As. Energy Policy. 2014. Vol. 75. P. 415-421.

4. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Sixth Assessment Report. Geneva: IPCC, 2021. URL: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/.

5. World Bank. The Cost of Climate Inaction. Washington, DC: World Bank, 2022. URL: https://www.worldbank.org.

6. International Renewable Energy Agency (IRENA). World Energy Transitions Outlook 2023. Abu Dhabi: IRENA, 2023. URL: https://www.irena.org.

7. Newell P., Mulvaney D. The political economy of the just transition. The Geographical Journal. 2013. Vol. 179. No. 2. P. 132-140.

8. BloombergNEF. New Energy Outlook 2023. New York: BloombergNEF, 2023. URL: https://about.bnef.com/new-energy-outlook/.

9. International Energy Agency (IEA). The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions. Paris: IEA, 2021. URL: https://www.iea.org.

10. Scholten D., Bosman R. The geopolitics of renewables: Exploring the political implications of renewable energy systems. Technological Forecasting and Social Change. 2016. Vol. 103. P. 273–283.

11. Кабінет Міністрів України. Енергетична стратегія України до 2050 року. Київ: КМУ, 2023. URL: https://www.kmu.gov.ua.

12. European Commission. The European Green Deal. Brussels: EC, 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

Марія ФЕДОРІВ
студентка Західноукраїнського національного університету

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС: ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах глобалізації та загострення кліматичних проблем екологічна політика стає одним із ключових факторів економічного розвитку. European Union виступає світовим лідером у формуванні кліматичної політики, реалізуючи комплексну стратегію переходу до кліматично нейтральної економіки. Центральним елементом цієї політики є European Green Deal, який передбачає досягнення нульового рівня викидів парникових газів до 2050 року та глибоку трансформацію економічної системи [1, с. 5–9]. Для України інтеграція до кліматичної політики ЄС є стратегічно важливою в умовах євроінтеграційного курсу, виконання Угоди про асоціацію та необхідності модернізації національної економіки [1, с. 12–14].

Кліматична політика ЄС базується на комплексі економічних і регуляторних інструментів. Одним із ключових є система торгівлі викидами EU Emissions Trading System, яка передбачає встановлення обмежень на викиди парникових газів і можливість торгівлі квотами [2, с. 20–24]. Важливу роль також відіграє Carbon Border Adjustment Mechanism – механізм вуглецевого коригування імпорту, що спрямований на запобігання переміщенню виробництва до країн із менш жорсткими екологічними стандартами [4, с. 95– 99]. Додатково реалізуються програми підвищення енергоефективності, розвитку відновлюваної енергетики та стимулювання «зеленої» економіки [2, с. 30–34].

Для України адаптація до цих інструментів супроводжується низкою економічних викликів. Насамперед, економіка України характеризується високою енергоємністю, що значно перевищує аналогічні показники країн ЄС [3, с. 75–78]. Це пов’язано із застарілою промисловою базою, значною часткою важкої промисловості та недостатнім рівнем енергоефективності. У результаті українські підприємства стикаються з підвищеними витратами при впровадженні екологічних стандартів, що знижує їх конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Суттєвим викликом є також вплив механізму CBAM на український експорт. Оскільки значна частка експорту припадає на енергоємні галузі, такі як металургія, хімічна промисловість та виробництво цементу, впровадження додаткових вуглецевих платежів може призвести до скорочення експорту та втрати частини ринків збуту [4, с. 100–104]. За оцінками аналітиків, у короткостроковій перспективі це може негативно вплинути на

обсяги виробництва та зайнятість у відповідних галузях, а у довгостроковій – стимулювати модернізацію виробництва.

Важливим аспектом є значні інвестиційні потреби, необхідні для переходу до «зеленої» економіки. За оцінками World Bank, модернізація енергетичного сектору, розвиток відновлюваних джерел енергії та впровадження енергоефективних технологій потребують десятків мільярдів доларів інвестицій [5, с. 52–56]. Водночас обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів та високі ризики стримують інвестиційну активність, що ускладнює реалізацію кліматичних реформ.

Крім того, інтеграція до кліматичної політики ЄС супроводжується інституційними проблемами, серед яких недосконаліть законодавчої бази, повільна імплементація європейських директив та недостатня ефективність державного управління [6, с. 21–24]. Ці фактори знижують темпи адаптації економіки до нових умов та потребують проведення глибоких структурних реформ.

Не менш важливими є соціально-економічні наслідки кліматичної трансформації. Перехід до «зеленої» економіки може призвести до скорочення робочих місць у традиційних галузях, зростання витрат на енергію та необхідності перекваліфікації працівників [7, с. 40–42]. Це вимагає активної державної політики у сфері соціального захисту та розвитку людського капіталу.

Водночас інтеграція України до кліматичної політики ЄС відкриває значні економічні перспективи. Однією з ключових є модернізація економіки, яка передбачає впровадження інноваційних технологій, оновлення виробничих потужностей та підвищення енергоефективності [8, с. 88–90]. Це сприяє формуванню нової економічної моделі, орієнтованої на сталий розвиток.

Значний потенціал має розвиток відновлюваної енергетики. Україна володіє сприятливими природними умовами для розвитку сонячної, вітрової та біоенергетики, що дозволяє зменшити залежність від імпорту енергоносіїв та підвищити енергетичну безпеку [9, с. 45–48]. Крім того, розвиток цих секторів створює нові робочі місця та стимулює економічне зростання.

Інтеграція до європейського ринку також сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств. Відповідність екологічним стандартам ЄС дозволяє розширити експортні можливості, покращити якість продукції та інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості [1, с. 18–20].

Важливим фактором є доступ до міжнародного фінансування. Україна має можливість залучати ресурси від міжнародних фінансових інституцій, зокрема European Bank for Reconstruction and Development, а також фондів ЄС

для реалізації «зелених» проєктів [5, с. 60–63]. Це сприяє розвитку інфраструктури та впровадженню інновацій.

Повоєнна відбудова України створює унікальну можливість для переходу до сучасної економічної моделі, заснованої на принципах сталого розвитку. Використання новітніх технологій, енергоефективних рішень та екологічних стандартів дозволить уникнути відтворення застарілої індустріальної структури та забезпечити довгострокове економічне зростання [5, с. 70–73].

Отже, інтеграція України до кліматичної політики ЄС є складним і багатовимірним процесом, який поєднує значні економічні виклики та перспективи розвитку. Серед основних викликів можна виділити високу енергоємність економіки, вплив механізму CBAM, значні інвестиційні потреби та інституційні бар'єри. Водночас цей процес відкриває можливості для модернізації економіки, розвитку відновлюваної енергетики, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності України на міжнародній арені. Успішна реалізація кліматичної політики залежить від ефективної державної стратегії, міжнародної підтримки та здатності економіки адаптуватися до нових умов.

Список використаних джерел

1. European Commission. The European Green Deal. Brussels, 2019. – 24 p. 2.European Commission. EU Climate Policy Framework. Brussels, 2020. – 56 p.

3. IEA. Energy Policy Review: Ukraine. Paris, 2021. – 120 p.

4. European Parliament. Carbon Border Adjustment Mechanism. Brussels, 2022. – 110 p.

5. World Bank. Ukraine Country Climate and Development Report. Washington, 2023.

6. OECD. Environmental Performance Reviews: Ukraine. Paris, 2021. – 90 p. 7.UNEP. Green Economy Transition. Nairobi, 2020. – 100 p.

8. IMF. Ukraine: Selected Issues. Washington, 2022. – 95 p.

9. IRENA. Renewable Energy Prospects for Ukraine. Abu Dhabi, 2021. – 85 p.

Ангеліна КІСЬ
Марія ДЗЮБАК
студентки Західноукраїнського національного університету

БІОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ПАНДЕМІЇ (НА ПРИКЛАДІ COVID-19)

У сучасному світі біологічна безпека набуває особливого значення через зростання ризиків виникнення інфекційних захворювань, здатних швидко поширюватися на глобальному рівні. Пандемія COVID-19 стала одним із наймасштабніших викликів XXI століття, який продемонстрував уразливість людства перед біологічними загрозами. Вона вплинула не лише на систему охорони здоров'я, але й на економіку, освіту, міжнародні відносини та повсякденне життя мільйонів людей. Саме тому питання біологічної безпеки є надзвичайно актуальним.

1. Поняття біологічної безпеки

Біологічна безпека – це комплекс заходів організаційного, медичного, санітарного та наукового характеру, спрямованих на запобігання виникненню, поширенню та ліквідацію біологічних загроз. До таких загроз належать віруси, бактерії, грибки, токсини та інші патогенні організми, які можуть становити небезпеку для людини, тварин і навколишнього середовища.

Основною метою біологічної безпеки є захист здоров'я населення та зниження ризику інфекційних захворювань. Вона передбачає постійний контроль за поширенням інфекцій, своєчасне виявлення небезпечних спалахів і впровадження заходів для їх стримування. Важливим напрямом є також запобігання епідеміям і пандеміям, що досягається завдяки профілактиці, вакцинації та моніторингу епідемічної ситуації.

Окрему увагу приділяють безпеці медичних закладів і лабораторій, де працюють із біологічними матеріалами. У таких умовах особливо важливо дотримуватися суворих санітарних норм, щоб уникнути випадкового поширення інфекцій. Біологічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки держави, оскільки біологічні загрози можуть мати транснаціональний характер і впливати на весь світ.

2. Пандемії як глобальне явище

Пандемія – це масове поширення інфекційного захворювання, яке охоплює великі території, часто кілька континентів або весь світ. Вона виникає тоді, коли з'являється новий збудник хвороби, до якого людство не має імунітету, а також коли вірус або бактерія легко передається від людини до людини.

Пандемії мають серйозні наслідки для всіх сфер життя. Вони впливають не лише на здоров'я населення, але й на економіку, освіту, транспорт і соціальні відносини. Історія людства знає багато прикладів пандемій, які змінювали

розвиток цивілізації та змушували суспільство переглядати підходи до медицини та безпеки.

3. COVID-19 як приклад сучасної пандемії

COVID-19 є інфекційним захворюванням, спричиненим вірусом SARS-CoV-2, який вперше був виявлений у 2019 році. Уже у 2020 році Всесвітня організація охорони здоров'я офіційно оголосила глобальну пандемію.

Це захворювання характеризується високою швидкістю поширення, передачею переважно повітряно-крапельним шляхом та різним ступенем тяжкості перебігу – від безсимптомного до критичного. Особливістю вірусу стала його здатність до мутацій, що ускладнювало боротьбу з ним.

Пандемія призвела до введення карантинних обмежень у більшості країн світу. Було закрито навчальні заклади, підприємства та громадські установи, що спричинило значні зміни у повсякденному житті людей і глобальній економіці.

4. Заходи біологічної безпеки під час пандемії

Під час пандемії COVID-19 у світі було впроваджено низку заходів біологічної безпеки, спрямованих на зменшення темпів поширення інфекції. До основних заходів належали карантинні обмеження, самоізоляція та соціальна дистанція, які допомагали зменшити кількість контактів між людьми.

Важливу роль відігравало використання засобів індивідуального захисту, зокрема медичних масок і антисептиків. Також широко застосовувалися заходи дезінфекції громадських місць і поверхонь. Найбільш ефективним інструментом боротьби з пандемією стала вакцинація, яка дозволила сформувати колективний імунітет і зменшити рівень захворюваності.

5. Роль науки та медицини

Наука та медицина відіграли ключову роль у подоланні пандемії COVID-19. Вчені швидко ідентифікували вірус, розшифрували його генетичну структуру та розпочали розробку вакцин і тестів.

Завдяки міжнародній співпраці вдалося у стислі терміни створити ефективні вакцини, які стали основним інструментом боротьби з пандемією. Також були розроблені нові методи діагностики та лікування, що дозволило знизити рівень смертності та ускладнень.

6. Наслідки пандемії COVID-19

Пандемія мала масштабні наслідки для всього світу. У соціальній сфері вона призвела до ізоляції людей, зростання рівня стресу та зміни способів спілкування. У багатьох випадках люди перейшли до онлайн-формату роботи та навчання.

Економічні наслідки проявилися у зупинці бізнесу, скороченні робочих місць і глобальному падінні економічної активності. Освітня система також зазнала значних змін, оскільки навчальні заклади були змушені перейти на дистанційне навчання.

Медична система в багатьох країнах працювала на межі своїх можливостей через велику кількість хворих і нестачу ресурсів.

Підбиваючи підсумки, біологічна безпека є надзвичайно важливою складовою сучасного світу, оскільки вона забезпечує захист суспільства від інфекційних загроз. Пандемія COVID-19 стала серйозним випробуванням для всього людства, але водночас сприяла розвитку медицини, науки та міжнародної співпраці.

Отриманий досвід довів необхідність постійної готовності до біологічних загроз, розвитку системи охорони здоров'я та впровадження ефективних профілактичних заходів. У майбутньому саме біологічна безпека стане одним із ключових чинників стабільності та безпеки людства.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization (WHO). COVID-19: https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019

2. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). COVID-19: https://www.cdc.gov/covid/index.html

3. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). COVID-19: https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19

4. Міністерство охорони здоров'я України: https://moz.gov.ua/

5. United Nations (UN): https://www.un.org/

6. Nature. Coronavirus research: https://www.nature.com/subjects/coronavirus

Костянтин РИБАК
студент Західноукраїнського національного університету

МЕХАНІЗМ ВУГЛЕЦЕВОГО КОРИГУВАННЯ ІМПОРТУ (CBAM) ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Європейський зелений курс (European Green Deal) – це стратегія перетворення Європейського Союзу на перший у світі кліматично нейтральний регіон до 2050 року. В центрі цієї стратегії стоїть запобігання «витоку вуглецю» (carbon leakage). Це явище, при якому компанії переносять виробництво з країн ЄС до країн з менш суворими екологічними стандартами, щоб уникнути витрат на квоти на викиди CO2.

Механізм вуглецевого коригування імпорту (CBAM – Carbon Border Adjustment Mechanism) є інструментом, що «вирівнює» ціну на вуглець для товарів, імпортованих до ЄС, із ціною, яку платять європейські виробники в межах системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS). Для України, як кандидата в члени ЄС, CBAM стає критичним випробуванням та водночас драйвером промислової модернізації.

CBAM базується на Регламенті (ЄС) 2023/956. Його сутність полягає не в запровадженні класичного мита, а у встановленні вартості викидів вуглецю, що були вбудовані у виробництво товарів.

Основні етапи впровадження:

– Перехідний період (1 жовтня 2023 – 31 грудня 2025): Імпортери мають лише звітувати про обсяги імпорту та викиди CO2. Фінансових платежів на цьому етапі немає. Це час для адаптації бізнесу та налаштування процесів моніторингу.

– Повноцінний запуск (2026 – 2034): Поступове запровадження оплати сертифікатів CBAM. Вартість сертифікату прив’язана до середньої ціни на квоти EU ETS на аукціонах. Паралельно з цим ЄС буде скасовувати безкоштовні квоти для внутрішніх виробників.

Сектори, що підпадають під дію CBAM:

- Механізм поширюється на найбільш вуглецеємні галузі:
- Металургія (залізо, сталь): Найбільш вразливий сектор для України.
- Електроенергетика: Важливий фактор для експорту енергоресурсів.
- Добрива: Хімічна промисловість, енергоємність якої є критичною.
- Цемент: Будівельна галузь.
- Алюміній: Виробництво, що вимагає високих енерговитрат.
- Водень: Перспективний напрямок енергетики.

Україна історично має вищий рівень енергоємності виробництва порівняно з ЄС. Основні виклики включають:

Технологічна відсталість: Значна частина українських промислових активів використовує застарілі технології (наприклад, мартенівські печі, високий рівень зносу обладнання), що призводить до високих викидів на одиницю продукції.

Цінова конкурентоспроможність: Після 2026 року українські експортери металу чи добрив, які не проведуть модернізацію, стануть дорожчими для покупців у ЄС. Це може призвести до втрати ринків збуту або необхідності продавати продукцію з суттєвим дисконтом.

Фінансове навантаження: Потреба в інвестиціях у "зелені" технології (наприклад, перехід на електродугові печі або використання водню) виникає в умовах обмеженого доступу до капіталу через воєнний стан.

Євроінтеграція вимагає гармонізації законодавства з нормами ЄС (acquis communautaire). CBAM прискорює цей процес у наступних сферах:

1. Система моніторингу (MRV). Україна зобов'язана запровадити національну систему моніторингу, звітності та верифікації (MRV) викидів парникових газів. Це база для прозорого обліку викидів, без якої українські підприємства не зможуть довести низький вуглецевий слід своєї продукції.

2. Внутрішня система торгівлі викидами (СТВ). Для того, щоб Україна могла вимагати виключень з CBAM або зарахування сплачених податків на викиди всередині країни, вона має впровадити власну систему торгівлі квотами. Це складний процес, що вимагає створення ринкових механізмів, які будуть визнані Брюсселем.

Адаптація до CBAM вимагає дій на трьох рівнях:

1. Державний рівень:

– Дипломатія: Активна робота з Єврокомісією щодо врахування обставин війни (форс-мажор) та можливості спрямування доходів від CBAM на підтримку кліматичної модернізації України.

– Законодавство: Прискорення імплементації законів, що регулюють екологічні податки та систему моніторингу викидів.

2. Бізнес-рівень:

– Енергоефективність: Інвестиції в базову модернізацію – це найшвидший спосіб зменшити викиди без величезних капітальних витрат.

– Зміна паливного балансу: Перехід від вугілля на газ, а згодом – на біопаливо або відновлювані джерела енергії (ВДЕ).

– Звітність: Налагодження внутрішніх систем обліку викидів відповідно до вимог ЄС (це критично вже зараз, під час перехідного періоду).

3. Фінансовий рівень:

– Фонд декарбонізації: Створення національного механізму акумуляції екологічних податків для надання пільгових кредитів підприємствам на "зелені" проєкти.

Механізм вуглецевого коригування імпорту (CBAM) є не лише економічним бар'єром, а й потужним інструментом примусу до системної трансформації промисловості України. Він не дозволяє Україні залишатися в парадигмі "сировинного експортера" з низькою доданою вартістю.

Євроінтеграція вимагає від України прийняття екологічних стандартів ЄС. Успішна адаптація до CBAM – це перепустка української продукції на європейський ринок у майбутньому. Ті підприємства та галузі, які почнуть інвестувати в екологічну модернізацію сьогодні, стануть лідерами конкурентної боротьби на єдиному європейському ринку після завершення війни.

Список використаних джерел:

1. *Регламент (ЄС) 2023/956 Європейського Парламенту та Ради від 10 травня 2023 року про встановлення механізму вуглецевого коригування імпорту (CBAM) // Офіційний вісник Європейського Союзу. – 2023. – L 130. – С. 52–104.*
2. *Імплементаційний регламент Комісії (ЄС) 2023/1773 від 17 серпня 2023 року, що встановлює правила застосування Регламенту (ЄС) 2023/956 щодо зобов'язань звітування під час перехідного періоду // Офіційний вісник Європейського Союзу. – 2023. – L 228. – С. 94–115.*
3. *European Commission. The European Green Deal: Striving to be the first climate-neutral continent // European Commission Official Website. – Режим доступу: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.*
4. *Exemption of electricity exports from EU-CBAM / Low Carbon Ukraine (LCU). – 2024. – 12 с. – Режим доступу: https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/LCU_PP_01_2024_Exemption_of_electricity_exports_from_EU-CBAM.pdf.*
5. *Research of the impact on the economy of Ukraine from the introduction of CBAM / KSE Institute. – Kyiv School of Economics, 2021. – 45 с. – Режим доступу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/12/ENG_20211115-KSE_CBAM_for-publication.pdf.*
6. *Methodological Guidelines for Ukrainian Business / Ukrainian Biofuel Association (UABIO). – 2023. – Режим доступу: https://uabio.org/en/materials/19156/.*
7. *Impacts of the EU Carbon Border Adjustment Mechanism on the Western Balkans and Ukraine / Germanwatch. – 2023. – 32 с. – Режим доступу: https://www.germanwatch.org/sites/default/files/germanwatch_impacts_of_the_cbam_on_the_western_balkans_and_ukraine_2023_0.pdf.*

Анастасія ЛАХНОВА
Студентка Західноукраїнського національного університету

МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЇ У «ЗЕЛЕНІ» ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

В умовах інтенсифікації глобальних екологічних ризиків, зокрема зміни клімату, деградації природних екосистем та виснаження ресурсного потенціалу, забезпечення екологічної безпеки набуває статусу стратегічного пріоритету розвитку світового господарства. Імплементація Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDGs) актуалізує необхідність трансформації економічних систем у напрямі низьковуглецевої та ресурсоефективної моделі розвитку [1, с. 45–47; 3, с. 12–15]. У цьому контексті міжнародні інвестиції у «зелені» технології виступають ключовою детермінантою забезпечення екологічної безпеки та структурної модернізації глобальної економіки.

Категорія «міжнародні інвестиції у зелені технології» охоплює транскордонні потоки капіталу, спрямовані на фінансування екологічно орієнтованих секторів, серед яких відновлювана енергетика, енергоефективність, циркулярна економіка, управління відходами, декарбонізація промислового виробництва та розвиток екологічної інфраструктури. Інституційна реалізація таких інвестицій здійснюється через механізми прямих іноземних інвестицій (FDI), «зелених» фінансових інструментів (green bonds, sustainability-linked loans), а також програм міжнародних фінансових організацій [2, с. 30–34; 4, с. 78–82].

Динаміка міжнародних інвестицій у «зелені» технології свідчить про їх зростаючу роль у світовій економіці. За оцінками Міжнародного енергетичного агентства, глобальні інвестиції у чисту енергетику у 2024 році перевищили 1,7 трлн дол. США, що суттєво перевищує обсяги інвестування у традиційні енергетичні ресурси [2, с. 15–18]. Така тенденція відображає зміну інвестиційних пріоритетів у напрямі екологізації економічної діяльності.

Функціональна роль міжнародних «зелених» інвестицій проявляється у кількох взаємопов’язаних вимірах. По-перше, вони забезпечують мобілізацію значних фінансових ресурсів для реалізації капіталомістких інноваційних проєктів у сфері енергетичного переходу. По-друге, виступають каналом трансферу технологій і ноу-хау, сприяючи підвищенню екологічної продуктивності факторів виробництва [1, с. 52–55]. По-третє, стимулюють формування нових секторів економіки, інтегрованих у глобальні ланцюги доданої вартості з урахуванням ESG-критеріїв [3, с. 20–23].

Важливу роль у розвитку міжнародних інвестицій відіграє впровадження принципів ESG (Environmental, Social, Governance), які визначають екологічні,

соціальні та управлінські аспекти діяльності компаній. Інвестори дедалі частіше орієнтуються на ці критерії при формуванні інвестиційних портфелів, що сприяє підвищенню рівня відповідального інвестування та екологізації бізнес-процесів [3, с. 25–27].

Інституційне середовище розвитку міжнародних інвестицій у «зелені» технології формується під впливом глобальних кліматичних ініціатив та діяльності міжнародних організацій. Зокрема, Паризька кліматична угода визначає стратегічні орієнтири щодо скорочення викидів парникових газів та переходу до сталого розвитку. Водночас такі інституції, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, забезпечують фінансову підтримку та сприяють зниженню інвестиційних ризиків [1, с. 60–63; 6, с. 14–18].

Разом із тим ефективність залучення міжнародних інвестицій у «зелені» технології обмежується рядом факторів. Серед ключових бар'єрів варто виокремити високий рівень інвестиційних ризиків, значні трансакційні витрати, нестабільність регуляторного середовища, а також асиметрію доступу до фінансових ресурсів між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються [4, с. 90–94]. Це зумовлює необхідність формування комплексної державної політики стимулювання «зелених» інвестицій.

До основних інструментів державного регулювання у цій сфері належать податкові пільги, державні субсидії, гарантії для інвесторів, а також розвиток механізмів державно-приватного партнерства. Важливим є створення прозорого та стабільного інституційного середовища, що забезпечує зниження ризиків та підвищення інвестиційної привабливості економіки.

У контексті України залучення міжнародних інвестицій у «зелені» технології є ключовою передумовою забезпечення енергетичної безпеки, структурної трансформації економіки та інтеграції до європейського економічного простору в межах реалізації Європейського зеленого курсу [5, с. 5–9; 8, с. 33–36]. Особливого значення набуває гармонізація національного законодавства з acquis ЄС, розвиток відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та впровадження принципів циркулярної економіки.

Серед перспективних напрямів розвитку слід виділити модернізацію промисловості, розвиток «зеленої» інфраструктури, а також стимулювання інноваційної діяльності у сфері екологічних технологій. Це сприятиме не лише покращенню екологічної ситуації, але й підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Отже, міжнародні інвестиції у «зелені» технології виступають системоутворюючим фактором формування екобезпечного середовища та досягнення цілей сталого розвитку. Їх ефективне залучення та використання забезпечує поєднання економічного зростання із збереженням довкілля, що є

необхідною умовою довгострокової стабільності та конкурентоспроможності національних економік [1, с. 70–72; 2, с. 50–53; 3, с. 28–30].

Список використаних джерел:

1. World Bank. World Development Report 2023: Investing in Sustainable Growth. – Washington, DC, 2023.

2. International Energy Agency (IEA). World Energy Investment Report 2024.

3. OECD. Green Growth Indicators 2023. – Paris: OECD Publishing, 2023.

4. UN Environment Programme (UNEP). Global Environment Outlook 2023.

5. European Commission. The European Green Deal. – Brussels, 2019.

6. IMF. Climate Change and Financial Stability Report, 2023.

7. REN21. Renewables Global Status Report 2024.

8. Державна служба статистики України. Екологічні показники України, 2024.

Соломія ФЕДУНЧИК
студентка Західноукраїнського національного університету

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ НА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК СВІТОВОГО РИНКУ ОДЯГУ

У сучасному глобалізованому світі індустрія моди є однією з найдинамічніших галузей економіки, але водночас і однією з найбільш екологічно навантажених. За кожною річчю одягу стоїть значне споживання природних ресурсів — води, енергії та сировини, а також суттєві викиди парникових газів і забруднення довкілля. Наприклад, для виготовлення однієї бавовняної футболки потрібно приблизно 2700 літрів води, а текстильна промисловість у глобальному масштабі спричиняє близько 20% забруднення чистої води [1]. На цьому фоні особливо гостро постає проблема швидкої моди (fast fashion), яка базується на постійному оновленні колекцій, масовому виробництві дешевих речей і стимулюванні надмірного споживання. У результаті така модель поступово втрачає свою актуальність, поступаючись місцем більш відповідальному підходу до виробництва та споживання одягу.

Сьогодні важливу роль у зміні ситуації відіграють екологічні стандарти та міжнародні ініціативи, які поступово змінюють правила гри на ринку. Однією з таких є EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles, що спрямована на перехід до більш сталого та циклічного виробництва текстилю [2]. Її суть полягає в тому, що одяг має бути не одноразовим продуктом, а довговічним виробом, який можна ремонтувати, повторно використовувати та переробляти. У перспективі до 2030 року вся текстильна продукція на ринку ЄС повинна відповідати вимогам екологічності та прозорості виробництва. Це означає, що компанії вже зараз змушені переосмислювати свої підходи до бізнесу, враховуючи не лише прибуток, а й вплив на довкілля. Таким чином, екологічні стандарти поступово перетворюються на важливий фактор стратегічного розвитку галузі.

Паралельно з регуляторними змінами відбувається ще один не менш важливий процес – трансформація поведінки споживачів. Люди все частіше замислюються над тим, що і як вони купують, звертаючи увагу не лише на ціну чи бренд, а й на походження та вплив речей на природу. Зростає інтерес до концепції slow fashion, яка передбачає більш усвідомлене ставлення до одягу, відмову від надмірного споживання та вибір якісних речей, що служать довше. Також активно розвивається ринок секонд-хенду та ресейлу, який дозволяє продовжити життєвий цикл одягу та зменшити кількість відходів. Варто враховувати, що в країнах ЄС щороку викидається близько 12 кг текстильних виробів на одну людину, що яскраво демонструє масштаб проблеми надмірного

споживання [3]. У цьому контексті нові моделі поведінки споживачів стають важливим фактором екологічних змін у галузі. Подібні тенденції поступово проявляються і в Україні, де впровадження принципів сталого розвитку та відповідального споживання набуває все більшого значення [4]. Зокрема, у вітчизняних наукових дослідженнях підкреслюється необхідність екологізації легкої промисловості та переходу до циркулярної економіки. Так, у працях українських дослідників наголошується на важливості впровадження ресурсозберігаючих технологій і зменшення екологічного навантаження підприємств легкої промисловості [5].

Під впливом цих процесів великі міжнародні бренди також змушені змінювати свої стратегії. Якщо раніше головним пріоритетом було швидке зростання та обсяги продажів, то сьогодні дедалі більшого значення набуває сталий розвиток. Компанії впроваджують програми збору старого одягу для переробки, використовують вторинну сировину та поступово переходять до більш екологічного виробництва. Такі гравці ринку, як H&M Group та Inditex, активно інтегрують принципи сталості у свою діяльність, змінюючи підхід до виробництва та логістики. Водночас проблема залишається актуальною, адже лише близько 1% текстилю у світі реально переробляється у нові вироби [6]. Це свідчить про те, що процес переходу до циркулярної економіки ще перебуває на початковій стадії і потребує подальших інновацій.

Отже, світовий ринок одягу сьогодні перебуває у стані глибокої трансформації, де екологічні стандарти та відповідальне споживання відіграють ключову роль. Екологічність уже перестає бути просто трендом або маркетинговою перевагою – вона поступово стає необхідною умовою для виживання компаній у міжнародному бізнес-середовищі. Зміни у поведінці споживачів та регуляторний тиск формують нову реальність, у якій бізнес змушений адаптуватися до принципів сталого розвитку. У майбутньому можна очікувати, що саме екологічна відповідальність визначатиме конкурентоспроможність компаній і напрям розвитку всієї індустрії моди.

Список використаних джерел:

1. Environmental impact of textiles. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20201208STO93327 (дата звернення: 21.04.2026).

2. EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles. European Commission. URL: https://environment.ec.europa.eu/strategy/textiles-strategy_en (дата звернення: 21.04.2026).

3. Textiles and the environment: overview. European Environment Agency. URL: https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/textiles (дата звернення: 21.04.2026).

4. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України : офіційний веб-сайт. URL: https://mepr.gov.ua (дата звернення: 21.04.2026).

5. Мельник Л. Г. Екологічна економіка : підручник. Суми : Університетська книга, 2006. 367 с.

6. *Circularity of the EU textiles value chain in numbers. European Environment Agency. URL: https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/circularity-of-the-eu-textiles-value-chain-in-numbers (дата звернення: 21.04.2026).*

Катерина МОТЯШ
Дарина ІВАНЧУК
студентки Західноукраїнського національного університету

ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМОВАНИХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ (CBDC)

Перехід до циркулярної економіки вимагає принципово нових фінансових механізмів. Традиційні інструменти – субсидії, пільгові кредити, «зелені» облігації - стикаються з обмеженнями: складнощами верифікації цільового використання коштів і часовим розривом між господарським рішенням та отриманим стимулом [1, с. 14]. Програмованість цифрових валют центральних банків (CBDC) відкриває якісно нову перспективу: автоматичну прив'язку фінансового стимулу до верифікованої екологічної дії в режимі реального часу. Метою роботи є аналіз потенціалу, ризиків та обмежень використання програмованих CBDC у стимулюванні циркулярної економіки.

1. CBDC як відповідь на фінансові виклики циркулярної економіки

Концепція циркулярної економіки, систематизована Ellen MacArthur Foundation, ґрунтується на принципах замкненого циклу ресурсів: мінімізації відходів, подовженні терміну служби матеріалів та регенеративних виробничих практиках [1, с. 14]. Попри широке інституційне визнання, практичний прогрес гальмується структурним «провалом ринку»: негативні екстерналії не включені у ринкові ціни, що викривляє конкурентне середовище на користь лінійних практик [8, с. 1]. МВФ констатує: глобальний розрив між наявним і необхідним фінансуванням цілей сталого розвитку перевищує 2,5 трлн дол. США щорічно, тоді як перехід ЄС до циркулярної моделі здатен вивільнити до 1,8 трлн євро на рік [6, с. 12; 14, с. 8]. Субсидування характеризується низькою адресністю, ризиком «зеленого відмивання» та запізненням виплат на квартал або більше [9, с. 716].

CBDC – цифровий аналог готівки, емітований центральним банком як законний платіжний засіб. BIS виокремлює два рівні програмованості [2, с. 8; 3, с. 12]. Перший – програмовані платежі: умовне ініціювання транзакції при настанні визначених умов, наприклад автоматичне перерахування субсидії після підтвердженого факту переробки відходів. Другий – програмовані гроші: обмеження умов витрачання, вбудованих у токен, – «умовні гроші», дійсні лише для придбання товарів із сертифікованим екологічним профілем [2, с. 9]. Обидва рівні реалізуються через смарт-контракти, інтегровані з IoT-сенсорами, реєстрами сертифікації та системами обліку відходів. Саме це забезпечує автоматичну «наскрізну верифікацію» реальності екологічних дій до моменту

виплати, усуваючи часовий розрив та мінімізуючи адміністративні витрати [15, с. 63]. Ключова перевага програмованих CBDC перед традиційними інструментами – не лише швидкість, а й принципова неможливість нецільового використання стимулу без зміни правил смарт-контракту. НБУ розглядає програмованість серед перспективних функцій е-гривні для цільових державних виплат [11].

2. Моделі стимулювання та міжнародний досвід

На основі аналізу наукової літератури виокремлено три архітектурні моделі. Модель умовних автоматичних субсидій передбачає, що суб'єкт, який підтверджує верифіковану екологічну дію, автоматично отримує CBDC-виплату. Смарт-контракт усуває ручне адміністрування і корупційні ризики, а виплата здійснюється миттєво [9, с. 718]. Модель цільових токенів передбачає окремий клас CBDC, витрачання якого обмежено товарами та послугами з підтвердженим циркулярним профілем - обмеження закладене на рівні протоколу і не може бути обійдено без зміни коду [2, с. 10; 9, с. 720]. Модель динамічних екологічних зборів реалізує принцип піговіанського оподаткування: мікрозбори за придбання продуктів із негативним екологічним профілем автоматично перерозподіляються на підтримку циркулярних альтернатив у режимі реального часу [8, с. 3]. Кожна модель охоплює різне коло учасників і потребує різного рівня зрілості регуляторної та цифрової інфраструктури.

Міжнародний досвід демонструє принципово різні підходи до реалізації. Цифровий євро (ЄС): ЄЦБ підтвердив технічну реалізованість умовних виплат для програм екологічної підтримки, однак дотримується принципу «обмеженої програмованості» - цифровий євро не може перетворитися на «умовну валюту» з обмеженнями у витрачанні, оскільки це суперечило б статусу законного платіжного засобу [5, с. 38]. Показово, що навіть у розвиненому правовому середовищі ЄС межа між ефективністю стимулу і неприпустимим обмеженням фінансової свободи є предметом тривалих суспільних дискусій. e-CNY (Китай): у 2022–2023 роках у провінціях Гуандун і Хайнань місцеві органи розповсюджували цільові CBDC-субсидії на електромобілі та роздільний збір відходів [3, с. 24]; технічна реалізованість підтверджена мільйонами транзакцій. Проте відтворюваність у ліберальних демократіях є проблематичною через відсутність незалежного центрального банку і зрілого законодавства про захист персональних даних. e-krona (Швеція): Riksbank реалізує найбільш виважений підхід, розглядаючи e-krona як резервний платіжний засіб, а не інструмент екологічної інженерії [10, с. 15]. Це відображає загальну логіку поділу монетарних і фіскальних функцій: програмованість CBDC може доповнювати бюджетну екологічну політику, але не заміняти її.

3. Системні ризики та перспективи для України

Технічна здійсненність програмованих CBDC не гарантує їх системної ефективності - реальні ризики є численними і різноплановими. По-перше, загрози фінансовій автономії: BIS наголошує, що необмежена програмованість перетворює гроші на «умовний дозвіл на витрачання» і відкриває ризик тотального нагляду за поведінкою [2, с. 15; 3, с. 30]. По-друге, oracle problem - надійність смарт-контрактів критично залежить від якості зовнішніх верифікаційних даних; маніпуляція звітністю про переробку може спричинити системне «зелене відмивання», якісно гірше за наявні практики [15, с. 71]. По-третє, інституційні ризики: МВФ акцентує, що залучення центрального банку до екологічної політики загрожує його незалежності і несумісне з мандатом цінової стабільності; Диккау і Вольц підкреслюють необхідність чіткого законодавчого обґрунтування будь-якого розширення функцій ЦБ у цьому напрямку [6, с. 18; 8, с. 5]. По-четверте, цифрове виключення: особи похилого віку, мешканці сільської місцевості та низькодохідні домогосподарства зіткнуться з найбільшими бар'єрами у використанні CBDC-гаманців [6, с. 21], що ризикує поглибити соціальне розшарування, якщо фінансова інклюзивність не закладена в архітектуру системи від початку.

Щодо перспектив для України: НБУ розробляє концепцію е-гривні з функцією програмованих цільових виплат [11], а питання сталого повоєнного відновлення набувають стратегічного значення в контексті євроінтеграції. Теоретично е-гривня з елементами програмованості могла б субсидувати циркулярні підприємства, стимулювати роздільний збір відходів через мікровиплати домогосподарствам та підтримувати програми ремонту й повторного використання. Водночас слабкість інституційного середовища, незрілість систем екологічного обліку й обмеженість цифрової інфраструктури є критичними структурними перешкодами для впровадження складних інноваційних механізмів [12, с. 55; 13, с. 18]. Оптимальна стратегія - послідовна інституційна підготовка та вивчення міжнародного досвіду, а не форсоване запозичення технологій без відповідного нормативного підґрунтя.

Програмовані CBDC є технологічно реалістичним механізмом подолання «провалу ринку» у фінансуванні циркулярної економіки: їх ключова перевага - автоматизована цільовість стимулів і принципова неможливість нецільового витрачання без зміни правил смарт-контракту. Систематизовано три архітектурні моделі: умовні автоматичні субсидії, цільові токени та динамічні екологічні збори. Кейси e-CNY та цифрового євро демонструють принципово різні підходи до компромісу між ефективністю програмованості і суспільними цінностями, що підтверджує відсутність єдиного «правильного» рішення. Ризики для приватності, oracle problem, загрози інституційній незалежності й поглиблення цифрової нерівності вимагають системного нормативно-правового вирішення -

відповідь на них не може бути суто технічною. Для України оптимальним вектором є поступова інституційна підготовка і адаптація міжнародного досвіду як передумова можливого впровадження е-гривні з функцією екологічного стимулювання в середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy: Economic and Business Rationale for an Accelerated Transition. – Isle of Wight : EMF, 2013. – Vol. 1. – 96 p.

2. Auer R., Cornelli G., Frost J. Rise of the Central Bank Digital Currencies: Drivers, Approaches and Technologies / R. Auer, G. Cornelli, J. Frost // BIS Working Papers. – 2020. – No. 880. – 30 p.

3. Bank for International Settlements. Making Headway – Results of the 2022 BIS Survey on Central Bank Digital Currencies and Crypto. – Basel : BIS, 2023. – BIS Papers No. 136. – 47 p.

4. Bank for International Settlements. CBDCs: An Opportunity for the Monetary System // BIS Annual Economic Report 2021. – Basel : BIS, 2021. – P. 65–95.

5. European Central Bank. A Stocktake on the Digital Euro: Summary Report on the Investigation Phase and Outlook on the Next Phase. – Frankfurt : ECB, 2023. – 64 p.

6. International Monetary Fund. Central Bank Digital Currency: Considerations, Benefits, Risks. – Washington, D.C. : IMF, 2022. – IMF Staff Discussion Notes SDN/2022/003. – 34 p.

7. Mancini-Griffoli T. et al. Casting Light on Central Bank Digital Currency / T. Mancini-Griffoli, M. S. Martinez Peria, I. Agur, A. Ari, J. Kiff, A. Popescu, C. Rochon // IMF Staff Discussion Notes. – 2018. – No. SDN/18/08. – 39 p.

8. Dikau S., Volz U. Central Bank Mandates, Sustainability Objectives and the Responsibility of Central Banks and Financial Supervisors / S. Dikau, U. Volz // Ecological Economics. – 2021. – Vol. 184. – Art. 107022. – DOI: 10.1016/j.ecolecon.2021.107022.

9. Söderström A. Green Stimulus via Programmable Digital Currencies: Concept, Challenges and Early Evidence / A. Söderström // Journal of Sustainable Finance & Investment. – 2023. – Vol. 13, No. 2. – P. 714–731.

10. Sveriges Riksbank. E-krona Project: Report 2. – Stockholm : Riksbank, 2018. – 68 p.

11. Національний банк України. Концептуальні засади е-гривні. – Київ : НБУ, 2021. – URL: https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia (дата звернення: 15.04.2025).

12. Терещенко О. О., Волошин І. В. Цифрові валюти центральних банків: можливості та ризики для фінансової системи / О. О. Терещенко, І. В. Волошин // Фінанси України. – 2022. – № 4. – С. 47–63.

13. Школьник І. О., Мірошниченко О. В. Циркулярна економіка та «зелені» фінанси: виклики для України / І. О. Школьник, О. В. Мірошниченко // Вісник Університету банківської справи. – 2023. – № 1 (46). – С. 12–24.

14. Eurostat. Circular Economy – Finance Support Platform: Overview Report. – Luxembourg : Publications Office of the EU, 2022. – 48 p.

15. Agur I., Ari A., Dell'Ariccia G. Designing Central Bank Digital Currencies / I. Agur, A. Ari, G. Dell'Ariccia // Journal of Monetary Economics. – 2022. – Vol. 125. – P. 62–79. – DOI: 10.1016/j.jmoneco.2021.05.002.

Анатолій ФЕЩАК
студент Західноукраїнського
національного університету

ЕКОНОМІКА ЕКОЛОГІЧНОГО БУДІВНИЦТВА: ВПЛИВ ЕКО-МАТЕРІАЛІВ ТА ІННОВАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРУ НА ВАРТІСТЬ НЕРУХОМОСТІ

Швидка урбанізація та глобальні кліматичні зміни диктують нові правила для світової економіки та ринку нерухомості зокрема. Традиційне будівництво є одним із найбільших джерел забруднення: воно призводить до значних викидів вуглецю та нераціонального використання територій. Водночас перехід до зелених стандартів створює не лише нові виклики для забудовників, але й унікальні можливості для підвищення капіталізації об'єктів та залучення міжнародних інвестицій.

Економіка сталого будівництва базується на довгостроковій перспективі повернення інвестицій.

Еко-матеріали та циркулярна економіка як фактор собівартості: Впровадження еко-матеріалів може супроводжуватися труднощами та часто передбачає вищі початкові витрати у порівнянні з традиційними аналогами. На етапі зведення екобудинок може коштувати дорожче в середньому на 5–10%, однак він дозволяє суттєво економити на етапі експлуатації. За рахунок розумного споживання, комунальні витрати (тепло, вода, електроенергія) у таких будівлях менші на 30–60%. Більше того, за останні 5 років ціна на екотехнології значно знизилася через масштабування їх масового виробництва.

Модель циркулярної економіки пропонує рішення для оптимізації витрат. До основних принципів належить дизайн для довговічності та збереження природного капіталу. Наприклад, низьковуглецевий бетон, який складається на 80% із золи вугільного виробництва, дозволяє здешевити виробничий процес без шкоди для міцності. Це прямий приклад того, як утилізація відходів перетворюється на ліквідний будівельний ресурс.

Інноваційне використання простору та ресурсів: Сучасні економічні вимоги змушують забудовників переглядати не лише матеріали, а й підхід до простору. Наприклад, використання «розумного скла», яке змінює прозорість, допомагає підтримувати постійну температуру всередині, усуваючи потребу в дороговартісному кондиціонуванні влітку та зберігаючи тепло взимку. Додаткове використання рослинного шару на фасадах (зелені дахи та стіни) здатне утеплити будівлю до 20%, що забезпечує колосальну економію енергоресурсів навіть за сучасними будівельними нормами. Підземна урбанізація та інтеграція будівель у ландшафт дозволяють економити дорогу землю на поверхні, використовуючи при цьому геотермальну стабільність для зменшення енергозатрат.

Вплив на вартість нерухомості та інвестиційну привабливість: Сьогодні енергоефективне та екологічне житло має вищу ринкову ціну й стабільно зростає у вартості, оскільки кількість інвесторів, що обирають «зелені об'єкти», щороку збільшується. Значення викидів CO_2 для будівлі стає головним критерієм для всіх майбутніх інвестицій і державних тендерів. Більше того, розрахунок значення потенціалу глобального потепління незабаром стане обов'язковим для нових великих будівель, що змушує архітекторів та забудовників кардинально змінювати підходи до проєктування . Якби хоча б 50% старих будівель були модернізовані з метою підвищення їхньої екологічності, глобальні викиди могли б зменшитися на 200 мільйонів тонн щорічно, що має гігантський макроекономічний ефект.

Економіка екологічного будівництва переконливо доводить, що перехід до сталих технологій не є виключно екологічною ініціативою, а виступає потужною фінансово вигідною стратегією. Попри дещо вищі стартові витрати, інтеграція циркулярних еко-матеріалів та інноваційне планування простору радикально знижують експлуатаційні витрати, підвищують ліквідність нерухомості та перетворюють її на преміальний актив. В умовах глобальної фрагментації та нових кліматичних нормативів, саме еко-розвиток стає безальтернативним вектором розвитку міжнародного ринку нерухомості.

Список використаних джерел:

1. *Credo Development. 2025. URL: https://credo-development.com.ua/ekologichne-budivnycztvo-nova-tendencziya-u-proyektuvanni-zhytla-shho-cze-chomu-cze-vazhlyvo-i-yak-zminyuyetsya-rynok/*
2. *ProfBuild. 2023. URL: https://profbuild.in.ua/uk/vsi-statti-zhurnala-prof-build/5093-zelene-budivnitstvo-odna-zi-skladovikh-majbutnogo-vidnovlennya-ukrajini-2*
3. *GEZE. 2025. URL: https://www.geze.ua/uk/cikavi-novini/temi/zelene-budivnictvo*
4. *Лизун М. В. Розвиток процесів регіональної економічної інтеграції: валютний аспект. Галицький економічний вісник. 2016. № 1 (50). С. 155– 163*

Діана ШТИКА
студентка Західноукраїнського
національного університету

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОБЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах глобалізації та інтенсивного розвитку міжнародних економічних відносин проблема екологічної безпеки набуває комплексного та багатовимірного характеру. Зростання обсягів світового виробництва, розширення міжнародної торгівлі, розвиток транснаціональних корпорацій та глобальних ланцюгів доданої вартості супроводжуються значним антропогенним навантаженням на навколишнє середовище. Це проявляється у погіршенні якості повітря і води, виснаженні природних ресурсів, деградації екосистем та зростанні екологічних ризиків. У таких умовах забезпечення екологічної безпеки стає не лише завданням окремих держав, а глобальною проблемою, вирішення якої значною мірою залежить від рівня екологічної свідомості населення [5].

Екологічна свідомість населення виступає важливим елементом суспільної свідомості, що відображає систему знань, уявлень, переконань і цінностей, пов'язаних із взаємодією людини та природи. Вона визначає не лише теоретичне розуміння екологічних процесів, але й практичну поведінку людей у сфері природокористування [2].

Одним із ключових аспектів екологічної свідомості є усвідомлення взаємозалежності між економічною діяльністю та станом навколишнього середовища. Сучасна економіка характеризується високим рівнем інтеграції, тому екологічні проблеми, що виникають у одній країні, можуть мати наслідки для інших держав. Наприклад, забруднення атмосфери, зміна клімату чи виснаження природних ресурсів мають транснаціональний характер. У цьому контексті екологічна свідомість населення сприяє формуванню відповідального ставлення до споживання та виробництва, що є важливим для зниження глобальних екологічних ризиків [5].

Важливим є те, що екологічна свідомість не існує ізольовано, а має чіткий механізм переходу від знань до практичних дій. Спочатку через освіту та виховання людина отримує уявлення про екологічні проблеми, далі у неї формуються екологічні потреби, тобто усвідомлення необхідності жити, працювати й споживати так, щоб не шкодити природі. Згодом на основі цих потреб виникає екологічний інтерес, який спонукає людину звертати увагу на безпечні для довкілля товари, технології та послуги. Наступним етапом стає екологічний попит, який уже безпосередньо впливає на ринок, змушуючи виробників розширювати пропозицію екологічно безпечних товарів і послуг.

Саме так відбувається практичний зв'язок між свідомістю населення та економічними процесами.

Цю логіку добре відображає схема взаємозв'язку екологічної свідомості, екологічних потреб, інтересів та екологічного попиту.

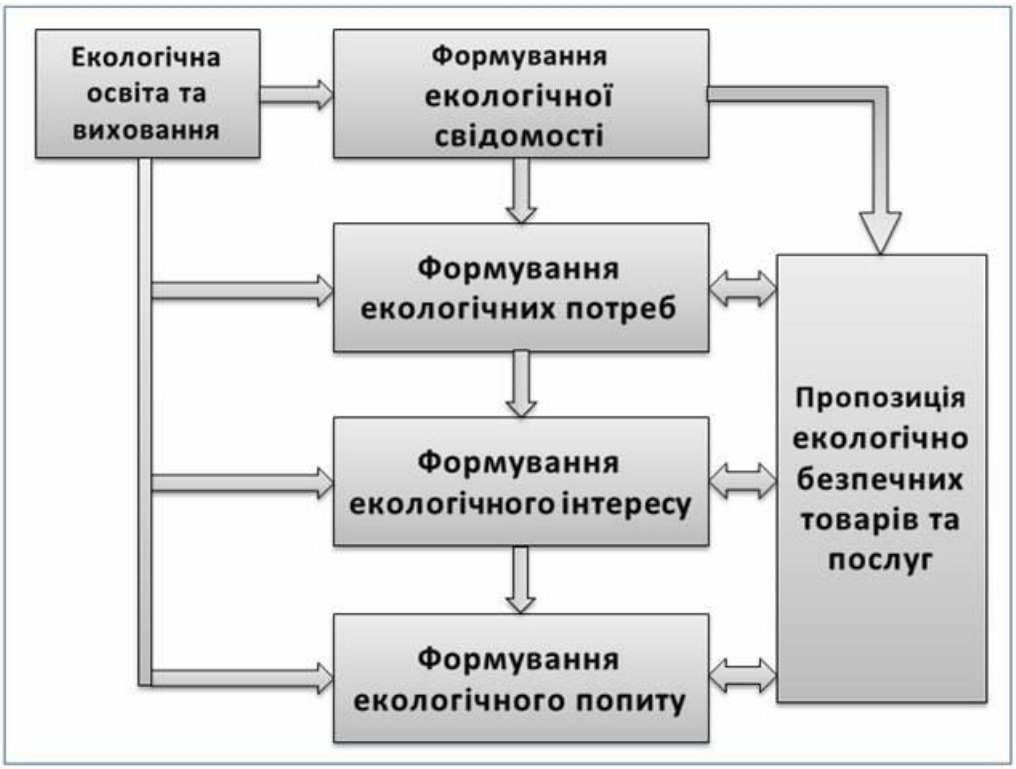

Рис. 1. Схема взаємозв'язку екологічної свідомості, екологічних потреб, інтересів та екологічного попиту.

Вона показує, що екологічна освіта та виховання є початковою основою цього процесу, оскільки без належного рівня знань і ціннісних орієнтирів неможливо сформувати стійку екологічну поведінку. Далі формується екологічна свідомість, яка переходить у потреби, інтереси та попит, а це, у свою чергу, стимулює пропозицію екологічно безпечних товарів та послуг [4].

Екологічна свідомість безпосередньо впливає на поведінку споживачів, що є важливим фактором функціонування ринкової економіки. Зростання рівня екологічної свідомості призводить до зміни споживчих переваг, зокрема до збільшення попиту на екологічно чисту продукцію, енергоефективні технології та товари з мінімальним впливом на довкілля. У свою чергу, це стимулює виробників адаптувати свою діяльність до нових вимог ринку, впроваджувати інновації та підвищувати екологічність виробництва. Таким чином, екологічна свідомість виступає рушійною силою розвитку "зеленої економіки"[1].

З економічної точки зору, екологічна свідомість населення сприяє зменшенню негативних зовнішніх ефектів, пов'язаних із виробництвом і споживанням. Усвідомлення екологічних наслідків своєї діяльності спонукає людей до більш відповідальної поведінки, що знижує рівень забруднення та

сприяє більш ефективному використанню ресурсів. Це, у свою чергу, зменшує витрати суспільства на ліквідацію наслідків екологічних проблем і підвищує ефективність економічної системи. Водночас низький рівень екологічної свідомості населення створює серйозні загрози для екологічної безпеки. Надмірне споживання, нераціональне використання ресурсів, нехтування екологічними нормами та стандартами призводять до погіршення стану довкілля. Це негативно впливає не лише на екологічну ситуацію, але й на економічний розвиток, оскільки потребує значних витрат на відновлення природних ресурсів і ліквідацію наслідків екологічних катастроф [3].

Екологічна свідомість населення є важливим чинником ефективної реалізації державної екологічної політики. Законодавчі норми та регулюючі механізми можуть бути дієвими лише за умови їх підтримки з боку суспільства. Свідомі громадяни дотримуються екологічних вимог, підтримують екологічні ініціативи та беруть участь у громадському контролі. У міжнародному контексті це також сприяє виконанню міжнародних екологічних угод та зобов'язань [5].

Особливе значення має взаємодія екологічної свідомості з соціальними інститутами. Засоби масової інформації, громадські організації, освітні установи та державні структури відіграють важливу роль у формуванні екологічних цінностей та поширенні екологічних знань. Саме через ці інститути відбувається формування екологічної культури, яка визначає поведінку населення у довгостроковій перспективі. Екологічна культура, у свою чергу, є невід'ємною складовою сталого розвитку. Вона передбачає формування системи цінностей і норм, спрямованих на збереження довкілля та раціональне використання природних ресурсів. Високий рівень екологічної культури є показником зрілості суспільства та його готовності до впровадження екологічно орієнтованих моделей розвитку [2].

Важливим проявом екологічної свідомості є активна участь населення у природоохоронній діяльності. Це може включати участь у екологічних акціях, волонтерських проєктах, громадських ініціативах, спрямованих на покращення стану довкілля. Така діяльність сприяє не лише вирішенню конкретних екологічних проблем, але й формуванню відповідального ставлення до природи у широких верств населення.

У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція екологічної свідомості у всі сфери економічної діяльності. Це передбачає врахування екологічних факторів при прийнятті управлінських рішень, розвитку виробництва та формуванні економічної політики. Такий підхід сприяє забезпеченню балансу між економічним розвитком і збереженням довкілля, що є основою сталого розвитку. Крім того, екологічна свідомість є важливим чинником міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля. Усвідомлення глобального характеру екологічних проблем сприяє розвитку

партнерства між країнами, обміну досвідом і впровадженню міжнародних стандартів. Це дозволяє більш ефективно вирішувати екологічні проблеми та забезпечувати екологічну безпеку на глобальному рівні [5].

Отже, екологічна свідомість населення є ключовим фактором забезпечення екологічної безпеки суспільства в умовах глобалізації. Вона впливає на економічну поведінку, сприяє розвитку "зеленої економіки", забезпечує ефективність екологічної політики та формує основу для сталого розвитку. Підвищення рівня екологічної свідомості є необхідною умовою гармонійного розвитку як національної, так і світової економіки та збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. *Екологічна свідомість та її чинники формування : електронний ресурс. URL: https://enpuir.udu.edu.ua/bitstreams/7b9b385d-7eb8-4d33-8bd6-9a4820b6dde5/download (дата звернення: 22.04.2026).*
2. *Екологічна свідомість як засіб формування ціннісних і світоглядних орієнтацій здобувачів освіти : електронний ресурс. URL: https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/download/573/534/ (дата звернення: 22.04.2026).*
3. *Економіка природокористування : електронний ресурс. URL: https://studfile.net/preview/7389632/page:2/ (дата звернення: 22.04.2026).*
4. *Схема взаємозв'язку екологічної свідомості, екологічних потреб, інтересів та екологічного попиту // Ефективна економіка. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2278 (дата звернення: 22.04.2026).*
5. *Школнік Е., Іголкін С. Фактори впливу на екологічну свідомість громадян: огляд зарубіжної літератури // Public Administration and Regional Development. 2020. № 7. С. 270–285. URL: https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/176/144 (дата звернення: 22.04.2026).*

СЕКЦІЯ 2.

ГЛОБАЛЬНА, РЕГІОНАЛЬНА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Секція організовується в межах реалізації проєкту фундаментальних наукових досліджень «Модель регіональної безпеки: економічні й технічні аспекти сталого розвитку та цивільного захисту під час війни» (реєстраційний номер: 0124U000063)

Модератор: д.е.н., проф. Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ
д.е.н., професор Західноукраїнського національного університету

СВІТОВИЙ ДОСВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МОДЕЛЕЙ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні безпекові виклики, пов'язані з військовими конфліктами, терористичними загрозами, природними катастрофами, техногенними аваріями та кіберризиками, зумовлюють необхідність удосконалення систем цивільної безпеки держав. Забезпечення захисту населення та критичної інфраструктури потребує комплексного підходу, що поєднує державне управління, місцеве самоврядування, діяльність громадських організацій та активну участь громадян. У цьому контексті особливої актуальності набуває вивчення світового досвіду імплементації моделей цивільної безпеки та можливостей його адаптації до українських реалій.

У міжнародній практиці сформувалося кілька базових моделей цивільної безпеки. Перша модель ґрунтується на принципі всеохоплюючої (тотальної) оборони, що передбачає залучення до забезпечення безпеки не лише військових структур, але й органів влади, бізнесу та населення. Найбільш яскраво ця модель представлена у країнах Північної Європи, зокрема у Швеції та Фінляндії. Її основою є формування високого рівня готовності суспільства до реагування на кризові ситуації через систему підготовки населення, розвинену мережу укриттів, резерви матеріальних ресурсів та ефективну координацію між державними інституціями.

Другий підхід реалізується через інтегровані системи управління надзвичайними ситуаціями, характерні для США, Канади та Австралії. Центральним елементом таких систем є міжвідомча координація та стандартизовані механізми реагування. Зокрема, у США функціонує Національна система управління інцидентами (NIMS), яка забезпечує узгодженість дій федеральних, регіональних та місцевих органів влади під час надзвичайних подій. Значна увага приділяється використанню сучасних інформаційних технологій, систем раннього попередження та управлінню ризиками.

У країнах Європейського Союзу активно розвивається модель цивільного захисту, заснована на принципах стійкості та багаторівневого врядування. Важливу роль відіграє Механізм цивільного захисту ЄС, який забезпечує координацію дій держав-членів у разі масштабних надзвичайних ситуацій. Особливістю є акцент на превентивних заходах, оцінці ризиків, стратегічному плануванні та розвитку спроможностей місцевих громад до самостійного реагування на кризові події.

Окремої уваги заслуговує ізраїльський досвід забезпечення цивільної безпеки в умовах постійних зовнішніх загроз. Система цивільного захисту Ізраїлю базується на високому рівні підготовки населення, регулярних навчаннях, функціонуванні розгалуженої мережі захисних споруд та інтеграції сучасних технологій оповіщення. Важливим фактором ефективності виступає тісна взаємодія між державними структурами та громадянами, що сприяє швидкому реагуванню на загрози.

Для України особливого значення набуває адаптація кращих міжнародних практик цивільної безпеки з урахуванням умов воєнного стану та післявоєнного відновлення. Доцільним є впровадження елементів концепції всеохоплюючої оборони, посилення міжвідомчої координації, розвиток систем підготовки населення до дій у кризових ситуаціях, модернізація інфраструктури цивільного захисту та використання цифрових технологій моніторингу ризиків. Водночас важливо забезпечити розвиток безпекової культури суспільства та підвищення рівня громадянської відповідальності.

Таким чином, світовий досвід свідчить, що ефективна система цивільної безпеки повинна базуватися на комплексному підході, який поєднує превентивні заходи, готовність до реагування та здатність до швидкого відновлення після кризових ситуацій. Для України імплементація міжнародних практик може стати важливим чинником зміцнення національної стійкості та підвищення рівня захищеності населення в умовах сучасних безпекових викликів.

Список використаних джерел

1. *OECD. Building Resilience to Compounding Risks. Paris: OECD Publishing, 2023.*
2. *European Commission. Union Civil Protection Mechanism: Strengthening Disaster Resilience in Europe. Brussels, 2024.*
3. *Swedish Civil Contingencies Agency. Total Defence 2025: Strategy and Implementation. Stockholm, 2025.*
4. *United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030. Geneva : UNDRR, 2015. 37 p.*
5. *Lishchynskyy, I., Krysovatyy, A., Desyatnyuk, O., Bogacki, S., & Lyzun, M. (2025). Quantitative measurement of glocalization to assess endogenous and exogenous parameters of regional sustainability. Sustainability, 17(17), Article 7584. https://doi.org/10.3390/su17177584*
6. *Lishchynskyy, I. & Lyzun, M. (2024). Pattern of European regional creativity: Exploring endogenous sustainability. ECONOMICS, 12(3), 397-407. https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0030*

Лілія МИХАЙЛИШИН
д.е.н., професор
Ольга ЗАХАРОВА
к.е.н., доцент Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВПЛИВ БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ НА ПРОГРЕС УКРАЇНИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Поступ України у реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) значною мірою залежить від рівня безпеки держави, її здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, адаптуватися до кризових умов та забезпечувати функціонування базових інституцій. Безпекова ситуація, особливо у період після 2014 р. та в умовах повномасштабної агресії 2022 р., стала визначальним фактором, що змінив траєкторію досягнення кожної з 17 ЦСР. Безпекові ризики проявилися не лише через прямі фізичні руйнування та втрату ресурсів, а й через порушення економічних, соціальних і демографічних процесів, що формують стійкість держави [1,3]. У цьому контексті оцінка впливу безпекових чинників є ключовою для розуміння реальних можливостей України реалізувати стратегічні цілі сталого розвитку в середньо- та довгостроковій перспективі.

Безпекові ризики впливають на динаміку досягнення ЦСР двома основними каналами, а саме *прямим каналом впливу* (через руйнування інфраструктури, людські втрати, обмеження мобільності, зниження виробництва, енергетичні кризи - усе це безпосередньо погіршує показники, що вимірюють прогрес ЦСР) та *опосередкованим каналом* (загрози безпеці трансформують економічну політику, змінюють бюджетні пріоритети на користь фінансування сектору безпеки й оборони), зменшують інвестиційний потенціал, послаблюють інституційну стійкість та погіршують соціально-демографічну ситуацію) [4]. Таким чином, безпекові ризики формують особливий контекст, у якому система ЦСР реалізується не як стабільний план довгострокового розвитку, а як гнучка стратегія адаптації держави до надзвичайних умов.

З метою оцінки впливу безпекових ризиків на ЦСР України була проведена їх класифікація на 4 групи: *воєнні, економічні, енергетичні та інфраструктурні, соціально-демографічні*.

Перша група – воєнні. Так, воєнна агресія є найбільш критичним чинником, що визначає показники прогресу України за ЦСР:

– ЦСР 1 Подолання бідності - різке збільшення кількості домогосподарств, що потрапили за межу бідності; зниження реальних доходів;

– ЦСР 2 Подолання голоду - зменшення агровиробництва, мінування земель, порушення логістики;

– ЦСР 3 Міцне здоров’я - зростання навантаження на медичну систему, збільшення смертності та травматизму;

– ЦСР 4 Якісна освіта - руйнація освітньої інфраструктури, дистанційне навчання, зниження доступу до освіти;

– ЦСР 7 Доступна та чиста енергія, 9 Інновації та інфраструктура, 11Сталий розвиток міст і громад - значні руйнування енергетичної, транспортної та комунальної інфраструктури;

– ЦСР 16 Мир, справедливість та сильні інститути - тиск на систему правосуддя, зростання навантаження на органи влади й силові структури.

Загалом, війна створила системний негативний ефект майже на всі ЦСР, що значно уповільнило або зупинило прогрес за багатьма напрямами.

Група ризиків – економічні, зокрема макроекономічні дисбаланси (інфляція, падіння виробництва, дефіцит бюджету, збільшення державного боргу), які були проаналізовані в пункті 2.2, мають прямий вплив на:

– ЦСР 8 Гідна праця та економічне зростання - скорочення робочих місць, тінізація зайнятості, зменшення інвестицій;

– ЦСР 9 Інновації та інфраструктура - зниження промислового виробництва, обмежений доступ до фінансування інновацій;

– ЦСР 10 Зменшення нерівності - поглиблення соціально-економічних диспропорцій;

– ЦСР 12 Відповідальне споживання та виробництво - обмеження ресурсів для екологічних та інноваційних проєктів.

Економічні ризики сповільнюють досягнення ЦСР через брак фінансових ресурсів, нерівномірність відновлення та зростання регіональних диспропорцій.

Третя група - енергетичні та інфраструктурні ризики. Так, системні атаки на енергетичну інфраструктуру, дефіцит генеруючих потужностей та трансформація енергобалансу впливають на:

– ЦСР 7 Доступна та чиста енергія - порушення стійкості енергосистеми, дефіцит потужностей, уповільнення розвитку ВДЕ;

– ЦСР 9 Інновації та інфраструктура - масштабні руйнування критичної інфраструктури.

– ЦСР 11 Стійкі міста і громади - зниження якості міського середовища, уразливість житлової інфраструктури.

Енергетичні ризики мають мультиплікативний ефект, оскільки порушують функціонування економіки в цілому.

Четверта група - демографічні та соціальні ризики, зокрема міграція, зниження чисельності населення, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб впливають на:

– ЦСР 3 Міцне здоров’я - погіршення доступу до медичних послуг;

– ЦСР 4 Якісна освіта - зростання нерівності у доступі до освіти;

– ЦСР 5 Гендерна рівність - нові виклики, пов’язані з соціальними навантаженнями на жінок.

– ЦСР 8 Гідна праця та економічне зростання - дефіцит робочої сили, зміна структури зайнятості.

Соціально-демографічні ризики формують довгострокові структурні обмеження для досягнення ЦСР.

Однак, варто зазначити, що безпекові ризику мають системний, інтегральний вплив на динаміку ефективності досягнення ЦСР, так в результаті аналізу всіх груп ризиків, було виділено такі ключові інтегральні наслідки:

– сповільнення або зупинення прогресу за більшістю цілей. За низкою цілей (7, 9, 11, 16) спостерігається навіть відкат до нижчих числових значень індикаторів порівняно з довоєнними роками;

– переорієнтація розвитку на «виживання», а не на стійкість. Ресурси держави зосереджені на безпековому секторі, гуманітарних потребах та підтримці критичної інфраструктури, що обмежує можливості інвестувати у довгострокові напрями сталого розвитку.

– ускладнення досягнення взаємозалежних цілей. Через інтегровану природу ЦСР погіршення одного напряму (наприклад, енергетики) тягне за собою негативний вплив на інші (інновації, інфраструктуру, економіку, добробут).

– зростання регіональної нерівності. Ті регіони, що зазнали найбільших руйнувань, демонструють найбільший регрес за показниками ЦСР.

Таким чином, безпекові ризики стали визначальним фактором, що суттєво трансформував можливості України у досягненні Цілей сталого розвитку. Найбільшого негативного впливу зазнали цілі, пов’язані з інфраструктурою, енергетикою, економічним зростанням, соціальною стабільністю та інституційною ефективністю. Водночас зберігається потенціал для відновлення окремих напрямів за умови стабілізації безпекової ситуації, модернізації економіки та мобілізації зовнішньої підтримки. Надалі системний аналіз впливу безпекових ризиків на ЦСР має стати основою для адаптації державної політики сталого розвитку та формування інноваційних підходів до відновлення на засадах стійкості.

З метою пріоритезації ризиків була побудована відповідна матриця ризиків (табл. 1) у координатах: імовірність виникнення ризику (Н - низька, С - середня, В - висока) - ступінь впливу на досягнення ЦСР (Н - низький, С - середній, В - високий), що дозволила виділити рівні пріоритетності ризиків, а саме: *критичні, високі, суттєві та помірні ризики*.

Таблиця 1

Матриця «імовірність - вплив» для ключових груп безпекових ризиків України

Тип ризику	Ймовірність	Ступінь впливу	Зона пріоритетності	ЦСР, що найбільше страждають
Воєнні ризики	В	В	Критичні (В/В)	1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 16
Економічні ризики	В	В	Критичні (В/В)	1, 8, 9, 10, 12, 17
Енергетичні ризики	В	В	Критичні (В/В)	7, 9, 11, 13
Інфраструктурні ризики	В	С–В	Високі (В/С, В/В)	9, 11
Соціально-демографічні ризики	В	С	Суттєві (В/С)	3, 4, 5, 8, 10

Джерело: складено автором

Отже, побудована матриця свідчить, що найбільш критичними ризиками є воєнні, економічні, енергетичні, чия висока ймовірність і максимальний вплив роблять їх ключовими факторами регресу за більшістю ЦСР. До високих та суттєвих ризиків впливу можна віднести інфраструктурні та соціально-демографічні, але в умовах війни їх вплив підвищується.

Проведений аналіз показує, що безпекові ризики не впливають на окремі ЦСР ізольовано. Їхній ефект проявляється: каскадно (наприклад, атаки на енергосистему - падіння виробництва - сповільнення економіки - зниження доходів - збільшення бідності); накопичувально (довготривалий дефіцит інвестицій - деградація виробничих потужностей - погіршення інноваційності); синергічно (поєднання економічних та соціально-демографічних ризиків посилює нерівність), що свідчить про те, що для України не існує «нейтральних» ризиків, оскільки кожен із них прямо або опосередковано впливає на стійкість держави.

Також слід зазначити, що безпекові ризики виступають чинником трансформації системи досягнень ЦСР в Україні. Так, в умовах війни ЦСР перестають бути лише стратегічними орієнтирами розвитку, а стають індикаторами витривалості (стійкості, резильєнтності) держави, наприклад, ЦСР 7, 9 і 11 перетворюються на показники витривалості енергетики та інфраструктури; ЦСР 3, 4 і 5 - на індикатори гуманітарної стійкості; ЦСР 8 і 10 - на індикатори соціально-економічної стабілізації; ЦСР 16 - на індикатор інституційної здатності управляти ризиками [2].

Таким чином, для України ЦСР виконують подвійну функцію: з одного боку залишаються глобально визнаним набором цілей; а з іншого боку, виступають внутрішньою системою діагностики здатності країни протистояти кризам. Сукупний вплив безпекових ризиків на досягнення ЦСР в Україні має системний та довгостроковий характер. Найуразливішими є ті ЦСР, що залежать

від стану інфраструктури, економічної стабільності та інституційної ефективності. Матриця ризиків показує, що водночас із потребою у відновленні критичної інфраструктури Україна має формувати систему управління ризиками, інтегровану в державну політику сталого розвитку. Така система дозволить забезпечити не лише відновлення, а й стійке довгострокове зростання.

Список використаних джерел:

1. Бреус С.В., Денисенко М. Теоретичне підґрунтя забезпечення сталого розвитку через призму управління економічною безпекою держави. Economics and management. 2023. №3. С.16-23. URL: https://doi.org/10.36919/2312-7812.3.2023.16

2. Іванченков В.С. Обґрунтування викликів сталого розвитку в умовах глобальної нестабільності. Економічний простір. 2025. №201. С. 304-310. URL: https://doi.org/10.30838/EP.201.304-310

3. Уткіна М.С. Цілі сталого розвитку як складова системи національної безпеки: правовий і методологічний підходи. Право і безпека. 2025. № 3 (98). С. 91-101. URL: https://doi.org/10.32631/pb.2025.3.08

4. Феленчак, Ю. Б. Соціально-економічна безпека держави як запорука сталого розвитку. Академічні візії, 2023. № 18. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1382

5. Лизун, М. В., Ліщинський, І. О. (2015). Вплив регіоналізації ринків нафти на динаміку валютних курсів та процеси валютної інтеграції. Економічний простір, (100), 13-23.

Наталія СТАХОВА
к.е.н., доцент Західноукраїнського національного університету

Вікторія АДАМИК
к.е.н., доцент Національного університету "Львівська політехніка"

МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ТАКТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Військовий ризик як повномасштабне збройне вторгнення росії на територію України, який проявляється в окупації певних територій, у постійних обстрілах критичної й цивільної інфраструктури, блекаутами у сукупності із внутрішніми проблемами, такими як: сировинна орієнтація економіки, низький рівень конкурентоспроможності, зношеність матеріально-технічної бази виробництва, поширеність корупційних практик, значний обсяг тіньового сектору, структурні диспропорції, відтік населення, знецінення людських ресурсів, формують передумови для негативних процесів щодо розвитку національної економіки й знижують загальний рівень економічної безпеки держави. Низка макроекономічних ризиків, які можна систематизувати, виходячи з причин й проявів їх виникнення, впливають на діяльність та стабільне функціонування підприємств, тобто формують бізнес-ризики.

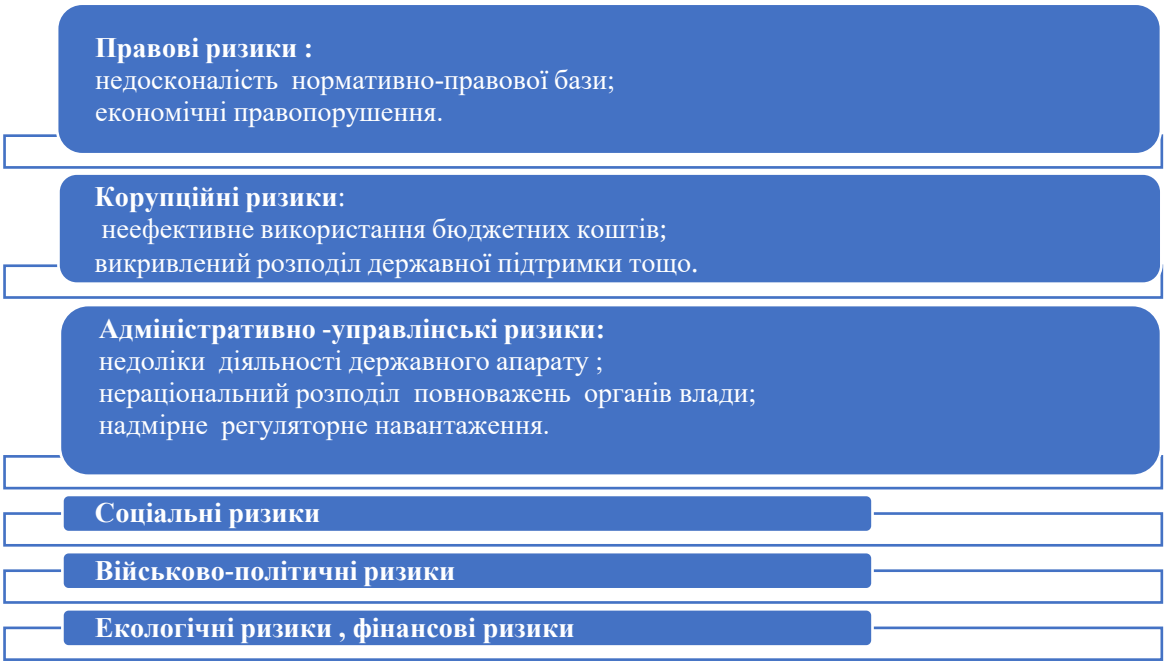

Рис. 1. Систематизація ризиків безпеки країни

Примітка. Складено автором на основі [5, С.75-79; 2, С.58-64].

Українські підприємства в умовах воєнних дій зіткнулися з проблемами, які ще більше посилилися: інфляція, перебої із водопостачанням та електропостачанням, зміна логістичних маршрутів, зниження купівельної спроможності населення, дефіцит робочої сили, брак обігових коштів, корупція, пошкодження майна чи товару. Такі прояви ризиків вплинули на можливість продовження діяльності або необхідність релокації бізнесу [4, С.48-53]. Більшість підприємств продовжили працювати в безпечних регіонах України, перемістивши своє виробництво. Станом на 5 травня 2023 року релоковано близько 500 підприємств, з яких приблизно 300 уже відновили роботу на нових локаціях. Найбільш привабливими рекокаціями для бізнесу є Львівська, Закарпатська та Івано-Франківська області. Перше місце і за кількістю поданих заявок, і за переміщенням підприємств залишається Львівська область. На кінець вересня 2022 року було переміщено 233 підприємства до Львівської області. Основна причина переміщення бізнесу – відносна безпека для функціонування підприємств [3; 1].

Для вітчизняних підприємств в умовах воєнних загроз чи після завершення війни актуальним залишається розробка тактичного менеджменту, адаптованого до турбулентного внутрішнього й зовнішнього середовищ та необхідністю оперативно, своєчасно приймати рішення для економічної стійкості від можливих майбутніх криз. Тактичний менеджмент підприємства передбачає визначення короткострокових цілей і завдань з урахуванням умов воєнного часу, планування антикризового управління для безперервного функціонування підприємства, узгодженого із загальною стратегією його розвитку [6, С.174-181] (рис.2).

Поряд із негативними моментами ведення бізнесу у воєнний час, підприємства мають можливість отримувати різні види допомоги, як з боку держави, так і з боку міжнародних інституцій, зарубіжних країн, які дозволяють бізнесу подавати заявки на грантові проєкти, оволодіти практичними навичками, що також є вкрай важливим у функціонуванні підприємництва в умовах війни та зменшення негативного впливу кризових факторів [4, С.48-53]. Міжнародна допомога підприємствам може надаватися у вигляді фінансовому покритті поданих проєктних грантів, кредитів та технічній допомозі. Основними партнерами таких видів допомоги є ЄС, Агентство США з міжнародного розвитку та міжнародні інституції.

Так, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) впродовж 2022-2023 рр. надав близько €2,4 млн. в рамках Фонду сприяння малому бізнесу ЄБРР для покриття витрат, пов'язаних із транспортуванням обладнання, сировини та готової продукції; пакуванням, демонтажем, налагодженням, ремонтом, лізингом та купівлею основних засобів; орендою приміщень (до одного місяця) тощо, малим та середнім підприємствамз територій, які найбільше постраждали

від вторгнення росії, та які перемістили свою діяльність в безпечні регіони. Понад 22 тис. підприємців отримали грантову підтримку з боку USAID [3].

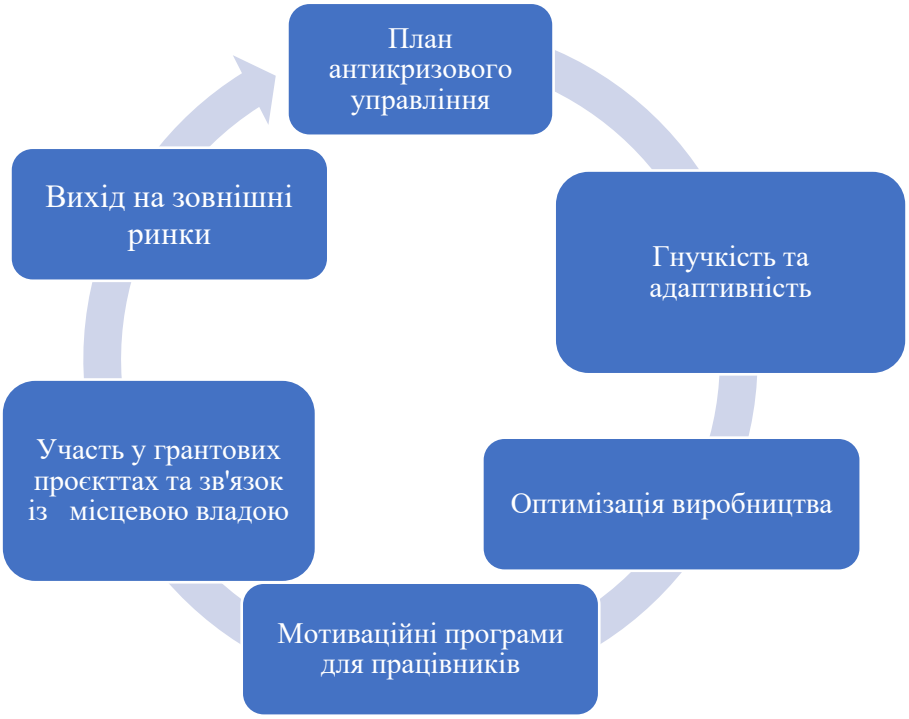

Рис. 2. Система напрямків та заходів тактичного управління вітчизняним підприємством

Примітка. Складено автором самостійно

Допомога здебільшого надається підприємствам, які зазнали військових загроз і були релоковані в безпечні регіони України, ветеранам війни, які започаткували бізнес тощо. Важливість різних видів допомоги є вагомою для підприємств та дає їхнім власникам зберегти робочі місця, уникнути банкрутства, відновитись після руйнувань, адаптуватись до нових викликів й загроз, підтримати ВПО, ветеранів та жінок-підприємиць. Поряд із викликами, ризиками, небезпекою українські підприємства мають можливість скористатися всебічною міжнародною підтримкою для забезпечення економічної стійкості країни. Адже, коли є підтримка бізнесу як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, то це забезпечує податкові надходження, допомагає зберегти людський, виробничий та фінансовий потенціал, зменшує залежність держави від зовнішньої допомоги.

Список використаних джерел:

1. *Бобровський А. Львівщина, Закарпаття та Івано-Франківщина – лідери з релокації. Чому бізнес обирає ці регіони? Укрінформ. 2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3605321-lvivsina-zakarpatta-ta-ivanofrankivsina-lideri-z-relokacii-comu-biznes-obirae-ci-regioni.html*

2. *Гросул В. А., Усова М. О. Ризик: сутність, причини виникнення та основні види. Економічний простір. 2021. № 176. С. 58–64.*

3. *Лошенюк О. В. Ризики ведення бізнесу в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання. Ефективна економіка. 2023. № 2. URL: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.44*

4. *Саблук Р. П., Денисенко А. А. Проблеми підприємництва в Україні під час воєнного стану. Економіка і управління. 2024. Вип. 4. С. 48–53.*

5. *Pashchuk A. Concept and types of risks to economic security of Ukraine. Constitutional Law. 2023. № 3. P. 75–79.*

6. *Terebukh A., Roik O. Tactical management features of Ukrainian business in the conditions of war. Economics and Region. 2024. № 1(92). P. 174–181.*

Оксана МИГАЛЬ
к.е.н., доцент Західноукраїнського національного університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими посиленням глобалізації, з одного боку, та зростанням фрагментації світового господарства – з іншого. Військово-політичні конфлікти, економічна нестабільність, порушення глобальних ланцюгів постачання, кліматичні зміни та посилення екологічних вимог формують нову реальність функціонування міжнародного бізнесу. У цих умовах особливої актуальності набуває питання адаптації бізнес-стратегій до принципів сталого розвитку та необхідності забезпечення економічної, екологічної й соціальної безпеки.

Міжнародний бізнес сьогодні перебуває під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, що визначають його трансформацію. По-перше, зростає значення екологічної складової діяльності компаній. Концепція сталого розвитку, яка передбачає баланс між економічним зростанням, соціальним добробутом і збереженням довкілля, стає ключовим орієнтиром для транснаціональних корпорацій та малого й середнього бізнесу. Компанії дедалі частіше інтегрують принципи екологічної відповідальності у свої бізнес-моделі, впроваджують "зелені" технології, оптимізують використання ресурсів та зменшують вуглецевий слід, що відповідає тенденціям розвитку циркулярної економіки.

По-друге, суттєво зростає вплив безпекового фактору на міжнародний бізнес. Глобальні безпекові виклики, включаючи геополітичну нестабільність, торговельні війни, енергетичні кризи та військові конфлікти, призводять до перегляду традиційних моделей ведення бізнесу. Підприємства змушені диверсифікувати ринки збуту та постачання, знижувати залежність від окремих країн або регіонів, а також впроваджувати механізми управління ризиками. Особливого значення набуває концепція економічної безпеки бізнесу, яка передбачає забезпечення стабільності діяльності навіть в умовах зовнішніх шоків.

По-третє, трансформація міжнародного бізнесу відбувається під впливом процесів європейської інтеграції та регіоналізації. Для України цей аспект є надзвичайно важливим, оскільки інтеграція до європейського економічного простору відкриває нові можливості, але водночас висуває високі вимоги до якості продукції, екологічних стандартів та корпоративного управління. Адаптація до норм і стандартів Європейського Союзу сприяє підвищенню

конкурентоспроможності українських компаній, але потребує значних інституційних та фінансових зусиль.

У відповідь на зазначені виклики міжнародний бізнес трансформує свої підходи до організації діяльності. Відбувається переорієнтація від максимізації прибутку до створення довгострокової цінності, що включає врахування екологічних і соціальних аспектів. Поширюються принципи ESG, які стають важливим критерієм для інвесторів і партнерів. Крім того, активно розвиваються цифрові технології, які дозволяють підвищити ефективність бізнес-процесів, забезпечити прозорість діяльності та адаптивність до змін.

Визначальною тенденцією міжнародного бізнесу продовжує залишатися динамізм та розвиток в рамках глобальних ланцюгів формування вартості. Компанії прагнуть зробити їх більш стійкими, скорочуючи довжину логістичних маршрутів, локалізуючи виробництво та диверсифікуючи постачальників. Це сприяє зниженню ризиків, але водночас змінює структуру міжнародної торгівлі та конкуренції. Поряд зі збереженням окремих тенденцій (діджиталізація, екологізація), з'являються нові тренди у відповідь на появу глобальних викликів, таких як COVID, збройні конфлікти та їх системні наслідки. Міжнародним компаніям доводиться адаптувати бізнес до нових умов та зростаючих запитів споживачів. При цьому трансформаціям підлягають усі складові бізнес-процесу від виробництва та рітейлу до управління та контрактної діяльності з партнерами по збуту та постачанню [1, с. 125].

До того ж, еволюція бізнес-стратегій в епоху поширення цифрових технологій знаменує значний відхід від традиційних моделей. Незважаючи на те, що деякі традиційні бізнес-моделі все ще можуть вижити, вони стикаються з підвищеними ризиками з боку конкурентів, які більш орієнтовані на цифрові технології, оскільки цифрова трансформація надає можливості для зростання, ефективності, кращого залучення клієнтів. Технології, які використовується при цифровізації та цифровій трансформації, особливо з корпоративної точки зору, орієнтовані навколо перетворення існуючих продуктів у цифрові формати, які забезпечують переваги над фізичними продуктами. Ця трансформація може покращити бізнес-процеси та робочі процеси, створюючи додаткові конкурентні переваги, покращуючи продуктивність організації, її стійкість до зовнішніх викликів, створюючи додаткову цінність [2, с. 100].

Для України трансформація міжнародного бізнесу відкриває як нові можливості, так і виклики. З одного боку, існує потенціал для інтеграції у європейські та глобальні ринки, залучення інвестицій та розвитку інноваційних секторів економіки. З іншого – необхідність адаптації до нових стандартів, підвищення рівня технологічності виробництва та зміцнення інституційної спроможності держави. Особливу роль у цьому процесі відіграє державна

політика, яка має бути спрямована на підтримку підприємництва, стимулювання інновацій та забезпечення сприятливого бізнес-клімату.

Отже, трансформація міжнародного бізнесу в умовах сталого розвитку та глобальних безпекових викликів є складним і багатовимірним процесом, що охоплює економічні, екологічні та соціальні аспекти. Успішна адаптація до нових умов потребує комплексного підходу, що включає інновації, відповідальне управління ресурсами, диверсифікацію ризиків та інтеграцію до міжнародних економічних процесів. Для України це є важливою передумовою забезпечення економічної безпеки, підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку в умовах глобальних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Куцмус Н.М., Прокопчук О.А., Усюк Т.В., Забуранна Л.В. Міжнародний бізнес в умовах турбулентності глобальної економіки.. Економічний простір, 2024 р., № 189. С. 123-128.

2. Ломачинська І.А., Войцеховська А.О., Астратенко Д.К., Супруненко М.Д. Трансформація бізнес-стратегій в умовах цифрової економіки: міжнародний досвід та перспективи. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2024. Т. 29. Вип. 4(102). С. 99-105.

Natalia BATRYN
PhD, Associate Professor of West
Ukrainian National University

THE CONCEPT OF LEADERSHIP IN SECURITY MANAGEMENT

The concept of leadership in security management has gained significant academic and practical attention in recent years due to the increasing complexity of global security threats, digital transformation, cyber risks, terrorism, and geopolitical instability. Modern security management requires leaders who are capable of strategic thinking, crisis response, and ethical governance. As a result, leadership is increasingly recognized as a critical factor influencing organizational resilience, operational effectiveness, and public safety.

Recent research studies demonstrate that leadership in security management extends beyond traditional military models and now includes cybersecurity leadership, crisis leadership, safety leadership, and collaborative governance [3; 5]. Besides, adaptive leadership, emotional intelligence, and technological competence are considered to be essential leadership characteristics in modern security environments.

Historically, leadership in security management was primarily associated with military command structures and hierarchical authority. Traditional security leadership emphasized discipline, centralized control, obedience, and operational efficiency. However, globalization, technological innovation, and transnational threats have expanded the role of security leaders. According to Ranf et al., security leadership now requires a multidimensional approach integrating strategic management, communication, collaboration, and innovation [8]. The authors presented a literature review of the most significant and current trends in contemporary management and identified several potential approaches for managing processes specific to defense organizations. Security leaders must manage increasingly complex risks involving cyber threats, critical infrastructure, public health emergencies, and hybrid warfare. According to Jiang et al. (2024), the field of safety leadership has evolved considerably over the past three decades, moving from traditional supervisory approaches toward transformational and participative leadership models. Their bibliometric review of over 2,000 publications found that leadership research increasingly focuses on safety culture, organizational resilience, and behavioral influence mechanisms [5]. Similarly, Mattingsdal et al. (2023) argued that modern security leadership requires collaboration between military, police, intelligence, and civilian institutions due to the interconnected nature of hybrid threats. This shift reflects a transition from isolated security systems toward integrated security governance frameworks [7].

Transformational leadership is one of the most widely discussed theories in recent security management literature. Transformational leaders motivate followers through vision, inspiration, and innovation while promoting organizational adaptability

and resilience. Jiang et al. (2024) indicated that transformational leadership positively influences safety performance, employee participation, and organizational safety culture. The authors noted that transformational leaders encourage proactive risk management and employee engagement in security-related activities [5]. In cybersecurity management, transformational leadership has become increasingly important due to rapid technological change and evolving digital threats. Burton et al. (2023) found that cybersecurity leaders with transformational leadership qualities improve employee awareness, innovation, and organizational adaptability. Their research highlighted the importance of emotional intelligence, communication, and trust-building in cybersecurity environments [2].

Besides, situational leadership theory suggests that effective leadership depends on adapting leadership styles to specific situations and operational conditions. Recent studies emphasize that security leaders operate in highly dynamic and uncertain environments requiring flexibility and rapid adaptation. Kiluange et al. (2024) argued that leaders in military and security contexts increasingly operate in VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, and Ambiguity) and BANI (Brittle, Anxious, Nonlinear, and Incomprehensible) environments. Under such conditions, situational leadership becomes essential for effective decision-making and crisis response [6].

Additionally, ethical leadership has emerged as an important research area in security management due to concerns regarding abuse of power, surveillance, privacy violations, and toxic organizational cultures. Akinyele and Chen (2025) critically examined toxic leadership in organizations and identified significant negative effects on employee well-being, organizational trust, and institutional effectiveness. Their review emphasized the importance of ethical leadership, transparency, and accountability in maintaining healthy security cultures [1]. Contemporary research increasingly argues that ethical leadership is essential in cybersecurity and intelligence management where leaders handle sensitive information and high-risk decisions.

Crisis leadership is another important dimension of security management research. Security leaders are increasingly expected to manage emergencies such as cyberattacks, pandemics, terrorist incidents, and natural disasters. Chiwisa (2024) noted that effective crisis leadership depends on rapid decision-making, communication, coordination, and emotional stability. The author highlighted that leaders must maintain public trust while managing uncertainty and operational pressure [3]. Similarly, Drews and Fiedrich (2024) emphasized that command-and-control performance depends heavily on leadership quality, situational awareness, and interagency coordination. The authors found that communication failures and poor coordination remain major obstacles during emergency response operations [4].

Despite significant growth in leadership and security management research, several gaps remain. First, many studies focus primarily on military or organizational settings while giving less attention to international cooperation frameworks. Second,

cybersecurity leadership research remains relatively new. Third, researchers note insufficient empirical studies examining leadership effectiveness during real-world crises and hybrid warfare situations. Additionally, ethical challenges associated with artificial intelligence, surveillance technologies, and digital governance require further investigation.

Leadership in security management has evolved from traditional hierarchical command systems toward adaptive, collaborative, and technologically informed leadership models. Contemporary security leaders must operate in highly complex environments characterized by cyber threats, hybrid warfare, digital transformation, and global uncertainty. Modern leadership approaches increasingly emphasize resilience, innovation, and human-centered security management. At the same time, significant research gaps remain regarding cybersecurity leadership competencies, ethical governance in digital environments, and collaborative crisis leadership.

References:

1. *Akinyele, A. I., & Chen, Z. (2025).* Dark clouds of leadership: Causes and consequences of toxic leadership. *International Studies of Management & Organization, 55(4), 476–503. https://doi.org/10.1080/00208825.2024.2442185*

2. *Burton, S. L., Burrell, D. N., Nobles, C., & Jones, L. A. (2023).* Exploring the nexus of cybersecurity leadership, human factors, emotional intelligence, innovative work behavior, and critical leadership traits. *Scientific Bulletin, 28(2), 162–175. https://doi.org/10.2478/bsaft-2023-0016*

3. *Chiwisa, C. (2024).* The role of leadership in crisis management: A literature review. *Journal of Human Resource and Leadership, 9(3), 48–65. https://doi.org/10.47604/jhrl.2844*

4. *Drews, P., & Fiedrich, F. (2024).* Performance in command and control: Results from a scoping review. *European Journal for Security Research, 9, 57–92. https://doi.org/10.1007/s41125-024-00099-5*

5. *Jiang, Z., Zhao, X., Wang, Z., & Herbert, K. (2024).* Safety leadership: A bibliometric literature review and future research directions. *Journal of Business Research, 172, 114437. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.114437*

6. *Kiluange, F., Rouco, C., & Silva, A. P. (2024).* Military leadership in a VUCA environment and BANI scenario: A systematic literature review. *European Conference on Management Leadership and Governance, 20(1), 649–660. https://doi.org/10.34190/ecmlg.20.1.3044*

7. *Mattingsdal, J., Espevik, R., Johnsen, B. H., & Hystad, S. (2023).* Exploring why police and military commanders do what they do: An empirical analysis of decision-making in hybrid warfare. *Armed Forces & Society, 50(4), 1218–1244. https://doi.org/10.1177/0095327X231160711*

8. *Ranf, D.-E., et al. (2023).* A nexus of defense and security governance in the framework of contemporary managerial trends. *Knowledge-Based Organization Conference Proceedings. https://doi.org/10.2478/kbo-2023-0024*

Олександра БРАТКО
доцент Західноукраїнського
національного університету

ПЕРЕБУДОВА ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МАРКЕТИНГОВУ СТРАТЕГІЮ КОМПАНІЙ

Перебудова глобальних ланцюгів постачання (ГЛП) стала однією з ключових проблем сучасного міжнародного маркетингу. Якщо раніше компанії будували ГЛП переважно за принципом мінімізації витрат, то сьогодні дедалі важливішими стають стійкість, гнучкість, безпека, швидкість реагування та геополітична надійність партнерів.

За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), «сучасні компанії не просто переміщують виробництво ближче до споживача або до політично «дружніх» країн, а дедалі частіше диверсифікують торговельні мережі між кількома регіонами, щоб зменшити ризики, хоча це водночас ускладнює управління бізнесом» [1]. Це означає, що ГЛП перестають бути лише логістичною або виробничою категорією і стають важливим чинником формування міжнародної маркетингової стратегії.

Важливими чинниками трансформації ГЛП стали: геополітичні ризики (війни, санкції, торговельні конфлікти, політична нестабільність); тарифна та регуляторна невизначеність (зміни мит, експортні обмеження, нові правила походження товарів); пандемія COVID-19; енергетичні та логістичні шоки (зростання вартості перевезень, дефіцит транспорту, блокування торговельних маршрутів); цифровізація та штучний інтелект (використання нових інструментів прогнозування попиту, управління запасами й контролю ризиків); екологічні вимоги (потреба зменшувати вуглецевий слід, підтверджувати сталість виробництва й транспортування).

Зазначені чинники сприяли формуванню нових регіональних хабів, нових мереж компаній та посиленню уваги до стійкості виробничих, торговельних та інвестиційних зв’язків.

Перебудова ГЛП безпосередньо змінює всі елементи маркетингової стратегії компанії: товарну, цінову, збутову та комунікаційну політику.

Компанії змушені переглядати асортимент, характеристики продукції, стандарти якості, упаковку та країни походження компонентів. У нових умовах товарна політика стає більш гнучкою, оскільки компанії адаптують продукт до регіональних умов, локальних стандартів і доступної сировини.

Наприклад, у разі зміни постачальника компанія може бути змушена змінити рецептуру, комплектуючі, дизайн упаковки або навіть позиціонування продукту на конкретному ринку. Це свідчить про те, що ланцюг постачання впливає не лише на виробництво, а й на сприйняття товару споживачем [2].

Зміна постачальників, логістичних маршрутів, митних умов і виробничих майданчиків часто призводить до зростання витрат. Це змушує компанії переглядати цінову політику та шукати баланс між конкурентоспроможністю, доступністю товару для споживача і збереженням прибутковості.

За даними консалтингової компанія з глобального менеджменту McKinsey & Company, тарифи є одним із ключових чинників тиску на ГЛП, що змушує компанії ухвалювати швидкі тактичні рішення щодо витрат, операцій і торговельних пріоритетів [3].

Отже, перебудова ГЛП може призвести до: підвищення кінцевих цін; переходу до преміального позиціонування; скорочення системи знижок; диференціації цін за регіонами; перегляду цінової пропозиції бренду.

Окрім того, перебудова ГЛП змінює маршрути доставки, складську інфраструктуру, вибір дистриб'юторів і географію продажів. Компанії можуть відмовлятися від частини ринків із високими логістичними або політичними ризиками й натомість активніше розвивати ближчі, стабільніші або стратегічно важливі регіони.

Сьогодні споживачі, партнери й інвестори дедалі більше звертають увагу на походження товару, надійність постачання, етичність виробництва, екологічність і прозорість бізнесу. Тому комунікаційна стратегія компаній починає включати повідомлення не лише про якість або ціну товару, а й про стійкість, відповідальність і прозорість ланцюга постачання.

У звіті OECD підкреслюється, що «цифровізація і сталість можуть посилювати стійкість глобальних ланцюгів постачання, а також допомагають компаніям і державам краще управляти ризиками» [4]. У маркетинговій площині це означає, що компанії можуть використовувати прозорість постачання як елемент довіри до бренду. У комунікаціях дедалі частіше використовуються такі акценти: «прозоре походження сировини»; «надійне постачання навіть в умовах кризи»; «менший вуглецевий слід»; «вироблено ближче до споживача»; «підтримка локальних виробників»; «етичне та відповідальне виробництво».

Перебудова ГЛП змінює не лише операційну модель компанії, а й саму ціннісну пропозицію бренду. Якщо раніше міжнародний бренд міг будувати позиціонування переважно навколо низької ціни, масштабності виробництва й глобальної доступності, то сьогодні зростає значення таких характеристик, як: надійність; етичність; локальна присутність; сталість; швидкість доставки; прозорість походження; здатність працювати в умовах криз.

Ланцюг постачання стає не лише виробничо-логістичною системою, а й елементом брендової довіри. Компанія, яка здатна забезпечити безперервність постачання, контроль якості та прозорість походження продукції, отримує додаткову конкурентну перевагу на міжнародних ринках [5].

Перебудова ГЛП створює низку ризиків для міжнародного маркетингу:

- Ризик зростання цін і втрати цінової конкурентоспроможності.
- Ризик дефіциту товарів на окремих ринках.
- Ризик погіршення якості через зміну постачальників.
- Ризик втрати ринків через логістичні або регуляторні бар'єри.
- Ризик репутаційних втрат, якщо компанія не може забезпечити прозорість постачання.
- Ризик невідповідності локальним стандартам у нових регіонах виробництва чи збуту.
- Ризик зниження довіри до бренду у разі перебоїв із постачанням або невиконання обіцянок перед споживачами.

Попри ризики, перебудова ГЛП відкриває для компаній нові можливості:

- Вихід на нові регіональні ринки.
- Підвищення довіри до бренду через прозорість постачання.
- Посилення локальної адаптації продукту.
- Формування іміджу відповідального та стійкого бренду.
- Скорочення термінів доставки до споживача.
- Створення нових партнерств із локальними виробниками й дистриб'юторами.
- Використання цифрових технологій для точнішого прогнозування попиту.
- Розвиток регіональних маркетингових стратегій замість універсальних глобальних моделей.

У звіті Світової організації торгівлі (WTO) підкреслюється, що нова конфігурація ГЛП пов'язана з появою регіональних хабів і нових мереж фірм, що створює умови для зміни міжнародної конкурентної структури [6]. Для компаній це означає можливість перегляду географії збуту, партнерств і позиціонування бренду.

Отже, перебудова ГЛП істотно змінює маркетингову стратегію компаній, оскільки впливає на товарну, цінову, збутову та комунікаційну політику. У сучасних умовах ланцюг постачання перестає бути лише виробничо-логістичним інструментом і перетворюється на важливий чинник формування конкурентних переваг, довіри до бренду та стійкості компанії на міжнародних ринках. Тому ефективна маркетингова стратегія має враховувати не лише потреби споживачів, а й ризики, прозорість, географічну диверсифікацію та адаптивність ГЛП.

Список використаних джерел:

1. Global trade in 2025: Resilience under pressure // UNCTAD : офіц. сайт. URL: https://unctad.org/news/global-trade-2025-resilience-under-pressure (дата звернення: 04.05.2026)

2. Christopher M. Logistics & Supply Chain Management. 5th ed. Harlow : Pearson Education Limited, 2016. 328 p.

3. Foster T. Supply Chain Risk Pulse 2025: Tariffs reshuffle global trade priorities // McKinsey & Company : офіц. сайт. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/supply-chain-risk-survey (дата звернення: 04.05.2026)

4. OECD Supply Chain Resilience Review: Navigating Risks. Paris : OECD Publishing, 2025. DOI: https://doi.org/10.1787/94e3a8ea-en

5. Global Trade Update. September 2025: Trade policy uncertainty looms over global markets / UNCTAD. URL: https://unctad.org/publication/global-trade-update-september-2025-trade-policy-uncertainty-looms-over-global-markets (дата звернення: 04.05.2026).

6. The Global Value Chain Development Report 2025: The Re-wiring of GVCs in a Changing Global Economy / World Trade Organization. Geneva : WTO, 2025. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/gvcreport2025_e.htm (дата звернення: 04.05.2026)

Nataliya MAZUR
West Ukrainian National University

DIGITALIZATION OF HR TECHNOLOGIES AND ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF ENTERPRISES UNDER CONDITIONS OF MILITARY TURBULENCE

In the current conditions of global transformations of the economic environment, enterprises face numerous challenges, among which the processes of digitalization and the impact of military instability are of particular importance. The rapid development of information technologies, automation of business processes and the spread of digital platforms are significantly transforming approaches to managing organizations, in particular in the field of personnel management. At the same time, the full-scale war in Ukraine has caused the emergence of new risks and threats to the activities of enterprises, which requires the formation of effective mechanisms for anti-crisis management and increasing their organizational resilience.

The digitalization of the economy is significantly changing traditional approaches to human resources management. Modern HR technologies are increasingly based on the use of digital platforms, mobile applications, cloud services, big data analytics and artificial intelligence tools. Their integration into management processes contributes to the automation of personnel procedures, increasing the efficiency of recruitment, optimizing the training and development system, as well as the formation of new approaches to assessing employee performance. As a result, HR management is gradually transforming into a digital human capital management system that provides quick access to information, increases the flexibility of management decisions and contributes to the growth of the competitiveness of enterprises [1].

The use of digital HR tools allows you to significantly expand the capabilities of personnel management. In particular, integrated mobile applications provide automation of personnel procedures, online recruiting, distance learning and effective communication between employees and management. Cloud technologies create conditions for centralized information storage and rapid data exchange, which contributes to increasing the transparency of management processes. At the same time, the use of predictive HR analytics allows you to carry out strategic planning of personnel needs, predict changes in the labor market and make more informed management decisions.

The current conditions for the functioning of enterprises in Ukraine are characterized by a high level of instability caused by military aggression and the associated economic and social consequences. Military turbulence creates a difficult environment for business activities, which is manifested in the disruption of logistics chains, loss of production capacity, migration of labor resources and increased financial risks. Under such conditions, crisis management, aimed at ensuring the

stability of enterprises and their ability to adapt to changes in the external environment, becomes especially important.

Anti-crisis management in conditions of military instability involves a set of measures aimed at preserving the viability of the enterprise, maintaining the efficiency of its activities and minimizing the negative consequences of crisis phenomena. An important element of such management is the formation of organizational resilience strategies that allow enterprises to quickly respond to shock changes in the environment, restore disrupted business processes and ensure business continuity.

In this context, the digitalization of HR processes can be one of the key tools of anti-crisis management. The use of digital platforms and remote technologies allows to ensure the continuity of personnel processes even in difficult wartime conditions. Online recruitment formats, distance learning, digital personnel assessment systems and automated labor resource management systems contribute to increasing the adaptability of enterprises and the effective use of human capital [2].

An important component of modern management is also the development of digital competencies of employees and managers. The spread of new technologies requires the formation of digital thinking, the ability to work with large amounts of information, use analytical tools and quickly adapt to changes in the technological environment. In this regard, enterprises should pay significant attention to the system of continuous personnel training, the development of professional skills and the formation of an innovative corporate culture.

Modern processes of digital transformation and military challenges form new requirements for the enterprise management system. The combination of digital HR management tools with anti-crisis management mechanisms allows to increase the resilience of organizations, ensure the effective use of human capital and create the prerequisites for the stable development of enterprises even in conditions of high turbulence of the external environment.

References:

1. Домбровська Н. Р. Антикризове управління підприємством в умовах військової турбулентності: стратегічні аспекти та практичні механізми забезпечення стійкості. Успіхи і досягнення у науці. №12 (22). 2025. С.835 – 846. URL: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-835-846

2. Zelisko, N. B. Anti-crisis strategies in entrepreneurship: enhancing business resiliency under global uncertainty. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Economical Sciences. 27(106). 2025. P. 48–53. DOI: 10.32718/nvlvet-e10609

Максим КУРИЛЯК
к.е.н., старший викладач
Західноукраїнського національного
університету

АДАПТАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ ДО БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ У ГАЛУЗЕВОМУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ВИМІРАХ

Аналіз динаміки капіталовкладень свідчить про глибоку трансформацію інвестиційного ландшафту України під впливом безпекових чинників. У 2021 році було зафіксовано рекордний за десятиліття обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що склав 7,32 млрд USD. Цей показник став індикатором високого рівня довіри міжнародного капіталу до національної економіки напередодні повномасштабного вторгнення.

Початок агресії РФ у 2022 році спровокував стрімку дестабілізацію інвестиційного клімату: обсяг надходжень скоротився до 0,53 млрд USD. Ключовим бар'єром для інвестування стала критична невизначеність щодо збереження виробничих потужностей та функціонування логістичних ланцюгів через постійну загрозу фізичного знищення активів країною-агресором.

Незважаючи на триваючі бойові дії, у 2023 році спостерігалося суттєве зростання обсягів ПІІ – до 4,5 млрд USD. Проте така позитивна динаміка могла бути зумовлена переважно адміністративними чинниками, зокрема жорсткими валютними обмеженнями НБУ на виведення дивідендів за кордон. Це змусило іноземних бенефіціарів вдатися до вимушеного реінвестування прибутку всередині країни замість його репатріації. Такий механізм має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку він забезпечує підтримку ліквідності національної економіки, проте з іншого, актуалізує потребу у створенні довгострокових стимулів для залучення саме «нового» (Greenfield) капіталу в межах стратегії повоєнного відновлення.

Однак у 2025 році приплив прямих іноземних інвестицій в Україну знизився на 43,3%, склавши 2,279 млрд USD [1].

Дослідження розподілу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за країнами походження свідчить про домінування капіталу з офшорних та напівофшорних юрисдикцій. Ключовими резидентами-інвесторами за обсягами акумульованих активів залишаються Кіпр (що очолив рейтинг у 2024 році), Британські Віргінські острови, Нідерланди та Швейцарія. Вибір зазначених юрисдикцій зумовлений низкою інституційних та фіскальних чинників, зокрема: наявністю пільгових режимів оподаткування прибутку та дивідендів у межах міжнародного податкового планування; ліберальним вимогами до розкриття інформації про кінцевих власників активів та прозорості банківських операцій; явищем «round-

tripping», коли значна частка цих надходжень фактично є репатріацією українського капіталу, який попередньо був виведений у юрисдикції з низькими податками для мінімізації ризиків та оптимізації фінансових потоків.

Лідером за обсягом ПІІ залишається фінансовий сектор (переважно банки), тоді як промисловість після початку повномасштабного вторгнення втрачала інвестиції. У 2023-2024 рр. порівняно з 2015-2021 рр. значно виросла частка торгівлі та ІТ, тобто галузей із нижчими воєнними ризиками. Частка аграрного сектора залишається майже на тому ж рівні (табл. 1).

Таблиця 1.

Галузі з часткою ПІІ понад 10% [1]

	2015-2021 (%)	**2023-2024 (%)**
Фінансова та страхова діяльність	43	37
Сільське, лісове та рибне господарство	13	10
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	10	12
Промисловість (загалом)	26	-19
Видобувна промисловість	17	-10
Торгівля	6	44
Інформація та комунікації	3	23

Примітка: від'ємні значення означають, що відплив капіталу був більшим за приплив

У територіальному розрізі спостерігається значна концентрація інвестиційного капіталу, що зумовлено нерівномірністю економічного розвитку та інфраструктурною спроможністю регіонів. Ключовими реципієнтами ПІІ залишаються м. Київ, Дніпропетровська та Київська області [2]. Така географічна детермінація пояснюється низкою чинників: висока концентрація адміністративних ресурсів, фінансових установ; розвинений промисловий комплекс Дніпропетровської області, що залишається привабливим для стратегічних інвесторів навіть в умовах воєнних ризиків; високий рівень розвитку транспортної та комунальної інфраструктури Київщини, що є критично важливим для інтеграції в європейські ланцюги доданої вартості.

Основним завданням у повоєнній розбудові економіки України є формування сприятливого інвестиційного клімату. Стратегічні напрями політики залучення капіталу як українського, так і іноземного, включають:

- підвищення захищеності інвестицій через удосконалення законодавчої бази, співпрацю з правоохоронними органами та інституційну підтримку (зокрема, через компанію UkraineInvest, яка надає консультаційну послуги інвесторам, сприяючи їх взаємодії з державними органами);
- залучення міжнародної фінансової допомоги для зміцнення національної валюти та підтримання міжнародних резервів;

- оптимізація податкових умов, адаптованих до потреб як вітчизняних, так і зовнішніх інвесторів;
- масштабування програм кредитування для малого та середнього бізнесу особливо у прифронтових регіонах;
- розвиток страхових механізмів для зниження ризиків, пов'язаних із війною.
- запровадження ефективного громадського контролю та забезпечення незалежності ЗМІ, що є визначальними факторами для формування довіри до державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. *https://abiznes.com.ua/inozemni-investytsii-v-ukraini-obvalylysia-na-43-khto-kupuie-ta-chomu-8949/*
2. *https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-udoskonaliv-oblik-pryamih-inozemnih-investitsiy*
3. *https://www.dsnews.ua/ukr/politics/obsyag-kapitalnih-investiciy-v-ukrajini-u-2025-roci-zris-na-25-2-18032026-455460*
4. *Лизун М. В., Ліщинський І. О. Глобальне управління в контексті формування світового економічного порядку. Наука молода. 2013. Вип. 20. С. 40–46*
5. *Лизун М. В. Розвиток світової валютної системи крізь призму її елементів. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. №. 4. С. 82-95.*

Станіслав ПЕТРИШИН
Віталіна КУРИЛЯК
Роман ГЕРУС
Західноукраїнський національний університет

ТЕХНОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОБОРОННОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЇ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА НОВІ МОДЕЛІ БЕЗПЕКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Технологічна трансформація сучасних воєн дедалі більше змінює не лише способи ведення бойових дій, але й саму економічну логіку функціонування оборонного сектору, оскільки вирішального значення набувають швидкість адаптації, мобільність виробництва, цифровізація управління, оперативне тестування нових рішень та здатність держави інтегрувати бойовий досвід у виробничі й організаційні процеси. Для України ця проблема має особливе значення, адже після тривалого скорочення частини стратегічного військового потенціалу (а також ядерного озброєння в рамках Будапештського меморандуму), обмеженості власних далекобійних спроможностей та залежності від міжнародної військової допомоги технологічна адаптація стала одним із ключових напрямів посилення обороноздатності в умовах повномасштабної війни. Саме тому розвиток інновацій, особливо в сфері безпілотних систем, цифрових платформ, засобів зв'язку та радіоелектронної боротьби, оборонних стартапів та механізмів швидкого впровадження НДДКР необхідно розглядати як складову нової воєнно-економічної моделі, у межах якої бюджетна мобілізація, приватна ініціатива, державна координація та міжнародна безпекова взаємодія формують прискорений цикл реконфігурації оборонного сектору. Дослідження структурної перебудови державного бюджету України засвідчують різке зміщення бюджетних пріоритетів у бік сектору безпеки й оборони [12, с. 70]. Це створило фінансову основу для переходу від довоєнної моделі відносно збалансованих видатків до логіки воєнної економіки, де оборонний сектор став центральним напрямом державної мобілізації [13, с. 1322-1323].

На наш погляд, головна особливість українського досвіду полягає у формуванні асиметричної моделі технологічної адаптації, що виникла під впливом структурної нерівності військових ресурсів, дефіциту часу та потреби у швидкому розробленні рішень із високим бойовим ефектом. У цих умовах дрони стали одним із найбільш показових прикладів зміни економіки війни, оскільки відносно дешеві безпілотні системи здатні виконувати функції розвідки, корегування вогню, ураження техніки, перехоплення як частина ППО і частково компенсувати нестачу дорожчих класичних платформ. Українсько-російська війна фактично відкрила новий масштаб застосування безпілотних систем, у

якому вартість, швидкість виробництва, простота модернізації та можливість масового використання стали не менш важливими, ніж технічна складність окремого зразка озброєння. Звичайно, це не означає заміну «класичних» видів озброєння, вони залишаються стратегічно важливими, проте дрони та цифрові системи створюють новий рівень оперативної гнучкості, особливо важливим це є у війні на виснаження. Саме така логіка пояснює, чому технологічна адаптація України не може зводитися до окремих інноваційних продуктів, а повинна розглядатися як комплексна перебудова оборонного сектору, що охоплює виробництво, управління, комунікацію, фінансування та взаємодію з міжнародними партнерами.

Класична модель оборонно-промислового комплексу історично ґрунтувалася на великих підприємствах, тривалих виробничих циклах та централізованих державних замовленнях, тоді як український досвід демонструє більш гнучку систему, у якій ключового значення набувають швидкість розробки, цифровізація управління, короткий шлях від бойової потреби до технологічного рішення та постійний зворотний зв'язок із фронтом [8, с. 119-120]. Важливу роль у цьому процесі відіграє формування «defense-tech екосистеми», яка поєднує державну координацію, приватні технологічні ініціативи, військовий запит і механізми швидкого тестування нових рішень. Саме така організаційна гнучкість пояснює, чому технологічна адаптація України не обмежується окремими розробками, а поступово перетворюється на нову модель функціонування оборонного сектору.

Економічна основа технологічної адаптації оборонного сектору України формується через різку зміну бюджетної логіки держави. У довоєнний період видатки на оборону та безпеку не були домінантним елементом державних фінансів: у 2019–2021 рр. вони становили близько 5,0-5,5% ВВП [13, с. 1323]. Після 2022 р. ця пропорція була фактично зламана, оскільки військовий сектор бюджету перетворився на центральний механізм державної мобілізації фінансів в рамках оборони країни. За даними Міністерства фінансів України, у 2026 р. на сектор безпеки й оборони передбачено 2 807,1 млрд грн, або 27,2% ВВП, що майже у п'ять разів перевищує довоєнний рівень за часткою у ВВП [10]. Важливо, що фінансова мобілізація має не тільки кількісний, а й структурний зміст. У бюджеті-2026 із загального обсягу видатків на сектор безпеки й оборони 1 272,9 млрд грн спрямовано на оплату праці з нарахуваннями, 709,8 млрд грн - на озброєння та військову техніку, а 139,0 млрд грн - на резерв коштів [10]. Окремо передбачено 44,4 млрд грн на розвиток вітчизняного оборонно-промислового комплексу, зокрема виробництво боєприпасів, ракетного озброєння, систем протиповітряної оборони, авіаційної та бронетанкової техніки [10]. Саме ця структура показує, що держава поступово переходить від екстреного фінансування поточних потреб війська до формування власної

виробничої та інноваційної основи оборонного сектору. Тому бюджет у воєнних умовах виконує не лише фіскальну функцію: він стає механізмом прискорення оборонної модернізації, де фінансові ресурси спрямовуються на створення довгострокових технологічних спроможностей.

У цьому контексті цифровізація оборонного сектору набуває виразного економічного змісту. Вона виступає способом підвищення ефективності використання обмежених ресурсів, скорочення часу між бойовою потребою та технологічним рішенням, а також часткової компенсації дефіциту класичних дорогих платформ. Дослідження показують вирішальну роль цифрових технологій у підвищенні управлінської ефективності, кіберстійкості та адаптивності сектору безпеки [8, с. 118-131]. Звідси випливає принципова логіка українського досвіду: технологічна адаптація не розглядається як окрема сукупність інноваційних епізодів, а формується на перетині бюджетної концентрації ресурсів, державних програм підтримки розробників, приватної ініціативи та попиту фронту. Можемо виокремити три виміри адаптації ОПК України: Перший - фіскальний, що проявляється у майже п’ятикратному зростанні оборонно-безпекових видатків за часткою у ВВП порівняно з довоєнним періодом [10; 13, с. 1323]. Другий - виробничо-інноваційний, пов’язаний із фінансуванням озброєння, військової техніки та розвитку вітчизняного ОПК [10]. Третій - технологічно-операційний, у межах якого цифрові рішення, дрони, системи зв’язку, РЕБ і постійний зворотний зв’язок із фронту скорочують шлях від бойової потреби до практичного впровадження. Саме поєднання цих вимірів свідчить, що оборонний сектор України поступово перетворюється на простір фінансової мобілізації, технологічної інновації та практичного бойового досвіду, а не лише на сферу традиційного військового виробництва.

Подальший розвиток технологічної адаптації оборонного сектору України залежить від формування нової інституційної моделі, адже українська модель не є суто державною. Вона об’єднує можливості Міністерства оборони, Міністерства цифрової трансформації, військових підрозділів, приватного ІТ-сектору, оборонних стартапів, волонтерських мереж та міжнародних технологічних компаній. Така структура дуже важлива, тому що сучасна війна потребує не лише великих виробничих потужностей, а й швидкого переходу від бойової потреби до технологічного рішення. У цьому контексті оборонний сектор все менше схожий на закриту вертикальну систему і все більше на адаптивну мережу. У цій мережі головними ресурсами стають швидкість, практичний досвід, цифрова координація та здатність масштабувати рішення [8, с. 118–121].

Одним із яскравих прикладів такої моделі є платформа Brave1. Вона виступає як координаційне середовище для підтримки українських розробок у

сфері оборонних технологій [3]. Її значення полягає не лише у фінансуванні конкретних проектів, а й у створенні майданчика для взаємодії між розробниками, військовими користувачами, державними структурами та інвесторами. Це допомагає скоротити шлях від ідеї до безпосереднього бойового тестування. У поєднанні зі стратегією WINWIN 2030, де пріоритетними напрямами визначено штучний інтелект, оборонні технології, роботизовані системи та інноваційна економіка, це створює основу для нової оборонно-технологічної екосистеми України [11]. На наш погляд, саме в цьому проявляється важлива особливість українського досвіду. Інновації виникають не як віддалений лабораторний процес, а радше як відповідь на конкретну потребу, яка виникає під час бойових дій і яку потрібно швидко перевірити, адаптувати та масштабувати.

Найбільш помітним прикладом цієї моделі стали безпілотні системи. Дрони не замінили звичайне озброєння, але змінили його роль у загальному ході війни. На початкових етапах повномасштабного вторгнення Україна мала обмежений доступ до важкої техніки, далекобійних засобів ураження та стратегічних систем. Постачання танків, літаків і складних ракетних комплексів залежало від тривалих політичних рішень партнерів. У таких умовах безпілотники, дрони з системою FPV, засоби РЕБ, спеціалізоване програмне забезпечення, цифрові карти та системи координації стали швидшим способом нарощування бойових можливостей. Їхня перевага полягала у нижчій вартості, коротшому циклі виробництва, можливості швидкої модернізації та безпосередньому зв’язку з потребами фронту. Саме тому українсько-російська війна показала новий масштаб використання дронів. Це не просто окремий вид техніки, а зміна підходу до досягнення бойового ефекту. Відносно дешевий дрон може знищити або вивести з ладу значно дорожчу техніку. Дрони-перехоплювачі поступово формують новий сегмент протиповітряної оборони. Це не означає, що ракетне озброєння, авіація, артилерія чи бронетехніка втрачають свою важливість. Навпаки, Україна паралельно розвиває далекобійні можливості, ракетні програми та складніші системи ураження. Але саме дрони й цифрові рішення стали тим інноваційним інструментом, який дозволив швидше компенсувати дефіцит часу, ресурсів і традиційної техніки. У цьому проявляється практична логіка технологічної адаптації: війна перемагається не тільки наявними запасами, а здатністю швидше змінювати спосіб використання наявних ресурсів.

Окреме значення має цифрово-комунікаційний вимір технологічної адаптації. Показовим прикладом є використання Starlink, яке засвідчило критичну роль комерційних цифрових технологій у забезпеченні військового зв’язку та координації бойових дій [1]. Водночас така модель створює й нові ризики, оскільки критична інфраструктура сучасної війни стає залежною від

приватних компаній, хмарних сервісів та супутникових мереж [2; 5]. Коли приватні корпорації переслідують власні інтереси, що можуть відрізнятися від державних, виникає феномен «приватизації» війни. Такий перехід до недержавних акторів у сфері безпеки створює нові виклики для стабільності глобальної системи. Для України це має подвійне значення: з одного боку, комерційні технології посилили оперативну стійкість війська, з іншого показали необхідність розвитку власних цифрових рішень, виробничих потужностей і контролю над критичною інфраструктурою даних.

Україна вже поступово посилює свою роль у міжнародній безпековій взаємодії, поступово переходячи від ролі отримувача військової, фінансової та технологічної допомоги до ролі експортера безпекового досвіду про ведення сучасної війни. Показовим прикладом стало направлення українських експертів до країн Близького Сходу та Перської затоки для допомоги у протидії іранським дронам. Про це повідомив Президент України під час свого виступу у британському парламенті в березні 2026 року. Він повідомив, що понад 200 українських військових експертів уже працюють у регіоні, а ще 44 фахівці готові до відрядження [9]. Цей факт засвідчує, що бойовий досвід України вже використовується не лише для власної оборони, а як ресурс міжнародної безпекової взаємодії.

У цьому контексті формується нова модель безпекової взаємодії між Україною та її партнерами. Її особливість полягає в тому, що допомога більше не має виключно одностороннього характеру: ЄС, НАТО та інші країни підтримують Україну ресурсами, тоді як Україна передає партнерам практичні знання у сферах протидії дронам, цифрового управління, кібероборони та захисту критичної інфраструктури [4; 7]. Участь українських розробок у міжнародних проектах, зокрема NATO Edge 24, свідчить про зростання інтересу партнерів до українських *«battlefield technologies»* [6]. Таким чином, безпекова взаємодія поступово переходить від моделі односторонньої допомоги до моделі взаємного технологічного навчання.

Разом з тим така модель має свої власні ризики. Надмірна концентрація бюджетних ресурсів на обороні створює довгострокове навантаження на соціальну сферу, людський капітал і післявоєнне відновлення. Залежність від приватних цифрових платформ посилює питання контролю над даними, доступом до сервісів і стійкістю критичної інфраструктури. Висока швидкість інновацій може випереджати інституційну спроможність держави, особливо тоді, коли окремі технологічні рішення масштабуються швидше, ніж формується система їхнього правового, фінансового й організаційного забезпечення. Тому стратегічне завдання України полягає не лише у збереженні темпу інновацій, а у перетворенні воєнної технологічної адаптації на стійку модель розвитку оборонного сектору.

Отже, технологічна адаптація оборонного сектору України в умовах війни засвідчує формування нової моделі воєнно-економічної стійкості, у якій інновації виникають не як результат поступової планової модернізації, а як відповідь на дефіцит часу, ресурсів, стратегічних спроможностей і швидку зміну характеру бойових дій. Український досвід показує, що сучасний ОПК поступово виходить за межі класичної моделі великих підприємств і централізованих державних замовлень, перетворюючись на адаптивну мережу взаємодії держави, військових, приватних розробників, цифрових платформ і міжнародних партнерів. Саме в цьому полягає його нова якість: оборонна спроможність формується не тільки через обсяг фінансування чи кількість озброєнь, а через здатність швидко перетворювати бойовий досвід на технологічні рішення. У цьому контексті значення України для європейської безпеки полягає не тільки у стримуванні РФ, а й у виробленні практичного досвіду технологічної війни, який уже стає ресурсом для партнерів. Подальший виклик полягає в тому, щоб закріпити цю адаптивну інноваційну спроможність у сталій моделі розвитку оборонного сектору, здатній працювати не лише в умовах війни, а й у майбутній системі європейської безпекової кооперації.

Список використаних джерел:

1. *Belfer Center for Science and International Affairs. Starlink and the Russia-Ukraine war: A case of commercial technology and public purpose. 2023. URL: https://www.belfercenter.org/publication/starlink-and-russia-ukraine-war-case-commercial-technology-and-public-purpose.*
2. *Bienvenue E., Kelton M., Rogers Z., Sullivan M., Ford M. Private Tech Companies, the State, and the New Character of War. Carnegie Endowment for International Peace. 2025. URL: https://carnegieendowment.org/rese-arch/2025/12/ukraine-war-tech-companies.*
3. *Brave1. Ukrainian Defense Innovations: кластер підтримки Defense Tech розробок в Україні. 2026. URL: https://brave1.gov.ua/*
4. *European Parliament. The role of cyber in the Russian war against Ukraine. 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EX-PO_BRI(2023)702594*
5. *Javadi M. Infrastructural entanglement and cloud hyperscalers in contemporary warfare: Insights from Ukraine, Israel and Taiwan. Contemporary Security Policy. 2026. Vol. 47, no. 2. P. 469–506. URL: https://doi.org/10.1080/135-23260.2025.2593247*
6. *NATO Communications and Information Agency. Ukraine showcases battlefield technology at NATO Edge 24. 2024. URL: https://www.ncia.nato.int/newsr-oom/news/ukraine-showcases-battlefield-technology-at-nato-edge-24*
7. *Reynolds N., Watling J. Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. 2023. Special Report 19 May 2023. P. 1–37. URL: https://static.rusi.org/403-SR-Russian-Tactics-web-final.pdf.*
8. *Semenenko O., Kin O., Zaitsev O., Tkach I., Kuravskyi V. The impact of digital technologies on the defence economy of Ukraine in the context of economic challenges to cybersecurity / O. Semenenko et al. Economics of Development. 2025. Vol. 24, no. 1. P. 118–131. URL: https://doi.org/10.63341/econ/1.2025.118.*

9. UK Parliament. Ukraine's President offers drone expertise to support allies in Middle East. UK Parliament. URL: https://www.parliament.uk/busi-ness/news/2026/march-2026/ukraines-president-offers-drone-expertise-to-support-allies-in-middle-east/.

10. М-во фінансів України. Бюджет-2026: на оборону країни – 100% доходів. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/biudzhet-2026_100_dokhodiv__na_oboronu_kraini-5461.

11. Міністерство цифрової трансформації України. Стратегія розвитку інновацій України до 2030 року WINWIN. 2025. URL: https://thedigital.gov.ua/news/technologies/mintsifra-predstavila-analitiku-sektoral-nogo-napryamu-shi-v-mezhakh-winwin

12. Прямухіна Н. Структурна перебудова державного бюджету України в умовах воєнної економіки та повоєнної трансформації. Публічне управління і право: історія, теорія, практика. 2025. № 6. С. 68–77. URL: https://doi.org/10.31652/2786-6068-2025-6-68-77.

13. Соловйов Д., Швайко М. Трансформація структури видатків державного бюджету України в умовах воєнного часу: аналіз, ризики та шляхи оптимізації. Економіка та суспільство. 2026. № 83. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-175.

14. Freyer, E., Lishchynsky, I., & Lyzun, M. (2024). The impact of international aid and foreign direct investment on economic growth in Ukraine. Journal of European Economy, 23(3), 379-394.

15. A. Lyzun et al*., "Modelling Cyber Resistance Patterns in Europe,"* 2025 IEEE 13th International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (IDAACS)*, Gliwice, Poland, 2025, pp. 1-6, doi: 10.1109/IDAACS68557.2025.11322176.*

Ольга ДЕМ'ЯНЮК
к.е.н., доцент Західноукраїнського національного університету

ГЛОБАЛЬНІ КЛІМАТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

У XXI столітті кліматичні зміни набули статусу одного з ключових факторів трансформації глобальної економіки та міжнародних економічних відносин. За даними Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC), підвищення середньої глобальної температури, зростання рівня світового океану та збільшення частоти екстремальних погодних явищ вже сьогодні мають відчутні економічні наслідки [2]. Це створює нові виклики для національної економічної безпеки, що проявляються у зростанні макроекономічної нестабільності, поглибленні ресурсних обмежень і посиленні зовнішніх ризиків.

Кліматичні зміни дедалі більше трансформуються з екологічної проблеми у ключовий чинник національної безпеки, зокрема її економічної складової. Їхній вплив має системний характер і проявляється через дестабілізацію базових елементів економіки, які охоплюють виробництво, ринки праці, державні фінанси, міжнародну торгівлю та фінансові системи, що забезпечують стійкість держави, її суверенітет і здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам.

При цьому важливо зазначити, що питання впливу кліматичних змін на економіку та безпеку активно досліджуються міжнародними організаціями, які наголошують на міжсекторальному характері кліматичних ризиків і їхній ролі у формуванні нових загроз національній безпеці. Зокрема, IPCC визначає кліматичні зміни як фактор, що посилює існуючі економічні та соціальні ризики, впливаючи на продовольчу, енергетичну та ресурсну безпеку держав [2]. Світовий банк у рамках Country Climate and Development Reports (CCDRs) аналізує взаємозв'язок між кліматом і економічним розвитком, підкреслюючи ризики для економічного зростання, інфраструктури та фіскальної стабільності [4]. Міжнародний валютний фонд через інструмент Climate Policy Assessment Tool (CPAT) оцінює макроекономічні наслідки кліматичної політики, що дозволяє державам враховувати кліматичні ризики у фінансовому плануванні та забезпечувати економічну стабільність [3]. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) у межах ініціативи Building Climate, Economic and Social Resilience акцентує увагу на необхідності підвищення стійкості економік через інтеграцію кліматичних ризиків у державну політику [1].

Таким чином, діяльність міжнародних організацій у цьому напрямку свідчить про те, що кліматичні зміни мають багатовимірний характер впливу на всі ключові елементи економічної системи та розглядаються як системний ризик, який виходить за межі суто екологічної проблематики. Вони одночасно впливають на економічний розвиток, соціальну стабільність і безпекові параметри держав, формуючи нову архітектуру глобальних ризиків. У цьому контексті доцільним є більш детальний розгляд конкретних факторів економічної дестабілізації, через які кліматичні зміни транслюються у загрози національній економічній безпеці.

Насамперед кліматичні зміни створюють прямі загрози економічній інфраструктурі, яка є основою функціонування держави. Руйнування транспортних мереж, енергетичних об'єктів, водопостачання та логістичних систем внаслідок екстремальних погодних явищ підриває економічну активність і обмежує здатність держави забезпечувати безперервність критично важливих процесів. У контексті національної безпеки це означає зниження оперативної стійкості економіки та її вразливість до кризових ситуацій.

Важливим також є загрози продовольчій безпеці, яка є невід'ємною складовою національної економічної безпеки. Зниження врожайності, нестабільність аграрного виробництва та зростання залежності від імпорту продовольства можуть призводити до дефіциту, цінових шоків і соціальної напруги. У крайніх випадках це створює передумови для політичної нестабільності та підвищує ризики внутрішніх конфліктів.

Кліматичні зміни також безпосередньо впливають на енергетичну безпеку держави. Зміна кліматичних умов впливає на стабільність енергопостачання, зокрема через зниження ефективності традиційної генерації або пошкодження енергетичної інфраструктури. Водночас перехід до відновлюваних джерел енергії, хоча і є стратегічно необхідним, створює перехідні ризики: залежність від імпорту технологій, необхідність модернізації мереж і значні фінансові витрати. У результаті формується нова конфігурація енергетичної залежності, що має безпековий вимір.

Суттєвим є також вплив кліматичних змін на фінансову стійкість держави, що є ключовим елементом економічної безпеки. Зростання бюджетних витрат на ліквідацію наслідків стихійних лих, адаптацію економіки та підтримку постраждалих секторів створює додаткове навантаження на державні фінанси. Одночасно можливе скорочення доходів бюджету через зниження економічної активності. Це підвищує ризик фіскальної нестабільності, зростання державного боргу та обмеження можливостей фінансування сектору безпеки і оборони.

Кліматичні зміни також посилюють зовнішньоекономічні ризики, що впливають на національну безпеку. Запровадження кліматичних регуляторних механізмів у міжнародній торгівлі (наприклад, вуглецевих мит) може

обмежувати доступ до зовнішніх ринків і знижувати експортний потенціал країни. У випадку недостатньої адаптації це призводить до втрати конкурентоспроможності та зменшення валютних надходжень, що послаблює економічну стійкість держави.

Важливим безпековим аспектом є порушення глобальних ланцюгів постачання, які забезпечують функціонування національної економіки. Кліматичні катастрофи можуть призводити до перебоїв у постачанні критично важливих ресурсів, включаючи енергоносії, сировину та продовольство. Це підвищує залежність від зовнішніх факторів і створює додаткові ризики в умовах геополітичної нестабільності.

Крім того, кліматичні зміни можуть виступати каталізатором соціально-економічної нестабільності, що безпосередньо впливає на національну безпеку. Зростання цін, безробіття, міграційні процеси та нерівність можуть провокувати соціальні конфлікти і підривати довіру до державних інститутів. У таких умовах економічна безпека тісно переплітається з політичною та соціальною стабільністю.

У підсумку, глобальні кліматичні зміни є потужним фактором впливу на національну економічну безпеку, що охоплює всі ключові сфери економічної діяльності. Вони формують нові виклики та водночас створюють можливості для трансформації економічних систем. У цих умовах ефективна державна політика має бути спрямована на інтеграцію кліматичних аспектів у стратегії економічного розвитку, стимулювання інновацій, диверсифікацію енергетичних ресурсів і посилення міжнародного співробітництва. Саме комплексний підхід до адаптації дозволить забезпечити стійкий розвиток і належний рівень економічної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Building Climate, Economic and Social Resilience. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: https://www.oecd.org/en/about/programmes/net-zero-building-climate-and-economic-resilience.html

2. Climate Change 2023. AR6 Synthesis Report. Intergovernmental Panel on Climate Change. URL: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/

3. Climate Policy Assessment Tool (CPAT). International Monetary Fund (IMF). URL: https://www.imf.org/en/topics/climate-change/cpat

4. Country Climate and Development Reports (CCDRs). The World Bank Group. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/country-climate-development-reports

Денис ТКАЧУК
PhD, старший викладач Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується стрімким поширенням цифрових технологій, які здійснюють безпосередній вплив на трансформацію системи національної безпеки. За таких умов кіберпростір стає повноцінним середовищем функціонування економіки, в рамках якої формуються нові ризики, що пов'язані із цифровими загрозами, кіберзлочинністю та вразливістю інформаційних систем. Це обумовлює необхідність розгляду кібербезпеки як однієї із ключових складових національної економічної безпеки.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в державне управління, фінансову систему та критичну інфраструктуру створює передумови для підвищення ефективності економіки, проте формує залежність від стабільного функціонування цифрового середовища. Забезпечення ефективної системи кібербезпеки набуває первинного значення в умовах зростання кіберзагроз і активізації гібридних форм протистояння між державами. Кіберзлочинність перетворюється на комплексне явище, яке здатне здійснювати вплив на фінансову стабільність держави, функціонування інституцій публічної влади, критичну інфраструктуру тощо [1, с.82-86].

Важливою характеристикою сучасних кіберризиків є їх багаторівневий та накопичувальний характер. Поряд із відкритими атаками існують латентні загрози, які поступово накопичуються та можуть підсилювати негативні наслідки в майбутньому. Такий ефект здатний викликати каскадні порушення в економічній системі, що призводить до зниження загальної стійкості держави. У цьому контексті кібербезпека набуває стратегічного значення як інструмент запобігання системним кризам [1, с.87].

Також кіберзагрози мають значний вплив на фінансовий сектор. Кібератаки у банківській сфері спричиняють значні економічні втрати, підривають довіру до фінансових інститутів та провокують макроекономічну нестабільність. У свою чергу, розвиток фінансових технологій і цифрових платформ підвищує вразливість економічних систем, оскільки складність їх архітектури та високий рівень автоматизації створюють додаткові точки ризику.

У сучасних умовах цифровізації кібербезпека тісно пов'язана з питанням захисту конфіденційної інформації. Витік комерційної або персональної інформації може призвести до суттєвих економічних втрат, зниження

конкурентоспроможності підприємств та підриву економічної безпеки держави в цілому. Це підтверджує необхідність формування комплексної системи інформаційної безпеки, яка забезпечуватиме цілісність, достовірність і захищеність даних [2].

На рівні державної політики ключовим напрямом забезпечення кібербезпеки є формування системного підходу до управління цифровими ризиками. Досвід розвинених країн свідчить, що ефективна модель кібербезпеки базується на поєднанні державного регулювання, розвитку технологічної інфраструктури та міжсекторальної взаємодії. Важливу роль відіграє стратегічна координація між державними органами та приватним сектором, а також інтеграція у міжнародні системи кібербезпеки. Велике значення має також впровадження інституційних механізмів цифрової безпеки, зокрема створення центрів кібероперацій, використання систем моніторингу та раннього виявлення загроз, а також формування кіберрезерву фахівців. Підвищення цифрової грамотності населення та працівників державного сектору розглядається є важливим елементом забезпечення кіберстійкості держави [3, с. 143-144; 4, с.81-83].

На мікроекономічному рівні ефективність кібербезпеки залежить від впровадження превентивних заходів. До таких заходів належать контроль доступу до інформаційних ресурсів, управління вразливостями, резервне копіювання даних, запобігання витоку інформації та постійне навчання персоналу. Поєднання технічних та організаційних інструментів дозволяє зменшити ймовірність кіберінцидентів та обмежити їх економічні наслідки [5, с.222-223].

Отже, кібербезпека є невід'ємною складовою національної економічної безпеки в умовах цифровізації. Вона являє собою широкий спектр операцій у цифровому середовищі, який охоплює захист інформації, інфраструктури, формування інституційних механізмів управління ризиками тощо. Зростання ролі цифрових технологій в економіці зумовлює необхідність переходу від реактивних до превентивних моделей кіберполітики, спрямованих на раннє виявлення та нейтралізацію загроз.

Список використаних джерел:

1. Тютюник І.В., Михайлюк О.С., Пасько Д.В. Національна безпека в цифрову епоху: структурний аналіз кіберризиків та організованої кіберзлочинності. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2025. №4. С.81-89.

2. Волинець В.В. Конфіденційність комерційної інформації як складова економічної безпеки України. Український політико-правовий дискурс. 2025. №12.

3. Стельмах А. Сучасні аспекти розвитку цифровізації у системі національної безпеки: закордонний досвід. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2025. Вип.12. С.141-147.

4. Пилипенко О. ІТ-сектор як фактор економічної стійкості та відновлення національної економіки України. Вчені записки Університету «КРОК». 2026. №1(81). С.78-87.

5. Миронченко Д.В. Механізми попередження кіберзагроз для забезпечення економічної безпеки країни. Актуальні проблеми економіки. 2025. № 12(294). С.219-226.

Цзоу Джиган (Zou Zhigang)
аспірант Західноукраїнського
національного університету

ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ КИТАЮ В УМОВАХ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ВІЙНИ З США

«Китайське економічне чудо», полягає в тому, що КНР, починаючи з кінця 70-х років, демонструє надзвичайно високі темпи розвитку економіки, які у 2 рази переважають темпи промислово розвинутих країн. Так і у складному для світової економіки 2024 році економіка Китаю зросла на 5%. Це зростання було підкріплене сильними експортними показниками та стимулюючими заходами. Основними тенденціями розвитку економіки Китаю в умовах глобальної нестабільності є зміцнення експорту, запровадження стимулюючих заходів уряду та розвиток цифрової економіки.

Китайські підприємства активно нарощували експорт, передбачаючи можливе введення нових тарифів з боку США після обрання Дональда Трампа. Це призвело до значного збільшення обсягів зовнішньої торгівлі. У відповідь на запровадження 20% мита на китайські електромобілі, Китай нарощує їх експорт.

Для підтримки економічного зростання уряд Китаю впровадив низку стимулюючих заходів, включаючи зниження процентних ставок та розширення програм кредитування. У 2022 році цифрова економіка Китаю зросла на 10,3%, досягнувши 50,2 трлн юанів (близько $7,25 трлн), що становить 41,5% ВВП країни. Це підкреслює важливість цифрових технологій у сучасній економіці Китаю.

Китай активно інвестує в наукові дослідження та розробки, зосереджуючись на таких галузях, як штучний інтелект, квантові обчислення, робототехніка та біотехнології. Це сприяє переходу до високотехнологічного виробництва та підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку.

Китайська стратегія економічного розвитку передбачає поєднання глобальної інтеграції з опорою на внутрішній ринок, що дозволяє знижувати залежність від зовнішніх факторів та підвищувати стійкість економіки в умовах глобальної нестабільності.

Незважаючи на досягнення, Китай стикається з викликами, такими як низький внутрішній попит, дефляційний тиск та демографічні зміни. Очікується, що уряд продовжить впроваджувати політики, спрямовані на стимулювання внутрішнього споживання та підтримку стійкого економічного зростання.

Торговельна війна між Китаєм та США створює низку викликів для китайської економіки, зокрема відбувається зниження темпів економічного зростання. Підвищення тарифів на китайські товари може уповільнити економічне зростання, що вимагає від уряду Китаю впровадження значних

стимулюючих заходів для досягнення запланованих показників розвитку. Також великою є потреба у фіскальних стимулах.

Для підтримки економіки в умовах зростаючого тиску, Китай може вдатися до агресивної фіскальної політики, включаючи субсидії та податкові пільги для постраждалих секторів. Торговельна війна може призвести до перебудови глобальних ланцюгів постачання, що вплине на китайську промисловість та експорт.

Загострення торговельних відносин може призвести до посилення геополітичної напруги, що вплине на інвестиційний клімат та стабільність у регіоні. Незважаючи на ці виклики, Китай вживає заходів для зміцнення своєї економічної стійкості, включаючи диверсифікацію експортних ринків та зміцнення внутрішнього споживання.

Проте варто зазначити, що існує думка, що економіка Китаю зазнає труднощів через надлишок виробничих потужностей та зниження попиту. Це призводить до того, що компанії знижують ціни, скорочують інвестиції та звільняють співробітників, що, у свою чергу, посилює спад споживчих витрат.

Так, на грудневому форумі у Вашингтоні 2025 року відомий китайський економіст Гао Шаньвень поставив під сумнів здатність Пекіна розвивати свою економіку через загрози, пов’язані з обвалом нерухомості, зростаючим боргом та іншими проблемами. Він припустив, що показники зростання ВВП, які спостерігаються останніми роками в КНР, можуть суттєво відрізнятися від реальної ситуації. А саме – бути вдвічі вищими, ніж це є насправді. Крім того, аналітик вважає, що влада країни не може сприяти збільшенню економічного зростання. Таке уповільнення стане викликом владі Китаю, якій треба подвоїти економічне виробництво країни до 2035 року [1].

Список використаних джерел:

1.Орзтур І. У Сі Цзіньпіна з'явився новий ворог, який насмілився критикувати економіку Китаю – WSJ. URL: https://glavcom.ua/world/world-economy/u-si-tszinpina-zjavivsja-novij-voroh-jakij-nasmilivsja-kritikuvati-ekonomiku-kitaju-wsj-1039618.html

Андрій ПРОЦЯК
аспірант Західноукраїнського
національного університету

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІ ТОВАРИ З ВИСОКОЮ ДОДАНОЮ ВАРТІСТЮ ЯК ДРАЙВЕР НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах глобальної економічної нестабільності, геополітичних трансформацій та воєнних викликів питання забезпечення національної економічної безпеки набуває особливої актуальності для України. Традиційна сировинна орієнтація експорту, що історично склалася, суттєво обмежує потенціал сталого розвитку, знижує рівень конкурентоспроможності національної економіки та підвищує її вразливість до зовнішніх шоків. У цьому контексті одним із ключових напрямів структурної трансформації економіки є розвиток виробництва високотехнологічних товарів із високою доданою вартістю, які здатні забезпечити довгострокове економічне зростання та зміцнення позицій держави у світовому господарстві.

Високотехнологічні товари характеризуються значною наукоємністю, інноваційною складовою та високим рівнем доданої вартості, що формується на різних етапах виробничого процесу – від наукових досліджень до реалізації кінцевої продукції. Розвиток високотехнологічних товарів із високою доданою вартістю має системний вплив на забезпечення національної економічної безпеки. Передусім він сприяє диверсифікації економіки, що дозволяє зменшити залежність від експорту сировини та продукції з низьким рівнем переробки. Це, у свою чергу, забезпечує стабільність валютних надходжень і знижує ризики, пов’язані з коливаннями світових цін на ресурси. Крім того, виробництво складної високотехнологічної продукції дозволяє країні займати більш вигідні позиції у глобальних ланцюгах створення вартості, отримуючи більшу частку прибутку та формуючи конкурентні переваги на міжнародних ринках.

Важливим аспектом є також підвищення стійкості економіки до зовнішніх і внутрішніх криз. Для забезпечення довгострокової економічної стійкості необхідно активізувати інноваційний розвиток. Державні програми підтримки високотехнологічних галузей, орієнтованих на експорт, можуть стати потужним інструментом модернізації економіки. Це включає створення технопарків, грантових програм для наукових розробок та стимулювання співпраці між науковими установами і приватним сектором. Особливу увагу слід приділити підтримці підприємств, які розробляють технології подвійного призначення, що можуть бути застосовані як у цивільному, так і у військовому секторі [1, с.2; 2]. У цьому контексті розвиток інноваційної економіки виступає не лише чинником економічного зростання, але й інструментом забезпечення національної безпеки.

Окрему роль відіграє вплив високотехнологічного виробництва на розвиток людського капіталу. Попит на кваліфіковану робочу силу стимулює модернізацію системи освіти, розвиток науково-дослідної діяльності та формування інноваційного середовища. Це сприяє підвищенню продуктивності праці, зростанню доходів населення та загальному підвищенню якості життя, що також є важливою складовою економічної безпеки.

Для України розвиток виробництва товарів із високою доданою вартістю набуває особливого значення в умовах післявоєнного відновлення та європейської інтеграції. Серед найбільш перспективних напрямів можна виділити інформаційні технології, оборонно-промисловий комплекс, агротехнології, відновлювану енергетику, біотехнології та машинобудування. Активне залучення до європейських ланцюгів створення вартості, гармонізація стандартів виробництва та участь у міжнародних інноваційних програмах відкривають нові можливості для розвитку національної економіки.

Водночас існує низка системних проблем, що стримують розвиток високотехнологічного сектору в Україні. Серед них – недостатній рівень фінансування наукових досліджень і розробок, слабка взаємодія між наукою та бізнесом, недосконаліть інституційного середовища, обмежений доступ до інвестиційних ресурсів, а також відтік висококваліфікованих кадрів за кордон. Подолання цих викликів потребує комплексного підходу та активної державної політики, спрямованої на підтримку інноваційної діяльності.

Ефективна стратегія розвитку високотехнологічних товарів із високою доданою вартістю має включати стимулювання інновацій через податкові та фінансові інструменти, розвиток індустріальних та технологічних парків, підтримку стартапів і малих інноваційних підприємств, інвестування в освіту і науку, а також створення сприятливого бізнес-клімату. Важливим є також розвиток експортного потенціалу та просування української високотехнологічної продукції на міжнародні ринки.

Таким чином, розвиток високотехнологічних товарів із високою доданою вартістю є ключовим чинником зміцнення національної економічної безпеки України. Перехід до інноваційної моделі економіки дозволить не лише підвищити стійкість до глобальних викликів, але й забезпечити довгострокове економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності та інтеграцію України до світового економічного простору на більш вигідних умовах. У сучасних умовах саме інновації та високі технології стають основою економічного суверенітету та запорукою стабільного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Мазур О.М., Трохимець О.І., Коренюк П.І. Сутність і значення національної економічної безпеки в умовах глобалізації. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2025 р., № 1 (135). С. 21-26.

2. Мойсеєнко І. П. Системний механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. 2013. № 1. С. 284-291.

Юрій КУШНІР
PhD студент Західноукраїнського національного університету

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ І СТАЛІСТЬ У РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

Глобальні креативні індустрії в сучасних умовах розвитку світової економіки формують один із найбільш динамічних секторів, який поєднує економічну, соціальну та культурну складові розвитку. Їх трансформація відбувається під впливом цифровізації, глобалізації та зростання значущості сталого розвитку, що зумовлює посилення ролі двох взаємопов'язаних принципів – інклюзивності та сталості.

Інклюзивність у розвитку креативних індустрій є багатовимірною концепцією, що поєднує економічні, соціальні, технологічні та просторові аспекти функціонування креативної економіки. У сучасних умовах глобальних трансформацій вона розглядається як ключовий принцип забезпечення рівного доступу до можливостей створення, виробництва та комерціалізації креативного продукту.

Насамперед інклюзивність означає *зменшення бар'єрів входу до креативних ринків*. Традиційно креативні індустрії характеризувалися високою концентрацією ресурсів у великих культурних центрах та домінуванням транснаціональних корпорацій. Однак цифровізація суттєво змінила цю структуру, дозволивши малим креативним підприємствам, фрілансерам та індивідуальним творцям виходити на глобальні платформи без значних стартових витрат [5].

Важливою є *соціальна інклюзія*, яка передбачає залучення до креативної економіки груп, що раніше були недостатньо представлені (молодь, жінки тощо). У цьому контексті креативні індустрії виконують функцію соціального вирівнювання, оскільки творчі професії менш залежні від капіталомістких ресурсів і більше орієнтовані на інтелектуальний та культурний потенціал людини [6].

Також варто враховувати і *просторову інклюзивність*, що проявляється у децентралізації креативної економіки. Завдяки цифровим технологіям відбувається перехід від концентрації креативної активності у глобальних мегаполісах до мережевих моделей розвитку, де регіональні креативні кластери можуть інтегруватися у глобальні ланцюги створення вартості. Це особливо важливо для країн із перехідною економікою, де креативний сектор може стати інструментом регіонального розвитку.

Не варто виключати і *технологічну інклюзію*, яка забезпечується через доступ до цифрових платформ, штучного інтелекту, хмарних сервісів та онлайн-

ринків. Цифрові технології знижують транзакційні витрати та відкривають можливості для глобальної співпраці між творцями, споживачами та інвесторами. Це формує нову модель «відкритої креативності», у якій межі між виробником і споживачем поступово розмиваються. [1]

Водночас інклюзивність у креативних індустріях тісно пов'язана з *економічною рівністю доступу до фінансування та інституційної підтримки*. Наявність грантових програм, інкубаторів креативних стартапів та міжнародних культурних фондів є критичним фактором забезпечення участі ширшого кола акторів у глобальній креативній економіці [4].

У сукупності ці виміри формують нову парадигму розвитку креативних індустрій, у якій інклюзивність виступає не лише соціальною цінністю, але й економічним механізмом підвищення інноваційності, стійкості та конкурентоспроможності сектору.

Водночас сталість розвитку креативних індустрій визначається їх здатністю забезпечувати довгострокове економічне зростання без надмірного навантаження на природні ресурси та соціальні системи. На відміну від традиційних галузей, креативні індустрії значною мірою базуються на нематеріальному виробництві – знаннях, ідеях, цифровому контенті, що створює передумови для зниження матеріало- та енергомісткості економічної діяльності. Крім того, сталість розвитку креативних індустрій пов'язується з інтеграцією принципів екологічної відповідальності, «зеленої» трансформації та циркулярної економіки [3]. Дослідження показують, що креативний сектор поступово переходить до моделей, орієнтованих на мінімізацію екологічного впливу, зокрема через цифровізацію продуктів і послуг, повторне використання контенту та впровадження сталих бізнес-моделей. У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція сталого підприємництва у креативних індустріях, яка поєднує інноваційність та екологічну відповідальність [2].

Соціальний вимір сталості безпосередньо пов'язаний з інклюзивністю. Розширення доступу до креативної економіки сприяє зменшенню соціальної нерівності, створенню нових можливостей для зайнятості та розвитку людського капіталу. У цьому контексті креативні індустрії виступають інструментом соціальної мобільності, оскільки дозволяють реалізовувати індивідуальний потенціал незалежно від географічного чи соціального походження.

Інклюзивність і сталість у креативних індустріях є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими категоріями. Інклюзивне середовище забезпечує ширше залучення учасників до сталих практик, тоді як сталі моделі розвитку створюють більш справедливі та стабільні умови функціонування ринку. Таким чином формується нова логіка розвитку креативної економіки, що поєднує економічну ефективність, соціальну справедливість та екологічну відповідальність.

У глобальному вимірі креативні індустрії стають важливим інструментом досягнення Цілей сталого розвитку, оскільки вони одночасно сприяють економічному зростанню, культурній інтеграції та соціальній інклюзії. Міжнародні організації, зокрема UNESCO [6] та UNCTAD [4], підкреслюють, що розвиток креативної економіки є одним із ключових шляхів формування більш збалансованої та стійкої глобальної економічної системи. При цьому країни, які інтегрують політики підтримки «зелених» і цифрових креативних індустрій, отримують стратегічні переваги у глобальній конкуренції.

Отже, інклюзивність і сталість виступають фундаментальними принципами трансформації глобальних креативних індустрій, визначаючи їх перехід до нової моделі розвитку, яка поєднує відкритість, інноваційність та відповідальність. Це формує якісно новий етап у розвитку міжнародних економічних відносин, де креативний сектор стає не лише джерелом зростання, а й інструментом гармонізації економічних, соціальних та екологічних процесів.

Список використаних джерел:

1. *Забалдіна Ю., Ткаченко Т., Хлопяк С. Креативні індустрії як фактор економічного зростання. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2025. № 4. С. 18–39. DOI: https://doi.org/10.31617/3.2025(141)02.*

2. *Кука Х., Чала Н. Теоретичні засади розуміння категорії креативного підприємництва. Київський економічний науковий журнал. 2023. № 1. С. 22-29. https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-1-3*

3. *Ніценко В. С., Данкевич А. Є. Організація креативних індустрій на засадах стійкого економічного розвитку. Актуальні питання економічних наук. 2026. № 20.. https://doi.org/10.5281/zenodo.18724932*

4. *Creative economy outlook 2024. UNCTAD. 2024. https://unctad.org/publication/creative-economy-outlook-2024*

5. *Rusu, R., Oprean-Stan C. The Impact of Digitalisation and Sustainability on Inclusiveness: Inclusive Growth Determinants. Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research. 2023.vol. 57(4). P. 209-224. DOI: https://doi.org/10.24818/18423264/57.4.23.13*

6. *UNESCO Creative economy and sustainable development. 2021. https://www.unesco.org*

Андрій ЛИЗУН
PhD студент Західноукраїнського національного університету

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВ-КАНДИДАТІВ НА ВСТУП ДО ЄС

Сучасний етап розширення Європейського Союзу відбувається в умовах посилення геополітичної нестабільності, трансформації глобальних ланцюгів створення вартості, цифровізації економіки та переходу до «зеленої» моделі розвитку. У цих умовах підвищення конкурентоспроможності держав-кандидатів на вступ до ЄС набуває особливого значення, оскільки саме конкурентоспроможна економіка є необхідною передумовою успішної інтеграції до єдиного внутрішнього ринку Союзу.

До групи держав-кандидатів наразі належать Україна, Молдова, Албанія, Північна Македонія, Чорногорія, Сербія, Боснія і Герцеговина, а також Туреччина. Незважаючи на відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку, всі вони стикаються з подібними викликами: недостатньою продуктивністю праці, технологічним відставанням, інституційними обмеженнями, високою залежністю від зовнішніх ринків та недостатнім рівнем інноваційної активності [1; 2].

Станом на 2025–2026 рр. держави-кандидати на вступ до ЄС демонструють неоднорідні показники економічного розвитку та реформування. За оцінками Європейської Комісії, економічне зростання країн Західних Балкан у 2025 р. становило в середньому 2,3–2,6% ВВП, причому найвищі темпи зростання зафіксовано в Албанії, Косові, Чорногорії та Північній Македонії, де приріст ВВП перевищив 3%. Водночас у Сербії та Боснії і Герцеговині темпи економічного зростання залишалися нижчими за 3% [3].

Конкурентоспроможність держав-кандидатів значною мірою визначається якістю інституційного середовища. Важливим чинником виступає адаптація національного законодавства до acquis communautaire, зміцнення верховенства права, підвищення ефективності державного управління та боротьба з корупцією. Досвід країн Центральної та Східної Європи свідчить, що інституційні реформи є одним із ключових драйверів економічного зростання та залучення іноземних інвестицій.

Важливим індикатором конкурентоспроможності є спроможність країн реалізовувати реформи, необхідні для інтеграції до внутрішнього ринку ЄС. Згідно з оцінками Європейської Комісії, у 2025 р. найбільшого прогресу в імплементації реформ досягли Україна, Молдова, Албанія та Чорногорія. Саме ці країни були визначені серед лідерів за темпами адаптації до вимог членства в Європейському Союзі [4].

Значний вплив на конкурентоспроможність держав-кандидатів справляє інвестиційна та інноваційна складова. Досвід країн Центральної та Східної Європи свідчить, що після набуття членства в ЄС обсяг прямих іноземних інвестицій у середньому зростав на 20–40% протягом перших років інтеграції, що сприяло модернізації виробництва та підвищенню продуктивності праці. Для сучасних держав-кандидатів аналогічний ефект може бути досягнутий через участь у програмах ЄС, зокрема Horizon Europe, Digital Europe та механізмах фінансування зеленої трансформації.

Особливу роль у підвищенні конкурентоспроможності відіграє розвиток людського капіталу. Для держав-кандидатів пріоритетними завданнями залишаються модернізація освітніх систем, розвиток цифрових навичок населення, стимулювання наукових досліджень та інноваційної діяльності. У контексті цифрової трансформації економіки саме людський капітал стає основним джерелом формування конкурентних переваг.

Важливим напрямом посилення конкурентоспроможності є цифровізація економіки та державного управління. Впровадження сучасних цифрових технологій сприяє підвищенню продуктивності, скороченню трансакційних витрат, покращенню бізнес-клімату та розширенню доступу до європейських ринків. Для України особливого значення набуває подальший розвиток цифрових сервісів, електронного урядування та цифрової інфраструктури.

Не менш важливим чинником є інтеграція до європейських виробничих і логістичних ланцюгів. Участь у спільних проєктах із країнами-членами ЄС, залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури сприяють модернізації економіки та зростанню її міжнародної конкурентоспроможності. У цьому контексті перспективними є проєкти розвитку транс'європейських транспортних мереж, енергетичної інтеграції та цифрової взаємодії [5].

Окремої уваги заслуговує реалізація Європейського зеленого курсу. Для держав-кандидатів адаптація до нових екологічних стандартів ЄС створює як виклики, так і можливості. Інвестиції у відновлювану енергетику, енергоефективність та екологічну модернізацію виробництва можуть стати важливим фактором підвищення конкурентоспроможності на європейському ринку.

Для України питання конкурентоспроможності тісно пов'язане з післявоєнним відновленням та структурною модернізацією економіки. Відбудова інфраструктури, розвиток високотехнологічних галузей, підтримка експортоорієнтованого бізнесу та ефективне використання фінансової допомоги ЄС здатні забезпечити формування нової моделі економічного розвитку, сумісної з європейськими стандартами та вимогами внутрішнього ринку Союзу. Крім того важливе значення має залученням європейських фінансових ресурсів. У 2026 р. Європейський Союз схвалив програму фінансової підтримки України

обсягом 90 млрд євро, з яких близько 45 млрд євро передбачено до виплати протягом року. Реалізація програми супроводжується вимогами щодо антикорупційних реформ, підвищення прозорості державного управління та покращення бізнес-клімату [6].

Таким чином, перспективи підвищення конкурентоспроможності держав-кандидатів на вступ до ЄС пов'язані з комплексною реалізацією інституційних, цифрових, інноваційних та екологічних реформ. Успішне виконання цих завдань сприятиме не лише прискоренню євроінтеграційних процесів, а й забезпеченню довгострокового економічного зростання та стійкого розвитку країн-кандидатів.

Список використаних джерел:

1. *Лизун М.В. Випереджаюче економічне зростання: міжнародний та український аспекти : дис. … к.е.н. : 08.00.02 / М.В. Лизун. – Тернопіль, 2007. – 207 с*
2. *Ліщинський І. О. Стратегія формування полюсів зростання в Болгарії. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 3. С. 61–71*
3. *European Commission, Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (2025). 2025 Communication on EU enlargement policy. Publications Office of the European Union. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1cee5a6f-b3c4-11f0-b37f-01aa75ed71a1*
4. *Klymenko, A. (2025, November 4). EU Commission recommends starting text-based negotiations on integration chapters with Ukraine. Ukrainska Pravda. URL: https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/11/04/8005787/*
5. *Лизун М. В., Ліщинський І. О. Вплив регіоналізації ринків нафти на динаміку валютних курсів та процеси валютної інтеграції. Економічний простір. 2015. № 100. С. 13–23*
6. *Reuters. (2026, May 28). Zelenskiy submits draft law ratifying Ukraine-EU loan pact. URL: https://www.reuters.com/world/europe/zelenskiy-submits-draft-law-ratifying-ukraine-eu-loan-pact-2026-05-28/*

Ігор ПРУС
PhD студент Західноукраїнського національного університету

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ЦИФРОВИМИ ПОСЛУГАМИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний етап розвитку міжнародної економіки характеризується цифровізацією та стрімким поширенням технологій штучного інтелекту (ШІ), що формують нові умови функціонування глобальних ринків. Особливого значення ці процеси набувають у сфері міжнародної торгівлі цифровими послугами, яка демонструє високі темпи зростання та стає важливим чинником формування та забезпечення економічної безпеки держав.

Економічна безпека в умовах цифровізації та розвитку штучного інтелекту набуває нових змістовних характеристик, оскільки трансформуються як джерела економічного зростання, так і природа ризиків у міжнародній торгівлі. Штучний інтелект, інтегруючись у процеси створення, постачання та споживання цифрових послуг, змінює баланс між ефективністю та вразливістю національних економік.

З одного боку, застосування ШІ підвищує економічну стійкість через зростання продуктивності, оптимізацію витрат та розширення участі у міжнародній торгівлі. За оцінками Світової організації торгівлі, використання ШІ здатне значно зменшувати торговельні витрати, підвищувати ефективність логістики та розширювати доступ до глобальних ринків, що в довгостроковій перспективі сприяє зростанню ВВП і торговельних потоків [2]. Це створює передумови для зміцнення економічної безпеки через диверсифікацію ринків і джерел доходів.

Водночас ключовим викликом застосування ШІ є залежність від цифрових ресурсів і технологічних платформ. У цифровій торгівлі дані виступають стратегічним ресурсом, а контроль над ними визначає конкурентні позиції країн. За висновками OECD, транскордонні потоки даних є «ядром цифрової економіки», але вони і породжують ризики їхнього неконтрольованого використання, що змушує держави вводити обмеження та політику локалізації даних [1]. Така тенденція, з одного боку, спрямована на захист національних інтересів, але з іншого — посилює фрагментацію глобального цифрового простору та ускладнює міжнародну торгівлю.

Суттєвим аспектом економічної безпеки є нерівномірність доступу до технологій штучного інтелекту. Дослідження СОТ підкреслюють наявність так званого «AI divide» — розриву між країнами за рівнем доступу до даних, обчислювальних потужностей і людського капіталу [3]. У таких умовах вигоди від цифрової торгівлі концентруються у технологічно розвинених економіках,

тоді як інші країни ризикують втратити конкурентні позиції, що створює довгострокові загрози їхній економічній безпеці.

Не менш важливим є ризик монополізації глобальних ринків цифрових послуг. Сучасна архітектура міжнародної торгівлі дедалі більше залежить від обмеженого кола транснаціональних технологічних корпорацій, які контролюють інфраструктуру, платформи та алгоритми. Це створює асиметрії ринкової влади та підвищує вразливість національних економік до зовнішніх шоків і політичних рішень, що приймаються поза їхньою юрисдикцією.

Додатковим викликом є регуляторна фрагментація, яка виникає через різні підходи держав до регулювання ШІ, захисту даних і цифрової торгівлі. Відмінності у правових режимах створюють бар'єри для міжнародної торгівлі цифровими послугами та підвищують витрати для бізнесу, що негативно впливає на економічну безпеку та стабільність глобальних ринків [4].

Враховуючи специфіку використання ШІ в міжнародній торгівлі цифровими послугами, складовою та водночас доповнюючим елементом економічної безпеки є технологічна безпека, оскільки забезпечує функціональну стійкість цифрової інфраструктури, захист даних і надійність алгоритмічних рішень, від яких безпосередньо залежить стабільність економічних процесів.

Міжнародна торгівля цифровими послугами базується на обробці великих обсягів даних, що передаються через кордони, часто у режимі реального часу. Використання ШІ підвищує цінність цих даних, але водночас робить їх об'єктом кіберзагроз, включаючи несанкціонований доступ, витоки інформації та маніпуляції даними. У цьому контексті питання кібербезпеки стає центральним компонентом як технологічної так і економічної безпеки, оскільки компрометація даних може призвести до значних економічних втрат і підриву довіри до цифрових сервісів.

У контексті кліматичних змін варто також враховувати енергетичну складову безпеки. Функціонування систем штучного інтелекту потребує значних обчислювальних ресурсів, що супроводжується високим рівнем енергоспоживання. Залежність від енергетичних ресурсів і стабільності енергетичної інфраструктури стає додатковим фактором ризику, особливо в умовах глобальних кліматичних трансформацій.

Для України розвиток міжнародної торгівлі цифровими послугами із застосуванням штучного інтелекту відкриває нові можливості інтеграції у глобальні ринки, проте водночас потребує зміцнення інституційної спроможності, розвитку цифрової інфраструктури, підвищення рівня кіберзахисту та формування ефективної державної політики у сфері економічної і технологічної безпеки.

Таким чином, штучний інтелект у міжнародній торгівлі цифровими послугами виступає комплексним фактором, що одночасно стимулює

економічний розвиток і генерує нові ризики. Це обумовлює необхідність формування збалансованих підходів до управління цифровою трансформацією, спрямованою на максимізацію переваг цифрової трансформації і мінімізацію пов'язаних із нею загроз, а також поєднання стимулювання інновацій з ефективним регулюванням та забезпеченням належного рівня економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Artificial intelligence. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: https://www.oecd.org/en/topics/artificial-intelligence.html

2. Bekkersa E., Humphreys L., Kalachyhin H., Wilczynskac K., Zhao D. Through the looking glass: artificial intelligence, international trade, and economic growth in the long run. Economic Research and Statistics Division. World Trade Organization. 2025. URL: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202509_e.pdf

3. Trading with intelligence How AI shapes and is shaped by international trade. World Trade Organization. Geneva. 2024. 118 p. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trading_with_intelligence_e.pdf

4. Why AI is the new frontier global trade must learn to cross. World Economic Forum. Oct 9, 2024. URL: https://www.weforum.org/stories/2024/10/ai-global-trade-policymaking/?utm_source=chatgpt.com

Назарій ГАЙДУК
студент Західноукраїнського
національного університету

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КОРПОРАЦІЙ

Сучасний світ стикається з численними енергетичними викликами, включаючи зростання попиту на енергію, вичерпання викопних ресурсів та нагальну потребу боротьби зі зміною клімату. Міжнародні енергетичні корпорації відіграють ключову роль у вирішенні цих проблем, активно впроваджуючи інновації, спрямовані на підвищення ефективності виробництва, зниження впливу на довкілля та забезпечення стабільності енергопостачання. Глобальні інноваційні стратегії управління передбачають комплексний підхід до розвитку та впровадження нових технологій, що дозволяють компаніям залишатися конкурентоспроможними.

Інновації є рушійною силою трансформації енергетичного сектору, а глобальні інноваційні стратегії є ключовим фактором успіху міжнародних енергетичних компаній в умовах сучасних викликів. Вони дозволяють компаніям не лише залишатися конкурентоспроможними, а й зробити значний внесок у забезпечення сталого розвитку світової енергетики.

Одним із ключових напрямків інновацій є розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Компанії активно інвестують у дослідження та розробку технологій у галузі сонячної, вітрової, гідро- та геотермальної енергетики. Вони також створюють ефективні системи зберігання енергії, що дозволяє згладити коливання виробництва ВДЕ та забезпечити стабільне енергопостачання. Крім того, компанії досліджують нові види палива, такі як водень та біопаливо, які можуть стати альтернативою традиційним викопним ресурсам, і працюють над декарбонізацією для зменшення викидів парникових газів[3, с 35]. Іншим важливим напрямком є підвищення енергоефективності. Компанії впроваджують нові технології, що дозволяють знизити споживання енергії на всіх етапах виробництва та розподілу, а також пропонують клієнтам енергоефективні рішення для скорочення витрат та екологічного сліду.

Цифровізація та автоматизація енергетики також відіграють важливу роль в інноваційних стратегіях енергетичних компаній. Впровадження цифрових технологій дозволяє оптимізувати управління енергетичними активами, покращити прогнозування попиту та пропозиції енергії, а також підвищити ефективність роботи персоналу. Зміни в енергетичному ландшафті вимагають від компаній перегляду підходів до управління ризиками. Це включає аналіз кліматичних ризиків, ризиків, пов'язаних із зміною попиту на викопне паливо, а також кіберризиків, які зростають з огляду на цифровізацію. Використання

передових аналітичних інструментів та ШІ допомагає компаніям ефективніше оцінювати ці ризики та розробляти стратегії для їх мінімізації, забезпечуючи стабільність бізнесу в умовах постійних змін.

Окрім технологічних інновацій, міжнародні енергетичні корпорації впроваджують зміни в управлінні та фінансах [2]. Це включає розробку нових бізнес-моделей, орієнтованих на сервіси та клієнтів, а також інтеграцію принципів ESG (Environmental, Social, Governance) у свої стратегії. Компанії відходять від традиційної моделі, заснованої на видобутку та продажу енергоресурсів, і переходять до моделі, яка пропонує комплексні енергетичні рішення, що відповідають потребам споживачів, таких як розумні лічильники, оптимізація споживання та інтеграція домашніх сонячних станцій у загальну мережу. Це дозволяє компаніям не лише залишатися конкурентоспроможними, а й підвищувати свою соціальну відповідальність та інвестиційну привабливість

Також, фінансові інновації, такі як «зелені» облігації та венчурне фінансування, стають важливим інструментом для залучення капіталу в екологічно чисті проєкти. Це дозволяє компаніям фінансувати масштабні інноваційні проєкти, що прискорює енергетичний перехід та сприяє розвитку нових технологій.

Міжнародні енергетичні корпорації активно впроваджують інновації у сфері управління ланцюгами поставок, а також у розвиток нових бізнес-моделей. Це включає в себе використання блокчейну для підвищення прозорості та ефективності торгівлі енергією. Технологія блокчейн дозволяє автоматизувати угоди, забезпечує безпеку транзакцій та спрощує відстеження походження енергії, що особливо важливо для сертифікації «зеленої» енергії. Іншою важливою інновацією є розробка персоналізованих енергетичних рішень для кінцевих споживачів. Завдяки аналізу великих даних (Big Data) та машинному навчанню, компанії можуть створювати індивідуальні пропозиції, що включають не лише постачання електроенергії, але й інтегровані системи «розумного дому», управління домашніми сонячними панелями та зарядними станціями для електромобілів. Це дозволяє підвищити лояльність клієнтів та створити нові джерела доходу.

Також, компанії все більше зосереджуються на співпраці та партнерстві [1]. Оскільки успішне впровадження інноваційних стратегій вимагає значних інвестицій у дослідження та розробки, а також створення сприятливого інноваційного середовища, тому важливою є співпраця з науковими установами, урядами та іншими компаніями для обміну знаннями та прискорення інноваційних процесів. Енергетичні компанії активно інвестують у дослідження та розробки, співпрацюючи з урядами та науковими інституціями для створення екологічно безпечних та ефективних енергетичних технологій. Вони укладають альянси з технологічними стартапами, науковими інститутами та навіть з

конкурентами для спільного фінансування та розробки нових технологій, таких як технології захоплення та зберігання вуглецю (CCUS) [1]. Це дозволяє розподілити ризики та прискорити впровадження інновацій. Такий підхід до співпраці є ключовим для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності в умовах швидких змін на ринку.

Крім того, енергетичні компанії активно співпрацюють з урядами та міжнародними організаціями, такими як ООН та Міжнародне енергетичне агентство, для розробки та впровадження глобальних стандартів і політик [4]. Це партнерство допомагає узгоджувати інвестиційні стратегії з національними цілями щодо декарбонізації та сталого розвитку, що сприяє створенню сприятливого середовища для інновацій та гарантує, що зусилля компаній відповідають загальносвітовим викликам

Незважаючи на значні інновації, енергетичні корпорації стикаються з низкою викликів. Одним з основних є необхідність значних інвестицій у дослідження та розробки, а також у нові проєкти. Це вимагає від компаній перегляду своїх інвестиційних портфелів та залучення нових джерел фінансування, таких як «зелені» облігації. Іншим викликом є кібербезпека, оскільки цифровізація робить енергетичну інфраструктуру більш вразливою до кібератак.

Перспективи для міжнародних енергетичних корпорацій пов'язані з подальшим розширенням їхніх інноваційних рішень. Це включає перехід до моделі розподіленої енергетики, де енергія виробляється близько до місця її споживання, та інтеграцію «розумних» мереж, які ефективно керують цим процесом. Такий розвиток сприятиме екологічній безпеці, економічній ефективності та глобальній енергетичній стабільності. Успішне впровадження цих інновацій дозволить компаніям не лише залишатися конкурентоспроможними, а й зробити значний внесок у забезпечення сталого розвитку світової енергетики.

Список використаних джерел:

1. *Негляд А. Стратегічне партнерство в енергетичному секторі: тенденції розвитку та перспективи. Економіка та суспільство. 2025. № 72. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-53*

2. *Павлій О. Вплив стратегічних змін на ефективність енергетичних компаній України. Економіка та суспільство 2024. № 63. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-39*

3. *Щуров І.В. Інноваційні фактори формування бізнес-стратегій енергетичного сектора економки України. Управління змінами та інновації . 2022. № 4. С. 32-23. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1789334*

4. *World Energy Outlook 2024. The International Energy Agency (IEA) 2025. URL: https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2024*

Вікторія ГЕЛЯС
студентка Західноукраїнського національного університету

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОКОЛІННЯ Z ТА РИНКУ ПРАЦІ

Вже через кілька років покоління Z становитиме близько 30-35% усієї робочої сили, однак паралельно з цим роботодавці продовжують відхиляти їхні резюме, скорочувати початкові позиції та демонструвати низьку готовність адаптувати робочі процеси під нову генерацію працівників. Така суперечність формує один із центральних викликів ринку праці XXI століття.

Покоління Z це люди, народжені приблизно у 1997-2012 роках, які виросли в умовах цифровізації, глобалізації та швидких змін технологій. В українському контексті це покоління додатково формувалося під впливом пандемії COVID-19 та повномасштабної війни: навчання відбувалося дистанційно, а вихід на ринок праці в умовах економічної нестабільності та міграційних процесів. У глобальному та європейському вимірі Gen Z вже активно входить у ринок праці, поступово заміщаючи попередні покоління, і в Україні ця тенденція лише посилюється. Саме це покоління найближчим часом стане основою трудового потенціалу.

Попри це, взаємодія з роботодавцями залишається проблемною. Основна причина це розрив між очікуваннями сторін. За даними Deloitte, близько 49% представників Gen Z планують змінити роботу протягом найближчих 2 років, що свідчить про низький рівень задоволеності умовами праці.

Однією з основних проблем є завищені вимоги до початківців. Водночас кількість entry-level вакансій скоротилась приблизно на 20-30% унаслідок автоматизації та впровадження AI. У результаті формується бар’єр: молоді кандидати не можуть отримати роботу без досвіду, а досвід - без роботи.

Додатково, близько 41% компаній уже переглядають або скорочують найм через вплив штучного інтелекту, що особливо зачіпає молодих спеціалістів. Ще одним фактором є відсутність адаптованих підходів до управління персоналом: за даними Randstad, 1 із 3 представників Gen Z звільняється протягом першого року роботи через відсутність розвитку, підтримки або чіткої кар’єрної траєкторії.

Отже, проблема полягає не у “неефективності” покоління Z, а у невідповідності між новими умовами ринку праці та застарілими підходами роботодавців. Ринок праці сьогодні входить у період глибокої трансформації, де покоління Z стає його ключовою частиною, однак відсутність адаптації бізнесу лише посилює цей розрив.

Для подолання цієї проблеми роботодавцям необхідно переглядати підходи до найму, інвестувати в навчання та розвивати системи адаптації молодих

працівників. Саме здатність ефективно працювати з поколінням Z визначатиме конкурентоспроможність компаній у найближчі роки.

Список використаних джерел:

1. *Gen Z and Millennial Survey 2025. Deloitte. URL: https://www.deloitte.com/us/en/insights/topics/talent/2025-gen-z-millennial-survey.html*
2. *Randstad. Gen Z Workplace Blueprint 2025*
3. *Randstad Enterprise. Randstad 2025 Gen Z Report*

Дмитро ШЕВЦІВ
Західноукраїнський національний університет

СТРАТЕГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА МІЖНАРОДНА ЕКСПАНСІЯ ЛОГІСТИЧНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасній архітектурі міжнародної економіки, що зазнала фундаментальних трансформацій після 2022 року, роль логістики перейшла з розряду допоміжної сервісної функції до статусу ключового чинника національної та бізнес-резильєнтності. Кейс міжнародної експансії компанії «Нова пошта» на європейські ринки демонструє унікальну модель капіталізації бренду в умовах невизначеності. Сильний бренд у цьому контексті виступає не просто як візуальний ідентифікатор, а як стратегічний актив, що конвертує операційну швидкість у ринкову частку. Успіх компанії підтверджує теорію Б. Шарпа щодо фізичної та ментальної доступності: Nova Post не просто пропонує послугу, вона стає частиною щоденного ландшафту споживача через агресивне розгортання мережі відділень та поштоматів, що робить вибір на користь бренду автоматичним та психологічно найменш витратним для клієнта.

Ефективність експансії забезпечується через механізм задоволення потреби у «контролі над хаосом». В умовах глобальних викликів споживач відчуває дефіцит прогнозованості, тому цінність бренду Nova Post полягає у наданні гарантії «миттєвого задоволення» та чітко детермінованих термінів доставки. Це створює високий рівень лояльності, заснований на когнітивній звичці: клієнт готовий платити за впевненість у результаті, що нівелює цінову конкуренцію з боку місцевих європейських операторів. Більше того, стратегія створення «безшовного» логістичного простору між Україною та країнами ЄС дозволила компанії інтегруватися в міжнародні ланцюги постачання, використовуючи власний бренд як гарант якості та швидкості транскордонних операцій.

Цифрове перетворення бізнес-моделі аутентифікації є основою сучасної конкурентоспроможності. Екосистема в додатку для мобільних пристроїв реалізує складний логістичний потік завдяки простому повторенню на смартфоні користувача. Це природньо вписується у вимоги сучасної цифрової економіки, де швидкість замовлення та оплати послуг “в один клік” – це один із базових гігієнічних факторів впливу успіху. Цифрова трансформація – це не просто процес покращення операційної ефективності, а переосмислення інноваційного бізнесу, орієнтованого на молодше покоління клієнтів. Дана технологічна і клієнтоорієнтована синергія дозволяє ТОВ "Нова Пошта" максимально швидко

реагувати на зміни глобального ринку, при цьому задаючи нові стандарти обслуговування у відносно консервативному “європейському” середовищі.

Отже, ми можемо сказати, що успіх Nova Post на міжнародному рівні залежить не лише від логістичного аспекту, але й від відчуття спокою, яке отримує клієнт. Те, що вони зробили, як зазначила компанія, це змогли перетворити буденну доставку на інструмент, який дозволяє людям краще управляти своїм часом, навіть коли у світі не панує впевненість. Сьогодні бренд обирають як основну гарантію якості: клієнт використовує його за відомим ім'ям, щоб бути впевненим, що все буде доставлено вчасно, незалежно від того, де вони живуть, незалежно від будь-яких кордонів чи політичних змін. Ця модель значно сильніша за більшість місцевих конкурентів завдяки швидкості, тому що вона завжди з вами, і зручності сервісу на смартфоні. Nova Post не просто повертається з транспортом, вона дарує впевненість у завтрашньому дні, врешті-решт. І саме цей «психологічний зв'язок» з клієнтом у поєднанні зі звичкою отримувати результати «тут і зараз» робить компанію стійкою навіть перед глобальними викликами.

Список використаних джерел:

1. *Шарп Б. Як зростають бренди: чого не знають маркетологи / пер. з англ. Київ : Наш Формат, 2019. 240 с.*
2. *Келлер К. Л. Стратегічний бренд-менеджмент: створення, оцінка та управління марочним капіталом / пер. з англ. Київ : Вільямс, 2019. 816 с.*

Вероніка ЯКИМЧУК
студентка Західноукраїнського національного університету

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Питання енергетичної безпеки стало одним із найважливіших викликів 21-го століття, особливо в контексті прискорення зміни клімату та глобального переходу на відновлювані джерела енергії. Традиційно енергетична безпека розумілася як безперебійна доступність джерел енергії за доступною ціною [1]. Однак сучасна інтерпретація розширює це визначення, включаючи сталий розвиток, стійкість та екологічні міркування.

Перехід від викопного палива до відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова та гідроенергетика, зумовлений необхідністю скорочення викидів парникових газів та пом'якшення наслідків зміни клімату [2]. Водночас цей перехід суттєво трансформує структуру глобальних енергетичних систем, створюючи як можливості, так і ризики для енергетичної безпеки.

Однією з ключових переваг відновлюваної енергії є її потенціал для зменшення залежності від імпортованого викопного палива. Країни, які значною мірою залежать від імпорту енергії, особливо вразливі до геополітичної напруженості, волатильності цін та перебоїв у постачанні [3]. Розвиток вітчизняних потужностей відновлюваної енергетики підвищує енергетичну незалежність та зменшує вплив зовнішніх потрясінь. Наприклад, розширення сонячної та вітрової енергетики в Європейському Союзі було визначено як стратегічний пріоритет для зміцнення енергетичної автономії [4].

Однак перехід на відновлювану енергетику також створює нові виклики. Відновлювані джерела енергії за своєю суттю є переривчастими, оскільки їх виробництво залежить від погодних умов та природних циклів [5]. Ця переривчастість може загрожувати стабільності енергетичних систем, якщо не керувати нею належним чином. Тому забезпечення енергетичної безпеки в системі на основі відновлюваних джерел енергії вимагає значних інвестицій у технології накопичення енергії, інтелектуальні мережі та управління попитом.

Технології накопичення енергії, такі як акумулятори та водневі системи, відіграють вирішальну роль у балансуванні попиту та пропозиції. За даними Luo et al. [6], накопичення енергії підвищує гнучкість мережі та дозволяє використовувати надлишок енергії, що виробляється в періоди пікового виробництва, в періоди низького виробництва. Аналогічно, розвиток інтелектуальних мереж забезпечує більш ефективний розподіл енергії та інтеграцію децентралізованих джерел енергії [7].

Ще одним важливим аспектом є диверсифікація джерел енергії. Хоча системи викопного палива часто централізовані, системи відновлюваної енергетики, як правило, більш децентралізовані. Така децентралізація підвищує стійкість, зменшуючи ризик масштабних системних збоїв [8]. Водночас вона вимагає нових підходів до управління енергетикою та планування інфраструктури.

Економічний вимір енергетичної безпеки також зазнає трансформації. Початкові витрати на інфраструктуру відновлюваної енергетики можуть бути високими, але довгострокові експлуатаційні витрати, як правило, нижчі порівняно з викопним паливом [9]. Більше того, ринки відновлюваної енергетики менш чутливі до коливань цін, спричинених геополітичними подіями. Це сприяє більшій стабільності та передбачуваності цін, які є важливими компонентами енергетичної безпеки.

Крім того, перехід на відновлювану енергетику має значні наслідки для ринків праці та економічного розвитку. Він створює нові робочі місця в зелених галузях промисловості, водночас потенційно призводить до втрати робочих місць у традиційних секторах викопного палива [10]. Управління цим переходом соціально інклюзивним чином є важливим для забезпечення довгострокової стабільності та громадської підтримки.

З геополітичної точки зору, перехід на відновлювану енергетику змінює глобальну динаміку енергетики. Країни, багаті на ресурси викопного палива, можуть втратити своє стратегічне значення, тоді як ті, що мають передові технології відновлюваної енергетики або критично важливі матеріали (такі як літій та рідкоземельні елементи), можуть отримати вплив [11]. Це створює нові залежності та ризики, які необхідно вирішувати шляхом міжнародної співпраці та стратегічного управління ресурсами.

Крім того, зміна клімату сама по собі створює прямі загрози для енергетичної інфраструктури. Екстремальні погодні явища, такі як урагани, повені та хвилі спеки, можуть пошкодити енергетичні системи та порушити постачання [12]. Системи відновлюваної енергетики не застраховані від цих ризиків, і їх стійкість має бути ретельно врахована під час планування та проектування.

Політичні рамки відіграють вирішальну роль у забезпеченні енергетичної безпеки під час переходу. Уряди повинні впроваджувати підтримуючу політику, включаючи субсидії, ціноутворення на вуглець та регуляторні реформи, щоб прискорити впровадження відновлюваної енергетики [13]. Водночас міжнародні угоди, такі як Паризька угода, забезпечують глобальну основу для скоординованих дій.

У контексті країн, що розвиваються, перехід на відновлювану енергетику пропонує як можливості, так і виклики. З одного боку, децентралізовані системи

відновлюваної енергетики можуть забезпечити доступ до електроенергії у віддалених районах [14]. З іншого боку, обмежені фінансові та технологічні ресурси можуть перешкоджати впровадженню таких технологій.

Отже, енергетична безпека в контексті переходу на відновлювані джерела енергії є складним та багатовимірним питанням. Хоча відновлювана енергетика підвищує стійкість та зменшує залежність від викопного палива, вона також створює нові технічні, економічні та геополітичні виклики. Забезпечення енергетичної безпеки вимагає комплексного підходу, який включає технологічні інновації, розвиток інфраструктури, політичну підтримку та міжнародну співпрацю. Успіх цього переходу значною мірою визначатиме майбутню стабільність та стійкість світової енергетичної системи.

Список використаних джерел:

1. *International Energy Agency (IEA). World Energy Outlook 2022. Paris. 2022.*
2. *Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Climate Change 2023: Synthesis Report. Geneva. 2023.*
3. *Daniel Yergin. The New Map: Energy, Climate, and the Clash of Nations. New York: Penguin Press. 2020.*
4. *European Commission. Європейський зелений курс (The European Green Deal). Brussels. 2021.*
5. *International Renewable Energy Agency (IRENA). World Energy Transitions Outlook. Abu Dhabi. 2022.*
6. *Luo X., Wang J., Dooner M., Clarke J. Огляд сучасного розвитку технологій зберігання електричної енергії. Applied Energy. 2015.*
7. *Fang X., Misra S., Xue G., Yang D. Smart Grid — нова та вдосконалена електроенергетична система. IEEE Communications Surveys. 2012.*
8. *Sovacool B. Скільки часу це займе? Концептуалізація часової динаміки енергетичних переходів. Energy Research & Social Science. 2016.*
9. *Lazard. Levelized Cost of Energy Analysis. 2023.*
10. *World Bank. Звіт про світовий розвиток: Торгівля для розвитку в епоху глобальних ланцюгів вартості. Washington. 2020.*
11. *Overland I. Геополітика відновлюваної енергетики. Energy Research & Social Science. 2019.*
12. *International Energy Agency (IEA). Climate Resilience for Energy Systems. Paris. 2021.*
13. *Nicholas Stern. Економіка зміни клімату: огляд Стерна. Cambridge. 2007.*
14. *United Nations Development Programme (UNDP). Sustainable Energy for All Report. New York. 2021.*
15. *Лизун, М. В., & Ліщинський, І. О. (2015). Вплив регіоналізації ринків нафти на динаміку валютних курсів та процеси валютної інтеграції. Економічний простір, (100), 13-23.*

Андрій БРИНДАЛЬСЬКИЙ
студент Західноукраїнський національний університет

ВОДНІ РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Питання доступу до прісної води давно вийшло за межі екологічної проблематики і перетворилось на один із визначальних чинників міжнародної безпеки та стабільност. За розрахунками IPCC (МГЕЗК), викладеними у Шостій оцінній доповіді (2022), до середини століття понад п'ять мільярдів людей зіткнуться з критичним водним дефіцитом. Скорочення льодовикового живлення гірських річок, зсув зон зволоження на північ і збільшення частоти посух діють у взаємному підсиленні, поступово перетворюючи воду з природного ресурсу на стратегічний актив, навколо якого формуються нові вісі геополітичного тяжіння.

Саме тому концепція «водяних воєн» зазнала впродовж трьох десятиліть суттєвого переосмислення. Ранні версії сценарію передбачали класичні міждержавні зіткнення за річки й водосховища. Нинішня дослідницька традиція більш обережна: вона наголошує на багатоступеневих, часто опосередкованих ланцюгах конфліктності – через занепад сільського господарства, демографічні зміщення, ерозію державних інститутів і вербування до збройних формувань. Водночас технологічний прорив в опрісненні відкрив нову сторінку в цій дискусії, поставивши питання: чи здатна наука компенсувати те, що природа вже відібрала?

Найнаочнішим кількісним свідченням зв'язку між водним стресом і насиллям є дослідження, які зіставляють бази даних збройних конфліктів (UCDP/PRIO) з Palmer Drought Severity Index за сімдесят років спостережень. Результат виявився доволі інформативним у країнах із ВВП на душу населення нижче трьох тисяч доларів тривалі посухи корелюють із виникненням збройних сутичок низької інтенсивності зі значущим коефіцієнтом $r = 0{,}61$ ($p < 0{,}01$) [1]. Ця кореляція не означає простої причинності. Клімат не «вмикає» чи «вимикає» насилля напряму; він підсилює напруженість там, де для цього вже є ґрунт: бідність, слабкі інститути, тліючі міжетнічні суперечності.

На мікрорівні ключовою є конкуренція за конкретні ресурси (пасовища, свердловини, зрошувальні канали). На макрорівні – занепад держави через падіння аграрних доходів, скорочення бюджету, зростання безробіття серед молоді і, як наслідок, доступну «армію зневоднених» для збройних угруповань. Обидва механізми добре задокументовані, і сирійський випадок 2006–2010 років як приклад: чотири роки посухи, півтора мільйона переміщених селян, міста, що не були готові їх прийняти, – і структурні передумови для конфлікту, який не змусив себе довго чекати.

Окрему теоретичну цінність має концепція «віртуальної води», розроблена британським географом Тоні Алланом. Він звернув увагу на те, що країни Близького Сходу фактично «імпортують» воду у прихованій формі – у вигляді зерна та іншої водомісткої продукції, виробленої там, де вологи вдосталь. З точки зору конфліктології це важливо: такий механізм частково розвантажує пряму ресурсну конкуренцію, але водночас створює нові залежності і вразливості – достатньо уявити, що станеться з Єгиптом чи Йорданією при глобальному зростанні цін на пшеницю[5].

Ніл часто наводять як один із найяскравіших прикладів того, як природний ресурс може перетворитися на предмет серйозного міжнародного напруження. Ситуація загострилася після того, як Ефіопія взялася за будівництво Великої ефіопської греблі відродження (GERD) потужністю 6 450 МВт. Реакція Єгипту була різкою: на офіційному рівні лунали заяви про «екзистенційну загрозу», а також натяки на можливість силових дій. І певною мірою ці побоювання зрозумілі – країна майже повністю залежить від Нілу, який забезпечує близько 97% її водних ресурсів. Будь-яке зменшення стоку одразу б'є по сільському господарству, від якого залежить величезна кількість людей. Попри переговори за участі Африканського союзу у 2020–2024 роках, сторони так і не дійшли до обов'язкової угоди. До цього додається ще й кліматичний фактор: за прогнозами, до 2040 року кількість опадів у верхів'ях Нілу може зменшитися на 10–15%, що створює подвійний тиск – менше води для виробництва електроенергії та більше потреб у ній для зрошення.

Інша показова історія – Аральське море, яке стало прикладом вже не потенційної, а реально здійсненої екологічної катастрофи. У другій половині XX століття значну частину вод Амудар'ї та Сирдар'ї спрямували на іригацію бавовняних полів. У результаті водойма, що колись займала понад 68 тисяч квадратних кілометрів, сьогодні скоротилася до менш ніж 8 тисяч. Наслідки виявилися масштабними: деградація земель, погіршення здоров'я населення, зростання захворюваності, масова міграція. Після розпаду СРСР країни регіону отримали не лише проблему, а й постійні суперечки щодо розподілу води. Верхів'я річок контролюють Таджикистан і Киргизстан, які зацікавлені в розвитку гідроенергетики, тоді як Узбекистан, Туркменістан і Казахстан потребують води для сільського господарства. Існуючі міжнародні механізми поки що не дають відчутного результату.

У Сахелі ситуація виглядає інакше, але не менш загрозливо. Тут конфлікти через воду розгортаються поступово, руйнуючи традиційний спосіб життя. Озеро Чад, яке колись було одним із найбільших у регіоні, за кілька десятиліть різко зменшилося в площі. Для мільйонів людей це означало втрату основних джерел доходу – рибальства та скотарства. Дослідження показують, що навіть незначне зменшення опадів помітно підвищує ризик конфліктів між громадами. У такому

середовищі особливо вразливою стає молодь, яка часто не має альтернатив і стає легкою ціллю для радикальних угруповань.

Регіон Близького Сходу та Північної Африки демонструє ще один аспект проблеми – гострий дефіцит води при значній кількості населення. Тут проживає близько 6% населення світу, але доступ до прісної води становить лише близько 1% глобальних ресурсів. Басейн річки Йордан є спільним для кількох держав, і за останні десятиліття його водність суттєво скоротилася. Формально існують домовленості щодо розподілу ресурсів, однак на практиці питання доступу до води залишається постійним джерелом напруження і переговорів, які так і не привели до остаточного вирішення.

У підсумку всі ці приклади показують одну і ту ж тенденцію: вода поступово переходить із категорії природного ресурсу в категорію стратегічного чинника, який прямо впливає на безпеку, економіку і політику цілих регіонів.

Ще тридцять років тому опріснення морської води сприймалось як екзотична технологія для багатих нафтових монархій. Сьогодні це глобальна галузь із понад 22 000 установок, що сукупно виробляють близько 100 млн м³ води на добу [2] – умовно кажучи, цього вистачило б для щоденного постачання питної води семистам мільйонам людей. Темп приросту потужностей становить 7–8% на рік, і немає ознак того, що він сповільниться.

Технологічно галузь змінилась кардинально. Домінування перейшло до мембранного зворотного осмосу (RO), частка якого в нових установках перевищує сімдесят відсотків. Питома енергоємність цього методу впала з 10–15 кВт·год на кубометр у вісімдесятих до 3–4 кВт·год сьогодні. Термічні технології (MSF і MED) залишаються у країнах Затоки, де дешеві вуглеводні роблять їх конкурентоспроможними і де їх давно вбудовано в системи когенерації з тепловими електростанціями. Але навіть там повільно відбувається переорієнтація на сонячно-гібридні схеми.

Ізраїль – держава, яка пройшла цей шлях найпослідовніше і змінила завдяки цьому свою позицію в регіональній гідрополітиці. П'ять великих прибережних установок – Хадера, Ашдод, Пальмахім, Сорек А і Сорек Б, запущений 2023 року, – разом дають близько 700 млн м³ опрісненої води на рік, що покриває понад вісімдесят відсотків питного водопостачання країни [3, с. 17–31]. Рівень Тиверіадського озера, що критично впав у двохтисячних, поступово відновився – наслідок не лише осадів, а й того, що господарський тиск на природні джерела суттєво зменшився. Показово, що досягнута водна незалежність справді змінила переговорну поведінку Ізраїлю: він може дозволити собі бути гнучкішим там, де раніше кожен кубометр був предметом жорсткого торгу.

Саудівська Аравія оперує ще більшими обсягами: сімдесят установок, понад 5,6 млн м³/добу, близько половини питних потреб країни закривається

опрісненою водою. Проєкти ACWA Power і плани, пов'язані з NEOM, передбачають масштабний перехід на відновлювану енергетику для опріснення – це не лише екологічна риторика, а прагматична відповідь на здорожчання вуглеводнів всередині країни. ОАЕ ставлять собі за мету до 2030 року перевести все опріснення на відновлювані джерела, що потенційно знизить собівартість до 0,3–0,5 USD/м³ [4].

Але тут важливо зупинитись і не піддатись надмірному оптимізму. Географія опріснення досі відображає глибоку нерівність, і ця нерівність сама по собі є конфліктогенним чинником. По-перше, будівництво установки середнього масштабу – 100 000 м³/добу – коштує від 400 до 600 млн доларів, що є просто фантастичною сумою для держав Сахелю чи Центральної Азії, які не мають ані виходу до моря, ані нафтових доходів. По-друге, сама прив'язка технології до морського узбережжя структурно ставить у привілейоване становище приморські держави, поглиблюючи і без того значну асиметрію. По-третє, масштабне скидання концентрованого розсолу (brine) у Перській затоці вже спричиняє вимірювані зміни засоленості прибережних вод і завдає шкоди морським екосистемам – це бумеранг, який може в перспективі знизити ефективність самих же установок.

Міжнародно-правова база для врегулювання суперечок навколо транскордонних вод залишається – мізерною. Принципи «розумного та справедливого використання» і «заборони значної шкоди» звучать переконливо, але не містять жодних кількісних порогів і жодного механізму примусового виконання рішень [5, с.302–340]. Кліматична динаміка, яка постійно перерозподіляє водний баланс, взагалі не врахована в цих документах – їх писали для іншого світу.

На цьому тлі Договір про води Інду 1960 року виглядає мало не дивом: укладений за посередництва Світового банку між Індією та Пакистаном, що з тих пір воювали чотири рази, він досі формально діє. Але і його міцність – не безмежна. Танення Гімалайських льодовиків зі швидкістю близько пів метра на рік поступово змінює сезонну структуру стоку, яку договір 1960 року просто не передбачав [6, с.209–256] . Схожа проблема гостро стоїть у відносинах Казахстану і Китаю щодо Іртишу та Ілі – китайська сторона нарощує водозабір в односторонньому порядку, і ніякого погодженого механізму компенсації та урегулювання між сторонами немає.

Найцікавіший прецедент останніх років – ізраїльсько-йорданська «угода про воду й електроенергію» 2021 року. Йорданія будує для Ізраїлю сонячні електростанції, Ізраїль постачає Йорданії 50 млн м³ опрісненої води на рік. Важко не побачити в цьому моделі, яку варто тиражувати – звісно, з поправкою на місцеві реалії, – у Центральній Азії, Африці, можливо, в басейні Меконгу.

Узагальнюючи, варто зафіксувати кілька речей, які здаються принциповими. Перше: водний дефіцит у поєднанні з кліматичними змінами є не прямою причиною воєн, а чимось набагато підступнішим – підсилювачем уже наявної нестабільності. Встановлений кореляційний зв'язок між посухами й конфліктністю (r = 0,61) підтверджує це не як публіцистичний образ, а як статистично значуще явище. Ігнорувати його у прогнозуванні ризиків – означає систематично недооцінювати загрозу.

Друге: опріснення – це реальна значуща відповідь, але аж ніяк не універсальна. Сто мільйонів кубометрів на добу – вражаюча цифра, яка, однак, майже повністю сконцентрована в руках ряду платоспроможних приморських держав. Внутрішньоматерикові країни Центральної Азії та екваторіальної Африки – ті самі, що найбільше потребують технологічної допомоги, – опріснення практично не торкнулось. Це означає, що технологічний прогрес без цілеспрямованого фінансового й інституційного трансферу лише поглиблює наявну асиметрію.

Третє, і мабуть, найважливіше: розв'язання проблеми лежить не в якійсь одній площині, а потребує одночасної роботи на трьох рівнях. На рівні права – оновлення міжнародних конвенцій та інститутів із урахуванням кліматичних прогнозів і введення реальних механізмів виконання. На рівні технологій – фінансування опріснення і водозберігаючих технологій для вразливих держав у форматі кліматичних фондів. На рівні дипломатії – поширення ізраїльсько-йорданської моделі «вода в обмін на енергію» як шаблону для регіональних угод там, де асиметрія ресурсів і технологій може стати не джерелом конфлікту, а підставою для партнерства.

Список використаних джерел:

1. Gleick P. H. Water as a Weapon and Casualty of Armed Conflict: A Survey of Recent Events in the Middle East // WIREs Water. 2019. Vol. 6, № 4. e1351.

2. International Desalination Association (IDA). IDA World Congress 2023: State of the Desalination Industry Report. Riyadh, 2023.

3. Tal A. The Desalination Debate – Lessons from Israel's Experience // Environment: Science and Policy for Sustainable Development. 2020. Vol. 62, № 6. P. 17–31.

4. ACWA Power. Annual Report 2023: Powering Saudi Arabia's Water Transformation. Riyadh, 2023.

5. McCaffrey S. C. The Law of International Watercourses. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2019. P. 302–340.

6. ICIMOD. The Hindu Kush Himalaya Assessment: Mountains, Climate Change, Sustainability and People. Springer, 2019. P. 209–256.

Ангеліна МИРОНЮК
студентка Західноукраїнського
національного університету

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ

Сучасний світовий ринок дорогоцінних металів (сукупність міжнародних та внутрішніх) – це розгалужена структура глобальної цілодобової торгівлі фізичним металом і похідними інструментами, значною мірою звільнено від державного регулювання.

У сучасній світовій практиці застосовують різні форми організації ринку дорогоцінних металів:

– жорстко регульований державою ринок – єдиним (головним) покупцем та продавцем дорогоцінного металу є центральні банки, а інші суб'єкти ринку продають чи купують метал у нього (Китай, Південно-Африканська Республіка);

– торгівля дорогоцінними металами зосереджена на спеціалізованих біржах або у спеціалізованих секціях товарних чи валютних бірж правила здійснення операцій, доступ операторів (насамперед, нерезидентів) регулюється центральними банками (Франція, Туреччина);

– система вільної біржової торгівлі дорогоцінними металами (США, Люксембург, Гонконг);

– система міжбанківської торгівлі дорогоцінними металами, фактично монополізованої кількома великими банками або їх об'єднаннями (Німеччина, Швейцарія, Великобританія);

– система конкурентної міжбанківської торгівлі з фактичним домінуванням кількох банків – "маркет-мейкерів" (США, Японія, Голландія).

У деяких країнах співіснують різні форми організації торгівлі дорогоцінними металами (наприклад, біржова та міжбанківська), але це стосується тільки країн із досить ліберальним законодавством, яке дає змогу конкурентно розвиватись усім формам організації торгівлі [1].

До *благородних металів* (або *шляхетних* металів) належать золото, срібло, платина, а також інші метали платинової групи (іридій, осмій, паладій, родій, рутеній). Благородні метали не схильні до корозії та окислення, що відрізняє їх від більшості інших металів. Свою назву вони отримали головним чином завдяки високій хімічній стійкості, і привабливому зовнішньому вигляду в ювелірних виробах, а також у монетах. Всі вони, завдяки їх винятковості, є також *дорогоцінними металами*.

Деякі дорогоцінні метали традиційно зараховуються до валютних цінностей (зокрема, багато центральних банків беруть їх до складу золотовалютних резервів), і є об'єктом міжбанківських угод. На них

встановлюються банківські курси по відношенню до валюти тієї чи іншої країни. Тому в стандарті ISO 4217 їм привласнено окремі літерні та цифрові коди [2].

Категорія «дорогоцінні метали» є ширшою за категорію «банківські метали». Відповідно до чинного українського законодавства золото, срібло, платина та паладій доведені до найвищих проб згідно зі світовими стандартами як у зливках, так і у порошках, а монети, вироблені з них, є банківськими металами [3].

Орієнтиром світових цін на дорогоцінні метали є так звані *Лондонські фіксинги***.** Вважається, що це є найбільш неупереджені рівні цін для дорогоцінних металів. Фіксинги провадяться в кожен робочий день на торгах LBM (London Bullion Market — Лондонський ринок дорогоцінних металів). На підставі цінових заявок членів LBMA (London Bullion Market Assotiation) щодня по робочих днях, двічі на день (торги о 10:30 та 15:00 GMT) провадиться фіксинг для золота, і один раз — для срібла (торги о 12:00 GMT). Результати торгів негайно передаються міжнародним інформаційним агенціям, і визнаються в якості "довідкової ціни" по всьому світу [2].

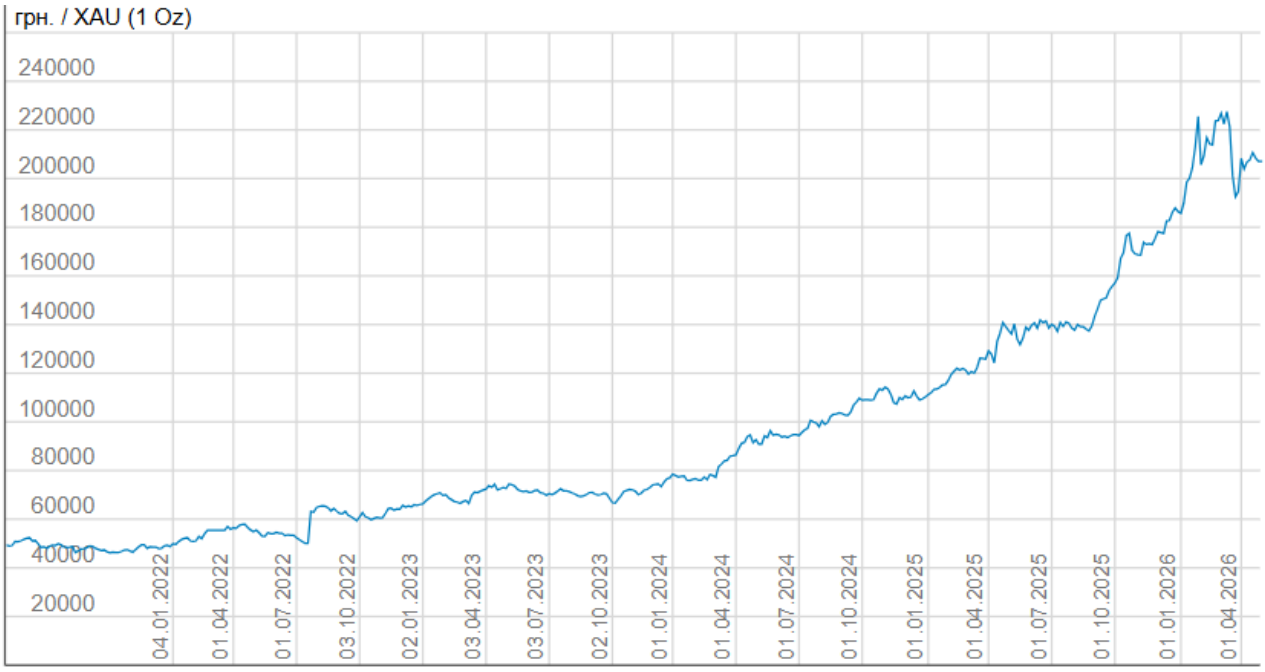

Рис. 1. Значення курсу XAU - НБУ (метали) за 2022-2026 рр.

Дорогоцінні метали втратили деякі свої функції як монетарних активів:

- більше не виконують функцію загального еквівалента, за допомогою якого порівнюють цінності всіх інших товарів;

- втрачена можливість бути критерієм для утворення валютних курсів, оскільки за національними грошовими одиницями більше не фіксується офіційний золотий зміст;

- замість дорогоцінних металів функцію світових грошей тепер виконують кредитно-паперові грошові одиниці.

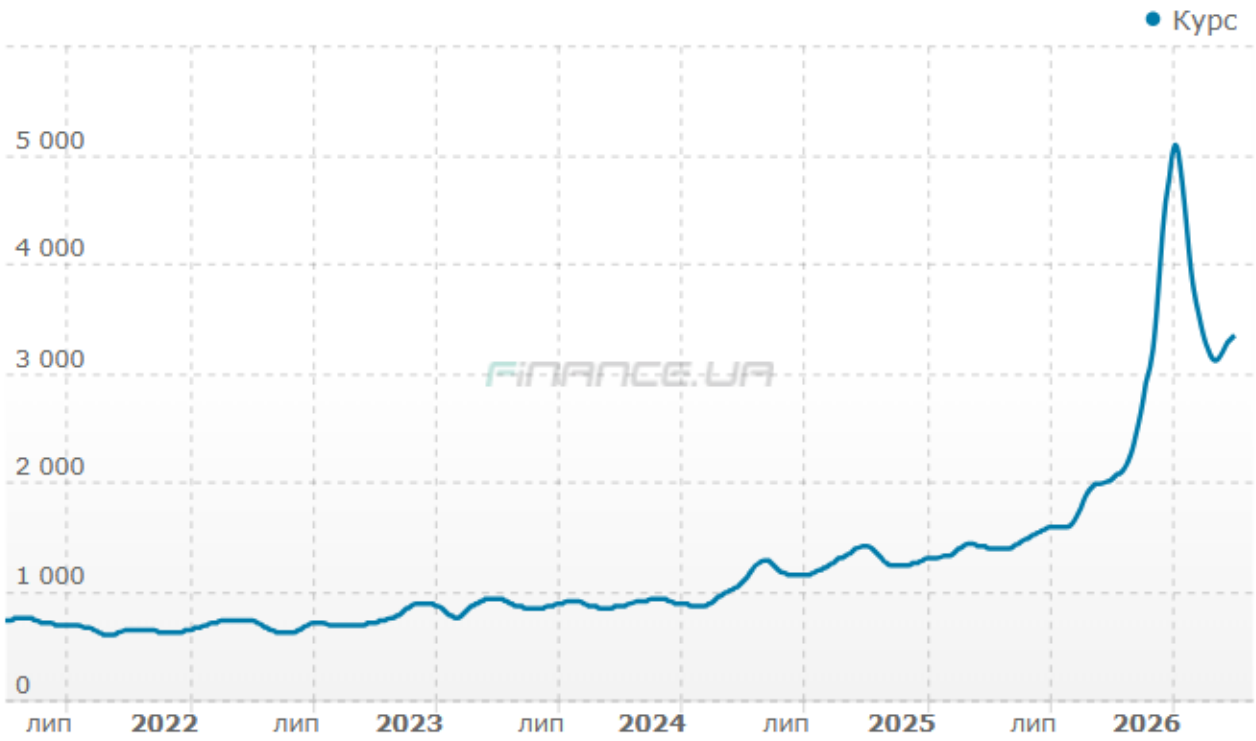

Рис. 2. Значення курсу XAG - НБУ (метали) за 2022-2026 рр.

Проте дорогоцінні метали здобули нові функції, а саме – стали засобом збереження ліквідності, надійними і ліквідними інвестиційними активами. Важливо також зазначити, що у багатьох галузях світового господарства дорогоцінні метали стали незамінним сировинним компонентом [4].

Список використаних джерел:

1. Асоціація «Біржові та електронні майданчики». URL:https://aeaep.com.ua/ry-nok-zolota/

2. Мінфін. URL:https://index.minfin.com.ua/ua/markets/bullion/

3. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2012. URL: http//zakon1.rada.gov.ua/laws/shov/679-14.

4. Ринок дорогоцінних металів України та перспективи його розвитку. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6f7fee58-3658-4ddc-ac56-d28c9283be29/content

5. Лизун М. В. Глобальні виклики регіональної валютної інтеграції: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2017. 426 с.

6. Лизун М. В., Ліщинський І. О. Регулювання ринку цінних паперів в розвинутих країнах світу: досвід для України. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 38 (ч. 2). С. 12–17

Марта ЖУК
студентка Західноукраїнського національного університету

КОН'ЮКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ НАФТИ

Світовий ринок нафти представляє собою складну та динамічну систему, яка є відображенням загального стану глобальної економіки та рівня енергетичної безпеки. Його функціонування залежить від балансу між попитом і пропозицією, світового рівня цін, обсягів комерційних запасів, а також від стратегій ключових учасників ринку. Серед них особливе значення мають країни-експортери нафти та великі незалежні виробники. Оскільки нафта залишається одним із ключових енергоносіїв, тому стабільність її ринку безпосередньо впливає на темпи економічного зростання у світі [3, с. 45].

Сучасний стан ринку нафти характеризується поступовим відновленням після періоду значної нестабільності, який спостерігався протягом останніх років. Одним із ключових факторів, що впливають на ситуацію, є переорієнтація основних центрів споживання в напрямку країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, де спостерігається активне зростання попиту на енергоресурси. Водночас у країнах Західної півкулі, таких як США і Бразилія, фіксується збільшення обсягів видобутку, що суттєво змінює структуру глобальної пропозиції [2, с. 67].

Таблиця 1

Показники світового ринку нафти (2010–2026 рр.)

Рік	Попит, млн бар./добу	Пропозиція, млн бар./добу	Ціна Brent, $/бар.
2010	88,4	88,5	79,5
2015	95,0	96,3	52,4
2020	90,7	93,8	41,8
2023	102,2	101,8	82,1
2025 (прогноз)	104,5	106,1	85,0
2026 (прогноз)	104,8	108,5	115,0

Джерело: складено автором на основі даних [1; 2]

Згідно з даними таблиці, після значного зниження у 2020 році ринок нафти продемонстрував відновлення, досягнувши високих рівнів споживання. Прогнозні показники, однак, вказують на ймовірне виникнення надлишку пропозиції в найближчі роки. Це може стати передумовою для змін ринкової ситуації та загострення конкуренції серед виробників.

Більш детальну картину співвідношення попиту і пропозиції можна побачити на рисунку 1.

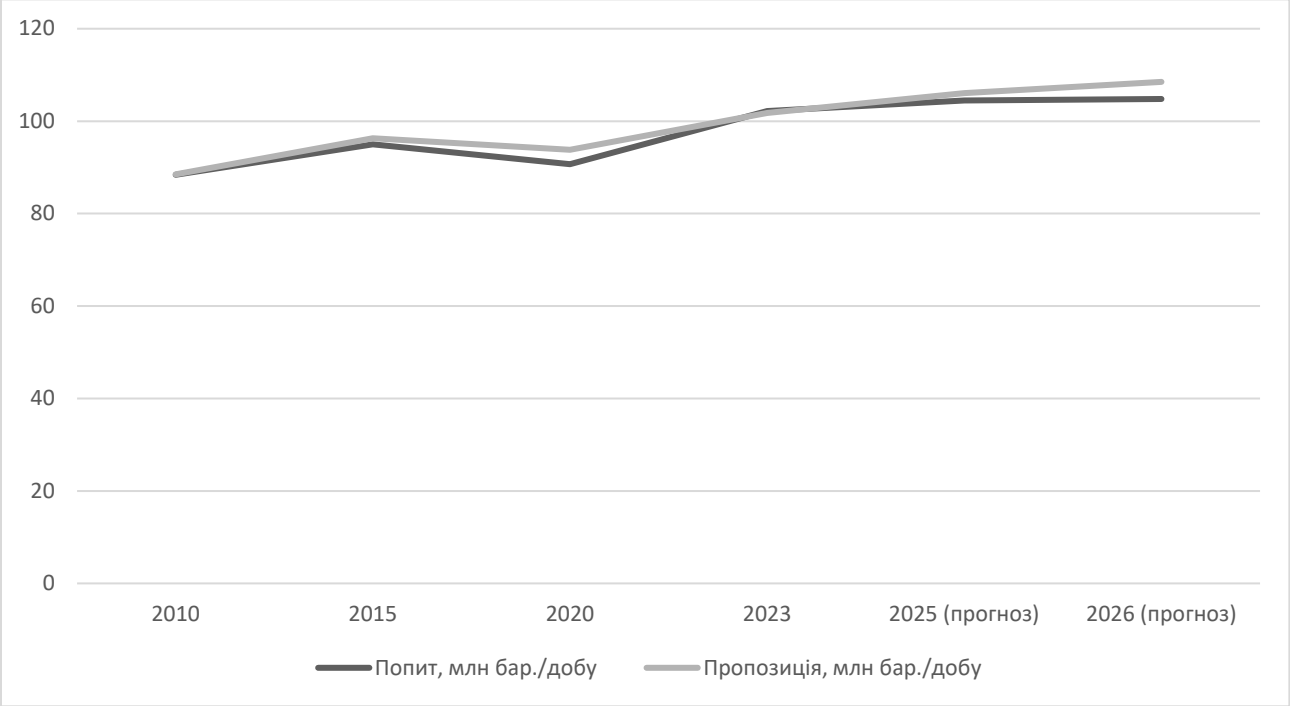

Рис. 1. Динаміка світового попиту та пропозиції нафти (млн бар./добу)

Джерело: складено автором на основі даних табл. 1

Графічний аналіз свідчить про поступовий перехід ринку до стадії насичення. Темпи зростання попиту сповільнюються, що обумовлено підвищенням енергоефективності та активним розвитком альтернативних джерел енергії. У той же час технологічний прогрес у галузі видобутку, зокрема впровадження інноваційних методів розробки родовищ, дає змогу підтримувати високий рівень пропозиції навіть за умов коливань інвестиційної активності [4, с. 112].

Важливим аспектом аналізу світового ринку нафти є дослідження географічної структури міжнародної торгівлі, зокрема визначення провідних країн-імпортерів та експортерів сирої нафти.

Найбільші обсяги імпорту нафти зосереджені в країнах Азії та розвинених економіках світу. Зокрема, лідером є Китай, частка якого становить майже чверть світового імпорту. Значні обсяги також припадають на США та Індія, що пояснюється високим рівнем споживання енергоресурсів та потребами промислового виробництва. Висока концентрація імпорту в країнах Азії свідчить про зміщення центрів глобального попиту.

З іншого боку, пропозиція нафти формується обмеженим колом країн, серед яких провідні позиції займають США, росія та Саудівська Аравія. Висока концентрація видобутку створює передумови для впливу цих країн на світові ціни та загальну ринкову ситуацію.

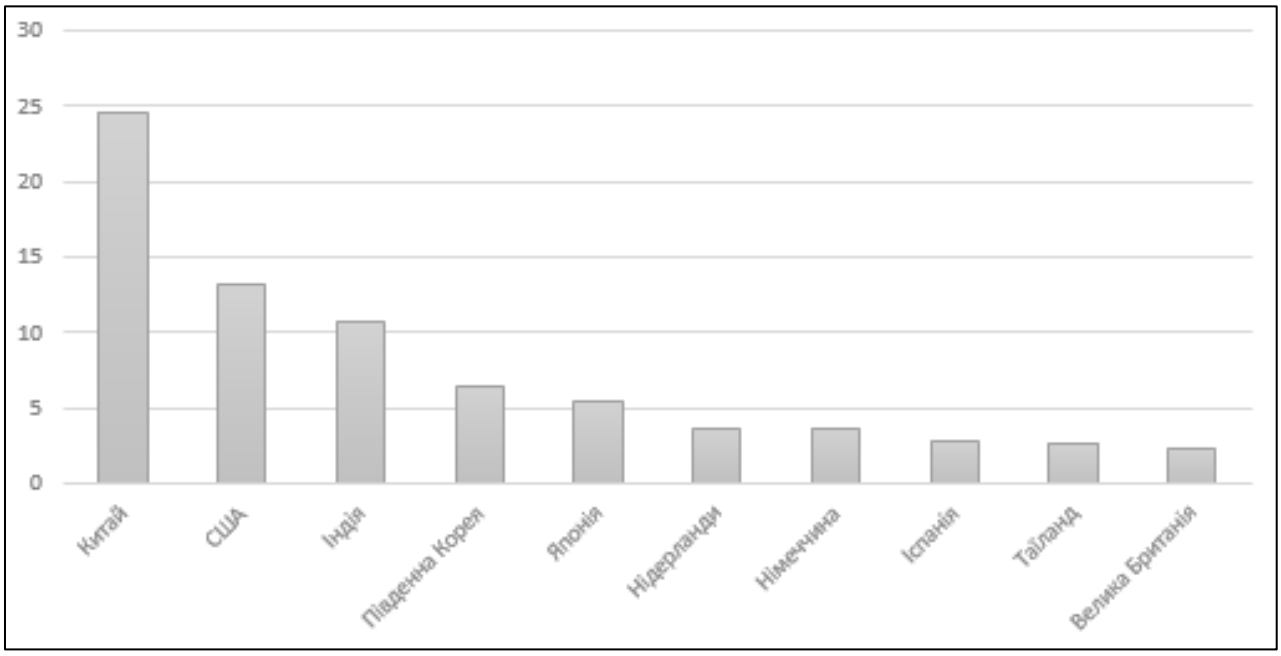

Рис. 2. Найбільші країни-імпортери сирої нафти у світі у 2025 році (%)

Джерело: складено автором на основі даних Commodity Trading Club. URL: https://www.linkedin.com/posts/commodity-trading-club_oil-commodities-trading-activity-7363628582352384000-5RAz

Важливим фактором залишається цінова волатильність, яка формується під впливом макроекономічних та геополітичних чинників. Загострення міжнародної ситуації, зміни у торговельній політиці та коливання валютних курсів можуть спричиняти різкі зміни цінових показників і впливати на поведінку учасників ринку.

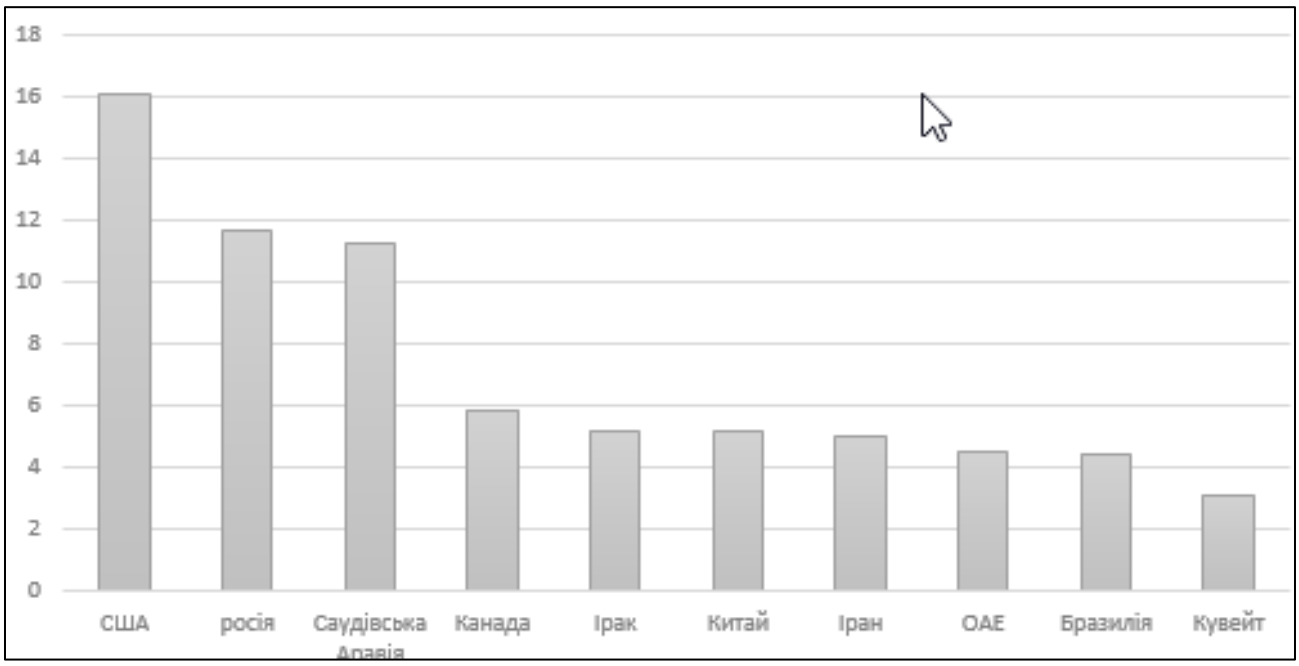

Рис. 3. Найбільші країни-експортери сирої нафти у світі у 2025 році (%)

Джерело: складено автором на основі даних Tradeint. URL: https://tradeint.com/insights/top-10-crude-oil-exporting-countries/

Отже, сьогоднішня кон’юнктура світового ринку нафти визначається комплексом факторів, серед яких баланс попиту і пропозиції, технологічний поступ та геополітична нестабільність. Подальша динаміка ринку залежатиме від того, наскільки ефективно провідні виробники зможуть регулювати обсяги видобутку, а також від швидкості переходу глобальної економіки до альтернативних джерел енергії.

Список використаних джерел:

1. *Annual Statistical Bulletin 2025. Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC). URL: https://www.opec.org*
2. *World Energy Outlook 2025. International Energy Agency (IEA). URL: https://www.iea.org*
3. *Копич І. М. Світовий ринок товарів та послуг : підручник. Львів : Новий Світ-2000, 2024. 412 с.*
4. *Сидоров М. В. Аналіз кон’юнктури міжнародних енергетичних ринків. Міжнародна економіка. 2025. № 2. С. 108–115.*
5. *Лизун, М. В., Ліщинський, І. О. (2015). Вплив регіоналізації ринків нафти на динаміку валютних курсів та процеси валютної інтеграції. Економічний простір, (100), 13-23.*

Діана БУБЛИЧ
студентка Західноукраїнського національного університету

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА

Сучасний світовий ринок зернових культур перебуває у фазі поступової стабілізації після періоду екстремальної волатильності 2022 року. Основним трендом поточного сезону є збільшення глобальної пропозиції за рахунок рекордних врожаїв у ключових регіонах-експортерах, що призводить до помірного тиску на світові котирування. Рівень запасів зерна в основних країнах виробниках залишається достатнім для задоволення зростаючого світового попиту, хоча логістичні виклики та геополітична напруженість продовжують створювати ризики для стабільності постачань [1, 2].

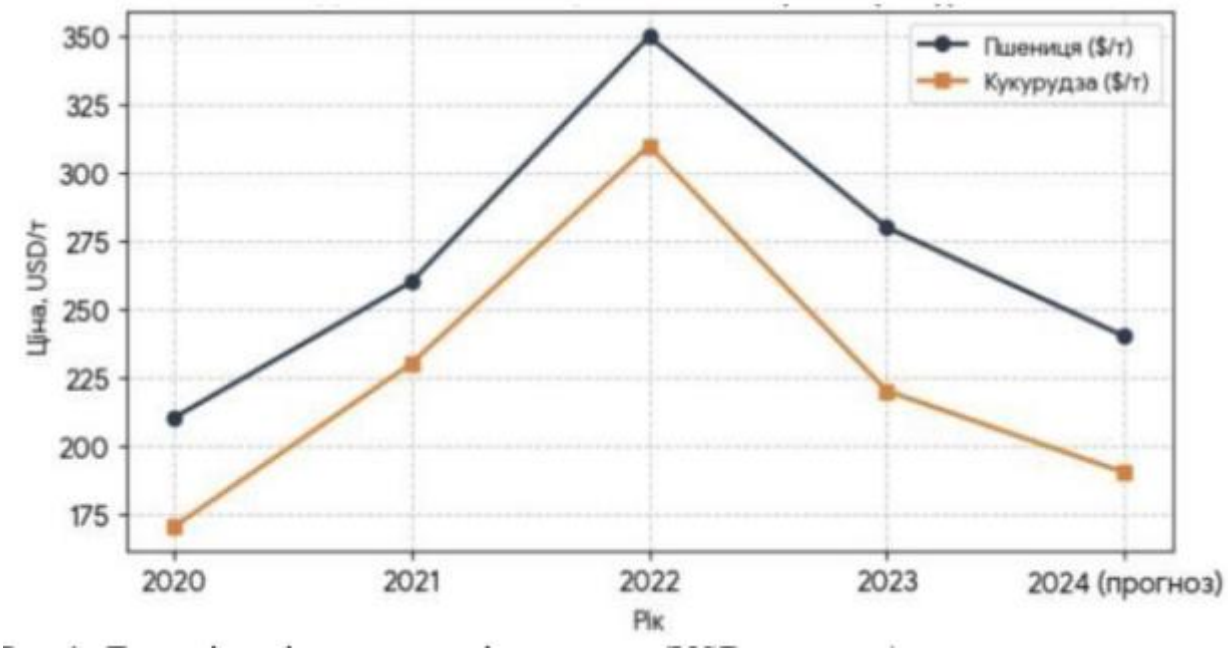

Рис 1. Динаміка цін на основні культури (USD за тонну)

Станом на 2024 рік спостерігається корекція цін у бік зниження порівняно з попередніми роками. Пшениця продовольчого класу на провідних світових біржах торгується в межах 230–255 доларів за тонну. Ціни на кукурудзу демонструють ще більшу тенденцію до стабілізації завдяки високим прогнозам врожаю в Південній Америці. Ячмінь та соя також демонструють знижуючи динаміку, що зумовлено високою конкуренцією між постачальниками на традиційних ринках збуту Азії та Африки [3].

Основним фактором впливу на ринкову кон'юнктуру залишається стан логістичних шляхів, зокрема стабільність судноплавства через стратегічні канали та порти. Кліматичні зміни продовжують вносити корективи у прогнози врожайності, оскільки аномальні погодні явища стають частішими у

виробничих поясах США та ЄС. Крім того, на ціни суттєво впливає монетарна політика провідних країн, оскільки зміцнення долара США автоматично збільшує ціну на зерно для більшості країн-імпортерів, що може призвести до тимчасового падіння попиту на певних регіональних ринках [2, 1].

Україна продовжує відігравати роль одного з ключових гарантів світової продовольчої безпеки, забезпечуючи значні обсяги експорту пшениці та кукурудзи навіть за складних умов. Прогнозується, що в найближчій перспективі конкуренція на ринку посилиться, що змушуватиме виробників більше уваги приділяти якості зерна та сертифікації за міжнародними стандартами. Загалом, ринок залишатиметься насиченим, а ціни – відносно стабільними, якщо не виникне нових масштабних геополітичних збоїв у ланцюгах постачань [5, 2].

Список використаних джерел

1. *Звіт Міністерства сільського господарства США (USDA) щодо світового виробництва та торгівлі зерновими (2024).*

2. Аналітичний огляд Міжнародної ради по зерну (International Grains Council, IGC).

3. Статистичні дані Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO).

4. Ринкові котирування Чиказької товарної біржі (CBOT) та Euronext за період 2020-2024 рр.

5. Дані Державної служби статистики України та Державної митної служби України щодо експорту агропродукції

6. *Івашків, І., Саєнко, В., Лизун, М., & Ліщинський, І. (2026). Прогнозування експорту зернових та олійних культур через порти України в умовах війни. Журнал європейської економіки, 25(1), 216–236*

7. *Ліщинський, І., & Лизун, М. (2025). Тенденції розвитку європейського ринку молочної продукції: експортно-імпортні потоки та ланцюги доданої вартості. Економіка та суспільство, (82). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-196*

8. *Ліщинський, І. О., & Лизун, М. В. (2025). Асиметрія зовнішньоекономічної діяльності в молочному секторі України: виклики для ланцюгів доданої вартості. Інноваційна економіка, 4, 51-59. https://doi.org/10.37332/*

Іванна ВІТУШИНСЬКА
студентка Західноукраїнського національного університету

КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ КАМ'ЯНОГО ВУГІЛЛЯ

Світовий ринок чорного (кам'яного) вугілля у 2024–2026 роках перебуває у стані структурної трансформації. Попри глобальні кліматичні угоди, вугілля залишається головним паливом для базової генерації електроенергії та незамінною сировиною для чорної металургії. Глобальне споживання досягло свого історичного піка на рівні понад 8,7 млрд тонн, проте географічна структура попиту радикально змінилася [1].

Основним трендом ринку є «розрив» між Заходом та Сходом. У той час як країни ОЕСР (США, ЄС) скорочують використання вугілля, Китай та Індія нарощують потужності. Сьогодні понад 70% світового попиту на чорне вугілля припадає на Азійсько-Тихоокеанський регіон [1].

Таблиця 1

Ключові країни-виробники чорного вугілля [1, 4]

Країна	Роль на ринку	Частка у видобутку
Китай	Найбільший виробник та споживач	51,7%
Індія	Найшвидше зростаючий ринок	12,0%
Індонезія	Ключовий експортер енергетичного вугілля	9,0%
Австралія	Лідер експорту коксівного вугілля	5,0%
США	Власник найбільших розвіданих запасів	5,5%

Цінові індикатори та сегментація. Ринок чорного вугілля поділяється на два ключові сектори, ціни на які формуються незалежно:

– Енергетичне вугілля: Ціни стабілізувалися в діапазоні $100–130/т. Основним орієнтиром є індекс Newcastle (Австралія) [5].

– Коксівне вугілля: Використовується для виплавки сталі. Його вартість значно вища – близько $230–250/т, через дефіцит високоякісних марок [3].

Рис. 1. Розподіл світового видобутку вугілля [4]

Україна володіє 4% світових запасів чорного вугілля (7-ме місце у світі), проте через військові дії видобуток суттєво впав. Держава змушена покривати дефіцит шляхом імпорту морським шляхом зі США та Австралії, що робить українську енергетику залежною від світової цінової кон'юнктури [2].

Світовий ринок чорного вугілля у найближчі 5 років залишатиметься стабільним, але волатильним. Поступове витіснення вугілля з енергетики компенсуватиметься стабільним попитом з боку металургійної промисловості та зростанням економік Азії. Очікується, що пік світового споживання вже пройдений або буде пройдений до 2027 року, після чого почнеться тривалий період спаду [1].

Світові ціни на чорне вугілля (енергетичне та коксівне) зазнають коливань залежно від регіону, якості та попиту. Станом на квітень 2026 року ситуація на ринку виглядає наступним чином:

Коксівне вугілля (преміум, FOB Australia): Ціна станом на 10 квітня 2026 року становила приблизно $250 за тонну. За перший тиждень квітня ціна трохи знизилася (на 1,2%), проте загалом за місяць (з початку березня) продемонструвала зростання на 8,7%.

Коксівне вугілля (Китай, EXW Anze): Спотові ціни на внутрішньому ринку Китаю дещо нижчі – близько $225 за тонну. Збільшення видобутку та запасів у китайських шахтах дещо послабило ціни на внутрішньому ринку.

Енергетичне вугілля (загальний тренд): Біржові котирування (базуються на цінах терміналу Ньюкасла, Австралія) у березні-квітні 2026 року коливалися в межах $125–$135 за тонну. [6]

Ключові чинники ціноутворення:

– Збільшення видобутку: Зростання пропозиції, особливо в Китаї (найбільшому споживачеві), тисне на ціни вниз.

– Запаси: Високі запаси на складах шахт обмежують ріст ціни. [7]

Світовий ринок чорного вугілля залишається важливим для енергетики та металургії, попри глобальний перехід до «зеленої» енергії. Основний попит зосереджується в Азії, тоді як розвинені країни скорочують його використання. Ринок характеризується ціновою нестабільністю та залежністю від обсягів видобутку і запасів. Для України ключовою проблемою є зниження власного видобутку та зростання імпортозалежності. У найближчі роки очікується стабілізація ринку з поступовим переходом до зниження споживання.

Список використаних джерел:

1. *International Energy Agency (IEA). Coal 2024: Analysis and forecast to 2027. – iea.org*
2. *Державна митна служба України. Аналітична довідка про імпорт вугілля за 2025-2026 рр. – customs.gov.ua*
3. *GMK Center. Огляд ринку залізної руди та коксівного вугілля. – gmk.center*
4. *Statista Research Department. Coal production worldwide by country 2024. – statista.com*
5. *Investing.com. Newcastle Coal Futures. – investing.com*
6. *Мінфін (Minfin.com.ua). Coal Futures (Newcastle) Historical Data. – minfin.com.ua*
7. *AgroNews (Kallanish Commodities). Світові ціни на вугілля. – agronews.ua*
8. *Lishchynskyy, I., Krysovatyy, A., Desyatnyuk, O., Bogacki, S., & Lyzun, M. (2025). Quantitative measurement of glocalization to assess endogenous and exogenous parameters of regional sustainability. Sustainability, 17(17), Article 7584. https://doi.org/10.3390/su17177584*

Вероніка ГУБІЦЬКА
студентка Західноукраїнського національного університету

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ АВТОМОБІЛІВ

Ринок автомобілів є однією з ключових складових сучасної економіки [3], оскільки він забезпечує мобільність населення, розвиток транспортної інфраструктури та функціонування великої кількості суміжних галузей. Автомобільна промисловість тісно пов'язана з металургією, машинобудуванням, енергетикою, інформаційними технологіями та сферою послуг, що робить її важливим фактором економічного зростання держав.

У сучасних умовах ринок автомобілів перебуває на етапі глибоких трансформацій. Це зумовлено впливом глобалізаційних процесів, прискореним розвитком технологій, посиленням екологічних вимог, а також зміною поведінки споживачів. Зростаюча конкуренція між виробниками стимулює впровадження інновацій та підвищення якості продукції, що в свою чергу сприяє розвитку галузі в цілому.

1. Структура та особливості функціонування ринку автомобілів

Сучасний ринок автомобілів має складну структуру і включає декілька взаємопов'язаних сегментів. До основних із них належать ринок нових автомобілів, вторинний ринок, ринок електромобілів, а також сегмент комерційного транспорту *[2]*.

Ринок нових автомобілів безпосередньо залежить від економічної ситуації в країні, рівня доходів населення, доступності кредитних ресурсів та державної політики. У періоди економічного зростання спостерігається підвищення попиту на нові автомобілі, тоді як у кризові періоди споживачі частіше обирають дешевші альтернативи.

Вторинний ринок автомобілів є більш стабільним і менш чутливим до економічних коливань. Він забезпечує доступ до транспортних засобів для ширшого кола споживачів, однак має певні ризики, пов'язані з технічним станом автомобілів та їх екологічними характеристиками.

2. Розвиток електромобілів як ключова тенденція

Однією з найбільш важливих тенденцій сучасного автомобільного ринку є розвиток електромобілів [1]. Це пов'язано із глобальними екологічними викликами, зокрема необхідністю зменшення викидів парникових газів та боротьби зі зміною клімату.

Багато країн світу активно впроваджують політику підтримки електротранспорту. До основних інструментів стимулювання належать:

– податкові пільги для покупців електромобілів;

– державні субсидії;

– розвиток мережі зарядних станцій;

– обмеження використання автомобілів із двигунами внутрішнього згоряння.

Разом із тим, розвиток електромобілів супроводжується рядом проблем. Серед них варто виділити високу вартість таких транспортних засобів, обмежений запас ходу та недостатній рівень розвитку інфраструктури. Однак із розвитком технологій ці проблеми поступово вирішуються, що сприяє зростанню популярності електротранспорту.

3. Цифровізація автомобільної галузі

Сучасний автомобіль поступово перетворюється на складний технологічний продукт. Виробники активно впроваджують цифрові рішення, які підвищують рівень безпеки, комфорту та ефективності використання транспортних засобів.

До основних напрямів цифровізації належать:

– системи допомоги водію (ADAS);

– автоматичне гальмування;

– системи контролю смуги руху;

– інтеграція автомобіля зі смартфоном;

– використання навігаційних і хмарних сервісів.

Окрему увагу слід приділити розвитку автономного транспорту. Хоча на сьогодні повністю автономні автомобілі ще не стали масовими, їх активне тестування свідчить про значний потенціал цього напряму.

4. Зміна поведінки споживачів на ринку автомобілів

У сучасному суспільстві відбувається зміна ставлення до автомобіля як до власності. Все більше людей віддають перевагу користуванню автомобілем без його придбання.

Це сприяє розвитку таких форм мобільності:

– каршеринг;

– короткострокова та довгострокова оренда;

– підписка на автомобіль.

Особливо ця тенденція характерна для великих міст, де використання власного автомобіля пов’язане з високими витратами, проблемами паркування та заторами на дорогах.

5. Значення вторинного ринку автомобілів

Вторинний ринок відіграє важливу роль у забезпеченні доступності автомобілів. Він дозволяє значній частині населення придбати транспортний засіб за нижчою ціною.

Основними перевагами вторинного ринку є:

– доступність;

– широкий вибір;

– швидкість придбання.

Водночас цей ринок має і недоліки, серед яких:

– ризик прихованих технічних дефектів;

– високий рівень зношеності автомобілів;

– негативний вплив на довкілля.

6. Вплив глобальних економічних факторів

Ринок автомобілів є надзвичайно чутливим до змін економічної ситуації. Основними факторами впливу є:

– рівень доходів населення;

– інфляція;

– валютні коливання;

– ціни на паливо та енергоносії.

Останніми роками значний вплив на автомобільну галузь мали глобальні кризи, зокрема пандемія COVID-19 та порушення логістичних ланцюгів. Дефіцит мікрочипів призвів до скорочення виробництва автомобілів та зростання їх вартості.

7. Особливості розвитку автомобільного ринку в Україні

Автомобільний ринок України має ряд специфічних особливостей. По-перше, він значною мірою залежить від імпорту. По-друге, характерною є висока частка вживаних автомобілів. По-третє, розвиток ринку залежить від валютного курсу та рівня доходів населення.

В умовах воєнного стану автомобільний ринок зазнав значних змін. Попри складну ситуацію, попит на транспорт зберігається, особливо у сферах логістики, волонтерської діяльності та оборони.

Разом з тим, в Україні спостерігається поступове зростання інтересу до електромобілів *[1]*. Це пов’язано з економією на паливі та наявністю певних пільг.

8. Екологічні аспекти розвитку автомобільного ринку

Сучасний автомобільний ринок орієнтується на принципи сталого розвитку. Виробники прагнуть зменшити негативний вплив на довкілля шляхом:

– скорочення викидів;

– використання екологічних матеріалів;

– впровадження альтернативних видів палива.

Це сприяє формуванню нової моделі транспортної системи, яка є більш безпечною для навколишнього середовища.

Отже, ринок автомобілів перебуває на етапі глибоких структурних змін. Основними тенденціями його розвитку є електрифікація транспорту, цифровізація, зміна моделей споживання та посилення екологічних вимог ***[1; 3]***.

У майбутньому автомобільний ринок буде розвиватися в напрямі інновацій, підвищення енергоефективності та адаптації до нових економічних і

соціальних умов. Це сприятиме формуванню сучасної транспортної системи, орієнтованої на потреби суспільства.

Список використаних джерел:

1. *International Energy Agency. Global EV Outlook 2023. – Paris: IEA, 2023. URL: https://www.iea.org/reports/global-ev-outlook-2023?utm_source=*
2. *European Automobile Manufacturers Association (ACEA). Vehicles in Use Europe 2022. URL: https://www.acea.auto/*
3. *World Bank. Global Economic Prospects. – Washington, 2023. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects*
4. *Lishchynskyy, I., Krysovatyy, A., Desyatnyuk, O., Bogacki, S., & Lyzun, M. (2025). Quantitative measurement of glocalization to assess endogenous and exogenous parameters of regional sustainability. Sustainability, 17(17), Article 7584. https://doi.org/10.3390/su17177584*

Анна КАЛИНОБРОДСЬКА
студентка Західноукраїнського національного університету

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ КАВИ

Кон’юнктура світового ринку кави характеризується стабільним і довгостроковим зростанням попиту, що зумовлено високою популярністю цього напою у світі та змінами споживчих звичок населення [1, с. 12–15]. Кава є одним із найбільш споживаних товарів у глобальній торгівлі, а її ринок продовжує розширюватися завдяки урбанізації, розвитку культури кав’ярень і популяризації формату споживання “кава на ходу”.

Пропозиція на світовому ринку кави формується переважно країнами так званого “кавового поясу”, до яких належать Бразилія, В’єтнам, Колумбія, Індонезія та Ефіопія [2, с. 44–46]. Виробництво кави є залежним від природно-кліматичних умов, що робить ринок нестабільним. Кліматичні зміни та погодні ризики суттєво впливають на врожайність і загальну пропозицію на ринку [3, с. 18].

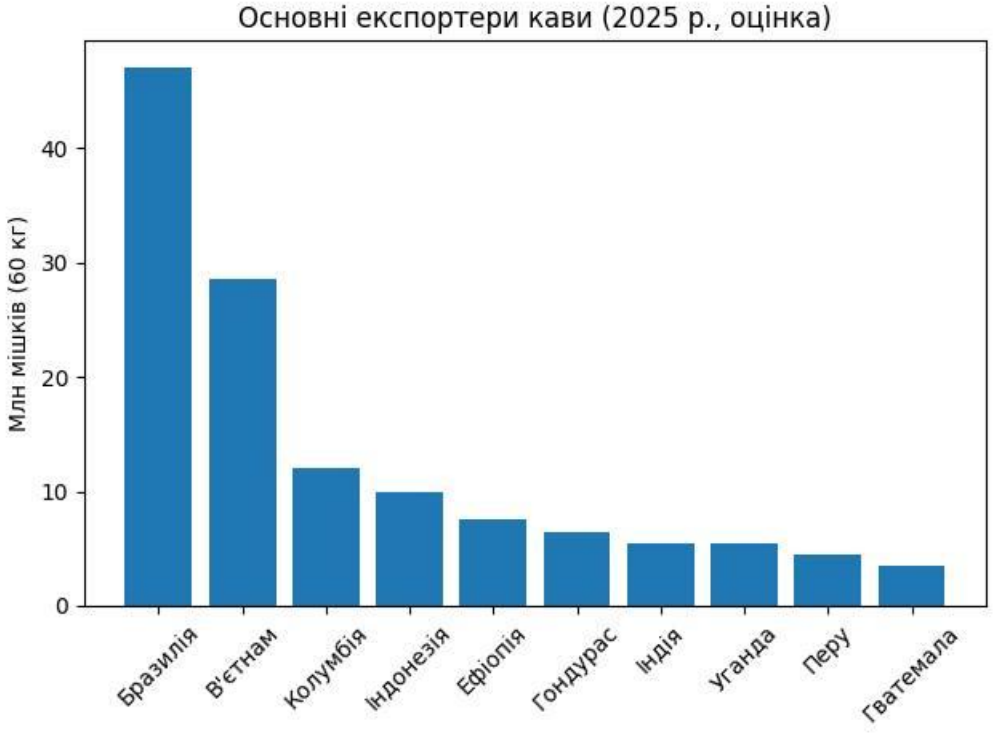

Ціни на каву є високоволатильними та формуються під впливом попиту і пропозиції, біржових механізмів, логістичних витрат та валютних коливань [4, с. 67–69]. Значний вплив мають також глобальні економічні кризи та порушення ланцюгів постачання.

Сучасний ринок кави активно розвивається у напрямі specialty coffee, де споживачі все більше звертають увагу на походження та якість зерна [5, с. 21–

23]. Це стимулює розвиток нішевих виробників та підвищує конкуренцію на ринку.

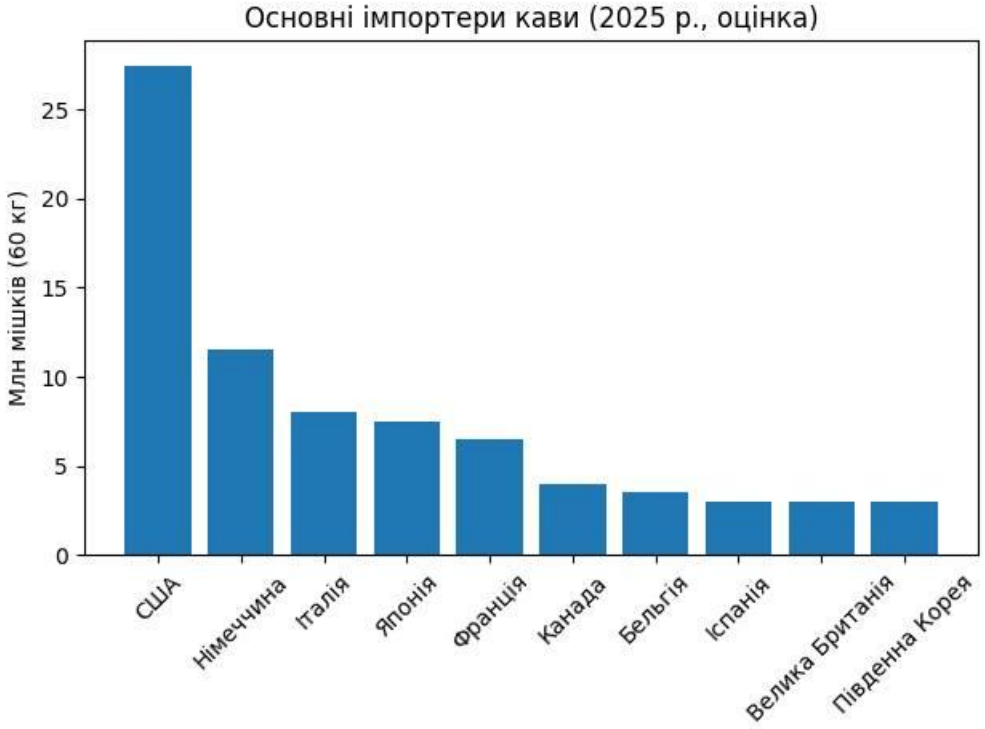

Окремою тенденцією є посилення екологічних вимог та розвиток сталого виробництва. Зростає попит на органічну каву та продукцію fair trade, що гарантує справедливі умови для виробників [6, с. 10–12].

Також важливим напрямом є розвиток нових форматів споживання, таких як капсульна кава, ready-to-drink напої та онлайн-продажі [7, с. 33–35].

Список використаних джерел

1. International Coffee Organization. Coffee Market Report. – London, 2024.

2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. FAO Statistical Yearbook. – Rome, 2023.

3. World Bank. Commodity Markets Outlook. – Washington, 2024.

4. United States Department of Agriculture. Coffee: World Markets and Trade. – Washington, 2024.

5. Specialty Coffee Association. State of the Coffee Industry Report. – 2023.

6. Statista. Global Coffee Market Analysis. – 2024.

7. Euromonitor International. Coffee in the Global Market. – 2023.

8. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Циркулярні кластери Центральної та Східної Європи: каталізатор стимулювання сталого розвитку. Інноваційна економіка. 2024. С. 5-11. URL: https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1268.

Ліля ВИХРИСТ
студентка Західноукраїнського національного університету

ДИНАМІКА І СТРУКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ СМАРТФОНІВ

Ринок смартфонів є важливим елементом сучасної цифрової економіки, який забезпечує функціонування інформаційного суспільства та розвиток цифрових технологій. Смартфони стали невід'ємною частиною життя населення, оскільки виконують широкий спектр функцій – від комунікації до роботи з інформацією, фінансами та освітніми ресурсами.

У сучасних умовах ринок смартфонів зазнає значних змін під впливом технологічного прогресу, глобалізації та трансформації споживчих потреб. Незважаючи на високий рівень насиченості, галузь продовжує розвиватися за рахунок інновацій, що визначає актуальність дослідження його сучасного стану та тенденцій розвитку.

Ринок смартфонів є одним із найбільш динамічних сегментів світової економіки, що характеризується високим рівнем конкуренції, швидким оновленням продукції та значною залежністю від технологічних інновацій. Його структура включає первинний ринок нових пристроїв, вторинний ринок, а також сегментацію за рівнем цін, що дозволяє охоплювати різні категорії споживачів. Первинний ринок є чутливим до макроекономічних умов, оскільки попит на нові смартфони залежить від рівня доходів населення, інфляції та загальної економічної ситуації. У періоди економічного зростання спостерігається підвищення попиту на нові моделі, тоді як у кризові періоди споживачі частіше обирають бюджетні або вживані пристрої [1].

Вторинний ринок смартфонів набуває дедалі більшого значення, оскільки дозволяє забезпечити доступ до сучасних технологій за нижчою ціною. Особливого розвитку набуває сегмент відновлених смартфонів, який поєднує доступність і відносно високий рівень якості, що робить його популярним серед споживачів [4].

Суттєвий вплив на розвиток ринку має інноваційна діяльність виробників. Основними напрямами технологічного розвитку є інтеграція штучного інтелекту, удосконалення камер, підвищення продуктивності процесорів, а також розвиток акумуляторних технологій. Використання штучного інтелекту дозволяє оптимізувати роботу пристроїв, покращувати якість фотографій і забезпечувати персоналізований користувацький досвід [2]. Крім того, активно розвиваються нові форм-фактори, зокрема складані смартфони, що формують нові сегменти ринку.

Одним із ключових факторів трансформації ринку є впровадження технології 5G, яка забезпечує високу швидкість передачі даних і відкриває нові

можливості для користувачів. Це сприяє розвитку таких напрямів, як потокове відео, онлайн-ігри, хмарні сервіси та дистанційна робота [3]. Поширення 5G стимулює оновлення смартфонів і підвищує попит на сучасні моделі.

Зміна поведінки споживачів є ще одним важливим чинником розвитку ринку. Сучасні користувачі рідше змінюють смартфони, що пов'язано зі зростанням їх вартості та підвищенням якості. Збільшення терміну використання пристроїв впливає на обсяги продажів і змушує виробників адаптувати свої стратегії [1]. Водночас зростає попит на преміум-сегмент, а також на відновлені пристрої як більш доступну альтернативу [4].

Ринок смартфонів також залежить від глобальних економічних факторів, таких як рівень доходів населення, інфляція, валютні коливання та вартість компонентів. Значний вплив на галузь мали пандемія COVID-19 та дефіцит мікрочипів, які призвели до порушення логістичних ланцюгів і зростання цін на продукцію [3].

Український ринок смартфонів має свої особливості, серед яких основними є залежність від імпорту, значна частка бюджетного сегмента та популярність вживаних пристроїв. В умовах економічної нестабільності попит на смартфони зберігається, оскільки вони є необхідним засобом комунікації, навчання та роботи.

Окрему увагу слід приділити екологічним аспектам розвитку ринку. Зростання обсягів виробництва смартфонів супроводжується збільшенням електронних відходів, що потребує впровадження екологічно відповідальних підходів. Виробники використовують перероблені матеріали, розвивають програми утилізації та підвищують довговічність пристроїв [2].

Отже, ринок смартфонів перебуває на етапі трансформації, що характеризується поєднанням інноваційного розвитку та ознак зрілості. Основними тенденціями є впровадження новітніх технологій, розвиток 5G, зміна поведінки споживачів та зростання ролі вторинного ринку.

У майбутньому розвиток ринку смартфонів буде спрямований на підвищення функціональності пристроїв, інтеграцію штучного інтелекту та адаптацію до глобальних економічних умов, що сприятиме подальшій цифровізації суспільства.

Список використаних джерел:

1. I*nternational Data Corporation. Worldwide Mobile Phone Tracker, 2024. URL: https://my.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prUS53072325*

2. *McKinsey & Company. Technology Trends Outlook, 2024. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/tech-and-ai/our-insights/the-top-trends-in-tech-2024*

3. *GSMA. The Mobile Economy Report 2024. URL:https://www.gsma.com/solutions-and-impact/connectivity-for-good/mobile-economy/the-mobile-economy-2024/*

4. *Counterpoint Research. Refurbished Smartphone Market Report, 2024. URL: https://counterpointresearch.com/en/reports/post-report-global-secondary-smartphone-market-report-2024*

5. *Ліщинський І. О., Лизун М. В. Циркулярні кластери Центральної та Східної Європи: каталізатор стимулювання сталого розвитку. Інноваційна економіка. 2024. С. 5-11. URL: https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1268.*

Владислава РУДА
студентка Західноукраїнського національного університету

КОН'ЮНКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ КОЛЬОРОВИХ МЕТАЛІВ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Світовий ринок кольорових металів є важливою складовою глобальної економіки, оскільки забезпечує функціонування ключових галузей промисловості: машинобудування, енергетики, будівництва, електроніки та транспорту. В умовах глобалізації та трансформації економічних систем кон'юнктура цього ринку зазнає суттєвих змін під впливом технологічних, екологічних та геополітичних факторів. Зростання попиту на «зелені» технології, розвиток відновлюваної енергетики та електромобільності спричиняють структурні зрушення у споживанні кольорових металів, що актуалізує дослідження сучасних тенденцій і перспектив розвитку даного ринку [1].

Основною характеристикою кон'юнктури світового ринку кольорових металів є його висока залежність від циклічності світової економіки. У періоди економічного піднесення спостерігається зростання попиту на такі метали, як мідь, алюміній, нікель, цинк, тоді як у періоди криз – його скорочення [2]. Особливо важливим індикатором економічної активності є ціна на мідь, яку часто називають «барометром світової економіки».

У сучасних умовах провідними виробниками кольорових металів є Китай, США, Австралія, Чилі та країни ЄС [3]. Китай займає домінуючі позиції як у виробництві, так і у споживанні більшості кольорових металів, що значною мірою визначає глобальні цінові тенденції. Водночас зростає роль країн, багатих на природні ресурси, зокрема Латинської Америки та Африки, які виступають ключовими постачальниками сировини [4].

Серед основних тенденцій розвитку світового ринку кольорових металів варто виокремити:

– зростання попиту на метали, що використовуються у виробництві акумуляторів (літій, нікель, кобальт);

– посилення ролі вторинної сировини (рециклінгу) у забезпеченні потреб ринку;

– вплив екологічних стандартів на обсяги виробництва та структуру витрат;

– геополітичну нестабільність, що впливає на ланцюги постачання.

Для наочності зміни попиту на основні кольорові метали можна узагальнити у таблиці 1.

Важливим фактором формування кон'юнктури є також розвиток «зеленої економіки». Перехід до відновлюваних джерел енергії потребує значної

кількості кольорових металів, зокрема міді та алюмінію для електромереж, а також літію та кобальту для акумуляторів. Це формує довгострокову тенденцію до зростання попиту, незважаючи на короткострокові коливання [4].

Таблиця 1

Тенденції попиту на кольорові метали

Метал	Основні сфери використання	Тенденція попиту
Алюміній	Будівництво, транспорт	Помірне зростання
Нікель	Акумулятори, металургія	Стрімке зростання
Цинк	Оцинковування сталі	Стабільний
Літій	Акумулятори	Дуже швидке зростання
Мідь	Енергетика,	Зростання

Разом з тим, ринок стикається з рядом проблем, серед яких обмеженість природних ресурсів, екологічні ризики видобутку, а також залежність від політичної ситуації в країнах-експортерах. Порушення логістичних ланцюгів, санкційна політика та військові конфлікти можуть суттєво впливати на ціни та доступність ресурсів [5].

Отже, кон'юнктура світового ринку кольорових металів формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів – економічних, технологічних, екологічних та політичних. У середньо- та довгостроковій перспективі очікується зростання попиту на стратегічні метали, що використовуються у високотехнологічних та екологічно орієнтованих галузях. Це створює нові можливості для країн-виробників, але водночас потребує впровадження інноваційних та сталих підходів до видобутку і переробки ресурсів.

Список використаних джерел:

1. *International Energy Agency. The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions. Paris, 2021.*
2. *World Bank. Commodity Markets Outlook. Washington, 2023.*
3. *British Geological Survey. World Mineral Production. London, 2022.*
4. *US Geological Survey. Mineral Commodity Summaries. 2024.*
5. *Humphreys D. The Remaking of the Mining Industry. Palgrave Macmillan, 2015.*
6. *Ліщинський І. О., Лизун М. В. Циркулярні кластери Центральної та Східної Європи: каталізатор стимулювання сталого розвитку. Інноваційна економіка. 2024. С. 5-11. URL: https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1268.*

Михайло ШЛЯПСЬКИЙ
студент Західноукраїнського
національного університету

ТРЕНДИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ОДЯГУ

Ринок одягу є однією з найбільш динамічних та конкурентних галузей сучасної економіки, яка активно розвивається під впливом глобалізаційних процесів, цифровізації та змін у поведінці споживачів. У сучасних умовах підприємства легкої промисловості змушені адаптуватися до нових викликів, пов'язаних із швидкою зміною модних тенденцій, зростанням конкуренції та переходом значної частини продажів в онлайн-середовище. Сутність ринку одягу полягає у задоволенні потреб споживачів у товарах, які виконують не лише функціональну, але й соціальну та естетичну роль. Одяг виступає важливим елементом самовираження, що визначає стиль життя людини, її соціальний статус та індивідуальність. Саме тому попит на продукцію легкої промисловості значною мірою залежить від модних трендів, культурних особливостей та рівня доходів населення.

Сучасний ринок одягу характеризується високим рівнем сегментації. Виділяють масовий сегмент (mass market), середній сегмент та преміум-клас. Кожен із цих сегментів має свої особливості та орієнтується на різні групи споживачів. Масовий сегмент спрямований на доступність та широкий попит, преміум-сегмент — на якість, унікальність та бренд, тоді як середній сегмент поєднує ці характеристики [1, с. 45]. Однією з ключових тенденцій розвитку ринку одягу є поширення концепції швидкої моди (fast fashion), яка передбачає швидке оновлення асортименту продукції відповідно до актуальних трендів. Це дозволяє компаніям оперативно реагувати на зміну попиту та стимулювати споживачів до частих покупок. Проте така модель має і негативні наслідки, зокрема перевиробництво та значний вплив на довкілля [2, с. 112]. Важливим фактором розвитку ринку є цифровізація. Інтернет-магазини та соціальні мережі стають основними каналами продажу, що забезпечує зручність для споживачів і розширює можливості для бізнесу. Онлайн-продажі дозволяють підприємствам зменшувати витрати, швидше виходити на нові ринки та ефективніше взаємодіяти з клієнтами [3, с. 78]. Таким чином, сучасний ринок одягу формується під впливом багатьох факторів, серед яких ключовими є глобалізація, зміна споживчих вподобань та розвиток цифрових технологій. Для успішної діяльності підприємствам необхідно враховувати ці тенденції та постійно адаптувати свої стратегії до нових умов. Важливою складовою сучасного розвитку ринку одягу є зміна поведінки споживачів, яка зумовлена розвитком цифрових технологій та соціальних мереж.

Сьогодні покупці стали більш поінформованими, вони активно порівнюють товари, орієнтуються на відгуки інших користувачів та приділяють значну увагу бренду і його репутації. Це змушує компанії впроваджувати нові підходи до маркетингу, зокрема використовувати інструменти SMM та співпрацювати з інфлюенсерами. Окрім цього, значний вплив на розвиток ринку має фактор сезонності. Попит на одяг змінюється залежно від пори року, кліматичних умов та святкових періодів. Це вимагає від підприємств ефективного планування виробництва та логістики, щоб уникнути надлишків або дефіциту продукції. Для кращого розуміння особливостей сучасного ринку одягу доцільно розглянути його основні характеристики, переваги та проблеми, які наведені у таблиці.

Основні характеристики сучасного ринку одягу

Характеристика	Позитивні аспекти	Проблеми та виклики
Цифровізація	Розвиток онлайн-продажів, доступність товарів	Висока конкуренція в інтернеті
Fast fashion	Швидке оновлення асортименту	Перевиробництво, шкода довкіллю
Соціальні мережі	Ефективне просування бренду	Залежність від трендів
Сегментація ринку	Точне орієнтування на аудиторію	Складність вибору стратегії
Глобалізація	Вихід на міжнародні ринки	Посилення конкуренції
Екологічність	Попит на sustainable fashion	Висока собівартість продукції

Аналізуючи наведені характеристики, можна зробити висновок, що сучасний ринок одягу має як значні можливості для розвитку, так і суттєві виклики. З одного боку, цифровізація та глобалізація відкривають нові перспективи для бізнесу, а з іншого — вимагають від підприємств високої гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін. Сучасний розвиток ринку одягу також тісно пов’язаний із зростанням ролі брендингу та маркетингових стратегій. У конкурентному середовищі підприємства змушені не лише пропонувати якісний продукт, але й формувати унікальний імідж, який буде приваблювати споживачів. Бренд стає одним із ключових факторів вибору, оскільки покупці часто орієнтуються не тільки на функціональні характеристики товару, а й на емоції, які він викликає. Особливу роль у просуванні одягу відіграють соціальні мережі. Вони дозволяють підприємствам безпосередньо взаємодіяти з аудиторією, отримувати зворотний зв’язок та формувати довіру до

бренду. Використання таких інструментів, як таргетована реклама, контент-маркетинг та співпраця з блогерами, значно підвищує ефективність просування продукції. Це підтверджує важливість інтеграції цифрових технологій у маркетингову діяльність підприємств [3, с. 80].

Ще однією важливою тенденцією є розвиток концепції сталого розвитку у сфері виробництва одягу. У зв'язку з глобальними екологічними проблемами споживачі все частіше надають перевагу продукції, виготовленій із екологічно чистих матеріалів, а також компаніям, які дотримуються принципів соціальної відповідальності. Це стимулює підприємства впроваджувати нові технології виробництва, зменшувати використання ресурсів та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище [2, с. 115]. Крім того, варто відзначити зростання ролі локальних виробників. Вони пропонують унікальні дизайнерські рішення, швидше реагують на зміни попиту та краще адаптуються до особливостей конкретного ринку. Це дозволяє їм успішно конкурувати з великими міжнародними брендами, особливо в умовах зростання інтересу до підтримки національного виробника.

Розвиток ринку одягу визначається поєднанням економічних, соціальних та технологічних факторів, що вимагає від підприємств гнучкості, інноваційності та орієнтації на потреби споживачів. Подальший розвиток ринку одягу значною мірою залежить від інновацій та впровадження нових технологій у виробництво і продаж продукції. Серед таких технологій особливе місце займають автоматизація виробничих процесів, використання штучного інтелекту для прогнозування попиту та персоналізації пропозицій, а також впровадження систем управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM). Важливим напрямом є також розвиток омніканального підходу до продажів, який передбачає поєднання онлайн- та офлайн-каналів. Сучасні споживачі очікують можливості взаємодіяти з брендом у зручний для них спосіб: переглядати товар у соціальних мережах, замовляти через інтернет-магазин і отримувати його у фізичній точці продажу. Такий підхід дозволяє підвищити рівень задоволеності клієнтів і збільшити обсяги реалізації продукції. Необхідно також враховувати вплив глобальних економічних процесів на розвиток ринку одягу. Зміни валютних курсів, рівень інфляції, порушення логістичних ланцюгів та інші макроекономічні фактори можуть суттєво впливати на діяльність підприємств. У зв'язку з цим компанії повинні розробляти гнучкі стратегії управління ризиками та адаптуватися до нестабільних умов зовнішнього середовища. Крім того, важливим фактором є зміна споживчих цінностей. Сучасні покупці дедалі більше орієнтуються не лише на ціну і якість, але й на соціальну відповідальність бренду, його екологічну політику та етичні принципи ведення бізнесу. Це стимулює підприємства до впровадження концепцій сталого розвитку та формування прозорої політики у відносинах зі споживачами.

Сучасний етап розвитку ринку одягу характеризується активним впровадженням інновацій, зміною підходів до організації продажів та зростанням вимог з боку споживачів, що створює як нові можливості, так і додаткові виклики для підприємств. Узагальнюючи проведений аналіз, можна зробити висновок, що ринок одягу є одним із найбільш перспективних, але водночас і складних сегментів сучасної економіки. Його розвиток відбувається під впливом широкого спектра факторів, серед яких ключовими є цифровізація, глобалізація, зміна споживчих уподобань та впровадження інноваційних технологій.

Суттєву роль у функціонуванні ринку відіграють маркетингові інструменти, зокрема соціальні мережі, які дозволяють ефективно просувати продукцію, формувати імідж бренду та встановлювати довгострокові відносини з клієнтами. Успішні компанії активно використовують сучасні підходи до комунікації, аналізують поведінку споживачів та адаптують свої стратегії відповідно до змін ринку. Важливим напрямом розвитку є також орієнтація на принципи сталого розвитку, які передбачають відповідальне використання ресурсів, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та дотримання соціальних стандартів. У довгостроковій перспективі саме такі підходи можуть забезпечити підприємствам конкурентні переваги та стабільність. З урахуванням високого рівня конкуренції підприємства повинні постійно вдосконалювати свою діяльність, впроваджувати інновації та орієнтуватися на потреби споживачів. Особливого значення набуває здатність швидко реагувати на зміни ринку та ефективно використовувати сучасні технології.

Ринок одягу продовжує активно розвиватися та трансформуватися, відкриваючи нові можливості для бізнесу. Для досягнення успіху підприємствам необхідно поєднувати інноваційність, гнучкість та стратегічне мислення, що дозволить їм забезпечити стабільний розвиток і зміцнити свої позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф., Келлер К. Л. Маркетинг-менеджмент. – Київ: Видавництво «Хімджест», 2018. – 720 с.

2. Fletcher K. Sustainable Fashion and Textiles: Design Journeys. – London: Earthscan, 2014. – 288 p.

3. Chaffey D., Ellis-Chadwick F. Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice. – Pearson Education, 2019. – 545 p.

4. Easey M. Fashion Marketing. – Wiley-Blackwell, 2009. – 384 p.

5. Barnes L., Lea-Greenwood G. Fast Fashion in the Retail Store Environment International Journal of Retail & Distribution Management. – 2006. – Vol. 34, No. 10. – P. 760–772.

6. Статистичний щорічник України / Державна служба статистики України. – Київ, 2023. OECD. Global Fashion Industry Statistics and Trends. – Paris, 2022

7. Lishchynskyy, I. & Lyzun, M. (2024). Pattern of European regional creativity: Exploring endogenous sustainability. ECONOMICS, 12(3), 397-407. https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0030.

Яна ОЛІЙНИК
студентка Західноукраїнського
національного університету

АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ ДЕРЕВИНИ

Світовий ринок деревини є важливою складовою глобальної економіки, оскільки деревина широко використовується у будівництві, меблевій промисловості, виробництві паперу та як альтернативне джерело енергії. В умовах зростання екологічних викликів та переходу до сталого розвитку значення цього ринку постійно зростає [1].

Світовий ринок деревини включає кілька взаємопов'язаних етапів: заготівлю лісових ресурсів, первинну обробку (розпилювання деревини), глибоку переробку (виготовлення меблів, паперу, плитних матеріалів) та реалізацію готової продукції. Основними видами продукції є круглий ліс, пиломатеріали, фанера, деревні плити (ДСП, МДФ), а також паливна деревина та пелети [2].

Географічна структура ринку є нерівномірною. Найбільшими виробниками деревини є США, Канада, Бразилія, а також країни Північної Європи (Швеція, Фінляндія). Основними імпортерами виступають Китай, країни Європейського Союзу та Японія. Це зумовлено високим рівнем розвитку будівництва та промисловості у цих регіонах [3].

Кон'юнктура світового ринку деревини визначається низкою факторів. Серед них ключовими є попит у будівельній галузі, розвиток меблевої промисловості, рівень урбанізації, державне регулювання вирубки лісів та екологічні обмеження. Значний вплив також мають глобальні економічні кризи та політичні фактори. Останніми роками спостерігається зростання попиту на екологічно чисті матеріали, що сприяє підвищенню цін на деревину [4].

Особливістю ринку є високий рівень державного регулювання, оскільки ліси є важливим природним ресурсом. У багатьох країнах існують обмеження на вирубку та експорт необробленої деревини. Це стимулює розвиток внутрішньої переробки та виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Серед основних проблем ринку варто виділити незаконну вирубку лісів, виснаження природних ресурсів, тіньову економіку та нерівномірний розподіл лісових ресурсів між країнами. Ці проблеми мають глобальний характер і потребують міжнародного регулювання.

Перспективи розвитку світового ринку деревини пов'язані із впровадженням принципів сталого лісокористування, зростанням інвестицій у деревообробну промисловість та розвитком альтернативної енергетики. Деревина все частіше розглядається як екологічно безпечний матеріал, що може замінити пластик та інші шкідливі ресурси.

Висновки. Світовий ринок деревини є динамічним та стратегічно важливим сегментом світової економіки. Його розвиток залежить від балансу між економічними інтересами та збереженням природних ресурсів. У майбутньому очікується посилення екологічних стандартів і зростання ролі переробної промисловості.

Список використаних джерел:

1. FAO. Global Forest Resources Assessment. – Режим доступу: https://www.fao.org

2. World Bank. Forest Products Market Overview. – Режим доступу: https://www.worldbank.org

3. UNECE. Forest Sector Outlook Study. – Режим доступу: https://unece.org

4. Statista. Global Wood Market Statistics. – Режим доступу: https://www.statista.com

5. Ліщинський І. О. Стратегія формування полюсів зростання в Болгарії. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 3. С. 61–71

Крістіна ЦВІГУН
студентка Західноукраїнського національного університету

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Світовий ринок електроенергії є однією з ключових складових глобальної економіки, оскільки електроенергія виступає базовим ресурсом для функціонування промисловості, транспорту, сфери послуг та домогосподарств [5, с. 120–122]. Його розвиток безпосередньо пов’язаний із рівнем технологічного прогресу, енергетичною безпекою держав та екологічною політикою Функціонування ринку визначається співвідношенням попиту і пропозиції, рівнем цін, структурою генерації та державним регулюванням.

Сучасний стан світового ринку електроенергії характеризується трансформаційними процесами, зумовленими переходом до відновлюваних джерел енергії. Упродовж останніх років спостерігається стабільне зростання попиту на електроенергію, особливо в країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону, що пов’язано з урбанізацією, індустріалізацією та зростанням рівня життя населення[2; 3]. Водночас у розвинених країнах попит зростає повільніше через впровадження енергоефективних технологій.

Важливою тенденцією є зміна структури виробництва електроенергії. Частка традиційних джерел, таких як вугілля та природний газ, поступово зменшується, тоді як відновлювані джерела (сонячна, вітрова та гідроенергія) демонструють швидке зростання. Це пов’язано з глобальними екологічними викликами та політикою декарбонізації економіки.

Таблиця 1

Показники світового ринку електроенергії (2010–2026 рр.)

Рік	Попит, ТВт·год	Пропозиція, ТВт·год	Частка ВДЕ, %
2010	21 000	21 200	20
2015	23 500	23 800	23
2020	25 300	25 700	28
2023	27 200	27 600	32
2025 (прогноз)	28 500	29 200	36
2026 (прогноз)	29 200	30 000	39

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 4]

Згідно з наведеними даними, попит на електроенергію має стійку тенденцію до зростання, що обумовлено цифровізацією економіки, розвитком

електротранспорту та збільшенням споживання в країнах, що розвиваються. Прогнозні показники свідчать про подальше зростання ролі відновлюваних джерел енергії у світовому енергобалансі.

Аналіз динаміки попиту і пропозиції показує, що ринок поступово наближається до балансу, однак зберігається ризик регіональних дисбалансів, особливо в умовах енергетичних криз або геополітичної нестабільності [6, с. 45–47]. Значний вплив на ринок мають також ціни на енергоресурси, інвестиції в інфраструктуру та розвиток енергетичних технологій.

Окрему увагу слід приділити процесам лібералізації ринку електроенергії, які відбуваються в багатьох країнах. Вони сприяють підвищенню конкуренції, ефективності виробництва та залученню інвестицій [5, с. 135–137]. Водночас важливим залишається державне регулювання, спрямоване на забезпечення стабільності постачання та захист споживачів.

Отже, сучасний світовий ринок електроенергії перебуває на етапі глибоких змін, пов’язаних із переходом до сталого розвитку. Подальша його еволюція визначатиметься темпами впровадження відновлюваних джерел енергії, розвитком інноваційних технологій та ефективністю міжнародної енергетичної політики.

Список використаних джерел:

1. *World Energy Outlook 2025. International Energy Agency (IEA). URL: https://www.iea.org*
2. *Electricity Market Report 2025. International Energy Agency (IEA).*
3. *Global Energy Perspective 2025. McKinsey & Company.*
4. *BP Statistical Review of World Energy 2025.*
5. *Копич І. М. Світовий ринок товарів та послуг : підручник. Львів : Новий Світ-2000, 2024.*
6. *Сидоров М. В. Світові енергетичні ринки: сучасний стан та перспективи розвитку. Міжнародна економіка. 2025.*
7. *Ліщинський І. О. Концептуальний мейнстрим регіонального зростання. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 6 (18). С. 46–50*

СЕКЦІЯ 3.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ

Секція організовується у межах реалізації проєкту 101239881 – EUROWUNU – ERASMUS-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH «Кафедра європейської інтеграції ім. Жана Моне Західноукраїнського національного університету (EUROWUNU)»

Модератор: д.е.н., проф. Марія ЛИЗУН

Марія ЛИЗУН
д.е.н., професор Західноукраїнського національного університету

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ

Європейська інтеграція залишається одним із найуспішніших політичних та економічних проєктів сучасності, який забезпечує стабільність, безпеку та добробут держав-членів Європейського Союзу. Водночас сучасний етап розвитку ЄС характеризується глибокими трансформаційними процесами, спричиненими геополітичними змінами, економічними кризами, цифровою революцією, кліматичними викликами та безпековими загрозами. Якщо наприкінці XX – на початку XXI століття інтеграційний поступ базувався переважно на концепції ліберального економічного монетаризму, розширенні спільного ринку та уніфікації нормативно-правового поля (активно розбудовувався *acquis communautaire*), то сьогодні вектор зміщується у бік геополітичної стійкості, безпекового суверенітету та «зелено-цифрового» транзиту [1].

Європейська інтеграція залишається одним із найуспішніших політичних та економічних проєктів сучасності. Станом на 2025 рік Європейський Союз об'єднує 27 держав-членів із населенням понад 448 млн осіб, що становить близько 5,5 % населення світу. Водночас на частку ЄС припадає майже 14,7 % світового ВВП, що дозволяє Союзу залишатися одним із ключових центрів глобальної економіки [2].

Сучасний етап європейської інтеграції відбувається в умовах безпрецедентної трансформації глобальної архітектури безпеки та докорінного переосмислення внутрішніх інституційних механізмів Європейського Союзу. Кризові явища останнього десятиліття – починаючи від міграційної кризи, виходу Великої Британії зі складу ЄС (Brexit) і завершуючи масштабною збройною агресією російської федерації проти України – продемонстрували, що класична модель «м’якої сили» (*soft power*) потребує трансформації у концепцію «геополітичного союзу».

Серед ключових трансформацій особливе місце займає формування багаторівневої та диференційованої моделі інтеграції. Нерівномірність економічного розвитку держав-членів, відмінності у національних інтересах та підходах до реалізації спільних політик зумовлюють необхідність пошуку нових механізмів координації та управління. Поглиблення співпраці між окремими групами держав-членів відбувається нерівномірно, що зумовлює формування багаторівневої моделі інтеграції. Такий підхід дозволяє враховувати національні інтереси країн, проте водночас створює ризики посилення асиметрії в межах

Союзу та ускладнює процес ухвалення спільних рішень[3]. Водночас ЄС продовжує політику розширення, розглядаючи її як інструмент зміцнення стабільності та безпеки на континенті.

Водночас значний вплив на розвиток ЄС здійснюють процеси цифрової та зеленої трансформації. Реалізація Європейського зеленого курсу передбачає досягнення кліматичної нейтральності, модернізацію економіки та впровадження інноваційних технологій. Паралельно цифровізація сприяє підвищенню конкурентоспроможності європейських економік, розвитку штучного інтелекту, електронного урядування та цифрового ринку. Проте ці процеси потребують значних фінансових ресурсів і створюють нові виклики для ринку праці та соціальної сфери.

Сучасний етап розвитку ЄС характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими геополітичними змінами, економічними кризами, цифровою трансформацією та безпековими викликами. Однією з важливих тенденцій є демографічні зміни. На початок 2024 року населення ЄС становило 449,2 млн осіб, що на 1,6 млн більше порівняно з попереднім роком. Значною мірою це зростання було забезпечене міграційними процесами та прибуттям громадян України, які отримали тимчасовий захист у країнах Європейського Союзу [2].

Важливим чинником трансформації європейського інтеграційного простору стала повномасштабна агресія Росії проти України. Війна актуалізувала питання стратегічної автономії ЄС, посилення спільної безпекової та оборонної політики, енергетичної незалежності та стійкості критичної інфраструктури. У відповідь Європейський Союз активізував механізми координації зовнішньої політики, розширив санкційний тиск на агресора та значно збільшив підтримку України.

Для України європейська інтеграція набуває стратегічного значення як ключовий напрям зовнішньополітичного та соціально-економічного розвитку. Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС та початок переговорного процесу відкривають нові можливості для модернізації державних інститутів, адаптації законодавства до європейських стандартів та поглиблення участі у спільному європейському просторі [4;5]. Водночас успішне просування до членства потребує проведення комплексних реформ, зміцнення верховенства права, боротьби з корупцією та підвищення ефективності державного управління.

У червні 2022 року Україна отримала статус країни-кандидата на вступ до ЄС, а в червні 2024 року офіційно розпочалися переговори про вступ. У 2025 році було завершено скринінг українського законодавства щодо відповідності acquis communautaire. Європейський Союз залишається головним торговельним партнером України, забезпечуючи понад 50 % її зовнішньої торгівлі товарами.

Загальний обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС у 2024 році досяг 67,2 млрд євро [6].

Таким чином, сучасна європейська інтеграція перебуває на етапі глибоких трансформацій, що охоплюють політичну, економічну, безпекову та соціальну сфери. Подальший розвиток Європейського Союзу залежатиме від його здатності адаптуватися до нових викликів, забезпечувати єдність держав-членів та підтримувати процеси розширення. Для України європейська інтеграція залишається стратегічним пріоритетом, реалізація якого сприятиме зміцненню національної безпеки та сталому розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. *Лизун М. В. Розвиток процесів регіональної економічної інтеграції: валютний аспект. Галицький економічний вісник. 2016. № 1 (50). С. 155– 163*
2. *Eurostat. (2025, March 26). Key figures on the EU in the world – 2025 edition. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/wdn-20250326-1*
3. *Ліщинський І. О. Глокалізація, фрагмеграція та альтернативні візії внутрішніх геоекономічних суперечностей. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 22. Ч. 2. С. 77–81*
4. *Лизун М.В. Випереджаюче економічне зростання: міжнародний та український аспекти : дис. … к.е.н. : 08.00.02 / М.В. Лизун. – Тернопіль, 2007. – 207 с*
5. *Лизун М. В. Розвиток світової валютної системи крізь призму її елементів. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. №. 4. С. 82-95.*
6. *Eurostat. (2025, May 7). Trade in goods with Ukraine in 2024. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250507-1*

Вікторія НЕБРАТ
д.е.н., зав. відділу ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ІНСТИТУЦІЙНА СПАДЩИНА І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Питання національної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів актуалізує звернення до перетину проблематики інституційної спадщини в економіці та формування євроінтеграційної перспективи її розвитку. Як засвідчує досвід країн ЦСЄ, які набули членства в Європейському Союзі, ключовим чинником інтеграції є подолання інституційної інерції перебування в орбіті т. зв. соціалістичного суспільно-політичного блоку з відповідною економічною моделлю міжнародної взаємодії. На викликах інституційної дивергенції наголошують українські та зарубіжні автори [1; 2], адже саме інституційне різноманіття та різний рівень економічного розвитку країн - нових членів ЄС спричинили пріоритезацію регіональної політики як основи стабілізації та консолідації Європи.

Інституційний ландшафт економіки України є результатом тривалого процесу укорінення і відтворення неефективних інститутів, що в економічній теорії пояснюється ефектом залежності від попередньої траєкторії розвитку. У результаті досліджень, виконаних колективом відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» у частині узагальнення результатів ринкових реформ 1991–2006 рр. для формування національної господарської системи та виявлення нових проявів залежності від попереднього шляху встановлено низку причинно-наслідкових зв’язків. Зокрема: незавершений характер інституційних перетворень у частині формування системи специфікації та захисту прав власності унеможливили запуск механізмів нагромадження капіталу, конкуренції та інновацій; концентрація приватизації в сировинних та паливно-енергетичних галузях закріпила компрадорський характер великого бізнесу; гіпертрофований розвиток посередницького, торговельного та фінансово-кредитного підприємництва став наслідком високих ризиків інвестицій у реальний сектор; пасивність у диверсифікації зовнішньоекономічних зв’язків поглибила структурну залежність економіки від РФ; формування ринку праці супроводжувалося обвальним скороченням зайнятості в реальному секторі економіки, що призвело до кваліфікаційних та демографічних втрат; традиційне спрямування бюджетних коштів на підтримку економіки та вимушене – на зменшення соціальних наслідків лібералізації, – обумовило недофінансування освіти й науки, що в подальшому спричинило втрату ними функцій драйвера економіки знань.

Таким чином, інституційна інерція в економіці формує структурні ризики через гальмування інновацій, технологічне відставання, втрату конкурентоспроможності, а головне – викривлення стимулів, коли економічні агенти спрямовують свою активність на створення корупційних схем для перерозподілу коштів, для захисту монопольного доступу до ресурсів, на пошук бюрократичної ренти й економіко-правових преференцій тощо. Крім того, такі характеристики не відповідають визначеним критеріям і вимогам до країни-кандидата на вступ до ЄС.

Спадок екстрактивних інститутів ускладнює реалізацію ключових цілей сталого розвитку та політик ЄС, спрямованих на зміцнення міжнародної безпеки, посилення європейської конкурентоспроможності та внутрішньої солідарності. Між тим, як зауважив Я. Жаліло, «для України важливо інтегрувати пріоритети та проєкти як первинної (в умовах війни), так і поствоєнної відбудови з ключовими європейськими трендами: низьковуглецевого розвитку й запобігання кліматичним змінам та адаптації до них, подолання цифрового розриву та нерівності, вирівнювання регіональних спроможностей та побудови згуртованості в умовах сучасних викликів» [3, с. 94]. Таким чином, інституційна інерція в економіці України становить загрозу її євроінтеграційним перспективам.

Разом з тим, економіка України вже сьогодні має стійку прив’язку до ринку ЄС та його стану. Процеси, які відбуваються в інституційному просторі Євросоюзу та відображаються на його економічній динаміці розвитку безпосередньо впливають на макроекономічну стійкість і міжнародні перспективи України. Крім того, Україна покладає великі надії на безпосередню підтримку ЄС в рамках програм допомоги як країні-кандидату в члени і як країні-сусіду, що перебуває в стані війни. Отже важливо усвідомлювати актуальні виклики та потенційні наслідки для України розвитку європейської економічної інтеграції та внутрішньої інституційної динаміки ЄС. Погоджуємося з аргументами, що перспективність членства України залежить не лише від темпів внутрішніх реформ та імплементації acquis communautaire, а й від готовності самого Європейського Союзу до інституційної трансформації [4].

Застосування методології інституційної історії до системного аналізу економічної взаємодії в ЄС в єдності минулого, теперішнього і майбутнього дозволило визначити низку істотних причинно-наслідкових зв’язків та довгострокових тенденцій, що детермінують траєкторію розвитку ЄС як міжнародної інституції та політик ЄС, які мають прямий вплив на стійкість європейської економіки та опосередкований – на стан і перспективи економіки України. Пропонуємо класифікацію довгострокових трендів і ключових суперечностей розвитку ЄС, що включає поділ на довгострокові (поглиблення інституційної та економічної інтеграції країн-членів при збереженні

національного суверенітету держав-членів), середньострокові (розширення ЄС, інституційна асиміляція нових країн-членів та регіональне вирівнювання) та новітні тренди розвитку ЄС (послаблення економічної динаміки та поступова втрата позицій у глобальному економічному середовищі; посилення внутрішніх розбіжностей та суперечностей, зокрема, між «старими» і «новими» країнами-членами; ускладнення координації дій приватного і державного секторів, а також різних рівнів суб'єктності; посилення імміграційних шоків та їх десолідаризуючих ефектів; трансформація протекціонізму та посилення впливу ТНК на формування політик ЄС).

Одним з викликів, що постають сьогодні перед Європейським Союзом, є зміна субординації економічних суб'єктів та узгодження інтересів між транснаціональними корпораціями та державами. Корпоративне лобіювання впливає на прийняття рішень щодо механізмів реалізації політик ЄС, і такий вплив вважається доцільним зі стратегічної точки зору урядів і державних службовців в умовах посилення міжнародної конкуренції. Як зауважила Т. Сливка, державна підтримка експансії національних корпорацій набуває рис корпоративного протекціонізму [5, с. 333]. Регіональні інвестиційні стимули ЄС, у рамках політики регіонального (субнаціонального) економічного розвитку, також сприяють не лише економічній стійкості ТНК, а й посиленню впливу корпорацій та реалізації їх інтересів. Для економічної безпеки України агресивна політика ТНК генерує ризики, можливо більші, ніж обмеження та вимоги, що накладаються ЄС.

Виклики євроінтеграції для України пов'язані також із послабленням позицій ЄС у світовій економіці, що веде до загострення глобальної конкуренції за фінансові та людські ресурси. Крім того, необхідно одночасно відновлювати зруйновані війною виробничі потужності, енергетику, транспортно-логістичну інфраструктуру та модернізувати економіку за стандартами ЄС. Тому успішність комплексного і системного вирішення поставлених завдань залежить, насамперед, від політичної консолідації суспільства та інституційної спроможності української держави. Оскільки євроінтеграція розглядається як інструмент модернізації країни, залучення інвестицій та забезпечення вищих стандартів життя, то між метою і засобами її досягнення немає суперечності, навпаки – подолання спадщини екстрактивних інститутів, які консервують технологічну відсталість та фінансову залежність, є завданням, що має внутрішню самоцінність.

Список використаних джерел:

1. Корнівська, В. О. (2024). Інституційна ефективність у контексті євроінтеграційних перспектив України. Стаття перша. Інституційна ефективність у

країнах Європейського Союзу. Економічна теорія, 1, 28–56. DOI: https://doi.org/10.15407/etet2024.01.028

2. *Pérez-Moreno, S., Bárcena-Martín, E. and Ritzen, J. (2020). Institutional quality in the Euro area countries: Any evidence of convergence? Journal of Contemporary European Studies, 28(3). 387–402. https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1779044*

3. *Жаліло, Я. (2026). Пріоритети національних структурних трансформацій в умовах зміни глобального економічного порядку. Національна безпека і оборона, 1-2 (201-202), 91-95. URL: https://razumkov.org.ua/images/2026/04/20/NSD201-202_2025_ukr.pdf*

4. *Горін, Н.О. (2026). Історичні детермінанти й тренди розвитку європейської економічної інтеграції: перспективи для України. Економіка та суспільство, (83). DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-100*

5. *Сливка, Т.О. (2025). Трансформація взаємодії держави і корпорацій в країнах ЄС. Історія народного господарства та економічної думки України, 58, 329-343. DOI: https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.329*

Olena SHEVCHENKO
Doctor of Economics, Professor of the Donbas State Machine-Building Academy, Leading Researcher of State Institution "Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine"

UKRAINE'S ROLE IN THE FORMATION OF A NEW WORLD ECONOMIC ARCHITECTURE: A VIEW THROUGH THE PRISM OF BOHDAN HAVRYLYSHYN'S IDEAS

The concept of effective societies, developed by Bohdan Hawrylyshyn's, is one of the few systemic theories that combines the economic, political and value dimensions of development. Its fundamental proposition is that the effectiveness of a society is determined not by individual economic parameters, but by the holistic configuration of the social order, which includes three interrelated elements: a system of values, political rule, and an economic system. Unlike neoclassical approaches, where the economic system is considered autonomous, Hawrylyshyn's emphasizes the primacy of values. It is they who determine the nature of economic institutions, the level of trust, innovation and social responsibility [1, p. 78]. This allows us to draw a fundamentally important conclusion that the global economic architecture is not only an institutional, but also an axiological construction. We believe that in the current conditions of climate change, this thesis acquires new meaning. The values of sustainable development, environmental responsibility and intergenerational justice are transformed into basic principles of the functioning of the world economy. Accordingly, countries that integrate these values into their own economic systems gain competitive advantages. Hawrylyshyn's emphasizes that the efficiency of society cannot be reduced to a single integral indicator, since it is formed through the interaction of economic, political and social factors. This provision is of key importance for the modern global economy, when economic growth without political stability is unsustainable, political legitimacy without social justice is short-term, and social policy without an economic base is dysfunctional. Thus, a three-tiered model of efficiency is formed, which today is transformed into requirements for a new world economic architecture:

- economic efficiency → decarbonized and innovative economy;
- political efficiency → inclusive global governance;
- social efficiency → fair distribution of resources.

Hawrylyshyn's ideas allow us to form a new understanding of the world economic system as polycentric (with a plurality of centers of influence), institutionally hybrid (combination of global and regional mechanisms), and value-oriented (increasing role of ethical standards). In this context, the modern transformation of the

global economy (in particular due to climate challenges) is not just a technological or financial, but a civilizational restructuring, which is fully consistent with the methodology of B. Hawrylyshyn's. Traditionally, Ukraine was considered in the world economy as a peripheral or semi-peripheral economy. However, in the context of modern transformations, it is advisable to apply another theoretical framework for research, the concept of an "active institutional subject". This means that the state can not only adapt to global rules, but also participate in their formation. This approach is consistent with the scientist's ideas about the need for an active role of societies in determining their own development trajectory. Ukraine has a unique geo-economics position, which shapes its potential as a transit hub between Europe and Asia, an energy corridor, an agricultural and resource center. That is, in the context of restructuring global value chains, this means the possibility of transitioning from the role of a supplier of raw materials to the role of a participant in high-tech production networks.

According to B. Hawrylyshyn's approach, the effectiveness of society is determined by the quality of institutions. Ukraine is in the process of deep institutional transformation, which includes public administration reform, harmonization of legislation with European norms, and the development of democratic institutions.

According to scientific approaches, political effectiveness is difficult to measure, but is of critical importance for the stability of development. This means that institutional quality is becoming a key factor in Ukraine's inclusion in the global economic architecture.

In modern conditions, climate change creates new opportunities for countries that are able to quickly adapt their economies. Ukraine has potential in such areas as renewable energy, green metallurgy, agricultural technologies, and the digital economy. This allows it to be considered as a platform for the implementation of new development models that meet global climate requirements.

Ukraine's experience in functioning in conditions of systemic crises is of particular importance. From the point of view of modern political economy, it is precisely such conditions that stimulate institutional innovations. We believe that in this context, Ukraine can serve as a test environment for new economic policies, a generator of institutional solutions and a catalyst for regional transformations.

Combining the concept of effective societies with modern geo-economics realities allows us to formulate a fundamentally new approach. Ukraine can act not only as an object of integration, but also as a subject of the formation of a new world economic architecture, if it ensures the coherence of values, institutions and economic policy. And this fully corresponds to the idea of B. Hawrylyshyn's that the effectiveness of society is determined by the harmony between its key elements.

In modern political economy, climate change is considered not as an exogenous shock, but as an endogenous factor in the structural restructuring of economic systems.

This means that climate processes are integrated into the mechanisms of capital reproduction, value formation and international division of labor.

It has been studied that the climate component increasingly affects the structure of global investment flows, the configuration of value chains, and the parameters of international competitiveness.

Thus, a new paradigm is being formed - a climatically determined economy, where environmental constraints become the basic conditions for the functioning of market systems.

Decarburization goes beyond the technological process and takes on the character of a global regulatory regime. It is implemented through carbon pricing, quota trading systems, border carbon adjustments, ESG standards. These mechanisms form new rules for access to markets, transforming the structure of international trade. As a result, a "carbon hierarchy of economies" emerges, where countries with high emission intensity lose their competitive positions.

The circular economy changes the linear model of "production-consumption-disposal" to closed cycles of resource use. In the macroeconomic dimension, this means reducing dependence on primary resources, increasing capital efficiency, changing the structure of costs and revenues. Circularity is not only an environmental, but also an economic category that defines a new logic for the functioning of production systems.

The financial sector plays a key role in the redistribution of resources in favor of sustainable development. In this format, new financial instruments are being formed: green bonds, sustainable lending, climate funds, and blended finance mechanisms. This leads to the emergence of a climate-oriented financial market, where the cost of capital depends on the environmental characteristics of projects.

For Ukraine, climate transformation is both a challenge and an opportunity. On the one hand, it is the need to modernize the energy sector and industry, and on the other, access to new markets and financial resources.

In this context, Ukraine can integrate into the global economy as a supplier of green energy, a participant in circular chains, or a recipient of climate investments.

We believe that the formation of a new role for Ukraine in the global economy requires a systemic approach that combines institutional, economic, and value mechanisms. In this context, the toolkit should be viewed as a set of interconnected policies aimed at integration into global processes.

Modern economic diplomacy goes beyond the traditional promotion of exports. It is transformed into a tool for forming global economic rules. For Ukraine, this means participating in climate negotiations, promoting interests in the field of green transformation, forming coalitions within international organizations, etc. Economic diplomacy becomes a channel for Ukraine's integration into the global governance system.

Institutional quality determines the ability of the economy to adapt to global changes. Modernization involves increasing the efficiency of public administration, developing the legal system, and reducing transaction costs. In categorical terms, this means moving to inclusive institutions that ensure equal access to economic opportunities.

According to the ideas of Bohdan Hawrylyshyn's, values determine the effectiveness of society. In modern conditions, this means the formation of a culture of trust, orientation towards long-term development, responsibility of business and the state. Value transformation is a prerequisite for the implementation of all other instruments.

We argue the author's model of Ukraine's participation in the world economic architecture. The proposed model is based on the synthesis of institutional economics, the theory of global governance and Hawrylyshyn's concept of effective societies. It reflects the transition from an adaptive to a proactive model of state participation in the global economy.

At the institutional level, Ukraine is integrated into the global governance system through international organizations, regional integration associations, and regulatory and legal mechanisms. The key is the formation of institutional compatibility with the world's leading economies.

The economic level involves participation in the formation of new markets for green energy, the digital economy and innovative technologies. This means integration into global value chains at higher stages of production.

The value level includes the formation of a new economic paradigm based on social responsibility, inclusiveness and sustainable development. This level ensures the long-term stability of the economic system.

We believe that the interaction of the three levels creates the effect of systemic stability, which is manifested in increased competitiveness, increased investment attractiveness and integration into global processes.

Thus, the model ensures the comprehensive inclusion of Ukraine in the new world economic architecture. Climate change, institutional transformations and innovative development form a new logic of the functioning of the world economy. Ukraine, based on the ideas of Bohdan Hawrylyshyn's, can act as an active subject of these processes provided that a comprehensive strategy is implemented that combines economic, institutional and value components.

References:

1. Havrylyshyn B. Do efektyvnykh suspilstv : dop. Rymskomu Klubovi / B. Havrylyshyn; uporyad. V. Rubtsov. 3-tye ukr. dopov. vyd. Kyyiv: Pulsary, 2009. 246 s.

Людмила ГЕРМАН
к.е.н., доцент Західноукраїнського національного університету

ЦИФРОВА МОБІЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Сучасні трансформаційні процеси у світовій економіці, посилені геополітичними потрясіннями та наслідками повномасштабної війни, зумовлюють глибокі структурні зрушення на ринку праці та спонукають до перегляду традиційних форм мобільності людського капіталу. В українському контексті ці зміни відчуваються особливо гостро, оскільки масова вимушена міграція населення після 2022 року спричинила істотні дисбаланси у функціонуванні національної економіки, призвела до втрати частини висококваліфікованих кадрів та посилила асиметрії у регіональному розвитку. Стрімкий розвиток цифрових технологій, платформенної економіки та дистанційних форм зайнятості формує якісно нову парадигму мобільності як цифрову мобільність людського капіталу, що не потребує фізичного переміщення і дозволяє інтегруватися у глобальні ринки праці, зберігаючи зв'язок із національною економікою. Така форма мобільності відкриває можливості для трансформації традиційного «відтоку мізків» у модель циркуляції знань і доходів, створюючи передумови для підвищення продуктивності праці, розвитку експортно орієнтованих цифрових секторів та посилення конкурентних позицій країни у глобальному економічному середовищі [1]. Проте, ефективна реалізація потенціалу цифрової мобільності потребує інституційної підтримки, розвитку цифрової інфраструктури та формування відповідних компетентностей людського капіталу.

Цифрова мобільність людського капіталу сьогодні перетворюється на ключовий механізм адаптації національних економік до умов багатовимірних криз. Вона забезпечує безперервність економічної діяльності навіть за порушення просторової цілісності виробничих систем і масштабних міграційних переміщень населення. Розвиток дистанційної зайнятості, платформенної економіки та глобальних цифрових ринків праці формує нову модель економічної взаємодії, у межах якої людський капітал може інтегруватися у світову економіку без фізичної присутності в країні зайнятості. Така трансформація суттєво підвищує гнучкість ринку праці, сприяє підтриманню доходів домогосподарств та дозволяє економікам зберігати продуктивність у кризових умовах.

Актуальність цифрової мобільності посилюється глобальними тенденціями інвестування у цифрову економіку.

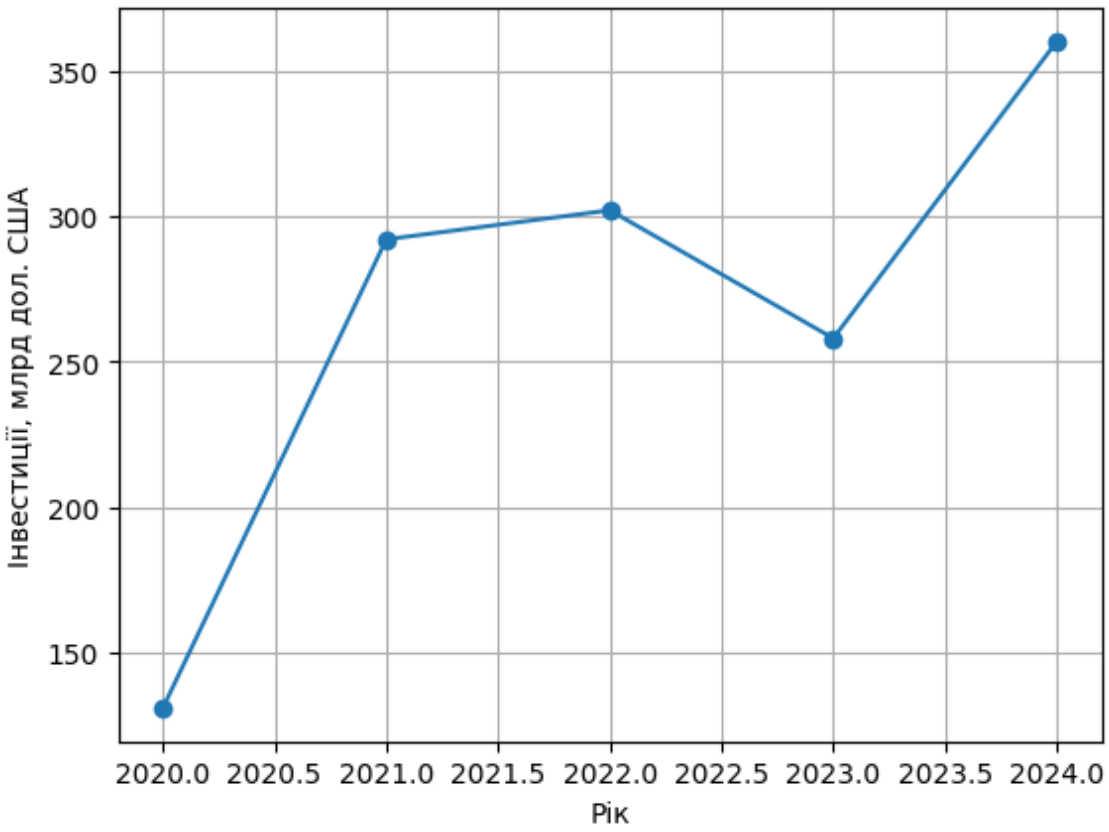

Рис. 1. Динаміка глобальних інвестицій у цифрову економіку у 2020–2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено за [3]

Обсяг інвестицій у цифрові сектори в останні роки досягає в середньому 122 млрд дол. США щорічно, а їх частка у світових потоках прямих іноземних інвестицій зросла до 8,3% у 2021–2023 роках порівняно з 5,5% у 2012–2014 роках, що графічно зображено на рисунку 1. Інвестиції у нові проєкти цифрової економіки зросли майже утричі після 2020 року та у 2024 році досягли 360 млрд дол. США, що становить близько третини всіх нових інвестиційних проєктів у світі. Такі тенденції свідчать про структурне зміщення глобальної економіки у бік цифрових секторів, які формують нові можливості для мобільності праці, створення висококваліфікованих робочих місць та трансферу технологій [3].

Для України, яка перебуває у фазі повоєнної реконструкції, цифрова мобільність людського капіталу набуває стратегічного значення. Масштабна вимушена міграція після 2022 року призвела до суттєвого скорочення трудового потенціалу але відкрила можливості для інтеграції українських фахівців у глобальний цифровий ринок праці. У цьому контексті цифрова мобільність сприяє трансформації традиційного «відтоку мізків» у модель циркуляції знань, компетентностей та фінансових потоків, забезпечуючи надходження валютних доходів через експорт цифрових послуг і підтримуючи макроекономічну стабільність [2].

Глобальний досвід демонструє нерівномірність розвитку цифрової економіки та доступу до її переваг. Близько 80% інвестицій у нові цифрові проєкти в країнах, що розвиваються, концентруються лише у десяти країнах, переважно в Азії, що свідчить про високий рівень глобальної цифрової асиметрії . Незважаючи на стрімке зростання інвестицій у цифрові послуги, фінансування базової цифрової інфраструктури залишається недостатнім, так у 2024 році в країнах, що розвиваються, на ці потреби було спрямовано лише 9 млрд дол. США при глобальній потребі близько 62 млрд дол. щорічно [3]. Це підкреслює, що розвиток цифрової мобільності без належної інфраструктурної та інституційної підтримки є обмеженим.

Цифрова мобільність людського капіталу формується як багатовимірний соціально-економічний феномен, що охоплює широкий спектр форм залучення працівників до глобального ринку праці без необхідності їх фізичного переміщення. Вона проявляється, передусім, через поширення дистанційної зайнятості у транснаціональних компаніях, активне використання глобальних цифрових платформ, таких як Upwork, Fiverr та Toptal, а також через динамічний розвиток IT-сектору, креативних індустрій та платформенної економіки. Окремим проявом є віртуальна міграція, яка дозволяє інтегруватися у міжнародний поділ праці без зміни місця проживання, формуючи нову парадигму глобальної зайнятості [4].

Розвиток цифрової мобільності супроводжується також низкою структурних викликів. Серед них цифрова нерівність, що обмежує доступ окремих соціальних груп до сучасних технологій, недостатній рівень цифрових компетентностей у частини населення, а також інституційна невизначеність у сфері регулювання цифрової зайнятості, зокрема щодо оподаткування та соціального захисту працівників. Додатковим ризиком є так званий «віртуальний відтік доходів», коли економічна активність формально здійснюється в Україні, проте фінансові потоки акумулюються за її межами.

У повоєнній реконструкції України цифрова мобільність людського капіталу може стати основою формування нової моделі економічного розвитку, орієнтованої на знання, інновації та глобальну інтеграцію. Реалізація цього потенціалу передбачає розвиток сучасної цифрової інфраструктури, стимулювання інноваційних секторів економіки, поглиблення інтеграції у європейський цифровий простір та формування ефективної державної політики підтримки гібридних форм зайнятості. У довгостроковій перспективі це дозволить підвищити конкурентоспроможність країни, забезпечити більш ефективне використання людського капіталу та посилити її позиції у глобальній економічній системі.

Список використаних джерел:

5. *Л. Герман. Міжнародна мобільність висококваліфікованих фахівців: порівняльний аналіз економічних та інституційних наслідків феноменів «відтоку мізків» і «циркуляції талантів». Цифрова економіка та економічна безпека (4 (19) 2025. DOI:* https://doi.org/10.32782/dees.19-45

6. *International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2023. – Geneva : ILO, 2023. – Режим доступу:* https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2023

7. *United Nations Conference on Trade and Development. Digital Economy Report 2024. – New York ; Geneva : United Nations, 2024. – Режим доступу:* UNCTAD Digital Economy Report 2024

8. *World Bank. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. – Washington, DC : World Bank, 2024. – Режим доступу:* https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released

Наталія КОСТЕЦЬКА
к.е.н., доцент Західноукраїнського національного університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ ОЛІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ

Олійна галузь є важливою складовою агропромислового комплексу України і відіграє стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Сприятливі кліматичні умови та родючі ґрунти дозволяють вирощувати олійні культури у масштабах, здатних задовольняти не лише національні потреби, а й конкурувати на глобальному ринку. Проте в умовах дії зовнішніх шоків виникає необхідність у виявленні та дослідженні впливу зовнішніх чинників на експортний потенціал олійної галузі та пошуку альтернативних можливостей для виживання, зміцнення позицій на глобальному ринку та подальшого розвитку.

До 2020 р. спостерігався швидкий розвиток олійної галузі, що дозволило Україні зайняти провідні позиції у виробництві та світовому експорті соняшникової олії. Однак в умовах воєнного стану олійна галузь України зіткнулась з низкою викликів, зокрема: відключення електроенергії; ускладнення експорту олії через зерновий коридор; скорочення врожаю соняшника та зростання цін на соняшникове насіння; часткова заміна соняшникової олії іншими видами олій у галузях, де її використовують як сировину [1, с. 79]. Додатковим тиском на експортний потенціал олійної галузі в умовах глобальної фрагментації стало порушення традиційних торгових взаємовідносин між країнами та посилення геополітичної нестабільності.

Дослідження динаміки експорту олійної галузі України за 2015-2024 рр. демонструє загальну тенденцію до зростання доходів від реалізації продукції (табл. 1). Загалом за десять років обсяги експорту у вартісному вимірі зросли на 74,4% від 3,3 млрд дол. США у 2015 р. до 5,76 млрд дол. США у 2024 р. Незначне зниження вартості експорту на 2,37% відбулося у 2018 р., а починаючи з 2019 р. спостерігалось стабільне зростання, яке досягло максимуму понад 7 млрд дол. США у 2021 р. Починаючи з 2022 р. доходи від експорту продукції олійної галузі значно знизилися порівно з довоєнним періодом. Зокрема у 2022 р. відбулось різке падіння порівняно з попереднім роком майже на 15%, а у 2023 р. – на 5,6%. У 2024 р. спостерігалось незначне зростання на 1,9%, але загалом цей показник на 18% нижче рівня довоєнного 2021 р.

Експорт соняшникової олії займає найбільшу частку в структурі вартості продукції олійної галузі та має схожу динаміку. Однак питома вага коливається із тенденцією до зниження в межах від 93,49% у 2016 р. до 88,6% у 2024 р. Це пов’язано не лише з скороченням обсягів експорту соняшникової олії, а й тим,

що останніми роками Україна нарощує обсяги виробництва та експорту інших видів олій, зокрема соєвої та ріпакової.

Таблиця 1

Динаміка експорту продукції олійної галузі України за 2015-2024 рр.

Рік	Продукція олійної галузі, тис. дол. США	Соняшникова олія		Соєва олія		Ріпакова олія	
		тис. дол. США	Тонн	тис. дол. США	тонн	тис. дол. США	тонн
2015	3 299 799	3 023 550	3 938 555	106 869	154 277	109 721	148 547
2016	3 962 969	3 704 932	4 842 065	111 439	152 592	68 704	91 946
2017	4 605 666	4 302 461	5 757 344	125 454	166 525	51 483	64 203
2018	4 496 511	4 113 360	5 585 148	152 537	214 718	111 595	144 259
2019	4 732 237	4 273 474	6 106 265	240 873	374 849	119 495	150 878
2020	5 746 922	5 319 331	6 860 442	226 629	301 816	102 229	121 552
2021	7 037 234	6 387 643	5 132 269	295 299	241 240	222 563	165 779
2022	5 983 647	5 492 560	4 310 079	305 935	238 244	83 630	65 860
2023	5 648 708	5 006 916	5 740 754	251 386	297 529	315 852	378 902
2024	5 756 474	5 121 646	6 008 523	316 979	386 782	238 922	270 007

Джерело: складено на основі даних [2].

Вартість експорту соєвої олії має доволі стабільну тенденцію до зростання за винятком 2020 р. і 2023 р., коли зниження доходу від експорту становило 5,9% і 17,8% відповідно до попередніх років. Загалом за 2015-2024 рр. приріст вартості експорту склав 196,6%, що зумовлено зростанням світового попиту і цін на соєву олію. Частка вартості в структурі продукції олійної галузі теж має тенденцію до зростання з незначними коливаннями у межах від 2,7% у 2017 р. до 5,5% у 2024 р.

Найбільшою волатильністю характеризується експорт ріпакової олії. Вартісні показники експорту та їх частка у структурі вартості продукції олійної галузі змінювалася синхронно протягом досліджуваного періоду. Зокрема поступове зниження доходу від експорту досягло критичного мінімуму в 2017 р. і впало на 53% порівняно з 2015 р. Адаптація до умов воєнного стану в 2023 р. дала змогу не тільки вийти на довоєнний рівень, а й досягнути максимальних значень вартості експорту ріпакової олії та його частки у структурі доходів галузі. Проте вже у 2024 р. знову відбулося зниження доходу на 24%.

Експорт соняшникової, соєвої та ріпакової олій у натуральних вимірниках протягом досліджуваного періоду теж характеризувався певними коливаннями (див. табл. 1), проте загалом зберігав стійку тенденцію до зростання. Зокрема, експорт соняшникової олії зріс понад у 1,5 раза, ріпакової – у 1,8 раза, а соєвої олії – у рекордні 2,5 раза.

Найбільші коливання абсолютних і відносних показників експорту продукції олійної галузі, спостерігалися починаючи з 2022 р. Зміни відбувалися не лише в обсягах експорту, а й структурі ринків збуту (табл. 2). Аналіз географії

експорту за країнами протягом 2021-2024 рр. демонструє значну трансформацію експортних маршрутів та регіональних пріоритетів під впливом змін на зовнішніх ринках та логістичних проблем [3, с. 70].

Таблиця 2

Топ-5 країн-імпортерів олії з України у 2021-2024 рр.

	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	Країна	Обсяг, т / %	Країна	Обсяг, т / %	Країна	Обсяг, т / %	Країна	Обсяг, т / %
Соняшникова олія	Індія	1 567 053	Індія	633 623	Румунія	1 171 278	Індія	823 471
		30,53		14,70		20,40		13,71
	Китай	784 824	Туреччина	605 970	Туреччина	1 069 390	Іспанія	692 995
		15,29		14,06		18,63		11,53
	Нідерланди	541 716	Польща	375 373	Китай	563 008	Румунія	572 880
		10,56		8,71		9,81		9,53
	Іспанія	377 701	Румунія	349 214	Польща	416 288	Туреччина	513 807
		7,36		8,10		7,25		8,55
	Ірак	262 626	Китай	276 810	Нідерланди	375 568	Нідерланди	506 186
		5,12		6,42		6,54		8,42
Соєва олія	Польща	159 267	Польща	186 235	Польща	217 362	Польща	269 165
		66,02		78,17		73,06		69,59
	Китай	36 141	Німеччина	14 136	Німеччина	14 812	Болгарія	13 146
		14,98		5,93		4,98		3,40
	Німеччина	12 348	Китай	7797	ОАЕ	13 111	Нідерланди	12 767
		5,12		3,27		4,41		3,30
	Ізраїль	5085	Туніс	5153	Саудівська Аравія	5869	Німеччина	12 262
		2,11		2,16		1,97		3,17
	Непал	4483	Йорданія	3310	Китай	4697	ОАЕ	9328
		1,86		1,39		1,58		2,41
Ріпакова олія	Нідерланди	72 028	Польща	28 648	Китай	109 542	Польща	69 812
		43,45		43,50		28,91		25,86
	Польща	43 482	Литва	21 146	Польща	74 364	Китай	58 070
		26,23		32,11		19,63		21,51
	Китай	22 849	Китай	4961	Литва	47 427	Бельгія	38 662
		13,78		7,53		12,52		14,32
	Індія	14 925	Болгарія	4213	Румунія	45 325	Литва	26 006
		9,00		6,40		11,96		9,63
	Литва	8971	Нідерланди	2051	Малайзія	35 652	Іспанія	24 989
		5,41		3,11		9,41		9,25

Джерело: складено на основі даних [2].

Ринкові трансформації, пов’язані з реалізацією соняшникової олії, починаючи з 2022 р. стали наслідком блокування морських шляхів. Частка Індії, найбільшого імпортера соняшникової олії протягом тривалого часу, знизилася майже вдвічі порівняно з 2021 р., а у 2023 р. впала до критично низьких 6,5%. Переорієнтація на Європу та Близький Схід була зумовлена можливістю використовувати сухопутні транспортні маршрути. Зокрема частка Польщі у структурі експорту підвищилася з 1,6% у 2021 р. до 7-8% у 2022-2024 рр. Румунія відіграла ключову роль у експорті української олії у 2023 р., ставши логістичним хабом та імпортувавши 20,4% усієї продукції, хоча ще у 2021 р. цей показник

становив менше 0,5% (2,4 тис. т). Значне зростання експорту продукції до Туреччини порівняно з 2021 р. (1,2%), зокрема 14% у 2022 р. та 18,6% у 2023 р., відбулося завдяки можливості використовувати порти Дунаю та відновленню морського шляху. Також стабільними покупцями, які входять в топ-10 і володіють частками в межах 5-11% є такі західноєвропейські країни: Іспанія, Італія, Нідерланди.

Характерною особливістю експорту соєвої олії є орієнтація на європейський ринок. Основним покупцем і ключовим хабом протягом тривалого часу залишається Польща, де у 2022 р. було реалізовано понад 78% усієї продукції. Незважаючи на зниження частки Польщі у структурі експорту в 2024 р. до 69,59% абсолютне зростання обсягу становило 30%. Хоча ринок характеризується високою концентрацією продажів у Польщі, а наступні позиції у рейтингу становлять менше 3,5%, їх теж займають європейські країни (Болгарія, Нідерланди, Німеччина). Експорт соєвої олії до країн Азії незначний і має тенденцію до зниження, через ускладнену логістику та нестабільну безпекову ситуацію.

Географія експорту ріпакової олії, є найбільш динамічною. Традиційно основними імпортерами цієї олії з України були Китай, Польща, Нідерланди та країни Балтії. Однак зміна безпекової ситуації та кон'юнктурні коливання вплинули на лідируючі позиції країн у досліджуваному періоді. Відтак у 2021 р. Нідерланди імпортували понад 43% усієї продукції в кількості 72 тис. т завдяки транспортуванню морськими шляхами. Однак різке падіння обсягу експорту загалом і зміна безпекової ситуації у 2022 р. спонукала до пошуку сухопутних маршрутів через Польщу (43,5%) і Литву (32,1%), а частка Нідерландів знизилась до 3,1%. Часткове розблокування морських шляхів і зростання експортних можливостей у 2023 р. дозволи Китаю вийти на перше місце, імпортувавши рекордні 109,5 тис. т, що склало майже 29%. У 2024 р. лідируючі позиції зберігали Польща (25,9%) і Китай (21,5%), а також в топ-3 вперше увійшла Бельгія (14,3%) як важливий європейський порт для відновлення українського експорту та енергетичний хаб ріпакової олії для виробництва біодизеля.

Виклики глобальної фрагментації світу, зумовлені війною на території України та геополітичною нестабільністю, розривом традиційних торговельних зв'язків, екологічними та енергетичними кризами, іншими локальними проблемами, створили не лише зовнішні загрози, а й нові можливості для олійної галузі України. Завдяки високій адаптивності до зовнішніх шоків українським експортерам вдалося диверсифікувати свою діяльність:

У відповідь на порушення логістики через морські маршрути було освоєно альтернативні напрями через західні кордони, зокрема: судноплавство Дунаєм, автомобільні та залізничні перевезення. Переорієнтація експорту в сторону Європи і створення стратегічних хабів на території сусідніх Польщі та Румунії, а

також Нідерландів, Бельгії, балтійських та інших країн з виходом до північних морських шляхів, дозволили створити транзитні пункти і сприяли виходу на ринки ЄС і третіх країн.

Ризики, пов'язаних із залежністю від одного чи кількох великих покупців, вдалося знизити за рахунок альтернативного вектору інтеграції на глобальний ринок. Відтак відновлення морського коридору дозволило зберегти присутність України на ринку Китаю та інших азійських країн.

Енергетична криза в Україні спонукала олійноекстракційні заводи переходити на автономне енергопостачання шляхом встановлення котлів, які працюють на основі спалювання біомаси (соняшникового лушпиння, яке раніше вважалося відходами), та впровадження когенерації.

Інтеграція в глобальні ланцюги доданої вартості через перехід від експорту сировини до готової продукції. Інвестування у високотехнологічне обладнання та впровадження технологій переробки олійних культур дає змогу виготовляти та експортувати продукцію з вищою доданою вартістю.

Отже, трансформація експорту продукції олійної галузі України стала можливою завдяки здатності швидко адаптуватися до зовнішніх викликів через поєднання логістичної диверсифікації та переробки сировини на продукцію з високою доданою вартістю. Такі стратегічні рішення є основою для розширення експортної експансії та посилення ролі України у світовій продовольчій та енергетичній безпеці.

Список використаних джерел:

1. Virkovska A., Lotysh O., Liakhovych L., Kostetska N. Development strategy for sunflower oil enterprises in Ukraine. Socio-economic relations in the digital society. 2025. Vol. 2, No. 56. P. 75–89. https://doi.org/10.55643/ser.2.56.2025.603

2. International Trade Centre. Trade map – Trade statistics for international business development. URL: https://www.trademap.org

3. Ляхович Л.А., Лотиш О.Я., Костецька Н.І. Фактори впливу на тенденції розвитку олійної галузі України. Причорноморські економічні студії. 2025. Вип. 95. С. 66–74. https://doi.org/10.32782/bses.95-9

Максим КУРИЛЯК
к.е.н., старший викладач
Західноукраїнського національного
університету

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН СУСІДСТВА У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

У сучасних геополітичних умовах ключовим викликом для України є не лише здобуття членства в ЄС, а й фундаментальна перебудова внутрішніх інституцій та адаптація економічної моделі до стандартів європейських ринків. Вишеградська четвірка (V4) традиційно розглядається як майданчик політичного діалогу, водночас економічні можливості такої співпраці для України досі не реалізовані повною мірою. У контексті євроінтеграційного курсу України, особливо після 2022 року, прикордонні регіони (Закарпатська, Львівська, Волинська, Чернівецька області) трансформуються з «периферійних» зон на ключові вузли, що з'єднують українську економіку з виробничими ланцюгами країн V4. Тобто основною метою України має бути перехід до моделі «спільного економічного простору» через розвиток прикордонної промислової кооперації.

Спираючись на аналіз історичних наративів взаємин України з країнами V4, варто зазначити, що тривалі історичні контакти (династичні, торговельні, культурні) сформували фундамент для довіри. Країни Вишеградської четвірки є асоціацією нового політичного та економічного порядку, яка має стати для України «мостом» до єдиного ринку ЄС [1]. Проте ретроспективний аналіз вказує на те, що ці взаємини часто мали дискретний характер, розвиваючись як сукупність розрізнених ініціатив, а не як цілісна стратегія.

До початку повномасштабного вторгнення росії рівень інтеграції між Україною та країнами V4 зводився переважно до торгівельних операцій (експорт сировини, імпорт готової продукції). Така модель була вразливою до зовнішніх шоків і не сприяла створенню високої доданої вартості. Станом на 2026 рік економічні відносини між Україною та країнами V4 перебувають у стані трансформації від екстенсивної торгівельної моделі до інтенсивної виробничо-технологічної кооперації.

Розвиток економічних відносин у прикордонних регіонах України з країнами V4 стикається з низкою системних проблем:

1. Пункти пропуску на кордоні не відповідають потребам інтегрованої економіки. Навіть із впровадженням «Шляхів солідарності», логістичні бар'єри залишаються важливим стримуючим фактором для інвестицій у реальний сектор.

2. Відмінності в технічних стандартах, митних процедурах та податкових режимах створюють «прихований податок» для компаній, що намагаються відкрити спільне виробництво.

3. Замість формування спільного виробництва прикордонні райони України часто страждають від відтоку людського капіталу в інші країни, що спричинюється перш за все війною, а також вищим рівнем зарплат та соціальних гарантій.

4. Конфлікти, спричинені конкуренцією аграрної продукції, свідчать про брак координації між виробниками України та V4. Замість того, щоб конкурувати, сторони могли б інтегрувати виробничі цикли (наприклад, переробка української сировини у прикордонних регіонах V4 або навпаки).

Після початку повномасштабного вторгнення рф сталося ряд змін у співпраці України з країнами Вишеградки. Хоча товарна структура все ще демонструє домінування сировинного експорту, з'явилися нові напрями співпраці в енергетичній, оборонній та логістичній сферах, що створює підґрунтя для формування інтегрованого виробничого простору V4+Україна та включення України як повноцінного учасника у європейські ланцюги доданої вартості.

Наразі Вишеградська група не має спільної стратегії економічного розвитку. Зусилля зосереджені переважно на окремих проєктах, зокрема, енергетичних, транскордонних, будівництва доріг та інших ініціативах, у яких частково бере участь Україна.

Глибша інтеграція сусідніх країн вимагає збалансованості інтересів сторін у всіх сферах. За цих обставин Україна була б зацікавлена у скоординованому партнерстві для прискорення системних реформ у ключових секторах економіки та соціальній сфері. У регіональному плані для ЄС, V4 та України, такий інтеграційний проект був би способом розширення та зміцнення зони стабільності, миру та процвітання на європейському континенті.

Інтеграція України в систему економічних процесів Центрально-Східної Європи найбільш ефективно реалізується в енергетичній сфері, що зумовлено поєднанням інституційної, технологічної та ринкової конвергенції з Європейським Союзом. Членство України в Енергетичному співтоваристві та імплементація acquis ЄС сприяють гармонізації регуляторного середовища, тоді як синхронізація української енергосистеми з європейською мережею ENTSO-E у 2022 році забезпечила фактичне включення до європейського енергетичного простору, відкривши можливості для транскордонної торгівлі електроенергією і підвищення стійкості системи. Водночас поглиблення ринкової інтеграції через ініціативи на кшталт CESEC [2] та перспективи повного об'єднання енергетичних ринків до 2027 року формують передумови для лібералізації, інвестицій і розвитку інфраструктури, що посилює енергетичну безпеку регіону, сприяє диверсифікації джерел постачання та поступово трансформує Україну з

транзитної держави у важливий енергетичний хаб Центрально-Східної Європи. Завдяки спільним програмам енергомодернізації, що фінансуються бізнесом V4, стане можливим розгортання стійких енергетичних мікромереж, що забезпечать енергетичну незалежність промислових ліній у прикордонні

Іншим важливим кроком до включення України у спільний економічний простір з країнами Вишеградської четвірки є втілення концепції фрагментарного виробництва. Суть її полягає у розміщенні різних стадій виробничого циклу як у країнах-партнерах, так і Україні. Мова йде про створення індустріальних парків безпосередньо у прикордонних зонах (наприклад, українсько-словацький або українсько-польський парк), де остаточний етап виробничого циклу здійснюється в Україні, а компоненти виробляються у країнах V4.

Важливим рішенням щодо впровадження концепції фрагментарного виробництва є використання промислового досвіду Чехії та Словаччини для модернізації українських підприємств, що дозволить інтегрувати їх у європейські глобальні мережі. В даному контексті слід згадати автомобільну галузь, яка набула важливого економічного значення для країн Четвірки після вступу до ЄС. У цій галузі Чехія посідає 5 місце, Словаччина 7-е, Польща – 8-е і Угорщина – 9-е серед країн-членів Європейського Союзу, а у світовій економіці - відповідно 17, 21, 22 і 23 місця [3].

Вишеградські країни пройшли шлях розвитку в автомобільній промисловості від виробництва комплектуючих у першій половині 1990 років до створення місцевих і регіональних мереж та включення до глобальних мереж з 2000-х років. У 2024 р. Чехія виробила 1404, 3 машин, Словаччина – 1075. 38, Польща – 615.12 та Угорщина -509.83 тис. машин [4].

Наслідком цих процесів стало виникнення міжнародних виробничих мереж МВМ), які охоплюють як безпосереднє виробництво, так і дистрибуцію. Ширше значення їх полягало в тому, що завдяки цим мережам Західна Європа пов’язувала себе з країнами Центральної і Східної Європи, надавала динамічного характеру інтернаціоналізації суспільного розвитку. Розширення МВМ визначило перспективи інтеграції до Європейського Союзу та формування автономних національних промислових структур.

Для реалізації цієї моделі потрібна зміна стратегії: від простої «торгівлі» до «спільного інвестування». Роль приватного капіталу V4 тут має бути вирішальною, адже саме середній бізнес країн V4, який має досвід росту та розширення сфери своєї діяльності, є найбільш гнучким партнером для українського підприємництва.

Інтеграція України з Вишеградською четвіркою має еволюціонувати від політичних декларацій до створення економічного простору Вишеградської четвірки та України. В зв’язку з військовим чинником, який вже більше не виступає зовнішнім фактором, а перетворився на засадничий та вимагає

побудови економіки підвищеної стійкості, основний акцент має бути перенесений на прикордонні регіони. Вони повинні стати захищеним полігоном для апробації спільних виробничих ланцюгів та оборонних інновацій. Усунення інфраструктурних бар'єрів, розбудова енергонезалежних вузлів та гармонізація регуляторного середовища у цих зонах дозволять перетворити «кордон» із зони ризику на стратегічну вісь економічного зростання. Майбутнє V4+Україна – це не лише спільний ринок, а спільний виробничий продукт, здатний функціонувати в умовах високої невизначеності, що підвищить безпекову та економічну конкурентоспроможність усього регіону Центрально-Східної Європи на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. *Savelyev, Y., Lyzun, M., Kuryliak, V., & Lishchynskyy, I. (2021). Economic Integration of the Visegrad Four and Ukraine in the Context of Historical Narratives and Global Challenges. European Journal of Sustainable Development, 10(2), 44-58.*
2. *https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/high-level-groups/central-and-south-eastern-europe-energy-connectivity_en?prefLang=mt*
3. *Tulder and R. Ruigrok W. International production networks in the auto industry: Central and Eastern Europe as the low end of the West European car complexes. Enlarging Europe: The Industrial Foundations of a New Political Reality. University of California at Berkeley, 1998. P.2020-237. URL: https://escholarship.org/content/qt13s757cx/qt13s757cx.pdf#page=206*
4. *https://www.statista.com/statistics/1099393/CEE: car production 2024| Statista*
5. *Freyer, E., Lishchynsky, I., & Lyzun, M. (2024). The impact of international aid and foreign direct investment on economic growth in Ukraine. Journal of European Economy, 23(3), 379-394.*

Станіслав ПЕТРИШИН
Віталіна КУРИЛЯК
Західноукраїнський національний університет

ІНТЕГРАЦІЙНА АДАПТИВНІСТЬ ЄС У ПЕРІОДИ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КРИЗ: ДОСВІД РОЗШИРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ СХІДНОЇ ХВИЛІ

Розширення Європейського Союзу традиційно розглядається як інституційно-правовий процес приєднання нових держав до спільного політичного, економічного та нормативного простору. Проте у періоди геополітичних криз воно набуває значно ширшого значення, оскільки стає інструментом стабілізації периферії, закріплення зон безпеки, поглиблення економічної взаємозалежності та реконфігурації внутрішньої архітектури ЄС. Саме тому інтеграційну адаптивність доцільно розглядати як спроможність ЄС перетворювати кризові ситуації на нові формати інтеграції. Європейська Комісія визначає розширення як чинник довгострокової безпеки, миру, стабільності та процвітання, а перспективу членства - як стимул для демократичних і економічних реформ у країнах-кандидатах [1]. У цьому проявляється логіка конвергенції: включення держав до європейського інституційного простору має розширювати територію ЄС і водночас сприяти поступовому вирівнюванню стандартів управління, економічного розвитку, правових норм та політичних інститутів.

Історичний досвід засвідчує, що значна частина розширень ЄС відбувалася на тлі політичних, економічних та безпекових зламів. Перше розширення 1973 р. збіглося з нафтовою кризою 1973 р. і рецесивними процесами у країнах Європейського економічного співтовариства. Південне розширення, пов’язане зі вступом Греції у 1981 р., Іспанії та Португалії у 1986 р., мало важливе політико-стабілізаційне значення, оскільки сприяло закріпленню розвитку демократичних інституцій у перехідний період після авторитарних режимів. Водночас цей досвід показав, що нові члени можуть актуалізувати потребу у механізмах регіонального вирівнювання, оскільки політична стабілізація часто супроводжується економічними диспропорціями. Зростання регіональної нерівності після перших хвиль розширення стало одним із чинників формування Європейського фонду регіонального розвитку, а Маастрихтський договір додатково інституціоналізував Фонд згуртування для підтримки менш розвинених держав-членів [10, с. 38-39]. Розширення ЄС історично мало подвійний ефект: воно зміцнювало політичну конфігурацію ЄС і водночас вимагало пошуку нової інтеграційної рівноваги між країнами з різним рівнем економічного розвитку.

Ще виразніше ця логіка проявилася під час розширень 2004 та 2007 років. Приєднання держав Центрально-Східної Європи стало геополітичним закріпленням регіону після розпаду біполярного світового порядку та інституційним оформленням постсоціалістичної трансформації. Це розширення повернуло ЄС до ідеї континентального об'єднання, проте одночасно поглибило внутрішні економічні диспропорції, оскільки регіони нових держав-членів стали одними з основних отримувачів підтримки структурних фондів [10, с. 38-39]. Сам факт вступу відкриває наступний етап інтеграції: регіональне вирівнювання, розвиток транскордонного співробітництва, створення спільної інфраструктури та поступове включення прикордонних територій у нові економічні ланцюги. Це добре видно на прикладі саксонсько-чеського прикордоння, де членство Чехії в ЄС сприяло інтенсифікації транскордонного співробітництва, розвитку єврорегіонів, посиленню транспортної зв'язаності та формуванню нових регіональних переваг [9, с. 239]. Досвід попередніх розширень показує, що адаптивність ЄС полягає у здатності поступово перетворювати формальний вступ на просторову, інфраструктурну та економічну інтеграцію.

Нова Східна хвиля розширення формується в іншій геополітичній ситуації, оскільки її головним тригером стала повномасштабна війна РФ проти України. Україна, Молдова та Грузія демонструють прагнення до європейської інтеграції, проте їхні траєкторії суттєво відрізняються. Україна просувається до ЄС в умовах війни, поєднуючи адаптацію законодавства й інституцій із фактичним захистом європейського безпекового простору. Молдова рухається в умовах зовнішнього тиску, проблеми Придністров'я, економічної вразливості та потреби у прискореній інституційній модернізації [7, с. 129]. Грузія, попри отримання статусу кандидата у 2023 р., має складнішу політичну динаміку: дії уряду, демократичний відкат і недостатній прогрес у виконанні рекомендацій Європейської Комісії фактично загальмували її євроінтеграційний процес [3]. Західні Балкани залишаються паралельним виміром цієї ж проблеми, оскільки саме вони демонструють різницю між тривалою перспективою членства і реальним переговорним прогресом. Найбільш просунутою серед них є Чорногорія, яка відкрила всі 33 переговорні розділи та, за даними Європейської Комісії, станом на березень 2026 р. тимчасово закрила 14 розділів [2]. Тому Нова Східна хвиля не може розглядатися ізольовано від Західних Балкан: майбутнє розширення ЄС формується як різношвидкісний процес, у якому різні кандидати мають неоднакову політичну готовність, фінансову вагу та геополітичну функцію, тобто можна спостерігати функціонування концепції *«Multi-speed Europe»*.

Фінансово-економічний вимір майбутнього розширення має ключове значення, оскільки геополітична необхідність прийняття нових членів не усуває питання вартості інтеграції. Попередні хвилі розширення показали, що держави

з вищим рівнем розвитку фактично беруть на себе значну частину витрат регіонального вирівнювання через політику згуртування, структурні фонди та інструменти територіального розвитку. У період 2021–2027 рр. політика згуртування ЄС передбачає близько 392 млрд євро фінансування для зменшення регіональних диспропорцій, підтримки економічного розвитку, адаптації до криз та посилення єдності між регіонами [4]. Такий масштаб фінансування засвідчує, що розширення не можна оцінювати лише через кількість нових держав-членів або збільшення території. Воно запускає складну систему перерозподілу, у межах якої політична інтеграція поступово переходить у площину бюджетної солідарності, а конвергенція потребує тривалого фінансування, інституційного супроводу та готовності старих членів ЄС підтримувати розвиток нових. Даний процес викликає також дискусії в політичних колах «великих держав», щодо доцільності членства в ЄС, оскільки витрати перевищують вигоди.

Для Нової Східної хвилі ця проблема є ще гострішою. У дослідженнях політики розширення зазначається, що потенційна вартість додавання України, Молдови, Грузії та шести країн Західних Балкан до ЄС оцінювалася приблизно у 256,8 млрд євро [5, с. 135]. Окремо підкреслюється, що бюджетні потреби ЄС уже зростають через енергетичну кризу, війну, міграцію, оборонні витрати, зелений перехід і майбутнє погашення фонду Next Generation EU [5, с. 132]. Майбутнє розширення відбуватиметься в ситуації конкуренції між кількома великими фінансовими пріоритетами. Тому питання полягає не в тому, чи потрібне розширення, а в тому, яку модель фінансової та інституційної адаптації ЄС здатний запропонувати. Без такої моделі Нова Східна хвиля може перетворитися на джерело внутрішньої напруги між політичною необхідністю інтеграції та небажанням частини держав-членів збільшувати внески до спільного бюджету.

Показовою в цьому контексті є сучасна дискусія про “символічне” або неповне членство України. Після неформального саміту в Кіпрі 23 квітня 2026 р. актуалізувалася ідея проміжних форматів інтеграції, які могли б надати Україні політичне наближення до ЄС без повного доступу до всіх прав, бюджетних механізмів і субсидій членства. Президент України В. Зеленський відкинув таку логіку, наголосивши, що Україна потребує повноцінного, а не символічного членства [8]. Через призму інтеграційної адаптивності ця дискусія має принципове значення. Ідея проміжного статусу демонструє спробу ЄС знайти компроміс між геополітичною необхідністю інтеграції та страхом перед бюджетними наслідками. Водночас саме тут виникає ризик підміни понять: повноцінне членство може бути замінене частковою участю, де країна-кандидат отримує політичний сигнал без реального доступу до ресурсів, прав і механізмів впливу. У такому випадку адаптивність перестає бути інструментом

поглиблення інтеграції та перетворюється на спосіб відтермінування політичного рішення.

Отже, інтеграційна адаптивність Європейського Союзу у період геополітичних криз проявляється у здатності перетворювати розширення на інструмент стабілізації, конвергенції та стратегічного закріплення сусідніх регіонів. Досвід попередніх хвиль показує, що вступ нових держав посилює політичну вагу ЄС, але одночасно створює потребу у довгостроковій політиці вирівнювання, бюджетної солідарності та територіальної інтеграції. Нова Східна хвиля є складнішим випробуванням, оскільки йдеться про включення держав, які перебувають у зоні прямого або гібридного протистояння, мають різний рівень інституційної готовності й потребуватимуть значних фінансових ресурсів. У цьому контексті стратегічна зрілість ЄС визначатиметься здатністю уникнути підміни повноцінного членства символічними форматами та сформувати таку модель розширення, яка поєднає геополітичну необхідність, фінансову відповідальність і реальну конвергенцію нових членів із простором ЄС.

Список використаних джерел:

1. Commission européenne. Élargissement. Commission européenne. URL: https://commission.europa.eu/topics/enlargement_fr.

2. European Commission. EU and Montenegro provisionally close chapter on Trans-European networks in accession negotiations. Enlargement and Eastern Neighbourhood. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-and-montenegro-provisionally-close-chapter-trans-european-networks-accession-negotiations-2026-03-17_en.

3. European Commission. Georgia. Enlargement and Eastern Neighbourhood. European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/countries/georgia_en.

4. European Commission. The EU budget mobilises cohesion resources to face crisis affecting Europe. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/motion/focus/eu-budget-mobilises-cohesion-resources-face-crisis-affecting-europe_en.

5. Guevara-Braun T. La politique européenne d'élargissement de Bruxelles à Tirana (2013-2023). Acteurs, institutions et action publique à l'épreuve de l'enlisement de la perspective d'un élargissement de l'Union européenne : Thèse pour l'obtention du grade de Docteur. Lyon, 2024. 720 p. URL : https://theses.hal.science/tel-04972883.

6. Marciacq F. Penser l'Europe à 35 dans un monde à refaire. Fondation Jean-Jaurès. URL : https://www.jean-jaures.org/publication/penser-leurope-a-35-dans-un-monde-a-refaire/.

7. Stakhova N., Zhyvko M., Petryshyn S. Barriers and opportunities of the Republic of Moldova as a future member of the European Union. Herald of Economics. 2023. No. 4. P. 118–133. URL: https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.118.

8. Vakulina S. Ukraine needs full not symbolic membership in the EU, Zelenskyy says. Euronews. URL: https://www.euronews.com/my-europe/2026/04/23/ukraine-needs-full-not-symbolic-membership-in-the-eu-zelenskyy-says.

9. Петришин С., Аргіріу К. Транскордонне співробітництво Вільної Держави Саксонія та Чеської Республіки: регіоналізація та економічна інтеграція. Міжнародна

економіка в умовах кліматичних змін: глобальні виклики : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-прак. конф., м. Тернопіль 26 квітня, 2024 р. Тернопіль, 2024. С. 234–240

10. Петришин, С. А. Економічна ефективність регіональної структури Федеративної Республіки Німеччина на прикладі Вільної Держави Саксонія: кваліфікаційна робота : спец. 051 – економіка освітньо-професійна програма – міжнародна економіка; наук. керівник д.е.н., проф. В. Є. Куриляк. Тернопіль : ЗУНУ, 2024. 80 с.

11. Куриляк, В., Лизун, М., Гайда, Ю., Ліщинський, І., & Ухова, Н. (2025). Крос-кореляційний аналіз динамічних взаємозалежностей соціально-економічного розвитку та попиту на вищу освіту в Україні. Журнал європейської економіки, 24(3), 482–500. https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1886

Константин ВИСОЦЬКИЙ,
аспірант Західноукраїнського національного університету

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИХ ФОРМАТАХ ЄС

Процес інтеграції України носить характер диференційованої інтеграції з поєднанням різних концепцій, зокрема багатошвидкісної Європи, а в основному секторальної інтеграції. Секторальна інтеграція є проміжним етапом оптимізації процесу синхронізації економічної, соціальної та політичної інтеграції для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі [1].

Рада Європи проводить постійний моніторинг відповідності стандартам ЄС країн-претендентів на вступ, які є основою для звіту Про розширення Євросоюзу [2]. 17-го березня 2026 р. українська сторона отримала від Єврокомісії переговорні умови (бенчмарки) для закриття повного пакету шести основних кластерів [3]. Протягом 2025 р. за всіма кластерами було завершено скринінг Законодавства на відповідність із правом ЄС.

Для оптимізації поступової та безперервної адаптації до унійних стандартів доцільно використовувати диференційовані формати ЄС як інструменти залучення України до політик Європейського Союзу ще до набуття повноправного членства.

Серед основних економічних диференційованих форматів ЄС можна виділити:

1. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВ ЗВТ). Базовий формат, який передбачає лібералізацію торгівлі шляхом усунення тарифів чи квот [4]:

- Митний безвіз (Угода про АЕО) – інтеграція до Європейської системи спільного транзиту. Статус автоматизованого оператора (АЕО) надає переваги при проходженні митних процедур, мінімізує кількість та ступінь заходів митного контролю;

- Промисловий безвіз (Угода АСАА) – узгодження українських стандартів промислових товарів із директивами ЄС, що дозволяє вітчизняним виробникам безперешкодний експорт без додаткової сертифікації в європейських органах. Угода передбачає взаємне визнання результатів оцінки відповідності (сертифікатів) для промислових товарів;

2. Секторальна інтеграція України до ринку ЄС у конкретних галузях:

- Енергетичний ринок. 16 березня 2022 р. започатковано об’єднання та синхронізація енергомережі України з європейською мережею операторів систем передачі електроенергії ENTSO-E. Укладено спільні з ЄС угоди про закупівлю газу через доступ до платформи Aggregate EU;

- Цифрова Європа. Участь у програмі Digital Europe та єдиній зоні роумінгу (Roam like at home) дає можливість отримати фінансування для проєктів в ключових сферах потенціалу таких як штучний інтелект, кібербезпека, широке використання цифрових технологій в економіці та суспільстві;

- Транспорт і логістика. Угода про лібералізацію транспортних перевезень(транспортний безвіз) спрощує вантажні перевезення автомобільним транспортом між Україною та ЄС. За час дії угоди(з червня 2022 року) перевезення до ЄС автомобільним транспортом зросли на 55% [5]. Через програму TEN-T ЄС офіційно включив українські логістичні маршрути та залізничні коридори у Транс'європейську транспортну мережу;

3.Галузеві програми ЄС:

- Горизонт Європа. Найбільша програма ЄС з фінансування науки та інновацій із загальним бюджетом понад 95,5 млрд. євро. Участь України в програмі дає можливість використання європейських інструментів, конкурсного фінансування та грантової підтримки, спільних наукових досліджень та розбудови матеріально-технічної бази на сучасній інноваційні основі;

- Програма ЄС «Механізм «Сполучення Європи» (Connecting Europe Facility, CEF). Інвестиції в розвиток транскордонної інфраструктури (модернізація переходів на кордоні), автомобільних та залізничних шляхів відповідно до стандартів ЄС. Україна як учасниця проєкту може користуватися та подавати заявки до Єврокомісії на грантову підтримку (до 50% вартості проєкту);

4. Безпекові ініціативи Євросоюзу.

Залучення європейських коштів до інвестування розвитку оборонної галузі є стратегічним та пріоритетним напрямком економіки держави у воєнний період. Серед форматів безпекової інтеграції слід виділити ряд програм і проєктів ЄС учасником яких є Україна:

- Програма постійного структурованого співробітництва PESCO;

- Ініціатива «Стійкість через європейське зміцнення SAFE»;

- Програма Європейської оборонної промисловості EDIP:

- Європейський оборонний фонд EDF, ряд інших.

Вказані фонди дають можливість залучати позабюджетні кошти на модернізацію та розвиток оборонно-промислового комплексу, закупівлю країнами ЄС сучасного озброєння виготовленого в Україні, участь вітчизняних підприємств у європейських тендерах.

Обставини сьогодення вносять корективи в процес інтеграції України, який далі проходить як диференційований, але значно пришвидшений. Діючі диференційні формати ЄС дають можливість поступової адаптації економіки та законодавства України на шляху реалізації інтеграційних критеріїв,

обов’язкових як умова для набуття статусу повноправного члена Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Висоцький К. Р. Диференційована інтеграція України в ЄС: можливості та виклики // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 58. С. 32–37.

2. «Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions». Ukraine Report 2025. P. 21 - 67. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2025_en (дата звернення: 03.04.2026).

3. «Україна отримала умови для вступу (бенчмарки) за всіма переговорними кластерами» // Урядовий портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrymala-umovy-dlya-vstupu-benchmarky-za-vsima-peregovornymy-klasteramy/ (дата звернення: 03. 04.2026).

4. «Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС» // Представництво України при Європейському Союзі. URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes (дата звернення: 04.04.2026).

5. «Україна та Європейський Союз продовжили транспортний безвіз» // Урядовий портал. URL: https://mindev.gov.ua/news/ukraina-ta-ievropeiskyi-soiuz-prodovzhyly-transportnyi-bezviz (дата звернення: 05.04.2026).

Ксенія ШКАБАРА
студентка Західноукраїнського національного університету

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ РОЗРИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ

Глобальна економіка на початку XXI століття розвивалася під впливом процесів поглиблення міжнародного поділу праці, лібералізації торгівлі та формування складних транснаціональних ланцюгів доданої вартості. Проте події останніх років — пандемія COVID-19, ескалація геополітичних конфліктів, енергетична та сировинна кризи — продемонстрували нестійкість існуючої моделі глобалізації. Масові перебої у транспортуванні товарів, дефіцит критично важливих ресурсів і зростання витрат на логістику призвели до фактичного розриву або суттєвого порушення функціонування глобальних ланцюгів постачання.

В цих умовах особливої актуальності набуває дослідження економічної інтеграції Європейського Союзу, який є одним із найбільших та найбільш інституційно розвинених інтеграційних об'єднань у світі. ЄС змушений адаптувати свою економічну модель до нових викликів, зберігаючи водночас принципи відкритості, конкурентоспроможності та внутрішньої солідарності.

Метою даної тези є аналіз ключових напрямів трансформації економічної інтеграції Європейського Союзу в умовах розриву глобальних ланцюгів постачання, а також визначення ролі внутрішньої кооперації та регіоналізації виробничих процесів у забезпеченні економічної стійкості ЄС.

Економічна інтеграція Європейського Союзу базується на функціонуванні єдиного внутрішнього ринку, який забезпечує свободу руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили між державами-членами. Впродовж десятиліть така модель сприяла підвищенню ефективності виробництва, зростанню внутрішньої торгівлі та зміцненню глобальних позицій ЄС як провідного економічного центру.

Водночас глибока інтеграція економік країн-членів супроводжувалася високим рівнем залученості європейського бізнесу до глобальних ланцюгів постачання. Значна частина промислового виробництва ЄС ґрунтувалася на імпорті сировини, комплектуючих і напівфабрикатів з третіх країн, насамперед з Азії. Така модель забезпечувала зниження витрат, однак водночас формувала системні ризики, пов'язані з зовнішньою залежністю [1, с. 64–67].

Криза глобальних ланцюгів постачання виявила, що економічна інтеграція в межах ЄС не гарантує автоматичного захисту від зовнішніх шоків. Це зумовило необхідність перегляду балансу між відкритістю економіки та забезпеченням стратегічної автономії Союзу.

Порушення глобальних ланцюгів постачання мало багатовимірний вплив на економіку Європейського Союзу. Передусім це проявилося у скороченні промислового виробництва, зокрема в автомобільній, машинобудівній та електронній галузях, що є критично залежними від імпорту комплектуючих. Дефіцит напівпровідників, збої в поставках металів і рідкоземельних елементів суттєво обмежили виробничі можливості підприємств ЄС [2, с. 201–205].

Крім того, зростання транспортних витрат і коливання цін на енергоресурси призвели до підвищення собівартості продукції, що негативно вплинуло на конкурентоспроможність європейських виробників на світових ринках. Особливо гостро ці проблеми відчули малі та середні підприємства, які мають обмежений доступ до фінансових ресурсів і менші можливості для диверсифікації постачальників.

Соціально-економічні наслідки розриву ланцюгів постачання проявилися також у зростанні інфляційного тиску, поглибленні регіональних диспропорцій та підвищенні ризиків для зайнятості населення. Це актуалізувало потребу у формуванні нових механізмів координації економічної політики в межах ЄС.

У відповідь на дестабілізацію глобальних ланцюгів постачання Європейський Союз розпочав активну трансформацію своєї економічної інтеграційної моделі. Одним із ключових напрямів стало посилення внутрішньоєвропейської виробничої кооперації та підтримка стратегічно важливих секторів економіки.

Особлива увага приділяється розвитку промислових альянсів у сферах виробництва напівпровідників, акумуляторів, відновлюваної енергетики та цифрових технологій. Такі ініціативи спрямовані на скорочення залежності від зовнішніх постачальників і формування завершених ланцюгів доданої вартості всередині ЄС [3, с. 92–96].

Важливою складовою трансформації інтеграційної політики є концепція «відкритої стратегічної автономії», яка передбачає поєднання збереження відкритої економіки з розвитком внутрішніх виробничих потужностей у критичних сферах. У цьому контексті економічна інтеграція дедалі більше набуває не лише ринкового, але й безпекового виміру.

Розрив глобальних ланцюгів постачання сприяв посиленню тенденцій до регіоналізації виробництва та торговельно-економічних зв’язків. Для Європейського Союзу це означає не лише поглиблення внутрішньої інтеграції між державами-членами, але й активізацію співпраці з країнами-партнерами на європейському просторі.

У цьому контексті особливого значення набуває залучення країн-кандидатів та асоційованих партнерів до європейських виробничих ланцюгів. Україна, з огляду на свій економічний потенціал, географічне розташування та

поглиблення інтеграції з ЄС, може відігравати важливу роль у зміцненні продовольчої, промислової та логістичної безпеки Союзу [4, с. 118–123].

Таким чином, економічна інтеграція ЄС в умовах порушення глобальних постачань трансформується у багаторівневу модель, що поєднує внутрішню консолідацію, регіоналізацію та стратегічні партнерства.

Розрив глобальних ланцюгів постачання став серйозним викликом для економіки Європейського Союзу, але водночас виступив каталізатором глибоких структурних змін у системі економічної інтеграції. Переосмислення ролі внутрішнього ринку, розвиток стратегічних галузей та посилення регіональної кооперації створюють передумови для підвищення економічної стійкості ЄС у довгостроковій перспективі.

Економічна інтеграція в нових умовах дедалі більше орієнтується не лише на ефективність, але й на безпеку, адаптивність та збалансований розвиток. Досвід Європейського Союзу у цьому контексті є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору, зокрема для країн, що прагнуть поглиблення інтеграції з ЄС.

Список використаних джерел:

1. Baldwin R. The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects. CEPR Press. 2020.

2. Miroudot S. Resilience versus robustness in global value chains. OECD Trade Policy Papers. 2021. No. 246.

3. European Commission. An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy. Brussels, 2021.

4. Ковальчук В. Європейська економічна інтеграція та участь України у ланцюгах доданої вартості. Економіка України. 2022. №7. С. 115–125.

Дар'я ОВЧАРЕНКО
студентка 4 курсу Державного університету економіки і технологій

ФРАНЦУЗЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРОТЯГОМ ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

На сьогоднішній день в умовах сучасної глобалізації та постійних змін світового господарства, зовнішньоекономічна діяльність стає одним із базових чинників розвитку національної економіки України. Розширення співпраці з розвиненими європейськими державами, серед яких Франція відіграє ключову роль, дозволяє прискорити науково-технічний прогрес, впровадити сучасні технології та забезпечити вирішення актуальних проблем, зокрема у сфері екологічної безпеки та кліматичної адаптації. Критично важливими для України є пошук методів вирішення проблем торговельно-економічного співробітництва та розробка стратегій, що допоможуть адаптувати зовнішньоекономічну діяльність до вимог воєнного часу та стандартів «зеленого» курсу ЄС [1].

Ґрунтовний аналіз українсько-французьких економічних відносин у передвоєнний період надано у статті Рахмана М.С. і Морєвої М.Ю., розроблено рекомендації для покращення стану зовнішньоекономічної діяльності України [2]. Однак, воєнна агресія в Україну з боку Росії внесла свої зміни в організацію співробітництва наших держав. Отже, актуальність даної теми обумовлена необхідністю розглянути українсько-французькі економічні відносини крізь призму нагальних історичних подій, проаналізувати їх та визначити шляхи покращення стану зовнішньоекономічної діяльності України.

Об'єктом нашого дослідження виступили українсько-французькі економічні відносини, предметом – інформаційний аспект економічного партнерства. Мета дослідження – визначити переваги економічного партнерства двох країн та вивчити його перспективи для виходу економіки України з воєнного стану та активної участі держави у розбудові «зеленої» економіки.

Історія українсько-французьких відносин – це шлях від старої системи, спрямованої переважно на експорт сировини, і спроба побудови постійних торговельних зв'язків в умовах глобального ринку. До 2019 року спостерігалася стабільна тенденція зростання обсягів торгівлі товарами та послугами, проте пандемія коронавірусу та подальша воєнна агресія внесли значні зміни в структурі процесу. Франція залишається важливим і надійним партнером, хоча різниця в стандартах якості продукції та екологічних нормах часто стає бар'єром для українських експортерів, через що Франція посідала 14 місці серед імпортерів українських товарів з країн ЄС [3, 4].

Варто зауважити, що сучасна співпраця відбувається в умовах глобальної геоекономічної фрагментації. Війна спричинила зміну ланцюгів постачання, де

Україна розглядається Францією як стратегічний партнер у межах політики friend-shoring (співпраця з дружніми країнами). Це створює передумови для переходу від сировинної моделі до включення України у високотехнологічні європейські виробничі цикли [5].

Роблячи аналіз економічного партнерства, слід звернути увагу на те, що в торговельних відносинах імпорт із Франції традиційно переважає над українським експортом. У період активних бойових дій основними статтями нашого експорту були жири та олії (19,7%), залишки харчової промисловості (18,3%) та насіння олійних рослин (17,4%). У той же час французький імпорт до України складався здебільшого з продукції високої доданої вартості: хімічних товарів (16,5%), фармацевтики (13,4%) та засобів наземного транспорту (12,7%) [3]. Під час воєнної агресії ця нерівновага посилюється через ускладнення у логістиці та зміні пріоритетів споживання, що потребує впровадження чітких стратегій інформаційної та економічної стабілізації [4].

В умовах війни економічне партнерство вимагає більш детальної уваги до інформаційного аспекту, а саме надання технічної підтримки для розвитку бізнесів, залучення грантів для малих підприємств та отримання технологічної допомоги. В умовах глобальної геоекономічної фрагментації, коли світові ринки розділяються на блоки, інформаційна підтримка має зосереджуватися на інтеграції України в європейські ланцюги постачання через стратегію friend-shoring. Ключовим вектором такої інтеграції є синхронізація українського бізнесу з вимогами European Green Deal. Це передбачає не лише декарбонізацію виробництва, а й детальне інформування експортерів щодо механізмів вуглецевого коригування імпорту (CBAM), що дозволить уникнути нових торговельних бар'єрів та забезпечити відповідність продукції екологічним стандартам ЄС [1, 5].

В результаті проведеного SWOT-аналізу можна бачити, що сильними сторонами співпраці є рух капіталу та зростання якості продукції, і вони, водночас, стикаються з важливими загрозами – економічної залежності та ризиком обмеження експорту на традиційні ринки, а також загрозою перенесення в Україну екологічно небезпечних виробництв [3, 5]. До переліку критичних загроз також слід віднести «екологічний протекціонізм» та складність адаптації вітчизняних підприємств до вуглецевих податків ЄС [1]. Використання методів прогнозування показує, що, незважаючи на кризу, є можливість поступово збільшувати співпрацю. Але це може статися лише за умов подолання основних ризиків та забезпечення стабільного попиту на міжнародних ринках та створення спільних підприємств із закритим циклом виробництва, що відповідатимуть кліматичним цілям ЄС до 2050 року [4, 5].

Для того, щоб покращити стан зовнішньоекономічної діяльності України, важливо зосередити увагу на кількох основних напрямах. По-перше, впровадити

більш спрощену нормативно-правову базу для бізнесу та підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції завдяки ініціативам, що відповідають кліматичним цілям ЄС. По-друге, важливим фактором є перехід від експорту сировини до виробництва продукції з повним циклом, що дозволить закріпитися на нових цільових ринках та мінімізувати екологічні ризики. Не менш важливими є підвищення інтеграції у світову економіку, підготовка різноманітних фахівців з маркетингу та менеджменту, а також посилення державної підтримки в експортній діяльності, що забезпечить стабільний економічний розвиток держави в умовах воєнного стану та глобальних екологічних викликів. Партнерство з такою сильною економічною державою, якою є Франція, призвано підвищити стан економіки України, а притоки інвестувань в українську економіку мають відкрити для нашої держави нові можливості відновлення та розвитку.

Список використаних джерел:

1. *European Commission. The European Green Deal: Transforming the EU's economy for a sustainable future. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.*
2. *Рахман М. С., Морєва М. Ю. Дослідження економічних відносин України з Францією. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 33. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-24.*
3. *Державна служба статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність України: статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.*
4. *Офіційний сайт Посольства Франції в Україні. Економічне співробітництво та гуманітарна допомога в умовах воєнного стану. URL: https://ua.ambafrance.org/.*
5. *Міністерство економіки України. Україна та Франція поглиблюють економічне співробітництво: основні напрями. URL: https://me.gov.ua/News/Detail/e6684b3f-beba-44d4-8a86-fccee498e8d7.*

Анастасія БЛОЩИЧАК
студентка Західноукраїнського національного університету

ВИХІД МАЛИХ ВИРОБНИКІВ НА РИНОК ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ FATHER'S WINE

Вихід невеликих виробників на ринок Європейського Союзу є одним із ключових векторів розвитку українського бізнесу в умовах євроінтеграції. Цей процес розкриває перед підприємцями нові горизонти для розширення каналів збуту, підвищення якості продукції та створення конкурентоспроможного бренду на міжнародному рівні. Однак такі можливості йдуть пліч-о-пліч із суттєвими викликами, що особливо відчутно для малих підприємств, які мають обмежені ресурси та досвід роботи на зовнішніх ринках. Тому дослідження проблем та перспектив виходу малих виробників на європейські ринки набуває особливої актуальності, зокрема на прикладі підприємств, таких як Father's Wine — яскравого представника сучасного українського крафтового виноробства.

Father's Wine — це сімейна виноробня з Тернопільської області, яка понад п'ятнадцять років тому поставила за мету створити якісний український продукт. Засновник бізнесу, Володимир Буячок, почав із висадження перших виноградників, що стали основою для розвитку підприємства. З часом мрія перетворилася на повноцінне виробництво, яке грунтується на гармонійному поєднанні традицій, сімейних цінностей та інноваційних технологій. Після смерті засновника його справа була успішно продовжена дітьми, які не тільки зберегли ключові принципи компанії, а й вивели її на новий рівень, зробивши орієнтованою на глобальний ринок. Сьогодні підприємство має свої виноградники в Тернопільській та Одеській областях. Такий підхід дає змогу забезпечувати виробництво виключно власною сировиною та контролювати її якість на всіх етапах. Асортимент продукції налічує близько двадцяти унікальних вин, створених як з класичних сортів винограду, так і з експериментальних. Компанія використовує сучасне європейське обладнання, практикує ручний збір винограду та дотримується екологічних стандартів виробництва, що відповідає запитам сучасного ринку.

Особливу увагу компанія приділяє експорту. Починаючи з 2021 року, продукція Father's Wine з'явилася на міжнародних ринках, зокрема в Естонії, Грузії та Японії. У 2024-му її представили також у США та Швеції. Це свідчить про здатність українських малих виробників поступово займати своє місце у світовій економічній спільноті, вибудовуючи стратегію розвитку на основі високої якості продукції та створення унікального бренду.

Вихід на ринок Європейського Союзу — це складний і витратний процес, що потребує значних ресурсів, часу та якісної підготовки. Однією з головних

перешкод є суворі вимоги ЄС до стандартів якості, безпеки харчової продукції, екологічності виробництва та маркування товарів. Зважаючи на ці обставини, варто окреслити ключові перспективи та проблеми, з якими стикаються малі виробники при спробах виходу на ринок ЄС.

Таблиця 1

Основні перспективи и та проблеми виходу малих виробників на ринок ЄС

Перспективи	Проблеми
• Зростання попиту на крафтову продукцію; • Доступ до великого та платоспроможного ринку; • Можливість розвитку бренду на міжнародному рівні; • Підвищення якості продукції; • Розширення експорту та нові партнерства; • Доступ до сучасних технологій; • Формування позитивного іміджу України.	• Високі вимоги до якості та сертифікації; • Значні фінансові витрати; • Низька впізнаваність бренду; • Складність регуляторного середовища; • Висока конкуренція; • Логістичні труднощі; • Обмежений досвід міжнародної діяльності.

Джерело: складено автором на основі матеріалів Ukrainian Consulting Group.

Попри зазначені виклики, стратегічна важливість присутності на європейському ринку залишається незаперечною для розвитку вітчизняних компаній. Разом із тим необхідно враховувати високий рівень конкуренції: тут домінують сильні гравці — виробники з таких країн, як Франція, Італія та Іспанія. Їхні бренди вже здобули довіру споживачів і мають міцні позиції. Таким чином, українським компаніям недостатньо лише відповідати стандартам ЄС, необхідно ще й знайти способи вигідно вирізнятися на ринку, створюючи унікальні продукти чи пропозиції. Це можливо завдяки унікальності продукції, привабливій історії бренду або інноваційним виробничим підходам.

Ще однією вагомою проблемою є низький рівень впізнаваності українських брендів на міжнародних ринках. На відміну від традиційних виноробних країн, Україна лише починає формувати свою репутацію у цій сфері. Це вимагає від малих виробників значних інвестицій у маркетинг, просування продукції та вибудову довіри споживачів, що вимагає додаткових ресурсів.

Проте навіть у таких умовах перспективи виходу українських малих виробників на ринок ЄС залишаються оптимістичними. Одним із позитивних факторів є процес гармонізації українського законодавства з європейськими нормами, що поступово спрощує доступ до ринку і зменшує бар’єри. Також у

виноробній галузі ведеться оновлення виробничих стандартів і посилюється контроль якості, що підвищує конкурентоспроможність продукції. Значну роль у цьому процесі відіграють державні програми підтримки та міжнародні організації, які стимулюють експорт і допомагають підприємствам адаптуватися до вимог європейського ринку.

Незважаючи на наявні виклики, стратегічна вагомість присутності на європейському ринку залишається непорушною передумовою для подальшого розвитку вітчизняних компаній. Водночас необхідно враховувати високий рівень конкуренції в цьому просторі, де домінують сильні гравці, зокрема виробники з таких країн, як Франція, Італія та Іспанія. Їхні бренди вже здобули значний рівень довіри серед споживачів і зайняли стійкі позиції на ринку. У зв'язку з цим українські компанії повинні не лише забезпечувати відповідність продукції стандартам Європейського Союзу, а й шукати способи відмінності, які забезпечуватимуть конкурентну перевагу. Це може включати створення унікальної продукції, розвиток привабливого іміджу бренду або впровадження інноваційних підходів у виробництві.

Серед ключових викликів також виділяється недостатній рівень впізнаваності українських брендів на міжнародній арені. На відміну від традиційних виноробних країн, Україна поки що перебуває на початкових етапах формування своєї репутації у цій галузі. Ця ситуація вимагає від малих виробників значних інвестицій у маркетингові активності, просування продукції та формування довіри споживчої аудиторії. Такі завдання потребують додаткових фінансових та організаційних ресурсів, що часто стає серйозним бар’єром.

Таким чином, навіть за вищезазначених умов, перспективи доступу малих українських виробників до ринку Європейського Союзу залишаються помітно позитивними. Гармонізація внутрішнього законодавства зі стандартами ЄС поступово призводить до зменшення регуляторних обмежень та надає можливості для доступу до європейського ринку. Крім того, виноробний сектор продовжує модернізувати свої виробничі практики, одночасно вдосконалюючи ініціативи щодо забезпечення якості, тим самим підвищуючи загальну конкурентоспроможність галузі. Вагомий внесок у цей процес здійснюють державні програми підтримки разом із міжнародними організаціями, які стимулюють експортний потенціал і асистують підприємствам у адаптації до вимог європейського ринку.

Сучасні тенденції споживчого попиту також створюють вигідні можливості для малих виробників. Зростає цінність крафтової, екологічно чистої та унікальної продукції з автентичною історією, що яскраво вирізняється серед масового виробництва. У такому контексті компанії на кшталт Father’s Wine можуть ефективно виходити на ринок, пропонуючи покупцям не лише

високоякісний продукт, а й певну концепцію, філософію чи емоційно привабливий досвід споживання. Такий підхід стає суттєвим елементом сучасних стратегій маркетингу та створює додаткову конкурентну перевагу на міжнародній арені.

Крім того, європейський ринок може бути рушійною силою зростання для самих підприємств. Щоб успішно конкурувати на цьому ринку, виробникам потрібно буде постійно покращувати якість своєї продукції та процесів її виробництва шляхом постійних інновацій у своїх виробничих процесах. У довгостроковій перспективі все це допоможе покращити загальний розвиток їхнього бізнесу, розширити їхні експортні ринки, посилити їхні відносини з міжнародними третіми сторонами та залучити капіталовкладення у свої компанії.

Вихід малих виробників на ринок ЄС займе багато часу та коштуватиме чимало грошей, але це буде дуже добре. «Father's Wine» – це гарний приклад, який показує, що невелика сімейна компанія може досягти успіху і на міжнародному рівні, якщо зосередиться на розвитку якості, інновацій та бренду своєї продукції. Загалом, хоча стандарти, необхідні для продажу вина в Європі, дуже високі, конкуренція дуже жорстка, а фінансування важко знайти, можливості для продажу вина в Європі значно переважають ризики. Таким чином, у майбутньому малі виробники будуть важливим елементом позитивного представлення України в усьому світі.

Список використаних джерел:

1. *Father`s Wine. URL: https://fathers-wine.com.ua/aboutus (дата звернення 21.04.2026).*
2. *Стратегія виходу на ринки ЄС. URL: https://uaconsulting.eu/uk/2025/10/14/vihid-na-rinki-es-2025-strategiya (дата звернення 21.04.2026).*
3. *Виноробство на шляху до ЄС. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/vynorobstvo-na-shliakhu-do-ies-derzhava-i-biznes-uzghodzhuiut-novi-pravyla (дата звернення 24.04.2026).*
4. *Вихід на європейський ринок - нові можливості для вітчизняних виробників. URL: https://www.chernihiv-oblast.gov.ua/news/1061/vihid_na_evropeyskiy_rinok_novi_mozhlivosti_dlya_vitchiznyanih_virobnikiv/ (дата звернення 24.04.2026).*

Лілія КУЛИК
студентка Західноукраїнського національного університету

БАРСЕЛОНА ЯК ПРИКЛАД УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Барселона – це друге за величиною місто Іспанії та столиця автономного регіону Каталонія. Місто є одним із ключових економічних, культурних і туристичних центрів Європи. Воно відіграє роль «воріт» між Іспанією та рештою Європи, а також є одним із найважливіших середземноморських портів.

Регіон Каталонія загалом є одним із найбільш розвинених в Іспанії, формуючи значну частку ВВП країни та експорту. Барселона виступає його головним двигуном, концентруючи інновації, бізнес, туризм і креативні індустрії [3].

Історія Барселони налічує понад 2000 років. Місто було засноване ще римлянами як колонія Barcino. У середньовіччі воно стало важливим торговим центром Середземномор'я. А в XIX столітті місто стало центром індустріалізації Іспанії, що значно прискорило його розвиток і урбанізацію.

Проте справжній прорив відбувся наприкінці XX століття, коли Барселона приймала Олімпійські ігри 1992 року. Саме цей період став переломним: місто модернізувало інфраструктуру, відкрило узбережжя для громадського користування та створило нові транспортні системи. Після цього Барселона змогла сформувати новий міжнародний імідж і стати одним із найпопулярніших туристичних напрямків світу [5].

Барселона розташована в північно-східній частині країни, на узбережжі Середземного моря, між річками Бесос і Льобрегат. Таке розташування забезпечує місту вигідні умови для розвитку торгівлі, транспорту та туризму. Наявність морського порту робить Барселону одним із ключових логістичних центрів регіону. Її територія складає 101,35 км^2. Адміністративно вона поділяється на 10 муніципальних районів.

Клімат міста - середземноморський, із м'якими зимами та теплим, сонячним літом. Середня температура січня - +12 °C, липня - +26 °C.Це створює сприятливі умови для цілорічного туризму, що є важливим фактором економічної стабільності. Узбережжя з міськими пляжами стало одним із символів сучасної Барселони та значною частиною її бренду.

Економіка Барселони є диверсифікованою і поєднує традиційні та сучасні галузі. Туризм відіграє важливу роль, забезпечуючи значну частку доходів міста та створюючи тисячі робочих місць. Водночас Барселона не обмежується лише туристичною спеціалізацією.

Місто є потужним центром інновацій, стартапів і технологій. Тут активно розвивається цифрова економіка, функціонують міжнародні компанії та дослідницькі центри. Крім того, Барселона є одним із провідних центрів проведення міжнародних виставок і конференцій, що сприяє розвитку бізнес-туризму.

Важливою особливістю є інтеграція туризму з іншими секторами економіки. Це дозволяє місту створювати більшу додану вартість і зменшувати ризики, пов’язані із залежністю від одного сектору.

Барселона - один із найбільших у світі експатських хабів. Серед понад 1,66 млн її жителів - майже 372 000 іноземців зі 179 країн світу. Столиця Каталонії цікавить експатів не лише теплим морем і знаменитою архітектурою. Барселона - місто інвестицій, бізнесу та інновацій. Кількість стартапів, що успішно злетіли тут, постійно зростає, залучаючи в регіон ще більше інвесторів. Барселона - 3-е за популярністю місто Європи для запуску стартапів. Перші два місця рейтингу StartUp Heatmap Europe посідають Берлін і Лондон. Лісабон - четвертий. Каталонія - 6-й регіон Європи за зайнятістю у сфері високих і середньо-високих технологій. У 2021 році експорт із Барселони досяг рекордних 61 655,6 млн євро.

Барселона посідає перше місце серед європейських міст за стратегією для залучення іноземних інвестицій, і на дев'ятому місці у світі за кількістю іноземних інвестиційних проєктів. Також вона посідає 7-ме місце серед європейських хабів із залучення інвестицій у технологічних секторах [3].

2023 року Барселона отримала нагороду European Entrepreneurial Region Award, якою заохочуються регіони та міста ЄС, що продемонстрували застосування інноваційних стратегій у підприємництві.

Барселона побудувала свою маркетингову стратегію на дуже чіткій ідеї: вона не продає себе як «місце, куди треба приїхати», вона продає себе як місце, де хочеться жити. Це принципово відрізняє її від більшості туристичних міст Європи. Якщо інші міста просувають пам’ятки, то Барселона просуває спосіб життя - поєднання моря, архітектури, культури, гастрономії та легкої, відкритої атмосфери.

Саме тому в останні роки місто змінило свій підхід навіть на рівні комунікації: замість класичного туристичного формату «Visit Barcelona» було введено нову логіку - «This is Barcelona». Цей меседж означає, що місто більше не просто запрошує, а демонструє свою ідентичність. У центрі уваги - не визначні місця, а досвід: як виглядає життя в місті, як проводять час місцеві, як виглядає повсякденність.

Це позиціонування підтримується абсолютно в усьому: від відео в соцмережах до міських кампаній, де показують не туристів, а мешканців, локальні ринки, кав’ярні, вечори біля моря. Таким чином формується відчуття автентичності, яке сьогодні є набагато цінішим, ніж класична реклама.

Маркетинг Барселони не є випадковим або хаотичним - це чітко організована система. Його реалізацією займається структура Turisme de Barcelona, яка об'єднує міську владу і приватний сектор. Це означає, що стратегія формується не лише чиновниками, а й бізнесом - готелями, ресторанами, організаторами подій, транспортними компаніями [4].

Фактично місто працює як бренд-компанія. Воно аналізує свої цільові аудиторії, визначає, які ринки є пріоритетними (наприклад, США, Франція, Німеччина), і під них адаптує комунікацію. Барселона чітко розуміє, що вона «продає» різним групам різні речі: туристам - емоції і відпочинок, бізнесу - інфраструктуру і можливості, студентам - освіту і стиль життя.

Дуже важливо, що маркетинг тут тісно пов'язаний зі стратегічним плануванням міста. Якщо місто вирішує розвивати певний район або сектор економіки, це одразу відображається у маркетингових кампаніях. Тобто реклама не відокремлена від реального розвитку - вона його продовження.

Однією з найсильніших і найвідоміших стратегій Барселони є перехід від масового туризму до якісного. Місто відкрито визнає, що надлишок туристів став проблемою, і тому почало свідомо змінювати свою аудиторію. Замість того щоб залучати якомога більше людей, Барселона прагне залучати тих, хто витрачає більше грошей, довше залишається і менше шкодить міському середовищу. Це означає фокус на культурному туризмі, гастрономії, бізнес-подіях і конференціях.

Ще більш показовим є те, що місто використовує так званий демаркетинг - явище, коли попит спеціально обмежується. Барселона регулює відкриття нових готелів у центрі, обмежує короткострокову оренду через платформи типу Airbnb і навіть свідомо зменшує рекламну активність у пікові сезони. Це дуже рідкісний підхід, який показує, що головна мета - не максимальний прибуток, а баланс між економікою і комфортом життя.

Ще одним важливим напрямком є децентралізація туризму. Протягом багатьох років туристи концентрувалися у кількох точках - центрі міста, на вулиці Ла Рамбла або біля Саграда Фамілія. Тепер місто активно просуває інші райони, створює нові маршрути і культурні локації, щоб розподілити потоки. Наприклад, район Poblenou позиціонується як креативний кластер, а Montjuïc - як простір культури і природи.

Барселона також активно розвиває маркетинг досвіду. Замість того щоб просто показувати пам'ятки, місто створює ситуації, в яких люди можуть відчути атмосферу: гастрономічні фестивалі, музичні події, локальні свята. Це значно сильніше впливає на сприйняття міста, ніж звичайна реклама.

Окремо варто підкреслити роль FC Barcelona, який фактично є одним із найпотужніших інструментів просування міста у світі. Клуб має сотні мільйонів

фанатів, і для багатьох людей саме через нього починається знайомство з Барселоною.

Стадіон Camp Nou є однією з найбільш відвідуваних туристичних локацій у місті, і величезна кількість людей приїжджає саме через футбол. Але важливіше інше: клуб транслює цінності, які збігаються з брендом міста - відкритість, емоційність, креативність, каталонську ідентичність. Навіть слоган клубу «Més que un club» («Більше, ніж клуб») добре відображає цей підхід.

Таким чином, футбол у Барселоні - це не просто спорт, а частина глобальної маркетингової екосистеми міста [2].

Сучасна маркетингова стратегія Барселони значною мірою базується на ідеї сталого розвитку. Це означає, що місто намагається бути привабливим не лише сьогодні, а й у майбутньому. У комунікації все частіше з'являються теми екології, відповідального туризму, поваги до місцевої культури.

Цей підхід підтримується і поведінкою споживачів: мешканці Барселони цінують локальні продукти, етичні бренди і екологічні рішення. Тому компанії, які працюють у місті, змушені адаптуватися до цих очікувань [5].

Окремо варто наголосити, що одним із найпотужніших інструментів позиціонування Барселони є її архітектура. Місто свідомо використовує свою унікальну архітектурну спадщину як елемент бренду. Роботи Антоніо Гауді, зокрема Саграда Фамілія, Парк Гуель та Будинок Бальо, стали глобальними символами міста. Вони не просто приваблюють туристів, а формують унікальний візуальний стиль Барселони, який неможливо сплутати з будь-яким іншим містом.

Більше того, місто не обмежується лише історичною спадщиною, а активно розвиває сучасну архітектуру і міський простір. Після Олімпійських ігор 1992 року було повністю переосмислено набережну, створено нові публічні простори і відкрито місто до моря. Це стало одним із найуспішніших прикладів того, як урбаністичні зміни можуть стати частиною маркетингової стратегії [1].

Крім того, Барселона активно позиціонує себе як місто дизайну і урбаністичних інновацій. Вона входить до мережі креативних міст ЮНЕСКО, що підсилює її імідж як центру архітектури, дизайну і творчості. Міський простір - від широких бульварів до локальних площ - спеціально організований так, щоб створювати комфорт і естетичне задоволення, що також є частиною «продукту міста».

На мою думку, саме цей підхід є головним секретом маркетингової стратегії Барселони - вона не обмежується рекламою. Це комплексна система, яка включає розвиток міста, управління ресурсами, роботу з аудиторіями і створення емоційного зв'язку.

Барселона не просто говорить про свій бренд - вона його реалізує через реальні дії: змінює туристичну політику, розвиває райони, підтримує локальний

бізнес і створює унікальний досвід. Саме тому її стратегія є однією з найуспішніших у Європі і часто використовується як приклад ефективного маркетингу територій.

Список використаних джерел:

1. Барселонські принципи 4.0: як змінилися підходи до вимірювання ефективності комунікацій // MMR.ua. 2024. URL: https://mmr.ua/longreads/pr/barselonski-prynczypy-4-0-yak-zminylysya-pidhody-do-vymiryuvannya-efektyvnosti-komunikacziy/ (дата звернення: 14.04.2026).

2. Особливості маркетингу в Барселоні // Baldarian. URL: https://www.baldarian.com/ru/sovety-dlya-predprinimatelej/osobennosti-marketinga-v-barselone/ (дата звернення: 14.04.2026).

3. Barcelona in numbers: business, investment and innovation // Migronis. URL: https://migronis.com/uk/blog/barcelona-in-numbers-business-investment-and-innovation (дата звернення: 16.04.2026).

4. Turisme de Barcelona. New Destination Barcelona Tourism Marketing Strategy. URL: https://professional.barcelonaturisme.com/en/blog/new-destination-barcelona-tourism-marketing-strategy (дата звернення: 16.04.2026).

5. Ajuntament de Barcelona. Tourism Promotion Strategy. URL: https://ajuntament.barcelona.cat/turisme (дата звернення: 16.04.2026).

6. Ліщинський І. О. Глокалізація, фрагмеграція та альтернативні візії внутрішніх геоекономічних суперечностей. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 22. Ч. 2. С. 77–81

Андріана КУЧМІЙ
Студентка Західноукраїнського національного університету

МАРКЕТИНГОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЛОНДОНУ

Лондон є столицею Великої Британії та одним із найважливіших глобальних міст світу. Він виступає великим політичним, економічним, культурним і туристичним центром Європи. Місто відіграє ключову роль у міжнародних фінансах, міжнародній торгівлі, освіті, культурі та дипломатії. Лондон також є одним із найбільш мультикультурних міст світу, де проживають представники сотень національностей. Населення Лондона становить понад 9 мільйонів осіб, що робить його найбільшим містом Великої Британії. У межах ширшого мегаполісу проживає ще більше людей, оскільки місто є центром великої агломерації. Лондон вважається одним із так званих «глобальних міст» (global city) [6], оскільки має значний вплив на світову економіку, політику та культуру. На розвиток будь-якої території впливаються безліч факторів, таких як:історія,клімат, географічне розташування, природні ресурси, залучення капіталу та обмін технологіями, проте навіть це не є всіма критеріями. У даній статті увага приділяється саме розвитку маркетингової стратегії, як один із головних чинників розвитку та вдосконалення міста.

Маркетинг місць (також використовуються термін територіальний маркетинг, маркетинг території, іноді підміняється поняттями брендинг місць, брендинг території) - відносно новий термін, який включає в себе поняття національного брендингу, регіонального маркетингу і міського маркетингу. Маркетинг території значною мірою спрямований на формування іміджу території, асоціацій, пов'язаних з певним місцем і виступаючих як притягальна сила для потенційних споживачів [4].Основними цілями маркетингової стратегії Лондона є підвищення міжнародної конкурентоспроможності міста, залучення іноземних інвестицій, розвиток туристичної галузі, підтримка інноваційного бізнесу та зміцнення позицій Лондона як глобального фінансового і культурного центру. Місто прагне приваблювати не лише туристів, а й міжнародні компанії, стартапи, студентів та висококваліфікованих фахівців. Важливу роль у цьому відіграє організація London & Partners [1], яка займається просуванням міста на міжнародному рівні, залученням інвестицій і розвитком туристичного сектору.Для реалізації цієї маркетингової стратегії використовуються різні інструменти територіального маркетингу. Серед них — міжнародні рекламні кампанії, участь у глобальних виставках та форумах, проведення масштабних культурних і спортивних подій, розвиток туристичної інфраструктури та активне використання цифрового маркетингу. Зокрема, туристичний портал Visit

London [3], який управляється організацією London & Partners, просуває місто через соціальні мережі, міжнародні рекламні кампанії та партнерство з туристичними компаніями.Важливим прикладом маркетингового просування міста стали 2012 Summer Olympics [2]. Проведення цієї події мало значний економічний та іміджевий ефект. Олімпіада сприяла модернізації транспортної інфраструктури, реконструкції східної частини міста, створенню нових спортивних об'єктів та розвитку туристичного сектору. Зокрема, було побудовано Queen Elizabeth Olympic Park, який після завершення Ігор став важливим рекреаційним та культурним простором міста.Крім того, місто активно використовує великі міжнародні події як інструмент просування. До них належать культурні фестивалі, міжнародні виставки, конференції та бізнес-форуми. Наприклад, щорічний London Tech Week сприяє розвитку інноваційної економіки та залученню технологічних компаній і стартапів.

Сучасна стратегія розвитку Лондона також спрямована на розвиток сталого туризму, екологічних ініціатив та інноваційних технологій. Лондон стабільно утримує позицію найкращого міста світу завдяки ефективному брендингу та маркетингу території [1]. Міська влада реалізує програми зменшення викидів, розвитку громадського транспорту, збільшення зелених зон і впровадження «розумних» міських технологій. У межах довгострокової стратегії розвитку міста The London Plan [5] передбачено формування більш екологічного, інноваційного та комфортного міського середовища.Ключовим стратегічним документом просторового та економічного розвитку міста Лондон є The London Plan. Це офіційна стратегія розвитку міста, яка визначає довгострокове бачення розвитку Лондона та встановлює основні принципи планування території, економіки та інфраструктури.Документ розробляється та затверджується адміністрацією Greater London Authority під керівництвом мера міста (Mayor of London). План є обов'язковим орієнтиром для місцевих органів влади, муніципалітетів та забудовників під час планування міської забудови та реалізації інфраструктурних проєктів.Його обсяг становить понад 500 сторінок, оскільки він містить:стратегічні цілі розвитку міста;детальні правила просторового планування;рекомендації щодо забудови;карти розвитку територій;екологічні стандарти;інфраструктурні плани.

The London Plan розробляється як довгострокова стратегія розвитку приблизно на 20–25 років. Наприклад, чинна версія плану орієнтована на розвиток міста до 2041 року. Водночас документ регулярно переглядається і оновлюється приблизно кожні 4–5 років, щоб врахувати нові економічні, соціальні та екологічні виклики, а також зміни у розвитку міста.Основні аспекти та напрями розвитку за документом, включають: житлову політику (Housing); економічний розвиток (Economy and Business); транспортну інфраструктуру (Transport); екологію та сталий розвиток (Environment and Sustainability);

орбаністику та просторове планування (Urban Development); соціальну інфраструктуру (Social Infrastructure); інновації та технології (Innovation and Smart City).

Отже, Лондон є одним із найуспішніших прикладів розвитку великого європейського міста. Його історія, вигідне географічне розташування, потужна економіка та ефективна маркетингова стратегія сприяли формуванню глобального мегаполіса. Сьогодні Лондон виступає важливим центром фінансів, культури, освіти та туризму. Завдяки активному міжнародному просуванню та інвестиціям місто продовжує розвиватися і залишатися одним із найвпливовіших міст світу.

Список використаних джерел:

1. London & Partners. – URL: https://www.londonandpartners.com/ (дата звернення 17.04.2026)

2. International Olympic Committee. London 2012 Olympic Games. – URL: https://www.olympics.com/en/olympic-games/london-2012 (дата звернення 17.04.2026)

3. VisitBritain – national tourism agency of Great Britain. – URL: https://www.visitbritain.org/ (дата звернення 17.04.2026)

4. Європейська регіональна політика : підручник / за ред. А. Крисоватого, І. Ліщинського. – Тернопіль : ЗУНУ, 2020. – 59-60 с.

5. London planning strategy programme – URL: https://www.london.gov.uk/programmes-strategies/planning/london-plan (дата звернення 17.04.2026)

6. Скавронська І. Світові й глобальні міста: подібності та відмінності // Економіка. – 2014. – № 4 (130). – С. 61–65.(дата звернення 17.04.2026)

7. Kuznetsova, A. Y., Lyzun, M. V., Savelyev, Y. V., Kuryliak, V. Y., & Lishchynskyy, I. O. (2019). Gravitaty potential for currency alliances' intraregional trade. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 3(30), 236–247

8. Lishchynskyy, I., Krysovatyy, A., Desyatnyuk, O., Bogacki, S., & Lyzun, M. (2025). Quantitative measurement of glocalization to assess endogenous and exogenous parameters of regional sustainability. Sustainability, 17(17), Article 7584. https://doi.org/10.3390/su17177584

Анжеліка СТЕЛЬМАХ
студентка Західноукраїнського національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОПЕНГАГЕНУ

Період кінця XX – початку XXI століття характеризується глобальною фрагментацією й фіксацією розподілу сил у світі, що відображається в економічному процвітанні та провідних позиціях певних регіонів і витісненні слабших за розвитком територіальних одиниць зі списку формування порядку денного.

Дослідники просторово сліпого підходу трактують таку ситуацію як результат ряду історичних передумов, в тому числі впливу географічного чинника, ресурсного насичення, культурного аспекту, особливостей перебігу науково-технологічної революції в різних куточках планети тощо. Однак прихильники місцевого підходу розглядають кожну агломерацію як окремий суб'єкт, що здатний приваблювати жителів та інвесторів завдяки реалізації комплексу притаманних регіону характеристик, при цьому нестача природних ресурсів розглядається не як стримуючий чинник, а радше - як поштовх до формування ефективної моделі позиціонування на засадах унікальності й реалізації локально обумовленого потенціалу. Беручи за основу другий наведений принцип, ми проаналізуємо особливості розробки й становлення стратегії розвитку міста Копенгаген.

Копенгаген як столиця Данії має вигідне географічне положення, адже розташований на березі протоки Ересунн, що входить до переліку Балтійських проток з особливим міжнародним правовим режимом, через які у свою чергу проходять більшість морських трас. Після зведення у 1998 році найдовшого в Європі мосту довжиною 6,8 кілометрів між островами Фюн і Зеландія через протоку Великий Бельт, який з'єднав столицю з рештою територій країни, було реалізовано інший масштабний проєкт – комплекс (міст і підводний тунель), що сполучив данський острів Зеландію і Копенгаген зі Швецією через протоку Ересунн. Це робить місто важливим транзитним пунктом у міжнародних водних, наземних і повітряних шляхах, особливо у сфері світової торгівлі. [1]

У глобальній спільноті Копенгаген проявляє себе як місто-лідер у впровадженні різних ініціатив зі створення безпечного екологічного простору. У 2009 та 2014 роках мегаполіс отримав нагороду «Зелена столиця Європи» (European Green Capital Award), очоливши рейтинг з індексу «Зеленого міста Європи» (European Green City Index), встановленого Лейпцизькою хартією, двічі. Експерти пояснюють це формуванням і використанням моделі колективного управління містом, де значна роль виділяється муніципальному плануванню, а

також залученню значних інвестицій (прямих і непрямих) у зелене зростання та еко-інновації.

Стратегія розвитку Копенгагена включає чотири складові: здорове та чисте місто, вуглецево-нейтральне місто, найкраще місто для велосипедистів, зелений та блакитний капітал. Більше 50% жителів використовують велосипед як основний засіб для пересування, а для безперешкодного й зручного руху по всій території міста забезпечено функціонування різних видів громадського транспорту. Копенгаген є першою столицею у світі, яка взяла на себе зобов'язання до 2025 року перетворитися на вуглецево-нейтральне місто. Вагому роль у громаді приділяють розвитку альтернативних джерел енергії, серед яких основними залишаються сонячна та вітрова. Поряд з модернізацією енергосистеми міста, велосипедної інфраструктури й транспортної системи залишається тенденція до споживання органічних продуктів. [2]

У 2025 році Копенгаген посів перше місце в рейтингу щасливих міст, який враховує доступність надання послуг в регіонах, рівень життя й задоволення населення, управління, довкілля та мобільність. Набравши 1039 балів, місто продемонструвало високі показники за всіма критеріями й закріпило за собою статус одного з найкомфортніших у світі. [3]

Копенгаген слугує яскравим прикладом міста, що гармонійно поєднує в собі історію й традиції, сприяє економічному зростанню та задоволенню потреб населення, а також зберігає культурні особливості з урахуванням сучасних викликів, змін і трендів.

Список використаних джерел:

1. *Данія. Економіка Данії. Копенгаген – столиця Данії. Онлайн-бібліотека освітньої та наукової літератури. URL: https://eduknigi.com/geo_view.php?id=246. (остання дата звернення – 27.04.2026)*
2. *Зелена столиця Європи-2014: складові успіхи Копенгагену. ГУРТ. URL: https://gurt.org.ua/recipes_success/24897/. (остання дата звернення – 27.04.2026)*
3. *#2025 HAPPY CITY INDEX This City is what it is because our citizens are what they are. Healthy City Index. URL: https://happy-city-index.com/HCI_2025/. (остання дата звернення – 27.04.2026)*
4. *Ліщинський І. О. Глокалізація, фрагмеграція та альтернативні візії внутрішніх геоекономічних суперечностей. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 22. Ч. 2. С. 77–81*
5. *Lishchynskyy, I. & Lyzun, M. (2024). Pattern of European regional creativity: Exploring endogenous sustainability. ECONOMICS, 12(3), 397-407. https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0030*

Михайло ДАНЬКО
здобувач Західноукраїнського
національного університету

ІННОВАЦІЙНІ ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄС

Агропродовольчий сектор України є одним із стратегічно важливих для національної економіки та забезпечує значну частку експорту. В умовах євроінтеграційних процесів виникає потреба у трансформації аграрного ринку відповідно до стандартів ЄС. Це вимагає активного впровадження інновацій як ключового драйвера розвитку та підвищення конкурентоспроможності української продукції.

Проблеми розвитку аграрного сектору в умовах інтеграції до ЄС досліджуються багатьма науковцями, зокрема питання інноваційного розвитку, цифровізації агробізнесу, сталого виробництва та логістики. Однак питання комплексного впливу інноваційних драйверів на агропродовольчий ринок потребує подальшого узагальнення. Інтеграція України до європейського економічного простору передбачає гармонізацію стандартів якості, безпеки продукції, екологічних вимог та ефективності виробництва. У цьому контексті інновації виступають ключовим чинником модернізації агропродовольчого ринку [3].

Одним із провідних драйверів є впровадження цифрових технологій, зокрема точного землеробства, використання GPS-навігації, дронів, великих даних (Big Data) та Інтернету речей (IoT). Ці технології дозволяють оптимізувати використання ресурсів, зменшити витрати та підвищити врожайність. Ефективна логістика є критично важливою для агропродовольчого ринку, особливо в умовах експортоорієнтованої економіки. Впровадження сучасних логістичних технологій, автоматизація складів, розвиток мультимодальних перевезень та використання блокчейн-технологій для відстеження продукції дозволяють знизити втрати та забезпечити відповідність стандартам ЄС [1, 3].

Європейський ринок висуває високі вимоги до екологічності виробництва. Впровадження принципів сталого розвитку, органічного виробництва, зменшення вуглецевого сліду та раціонального використання природних ресурсів є важливими драйверами трансформації аграрного сектору України. Це також відкриває нові можливості для експорту продукції з високою доданою вартістю. Адаптація законодавства до норм ЄС, впровадження систем контролю якості та безпеки харчових продуктів (HACCP), дерегуляція та підтримка інноваційних проєктів сприяють розвитку агропродовольчого ринку. Важливу роль відіграють державні програми підтримки інновацій та міжнародне співробітництво [1,2].

Зростання кількості аграрних стартапів у сфері AgTech сприяє впровадженню новітніх рішень у виробництві та управлінні. Інвестиції у технологічні інновації дозволяють створювати конкурентні переваги та інтегруватися у глобальні ринки. Інноваційний розвиток неможливий без кваліфікованих кадрів. Освітні програми, підвищення кваліфікації фахівців, розвиток наукових досліджень у сфері аграрних технологій є важливими чинниками модернізації галузі [3].

Таким чином, інноваційні драйвери розвитку агропродовольчого ринку України відіграють ключову роль у процесі інтеграції до ЄС. Цифровізація, розвиток логістики, впровадження принципів сталого розвитку, інституційні реформи та підтримка інноваційного підприємництва формують основу для підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору. Подальший розвиток цих напрямів сприятиме зміцненню позицій України на європейському та світовому ринках.

Список використаних джерел:

1. Волощук К.Б., Волощук В.Р., Ілаш О.М. Розвиток аграрного сектора економіки україни в умовах євроінтеграції. інноваційна економіка – 3'2025. С. 22-32 https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1553

2. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. Економіка АПК. 2021. № 8. С. 6-17. DOI: https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006.

3. Зоря О. П., Зоря С. П., Мауер Д. Р. Напрями інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва України в умовах євроінтеграційних змін та продовольчих викликів. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. № 8(08). С. 83-88. DOI: https://doi.org/10.32782/dees.8-14.

Тарас ЯВОРСЬКИЙ
Здобувач Західноукраїнського національного університету

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації світової економіки суттєво трансформуються механізми функціонування ринку праці. Одним із ключових драйверів цих змін є розвиток цифрових платформ зайнятості, які формують нову модель організації праці, засновану на дистанційній взаємодії між роботодавцями та виконавцями послуг. Для України, яка активно інтегрується у глобальний економічний простір, цифрові платформи стають важливим інструментом забезпечення міжнародної трудової мобільності.

Цифрові трудові платформи (Upwork, Fiverr, Freelancer тощо) забезпечують взаємодію між попитом і пропозицією праці в онлайн-середовищі, сприяючи формуванню глобального ринку праці без територіальних обмежень. Вони дозволяють українським фахівцям працювати на іноземних замовників, не залишаючи країну, що значно знижує транзакційні витрати та розширює можливості працевлаштування. Як зазначають дослідники, платформна зайнятість є швидкозростаючим сегментом світової економіки та концентрує значний обсяг цифрового трудового капіталу [1, 3].

Особливістю цифрових платформ є їх здатність забезпечувати транскордонну трудову мобільність без фізичної міграції. Це формує новий тип мобільності – віртуальну, коли працівник інтегрується у міжнародний ринок праці дистанційно. У цьому контексті платформи виступають інструментом «трудового арбітражу», використовуючи різницю в оплаті праці між країнами та стимулюючи конкуренцію між виконавцями з різних регіонів [1,5] .

Для України розвиток цифрових платформ має низку переваг. По-перше, це підвищення рівня зайнятості, особливо серед молоді та ІТ-фахівців. По-друге, це залучення валютних надходжень через експорт послуг. По-третє, це можливість інтеграції українських працівників у глобальні виробничі та інноваційні мережі. Крім того, цифрові платформи сприяють розвитку гнучких форм зайнятості, таких як фріланс та гіг-робота [4, 3].

Водночас використання цифрових платформ супроводжується низкою викликів. Серед них – нестабільність доходів, відсутність соціальних гарантій, неврегульованість правового статусу працівників платформ. Значна частина таких працівників перебуває поза межами традиційних систем соціального захисту, що створює ризики прекаризації праці. Крім того, існує проблема нерівного доступу до цифрових ресурсів та навичок, що може посилювати соціально-економічну диференціацію [6, 4].

На державному рівні актуальним є формування ефективної політики регулювання платформної зайнятості. Це передбачає адаптацію трудового законодавства до нових форм зайнятості, забезпечення соціального захисту працівників, а також стимулювання розвитку цифрової інфраструктури. Важливим є також впровадження міжнародних стандартів праці та врахування рекомендацій міжнародних організацій щодо регулювання цифрових платформ [2].

Отже, цифрові платформи зайнятості виступають потужним інструментом міжнародної трудової мобільності України, сприяючи інтеграції національного ринку праці у глобальний економічний простір. Вони відкривають нові можливості для працевлаштування, розвитку людського капіталу та економічного зростання. Водночас ефективне використання їх потенціалу потребує належного інституційного забезпечення та державного регулювання.

Список використаних джерел:

1. *Азьмук Н. А. Зайнятість через цифрові платформи – нова реальність сучасної економіки: виклики та стратегії адаптації // Економічний простір. 2019. № 152. С. 66–80. DOI:* https://doi.org/10.32782/2224-6282/152-6

2. *Анатійчук В. В. Право на справедливі умови праці та соціальний захист працівників цифрових платформ праці через призму міжнародних стандартів // Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 1. URL:* https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12041/APP_01_2025%20%283%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. *Воскобойник Д. Тренди цифрової трансформації у сучасних національних політиках зайнятості // Економіка і організація управління. 2026. № 4. С. 30–39. DOI:* https://doi.org/10.31558/2307-2318.2025.4.3. *URL:* https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/19339

4. *Крутилін С. І., Соколова О. М. Соціально-правовий статус та напрями інституалізації платформної праці в Україні // Трансформаційна економіка. 2025. № 3 (12). С. 51–58. DOI:* https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-12-8

5. *Панченко Г. В., Резнікова Н. В., Птащенко О. В., Іващенко О. А. Цифрові трансформації міжнародного ринку праці в умовах платформізації зайнятості // Ефективна економіка. 2024. № 2. URL:* https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3063/3099

6. *Перегудова Т. Зайнятість у сфері цифрових платформ у контексті гідної праці // Економіка України. 2025. Т. 68, № 2 (759). С. 71–85. DOI:* https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.02.071

Богдан ПАЛАМАРЧУК
бакалавр Державного університету економіки і технологій

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Розширення ринкових відносин в Україні, її інтеграція у глобальні економічні процеси, послаблення обмежень у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також надання суб'єктам господарювання, що виробляють конкурентоспроможну продукцію, можливості виходу на міжнародні ринки зумовлюють потребу у формуванні нових підходів до управління зовнішньоекономічною діяльністю. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження різних аспектів управління цією сферою, насамперед на рівні підприємства як базової ланки зовнішньоекономічної системи держави.

В умовах, коли, з одного боку, активізується експортна діяльність підприємств, а з іншого — посилюється вплив внутрішніх і зовнішніх загроз їхній економічній безпеці, виникає необхідність створення ефективної системи управління цими процесами. Така система повинна відповідати загальним цілям функціонування підприємства-експортера, враховувати специфіку ведення діяльності у складному та динамічному міжнародному конкурентному середовищі, а також інші чинники, що ускладнюють процес прийняття управлінських рішень. Це зумовлює необхідність консолідації знань і практичного досвіду фахівців різних галузей з метою підвищення результативності зовнішньоекономічної діяльності та створення відповідних організаційних умов.

Зростання конкуренції та підвищення вимог споживачів висувають перед суб'єктами господарювання завдання чіткого визначення власного становища на ринку та його утримання в умовах швидкоплинних змін економічного середовища.

Для забезпечення стабільних позицій на ринку підприємству необхідно здійснювати порівняльну оцінку власних можливостей щодо основних конкурентів, зокрема визначати рівень ефективності своєї діяльності, здатність пропонувати продукцію, що більшою мірою відповідає вимогам споживачів як за якістю, так і за ціною. Це фактично передбачає оцінювання рівня міжнародної конкурентоспроможності підприємства та його експортної продукції.

Система управління експортною діяльністю підприємства складається з організаційної та економічної складових. Організаційна підсистема охоплює процедури укладання та супроводу контрактів, забезпечення виконання їх умов, організацію маркетингу та збуту, контроль дотримання законодавчих вимог, управління якістю експортно-імпортних операцій, а також розроблення і

реалізацію експортної стратегії. Економічна підсистема включає механізми здійснення розрахунків і управління грошовими потоками, податково-митне регулювання, фінансове управління, контроль витрат на виробництво та реалізацію продукції, бухгалтерський облік, страхування ризиків та інвестиційно-інноваційне забезпечення діяльності [1; 2].

Водночас питання побудови ефективної системи управління експортною діяльністю, формування її організаційної структури, оцінки її гнучкості та здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища залишаються актуальними для будь-якого підприємства, що працює на міжнародних ринках. Сучасні умови господарювання свідчать, що для успішного здійснення експорту недостатньо лише наявності продукції, придатної до реалізації за кордоном. Необхідною є також така організація управління, яка забезпечує максимізацію прибутку за мінімальних витрат та сприяє ефективному впровадженню зовнішньоекономічної стратегії підприємства. Це підкреслює стратегічну значущість формування адекватної системи управління експортною діяльністю.

Отже, управління експортною діяльністю підприємства передбачає визначення стратегічних орієнтирів його зовнішньоекономічної політики, планування зовнішньоторговельних операцій, формування оптимальної організаційної структури управління, координацію з іншими напрямами діяльності, оцінку ефективності операцій на міжнародних ринках та забезпечення інформаційної підтримки процесу взаємодії з іноземними партнерами.

Список використаних джерел:

1.Блонська В.І. Підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства як основний фактор ефективності його діяльності. Науковий вісник. 2018. №18.1. С.173-177.

2.Зовнішньоекономічний менеджмент: навч. посіб. / за ред. І.І.Дахно. - К.: Центр учбової літератури, 2020. – 568 с.

Дар'я ОНОФРІЄНКО
бакалавр Державного університету економіки і технологій

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується поглибленням глобалізаційних процесів, активним впровадженням цифрових технологій, зростанням рівня міжнародної конкуренції та інтенсифікацією інтеграційних процесів. За таких умов перед державами постають нові виклики, що потребують оперативних і ефективних управлінських рішень. Орієнтація більшості країн, у тому числі України, на принципи сталого розвитку передбачає трансформацію суспільних відносин на засадах партнерства, відкритості, соціальної відповідальності, екологічної безпеки, довіри та врахування інтересів майбутніх поколінь.

Під впливом внутрішніх трансформацій і зовнішніх викликів дедалі чіткіше усвідомлюється значення цифрової економіки як ключового чинника інтеграції у світовий економічний простір. Саме цифровізація стає визначальним інструментом підвищення конкурентоспроможності національної економіки та формування її стратегічних пріоритетів. До таких пріоритетів належать, передусім, розвиток інноваційно-інвестиційного співробітництва та цифрова трансформація економічних і суспільних відносин як на рівні держави, так і на рівні окремих підприємств. Їх реалізація сприяє підвищенню продуктивності праці, забезпечує економічне зростання, стимулює створення нових робочих місць і покращує якість життя населення.

Разом із тим, інтеграція України до глобального ринку технологій супроводжується низкою системних проблем, що стримують її розвиток у цифровому середовищі. Узагальнення результатів аналітичних досліджень, міжнародних звітів та наукових праць дозволяє виокремити ключові з них.

Передусім, недостатній рівень розвитку інноваційної інфраструктури, включаючи механізми захисту прав інтелектуальної власності, функціонування технопарків, інструменти трансферу технологій та їх комерціалізації, значно обмежує можливості ефективного використання наукових розробок. Особливо складною залишається проблема розподілу прав на об’єкти інтелектуальної власності, створені за державні кошти, а також регулювання доходів від їх використання.

Не менш важливою є проблема недостатньої взаємодії між ключовими елементами інноваційної системи — освітою, наукою, виробництвом і споживанням. Така роз’єднаність знижує ефективність впровадження результатів наукових досліджень у практичну діяльність.

Суттєвим стримуючим чинником виступає також міграція наукових кадрів, яка призводить до втрати інтелектуального потенціалу країни. Паралельно спостерігається низький рівень інноваційної активності підприємств, що негативно позначається на частці високотехнологічної продукції як у внутрішньому виробництві, так і в експортній структурі.

До переліку проблем належать також обмеженість фінансових ресурсів для підтримки інновацій, недостатній рівень державного стимулювання попиту на високотехнологічну продукцію, а також значні трансакційні витрати, пов'язані з комерціалізацією нових технологій і створенням інноваційних підприємств [1].

У сучасних умовах цифрова трансформація охоплює практично всі сфери життєдіяльності суспільства, формуючи нову технологічну реальність. Розвиток електронних комунікацій, цифрових сервісів, баз даних, інформаційних платформ і технологій обробки даних створює передумови для формування глобального цифрового простору.

З огляду на це, забезпечення ефективного розвитку цифрової економіки в Україні потребує реалізації комплексної державної політики. Насамперед доцільним є формування цілісної стратегії цифрового розвитку, що передбачає узгоджене впровадження всіх її ключових складових [2].

Важливим напрямом є розвиток сучасної цифрової інфраструктури, зокрема розширення доступу до широкосмугового Інтернету та подолання цифрової нерівності між регіонами і соціальними групами. Паралельно необхідно стимулювати використання цифрових технологій і сервісів серед населення та бізнесу.

Особливої уваги потребує розвиток людського капіталу, що передбачає підвищення якості освіти, формування цифрових компетенцій, створення умов для професійної реалізації молоді та висококваліфікованих спеціалістів з метою зменшення їх міграції за кордон.

Важливим чинником є також активізація розвитку електронної комерції, цифрових послуг та впровадження сучасних інформаційних технологій у різні сфери економіки і суспільного життя, включаючи освіту, охорону здоров'я, транспорт, екологію та державне управління.

Суттєве значення має забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності, що стимулюватиме створення конкурентоспроможного національного продукту, зокрема у сфері креативних індустрій.

Окремим напрямом є цифровізація взаємодії між державою, бізнесом і громадянами шляхом впровадження електронного урядування, електронного документообігу та сучасних систем управління підприємствами. Це сприятиме підвищенню прозорості, зменшенню рівня корупції та покращенню якості державних послуг.

Крім того, важливою є модернізація виробничої бази підприємств через впровадження цифрових і енергоефективних технологій, використання хмарних сервісів, а також інструментів аналізу великих даних і відкритих даних для підвищення ефективності управлінських рішень.

Отже, цифровізація міжнародних економічних відносин виступає ключовим фактором розвитку національної економіки України. Її ефективна реалізація сприятиме підвищенню конкурентоспроможності країни, активізації інноваційної діяльності, розширенню участі у глобальних економічних процесах та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Izmailov Y., Yegorova I. Global challenges to modern international security system. Economics and technical engineering. №2 (1), 2024. P. 22-30. DOI: 10.62911/ete.2024.02.01.02

2. Федулова Л.І. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. Актуальні проблеми економіки 2017. №4(166). С. 46-54.

Назарій БАС
студент Західноукраїнського
національного університету

ПІДХОДИ ДО АДАПТАЦІЇ БРЕНДУ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Управління брендом на міжнародних ринках вимагає чіткого балансу між двома важливими підходами: стандартизацією та адаптацією. Стандартизація дозволяє компанії зберігати єдину ідентичність бренду на всіх ринках, що підвищує впізнаваність і спрощує маркетингові стратегії. Однак, без належної адаптації до локальних умов, бренд може не знайти відгуку в різних культурних контекстах. Адаптація включає модифікацію продуктів, послуг, а також маркетингових кампаній, щоб відповідати специфічним потребам кожного регіону, зберігаючи при цьому основні цінності бренду. Знаходження оптимального балансу між цими двома підходами є критичним для успіху на міжнародному ринку.

Одним із ключових елементів адаптації бренду є локалізація як продуктів, так і маркетингових стратегій. Локалізація передбачає врахування культурних, соціальних та економічних особливостей кожного ринку, щоб задовольнити потреби та уподобання місцевих споживачів. Це включає не тільки зміну дизайну, а й адаптацію функціональних характеристик продукції. Так, на певних ринках може бути затребуваним продукт, який на інших ринках не матиме попиту, що зумовлено, наприклад, кліматичними умовами або культурними традиціями. Крім того, маркетингові кампанії повинні враховувати особливості місцевих мов, традицій, навіть кольорових схем, щоб не створити неправильної інтерпретації бренду серед цільової аудиторії.

Цифрові технології стали важливим інструментом у процесі адаптації бренду на міжнародних ринках. Завдяки розвитку інтернету та соціальних мереж компанії мають можливість зібрати величезні обсяги даних про поведінку споживачів, що дозволяє персоналізувати маркетинг і продукти. Використання таких платформ, як соціальні мережі, мобільні додатки, а також аналіз великих даних дозволяє компаніям швидко реагувати на зміни у споживчих вподобаннях та адаптувати стратегії на основі локальних трендів. Це допомагає брендам не лише залишатися актуальними, а й створювати значущі та персоналізовані взаємодії з аудиторією на різних ринках.

Успішна адаптація бренду також вимагає активної співпраці з місцевими партнерами, інфлюенсерами та іншими ключовими фігурами, які можуть підвищити довіру до бренду в конкретному регіоні. Локальні лідери думок, чи то спортсмени, артисти, чи культурні діячі, здатні ефективно просувати бренд серед своїх прихильників, що значно підвищує лояльність до продукції та створює

глибше емоційне сприйняття. Така співпраця дає можливість не лише прорекламувати продукцію, а й створити потужне відчуття належності до місцевої культури, що сприяє розвитку бренду в новому середовищі.

Основними викликами при адаптації бренду є культурні та мовні відмінності, а також різні правові та регуляторні вимоги на різних ринках. Компанії, що прагнуть до глобальної експансії, стикаються з труднощами, пов'язаними з розумінням локальних смаків та уподобань, що іноді потребує значних ресурсів для адаптації продуктів і комунікацій. Однак, попри ці труднощі, успішна адаптація бренду відкриває великі можливості для розширення ринкової присутності та збільшення частки на глобальних ринках. Зокрема, з розвитком цифрових технологій та нових форм комунікацій, компанії можуть швидко реагувати на зміни попиту і забезпечувати локальним споживачам саме той продукт, який вони шукають. Перспективи для розвитку брендів полягають у поглибленні цифровізації процесів, подальшій локалізації асортименту, а також у збільшенні взаємодії з місцевими спільнотами через нові технології та платформи.

Процес адаптації бренду на міжнародних ринках є складним і багатогранним, оскільки він включає не лише зміни в продуктовій лінійці або маркетингових кампаніях, але й глибоке розуміння культурних, соціальних і економічних відмінностей. Це передбачає не лише інтуїтивний підхід, але й використання аналітики для точного розуміння локальних потреб та уподобань. Бренди, які прагнуть досягти успіху на міжнародних ринках, повинні враховувати різноманітні фактори, включаючи регіональні смаки, психологію споживачів, а також особливості споживчих звичок. Чим глибше компанія розуміє свою цільову аудиторію, тим більш ефективно вона зможе адаптувати свої стратегії для кожного конкретного ринку.

Одним із важливих аспектів адаптації є використання локальних каналів комунікації для досягнення максимальної ефективності. Наприклад, на ринках, де популярні соціальні мережі або месенджери, бренди можуть активно використовувати ці платформи для створення персоналізованих повідомлень і пропозицій. Завдяки цьому вони можуть безпосередньо взаємодіяти з аудиторією, отримувати зворотний зв'язок і швидко коригувати свої стратегії, що дозволяє залишатися актуальними в умовах швидких змін у споживчих уподобаннях. Таке тісне взаємодіяння з аудиторією допомагає не лише залучити нових клієнтів, але й створити міцну лояльність до бренду.

Один із ключових аспектів, який варто враховувати при адаптації бренду, – це місцева конкурентоспроможність. На міжнародних ринках компанії часто стикаються з сильними місцевими гравцями, які добре орієнтуються в потребах споживачів і можуть мати глибші зв’язки з ними. Ось чому важливо не лише адаптувати продукти, але й досліджувати конкурентне середовище. Стратегії

маркетингу, які спочатку працювали на одних ринках, можуть не бути такими ж ефективними в умовах інтенсивної конкуренції. У цьому контексті важливо не тільки адаптувати продукти, але й посилити унікальні риси бренду, щоб ефективно конкурувати з місцевими виробниками.

Крім того, адаптація бренду передбачає уважне ставлення до правових аспектів, які можуть суттєво відрізнятися від країни до країни. Компанії повинні бути готові до того, що маркетингові стратегії можуть бути обмежені або регламентовані законами, що стосуються реклами, прав споживачів, екологічних стандартів або інтелектуальної власності. Ці обмеження можуть впливати на спосіб просування бренду, формування ціни та навіть на саму продукцію. Тому важливо не лише пристосовуватися до ринку, а й дотримуватися усіх місцевих вимог для забезпечення довготривалого успіху на міжнародному рівні.

У процесі адаптації бренду значну роль відіграє також культурний контекст. Споживачі в різних країнах часто мають різні асоціації з певними символами, кольорами та навіть логотипами. Тому важливо враховувати культурні особливості, аби не викликати неправильного сприйняття бренду. Наприклад, те, що в одній країні є позитивним і привабливим елементом, може бути неприємним або навіть образливим в іншій культурі. Збереження чутливості до таких нюансів допомагає уникнути маркетингових помилок, які можуть серйозно пошкодити репутації бренду.

Інвестиції в дослідження та розуміння локальних ринків в кінцевому підсумку можуть призвести до величезних вигод для компанії. Адаптація до змінюваного середовища ринку дозволяє не лише підтримувати стабільність бренду, але й зміцнювати його позиції в умовах жорсткої конкуренції. Завдяки точному розумінню потреб та запитів споживачів, компанії можуть не лише ефективно просувати свою продукцію, але й створювати нові лінії товарів, які точно відповідають вимогам ринку. Це також дозволяє бренду будувати міцніші зв'язки з місцевими спільнотами, що забезпечує лояльність на довгий термін.

Список використаних джерел:

1. *Kotler, P., & Keller, K. L. (2020). Marketing Management. Pearson Education. URL: https://www.pearson.com/store/p/marketing-management/P100000006674*
2. *De Mooij, M. (2018). Global Marketing and Advertising: Understanding Cultural Paradoxes. SAGE Publications. URL: https://us.sagepub.com/en-us/nam/global-marketing-and-advertising/book244700*
3. *Hill, C. W. L. (2021). International Business: Competing in the Global Marketplace. McGraw-Hill Education. URL: https://www.mheducation.com/highered/product/international-business-competing-global-marketplace-hill/M9781260565810.html*

Андріана БОЖАГОРА
студентка Західноукраїнського національного університету

СУЧАСНІ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Коли світ стрімко розвивається в умовах глобалізації та діджиталізації, організації зацікавленні у підвищенні своєї конкурентоспроможності. У той же час, працівники переосмислюють свої очікування від роботодавців щодо віддаленої роботи, деякі стикаються із вигоранням, пошуком балансу між роботою та особистим життям. Тому постає питання у впроваджені новітніх методів мотивації для успішного створення здорового робочого середовища та зменшення плинності кадрів.

Мотивація вважається одним із важливих елементів сучасного менеджменту, що визначає здатність працівників реалізовувати власний потенціал, та безпосередньо впливає на рівень продуктивності персоналу та загальну ефективність організації. Дослідження 2024 року у European Research Studies Journal показує, що високо мотивовані працівники показують вищу продуктивність та більш відповідально ставляться до якості продуктів чи послуг [4]. Таким чином, мотивовані працівники пропонують більше креативних рішень, проявляють ініціативу та беруть активну участь в діяльності організації.

Мотивація є не тільки психологічним процесом, але й багатокомпонентним інструментом управління, що формує поведінку працівників, впливає на рівень їхнього залучення, якість виконання завдань та здатність організації адаптуватися до змін.

Сучасні дослідження мотивації сприяли формуванню концепції внутрішньої та зовнішньої мотивації. Зовнішня мотивація відображається у вигляді винагород чи покарань, а внутрішня мотивація – це те, що людина отримує від самого процесу діяльності як-от інтерес, саморозвиток, відчуття значущості. Американський письменник та бізнес-коуч Деніел Пінк стверджує, що проведені дослідження за останнє десятиліття доводять, що зовнішні стимули ефективні для короткострокових та простих завдань, але вони втрачають свою дієвість при виникненні складних, творчих чи довгострокових. Тому у сучасному менеджменті внутрішні мотиватори: цінності, сенс, професійний розвиток, автономія у виконанні завдань, - визнаються не менш важливими [8].

Згідно з теорією самовизначення, людські потреби в автономії, компетентності та приналежності є трьома головними елементами довготривалої внутрішньої мотивації. У дослідженні «Employee Engagement Research Update» компанія BlessingWhite Research запропонувала респондентам визначити що, може покращити їхню продуктивність. Поширеною відповіддю було судження

«більшу ясність щодо того, що організація хоче від мене зробити і чому». Ці дані ілюструють, чому постановка цілей є невід'ємним методом мотивації персоналу. Коли співробітники розуміють цілі компанії, їм легше усвідомити, як їхні дії можуть безпосередньо вплинути на прогрес у досягненні цих цілей [5]. Тоді виникає відчуття приналежності, що передбачає вільне висловлювання ідей, навіть якщо вони суперечать загальноприйнятим, сприйняття колективу як джерело енергії, а не стресу. Приналежність формує цінності та сенс праці, виходячи за рамки суто матеріальних винагород. Вона неможлива без усвідомлення спільної мети. Персонал повинен бачити, що їхня робота не лише створює прибуток, а й приносить користь клієнтам, суспільству, колегам, та передбачає саморозвиток. Дослідження Терези Амабілє з Гарвардської бізнес-школи показали, що найкращим щоденним мотиватором у роботі є відчуття прогресу [8]. Такий же висновок було зроблено через опитування McKinsey у 2024 році, яке мало на меті зрозуміти сприйняття працівників, включаючи підходи до цілей, оцінку ефективності, постійний розвиток та винагороди. 72 % респондентів визначили сильним мотиватором постановку цілей, особливо коли вони поєднували як індивідуальні, так і командні цілі, що переплітались із баченням компанії [6]. Сьогодні менеджерам слід використовувати технології, як-от ШІ, для узагальнення та аналізу відгуків працівників, побудови детальних кар'єрних шляхів та визначення досвіду та можливостей розвитку, необхідних для досягнення співробітниками своїх професійних цілей. Це пришвидшить виявлення інформативних, підкріплених даними висновків, які в іншому випадку могли б залишитися непоміченими.

Автономія – ще один із внутрішніх мотиваторів для високої продуктивності, що дозволяє співробітникам брати на себе більше відповідальності за свою роботу, діючи при цьому в інтересах організації. Вони проявляють креативність, самостійність і показують прогресивні результати. Дослідники з Бізнес-школи Бірмінгемського університету з'ясували, що працівники, які мають вищий рівень автономії на робочому місці, мають значно позитивний рівень благополуччя. Зокрема, гнучкість щодо місця виконання роботи (офіс чи вдома), графіка, темпу роботи та порядку виконання завдань сприяли підвищеній задоволеності працівників [5]. Також аспект автономії було розглянуто в досліджені Moyang Guo у 2023 році, де з'ясували, що коли працівники відчувають довіру до прийняття власних рішень, вони більш мотивовані. Тобто, надання співробітникам відповідальності за свою роботу призводить до збільшення мотивації та довгострокової відданості. Розвиток автономії можливий завдяки різним методам, наприклад, запровадження гібридної роботи чи 4-денного робочого тижня. Дистанційна робота та більш гнучкий робочий графік – це потужні важелі, які дозволяють працівникам керувати своїм часом відповідно до індивідуальних потреб. Водночас,

інноваційні організаційні моделі, що сприяють самоврядуванню (такі як Holacracy, Sociocracy, Teal), можуть створити сприятливе середовище. На відміну від традиційних ієрархічних моделей, вони пропонують більшу автономію, дозволяючи командам плідно приймати рішення. Надаючи працівникам автономію, підвищиться цінність роботи команд та сприятиме їхньому особистісному розвитку [1;3].

Компетентність також потребує перегляду класичних підходів. Замість того, щоб зосереджуватися на усуненні прогалин у навичках, організації мають зосередитися на покращенні існуючих сильних сторін. Згідно зі звітом LinkedIn про навчання на робочому місці , 94% співробітників заявили, що залишилися б у компанії довше, якби вона інвестувала в їхній кар'єрний ріст. Так, набувають популярності індивідуальні програми розвитку, що враховують сильні сторони та професійні амбіції працівника. Заохочення співробітників до досягнення майстерності в галузях, якими вони захоплені, призводить до зростання мотивованої та кваліфікованої робочої сили [7].

У міжнародних компаніях процес керування мотивацією працівників ускладнюється через різницю культурних норм. У західних країнах високо цінується автономія, наприклад, у США працівники акцентують увагу на особистих досягненнях та індивідуальних бонусах. Тоді як у країнах Східної Азії переважає колективна відповідальність. Так, у Японії персонал зацікавлений у відданості компанії та колективній гармонії. А в Скандинавських країнах пріоритетом є баланс роботи та життя, соціальна відповідальність. Для успішної міжнародної діяльності критично цінним є співпраця між працівниками різних націй і культур, розвиваючи таким чином міжкультурне середовище за допомогою культурних ініціатив та надання міжнародному персоналу можливості взаємодіяти та обмінюватися досвідом. Тому менеджер має бути культурно обізнаним, щоб враховувати ці відмінності і побудувати таку систему мотивації, що поєднуватиме глобальні принципи з місцевими очікуваннями [9].

Система мотивації персоналу – це низка взаємопов’язаних методів, які підтримують зацікавленість працівників та підвищують ефективність їхньої роботи. Щоб дана система здійснювала визначені цілі, важливо дотримуватись наступних кроків:

1) забезпечення рівних можливостей для кар’єрного зростання в компанії;

2) надавати безпечні умови праці та охорону здоров’я;

3) розподілення доходів в компанії повинно бути справедливим, враховуючи індивідуальний внесок кожного робітника в кінцевий продукт;

4) здійснення безперервної комунікації між персоналом і керівництвом на високому рівні;

5) підтримувати розвиток культури поваги до особистості у командах [9].

Отже, мотивація – це важливий процес, який спрямовує поведінку людини. Організація повинна бути здатною виявляти та оцінювати внутрішню мотивацію, яку працівник отримує від задоволення роботою, та додатково посилювати за потреби її за допомогою зовнішньої мотивації, для чого організація може враховувати теорії мотивації. Сучасні методи мотивації є важливими для менеджера, який хоче розкрити весь потенціал своєї команди. Від постановки правильних цілей до визнання заслуг та створення сприятливого середовища, ефективна мотивація може призвести до позитивних результатів. Залишаючись налаштованими на індивідуальні потреби та нові тенденції, менеджери можуть продовжувати надихати на продуктивність, лояльність та зростання.

Список використаних джерел:

1. *Abensur E. 5 Strategies That Can Help Improve Employee Autonomy at Work. Talkspirit. 2024. URL: https://www.talkspirit.com/blog/5-strategies-that-can-help-improve-employee-autonomy-at-work*
2. *Gambill T. The Overlooked Employee Motivation Strategy for Increased Performance. Forbes. 2025. URL: https://www.forbes.com/sites/tonygambill/2025/02/17/the-overlooked-employee-motivation-strategy-for-increased-performance/*
3. *Gouldsberry M. Foster Autonomy in the Workplace to Enhance Team Performance. Betterworks. 2023. URL: https://www.betterworks.com/magazine/autonomy-in-the-workplace/*
4. *Grzesiak M. The impact of employee motivation on the performance of organisations. European Research Studies Journal, Volume XXVII, Special Issue 3, 2024*
5. *Joubert S. How To Motivate Employees: 5 Data-Backed Tips for Managers. Northeastern University. 2024. URL: How To Motivate Employees: 5 Data-Backed Tips for Managers*
6. *Komm A., Weddle B. What employees say matters most to motivate performance. McKinsey. 2024. URL: Why employee motivation starts with listening | McKinsey*
7. *Mckechnie D. Beyond motivation: Integrating purpose, autonomy, and mastery in our workplaces. Growthspace. 2024. URL: https://www.growthspace.com/post/employee-motivation-purpose-autonomy-mastery*
8. *Pink D. Drive. Canongate Books. Prestonpans, Scotland. 2011.*
9. *Кара Н., Паук Н. Особливості мотивування персоналу підприємств в умовах поглиблення міжнародного співробітництва. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. Національний університет "Львівська політехніка". 2023.*

Вікторія ГЕЛЯС
студентка Західноукраїнського національного університету

ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

Хоча і раніше існували методи оцінки задоволеності та ефективності працівників, вони були менш ефективними та обмеженими. Якщо порахувати кількість укладених договорів чи продажів, це було відносно легко, тоді як оцінити, наскільки працівники задоволені та мотивовані, було значно складніше, використовуючи лише, до прикладу, щорічні опитування-анкети. Через це багато компаній не могли вчасно помітити проблеми з мотивацією та залученістю персоналу, що призводило до високої плинності кадрів і зниження продуктивності. Дослідження [1] показують, що до 40 % співробітників часто не задоволені своєю роботою, що безпосередньо впливає на фінансові та організаційні результати компаній.

Сучасні підходи дозволяють точніше та швидше оцінювати рівень мотивації та залученості працівників, що допомагає покращувати умови праці та знижувати плинність кадрів. Це дає змогу аналізувати поточний стан персоналу та прогнозувати, як у майбутньому змінюватиметься ефективність роботи та відчуття задоволення від неї.

Пару десятиліть тому більшість процесів виконувались на папері, а ще кілька років тому з’явилася проста автоматизація базових задач. Такий поступовий розвиток технологій поступово змінив підхід до управління персоналом. Нині все більшу частину роботи забирають інструменти штучного інтелекту: за деякими оцінками, 25 % робочих задач можуть бути автоматизовані, а загалом уже 34 % бізнес-задач виконуються машинами або з технологічною допомогою, із прогнозом зростання до 42 % до 2027 року [2].

У такому темпі особливо важливу роль відіграють менеджери: вони мають постановляти цілі (KPI), контролювати процеси, оцінювати результати і безперервно вдосконалювати всі можливі етапи роботи, враховуючи людський фактор, гнучкі навички та вміння вирішувати складні задачі, які поки що алгоритми не заміняють.

Водночас постає питання, чи встигає керівництво та менеджери за стрімкими змінами, і чи справді підвищення ефективності не впливає на довгострокове задоволення працівників.

На щастя, сучасні стратегії управління ефективністю показують конкретні результати. За даними дослідження, компанії, які регулярно впроваджують такі стратегії, спостерігають збільшення продуктивності працівників на 25 % [3]. До

цих стратегій належать регулярні оцінки ефективності, постійний зворотний зв'язок, чіткі KPI та цілі, індивідуальні плани розвитку, а також програми визнання досягнень. Використання цих методів дозволяє менеджерам чіткіше формулювати очікування, відслідковувати прогрес та оцінювати роботу персоналу, що створює більш ефективне і зрозуміле середовище для роботи.

Разом із тим дослідження McKinsey показує [4], що майже всі компанії інвестують у штучний інтелект для підвищення ефективності, але лише 1 % вважають інтеграцію зрілою. За даними MIT [5], 95 % проєктів із генеративним ШІ не приносять значущих результатів через завищені очікування, недостатню підготовку персоналу та погану інтеграцію в робочі процеси. Додатково, опитування EY показує [6], що лише 35 % компаній, які інвестують понад $10 млн у ШІ, мають чітку стратегію впровадження, що підкреслює розрив між масштабними інвестиціями та фактичним ефективним використанням технологій.

Це демонструє, що навіть значні ресурси та технології не гарантують покращення роботи без ретельного планування та належної підготовки персоналу. Крім того, це підкреслює критичну необхідність розробки системного підходу та чіткої стратегії впровадження для досягнення реальної ефективності та бажаних результатів.

Проте є й позитивні приклади: дослідження SuperAGI показує [7], що після впровадження інструментів продуктивності організації спостерігали середнє збільшення задоволеності працівників на 20–25 %. Це свідчить, що сучасні системи управління ефективністю здатні істотно покращити мотивацію та ставлення працівників до роботи. Впровадження таких інструментів допомагає не лише підвищити продуктивність, а й зменшити плинність кадрів. Проте ефект буде помітний лише за умови правильного навчання: користувачів, менеджерів і керівництва, які повинні вміти ефективно застосовувати ці системи у щоденній роботі.

Отже, аналіз показує, що сучасні системи управління ефективністю та впровадження інструментів штучного інтелекту здатні значно підвищити продуктивність та задоволеність працівників. Проте ефект від таких технологій проявляється лише за умови системного підходу: правильного навчання користувачів, менеджерів і керівництва, чітких стратегій впровадження та постійного контролю за процесами. Без цього навіть значні інвестиції та автоматизація не гарантують покращення роботи, що підкреслює важливість одночасного розвитку технологій та людського фактора в управлінні персоналом.

Список використаних джерел:

1. *World Economic Forum. Why millions of people are quitting their jobs. 2022. URL: https://www.weforum.org/stories/2022/08/jobs-work-quit-great-resignation*

2. *World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2023: Digest. 2023. URL: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/digest/*

3. *Psico-smart. Measuring the Impact of Performance Management Platforms on Employee Engagement and Retention. 2024. URL: https://blogs.psico-smart.com/blog-measuring-the-impact-of-performance-management-platforms-on-employee-engagement-and-retention-179284*

4. *McKinsey & Company. The State of AI in 2025. 2025. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/quantumblack/our-insights/the-state-of-ai-in-2025*

5. *Fortune. MIT Report: 95 Percent of Generative AI Pilots at Companies Failing. 2025. URL: https://fortune.com/2025/08/18/mit-report-95-percent-generative-ai-pilots-at-companies-failing-cfo/*

6. *EY. AI investments surge, but agentic AI understanding and adoption lag behind. 2025. URL: https://www.ey.com/en_us/newsroom/2025/07/ai-investments-surge-but-agentic-ai-understanding-and-adoption-lag-behind*

SuperAGI. The Future of Work: How AI-driven workplace analytics is revolutionizing employee experience and productivity in 2025. 2025. URL: https://superagi.com/the-future-of-work-how-ai-driven-workplace-analytics-is-revolutionizing-employee-experience-and-productivity-in-2025

Ольга ДРОЗДЮК
студентка Західноукраїнського національного університету

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ

Європейська інтеграція України в сучасних умовах є не лише стратегічним зовнішньополітичним напрямом, але й важливим чинником внутрішньої трансформації держави. Одним із центральних елементів цього процесу виступає адаптація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, що передбачає глибоке реформування правової системи відповідно до принципів і норм acquis communautaire. Відправною точкою таких змін стало підписання Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка визначила основні напрями гармонізації законодавства та закріпила зобов'язання України щодо імплементації європейських стандартів у ключових сферах суспільного життя. Водночас цей процес не є механічним перенесенням норм, а передбачає їх адаптацію з урахуванням національних особливостей розвитку держави.

Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу є складним і багаторівневим процесом, що охоплює не лише нормотворчу діяльність, але й трансформацію інституційного середовища та практики правозастосування. Важливим аспектом є забезпечення відповідності не тільки змісту законодавства, але й процедур його реалізації базовим принципам ЄС, зокрема верховенству права, прозорості, підзвітності та правовій визначеності. Це означає, що ефективність адаптації визначається не кількістю прийнятих нормативно-правових актів, а рівнем їх практичного застосування та впливом на суспільні відносини.

Одним із найбільш вагомих викликів у процесі адаптації законодавства є значний обсяг правових актів Європейського Союзу. Acquis ЄС включає тисячі документів, які постійно оновлюються та доповнюються, що створює необхідність безперервного процесу гармонізації. Для України це означає не лише складність у перекладі та впровадженні відповідних норм, але й потребу забезпечення їх узгодженості з національним законодавством. У разі відсутності системного підходу до реформування правової системи виникає ризик правових колізій, дублювання норм та зниження ефективності регулювання. Саме тому важливим є стратегічне планування процесу адаптації, що дозволяє забезпечити його послідовність і результативність.

Суттєвою проблемою є також недостатній рівень інституційної спроможності держави. Ефективна імплементація європейських норм потребує наявності професійного державного апарату, здатного забезпечити підготовку якісних нормативно-правових актів, їх впровадження та контроль за виконанням.

Водночас в Україні спостерігається брак кваліфікованих фахівців у сфері європейського права, а також недостатній рівень координації між органами державної влади. Це призводить до уповільнення процесу адаптації та знижує ефективність уже прийнятих рішень. Крім того, обмеженість фінансових ресурсів також виступає стримуючим фактором для реалізації комплексних реформ.

Не менш важливим викликом є проблема правозастосування. У практиці України нерідко виникає ситуація, коли прийняті закони не забезпечують очікуваного результату через їх часткове або формальне виконання. Це пов'язано як із недосконалістю механізмів контролю, так і з наявністю корупційних ризиків, що негативно впливають на ефективність функціонування правової системи. У цьому контексті адаптація законодавства повинна супроводжуватися не лише оновленням нормативної бази, але й реформуванням судової системи, підвищенням рівня відповідальності державних органів та формуванням правової культури, орієнтованої на дотримання європейських стандартів.

Окремого аналізу потребує проблема узгодження європейських вимог із національними інтересами України. Впровадження стандартів ЄС у багатьох випадках вимагає значних економічних витрат, структурних змін у виробництві та модернізації інфраструктури. Це може створювати додаткове навантаження на державний бюджет і бізнес-середовище, особливо в умовах обмежених ресурсів. У зв'язку з цим важливим є забезпечення поетапності реформ та використання гнучких механізмів адаптації, які дозволяють враховувати специфіку національного розвитку та мінімізувати можливі негативні наслідки.

Важливим фактором, що впливає на процес адаптації законодавства, є сучасні геополітичні умови, зокрема повномасштабна війна. Воєнний стан суттєво змінює пріоритети державної політики, оскільки значна частина ресурсів спрямовується на забезпечення обороноздатності та відновлення інфраструктури. Водночас ці обставини посилили значення євроінтеграційного курсу, оскільки інтеграція до Європейського Союзу розглядається як гарантія політичної та економічної стабільності. Таким чином, адаптація законодавства набуває не лише правового, але й стратегічного значення.

Слід також зазначити, що процес адаптації законодавства є взаємопов'язаним із реформами в інших сферах, зокрема економічній, соціальній та адміністративній. Успішність гармонізації правової системи залежить від здатності держави забезпечити комплексний підхід до реформування, який передбачає узгодженість дій усіх гілок влади та активну взаємодію з міжнародними партнерами. Важливу роль у цьому процесі відіграє також громадянське суспільство, яке здійснює контроль за реалізацією реформ та сприяє підвищенню прозорості державної політики.

Окремої уваги заслуговує проблема темпів адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу. З одного боку, існує об'єктивна необхідність максимально швидкого впровадження європейських норм, що обумовлено політичними та економічними зобов'язаннями держави. З іншого боку, надмірне прискорення цього процесу без належної підготовки може призвести до формального характеру реформ, коли законодавчі зміни не підкріплюються реальними можливостями їх реалізації. У такій ситуації виникає ризик зниження якості нормативно-правових актів, появи внутрішніх суперечностей у законодавстві та ускладнення правозастосовної практики. Саме тому важливим є дотримання балансу між швидкістю та якістю адаптації, що передбачає поетапне впровадження змін із урахуванням інституційної готовності держави.

Не менш важливим аспектом є роль цифровізації та сучасних технологій у процесі гармонізації законодавства. У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється розвитку електронного урядування, відкритих даних та цифрових інструментів управління, що забезпечує прозорість та ефективність державної політики. Для України впровадження таких підходів є не лише вимогою часу, але й необхідною умовою успішної інтеграції до європейського простору. Використання цифрових технологій дозволяє спростити процес імплементації норм ЄС, підвищити рівень контролю за їх виконанням та зменшити корупційні ризики. Водночас це потребує відповідного нормативного забезпечення, технічної модернізації та підготовки кадрів, що також виступає окремим викликом у контексті адаптації законодавства.

Отже, адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу є складним і тривалим процесом, що потребує системного підходу, належного ресурсного забезпечення та високого рівня інституційної спроможності. Подолання існуючих викликів можливе за умови поєднання ефективного нормотворення, якісного правозастосування та врахування національних особливостей розвитку. Саме це дозволить забезпечити поступове входження України до європейського правового простору та створить передумови для її повноправного членства в Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. *Угода про асоціацію між Україною та ЄС.*
2. *Копиленко О. Л. Право Європейського Союзу : підручник. – Київ : Юрінком Інтер, 2019.*
3. *Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. – Oxford : Oxford University Press, 2020.*
4. *European Commission. The EU acquis. – URL: https://eur-lex.europa.eu*

Юрій ЧОПИК
студент Західноукраїнського
національного університету

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЗАДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ У МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІКУ

Іноземні інвестиції мають суттєве значення на етапі післявоєнного відновлення, оскільки сприяють поступовому поверненню економік до стану стабільності. Історичний досвід свідчить, що зовнішні інвестиції часто ставали визначальним чинником досягнення ефективної післявоєнної відбудови. Аналіз моделей повоєнного відновлення різних країн дозволяє окреслити низку базових підходів, які довели свою ефективність у минулому та мають бути враховані під час відбудови України. Теоретичні концепції показують, що саме стимулювання економічного зростання задля забезпечення самостійного розвитку держави повинно бути основою процесів відновлення [1], тому міжнародні інвестиції, а не лише пряма макрофінансова підтримка, мають входити до ключових післявоєнних пріоритетів держави та її партнерів. В історичному контексті особливо важливо підкреслити роль іноземних інвестицій у процесах відновлення після воєн, криз та інших масштабних потрясінь. Зокрема, дослідження розвитку таких країн, як Гонконг, Сінгапур та Японія, засвідчило, що саме залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) стало одним із вирішальних чинників їх економічного зростання та успішного розвитку у XX столітті. У випадку відбудови Західної Німеччини після Другої світової війни іноземні інвестиції також відігравали важливу роль.

Залучення ПІІ перебувало в центрі уваги багатьох досліджень українських науковців-економістів ще до початку повномасштабного вторгнення РФ. Досить часто ПІІ розглядаються як рушій економічного та технологічного розвитку країн. Науковці підкреслюють, що в сучасній економічній системі ПІІ є основним інструментом залучення не лише капіталу, а й новітніх технологій [2]. Крім того, наголошується, що сам факт інвестування з боку іноземних економічних суб'єктів виступає своєрідним показником того, наскільки успішно в державі відбуваються процеси економічного розвитку та соціального прогресу [3]. Привабливість масштабного залучення іноземних інвестицій полягає у створенні нових робочих місць, розвитку інфраструктури й технологічного потенціалу, а також у посиленні прямої зацікавленості інших держав у збереженні миру заради захисту власних активів.

Україні необхідно сформувати такі умови, за яких інвестиції сприйматимуться інвесторами як потенційно високоприбуткові, особливо з урахуванням того, що їх ризиковість залишатиметься значною ще тривалий час

навіть після завершення війни. Інвестори часто шукають можливості для вкладень у закордонні ринки через жорсткі державні правила та регуляторні обмеження у власних країнах, зокрема щодо зайнятості, високих виплат по безробіттю, значних внесків роботодавців до соціальних фондів, великих компенсацій у разі звільнення працівників та інших факторів [2]. Саме тому для України важливо зменшити рівень бар'єрів (у тих випадках, де це не суперечить державним економічним інтересам і безпеці), які можуть стримувати потенційних інвесторів. Також необхідно враховувати, що велика кількість країн, що розвиваються є потенційними конкурентами України у боротьбі за залучення ПІІ, а отже умови інвестування в Україну повинні стати більш привабливими порівняно з цими ринками. Серед основних позитивних заходів, що можуть стимулювати іноземні інвестиції, варто виділити запровадження податкових пільг для іноземних інвесторів, спрощення адміністративних процедур для них, а також активний розвиток власної інфраструктури [4].

Аналіз сучасних економічних підходів до розвитку інвестиційної діяльності в Україні дозволяє визначити основні проблеми, які ускладнюють або унеможливлюють залучення нових іноземних інвесторів. Серед них, зокрема: прямі загрози, пов'язані з війною (ризики для персоналу, інфраструктури, зниження попиту в окремих галузях); несприятливий інвестиційний клімат через високий рівень інфляції [3]; недостатня узгодженість чинних нормативно-правових актів, що мають регулювати інвестиційну діяльність (зокрема у сфері банкрутства) [3;2]; відсутність ефективної системи страхування інвестицій (що стає ще більшою проблемою у воєнний та післявоєнний періоди); недостатня комунікація інвестиційних можливостей України для іноземних партнерів [2]; відсутність надійних гарантій права власності для іноземних інвесторів; негативний інвестиційний імідж України через наявність низки інших ризиків, зокрема корупційних, воєнних та інших.

Розуміння основних проблем, що стримують розвиток сфери ПІІ в Україні, а також позитивного досвіду інших країн у залученні ПІІ, дозволяє визначити ключові підходи та політики, які потенційно можуть забезпечити вищий рівень залучення інвестицій в українську економіку після війни. Більшість цих підходів стосуються не лише викликів, пов'язаних із повномасштабною війною, але й будуть актуальними для України в мирний період. Для ефективного залучення ПІІ у повоєнному контексті Україні необхідні такі кроки, як: удосконалення законодавства, що регулює іноземні інвестиції, а також потенційна розробка комплексного законопроєкту щодо регулювання ПІІ в Україні; зменшення інвестиційних бар'єрів, у тому числі перегляд законодавства про працевлаштування [5]; стимулювання розвитку системи страхування інвестицій, зокрема через співпрацю та запозичення досвіду міжнародних партнерів; забезпечення високого рівня освіти та розвиток професійних навичок робочої

сили [6], у тому числі через вдосконалення системи вищої, післядипломної, професійної та неформальної освіти; відбудова і розвиток логістичної інфраструктури [6]; забезпечення політичної стабільності й миру після завершення війни; реалізація масштабних міжнародних комунікаційних і маркетингових кампаній для стимулювання ПІІ; залучення інвестицій з країн ЄС у контексті поступової євроінтеграції України; активізація співпраці зі США, особливо в межах договору щодо американсько-українського інвестиційного фонду відбудови (2025) [7]; використання американського технологічного, інвестиційного та управлінського досвіду.

Список використаних джерел

1. *Collier, P., Hoeffler, A. Aid, policy, and growth in post-conflict societies. The World Bank Development Research Group. 2002.*
2. *Мошляк І. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України // Вчені записки Університету «КРОК». 2020. № 4 (60). С. 26–31. DOI: https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-60-26-31 (дата звернення: 27.01.2026).*
3. *Рощина Н. В., Борданова Л. С., Мілько І. В. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України // Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2017. № 14. Розд. «Міжнародна економіка». DOI: https://doi.org/10.20535/2307-5651.14.2017.108764 (дата звернення: 27.01.2026).*
4. *Mariadoss B. Core principles of international marketing. [без дати]. URL: https://opentext.wsu.edu/mktg360/ (дата звернення: 20.12.2025).*
5. *Пикало О. США блокують використання російських активів у ЄС для репараційного кредиту Україні // Суспільне. 2025. URL: https://suspilne.media/1181798-ssa-blokuut-vikoristanna-rosijskih-aktiviv-u-es-dla-reparacijnogo-kreditu-ukraini/ (дата звернення: 27.01.2026).*
6. *Haudi, H., Wijoyo, H., Cahyono, Y. Analysis of most influential factors to attract foreign direct investment // Journal of Critical Reviews. 2020. Vol. 7, № 13. P. 4128–4135. DOI: https://doi.org/10.31838/jcr.07.13.627 (дата звернення: 27.01.2026).*
7. *Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-25 (дата звернення: 27.01.2026).*

Максим ГУРАЛЬ
студент Західноукраїнського національного університету

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОПЕРАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

У XXI столітті розвиток підприємств та організацій неможливий без ефективного використання новітніх технологій. Особливо це стосується операційного менеджменту, який забезпечує управління основними процесами створення продукції та послуг. Поява нових цифрових рішень, автоматизованих систем управління та інструментів аналізу даних призвела до суттєвих трансформацій у сфері організації виробництва та логістики. Сьогодні операційний менеджмент не обмежується лише контролем виробничих процесів – він охоплює стратегічні питання цифрової трансформації підприємств. Важливою є також інтеграція технологій у систему прийняття рішень, що дозволяє підвищити ефективність управління та конкурентоспроможність підприємства. Таким чином, дослідження впливу сучасних технологій на операційний менеджмент має актуальне значення для українських компаній, які прагнуть адаптуватися до глобальних тенденцій і зберегти конкурентні позиції на внутрішньому та міжнародному ринках.

Автоматизація бізнес-процесів дозволяє підприємствам досягати високого рівня продуктивності та оптимізувати використання ресурсів. ERP-системи (Enterprise Resource Planning), зокрема BAS ERP, що набули поширення в Україні, інтегрують фінансові, виробничі, логістичні та кадрові процеси в єдину інформаційну платформу. Це дає змогу уникати дублювання даних, зменшувати кількість помилок і підвищувати точність управлінських рішень. Автоматизовані системи забезпечують контроль у режимі реального часу, що особливо актуально для великих виробничих підприємств. Прикладом є впровадження автоматизованих систем управління на машинобудівних заводах, які завдяки цьому скоротили виробничі цикли та оптимізували запаси сировини.

Використання систем бізнес-аналітики (BI) надає керівникам можливість працювати з великими масивами даних та формувати прогнози розвитку ринку. Завдяки інструментам BI компанії можуть передбачати зміни попиту, розробляти сценарії виробничих стратегій та обґрунтовувати управлінські рішення. Шевченко В. Я. та Гудзь О. Є. у своїх дослідженнях відзначають, що інформаційні технології формують нову культуру управління, засновану на швидкості прийняття рішень та адаптивності бізнес-моделей [1]. Прикладом є використання BI у ритейлі, де мережі магазинів прогнозують попит на основі даних про покупки споживачів і таким чином мінімізують ризики надлишкових запасів.

Концепція індустрії 4.0 охоплює широке впровадження цифрових технологій у виробничі системи. Інтернет речей (IoT) дає змогу відстежувати роботу обладнання в режимі реального часу, аналізувати технічний стан машин і завчасно попереджати можливі несправності. Це зменшує витрати на обслуговування та скорочує час простоїв. В українському агросекторі вже використовуються IoT-рішення для моніторингу стану ґрунтів, вологості та ефективності використання добрив. Таким чином, впровадження IoT у виробництво дозволяє підвищити якість продукції та забезпечити стабільність бізнес-процесів.

Хмарні технології забезпечують підприємствам можливість централізованого зберігання даних, доступ до них з будь-якої точки світу та оперативне масштабування діяльності. Це особливо актуально для компаній, які мають розгалужену структуру та працюють у кількох регіонах. Прикладом є логістичні компанії, такі як «Нова Пошта», які завдяки цифровим рішенням координують доставку мільйонів відправлень щодня. Мобільні додатки для моніторингу поставок дають змогу клієнтам і менеджерам у реальному часі відстежувати статус замовлень, що підвищує рівень довіри та задоволеності споживачів. У свою чергу, цифрова трансформація передбачає зміну не лише технологічних інструментів, а й корпоративної культури, де ключовими цінностями стають гнучкість, інноваційність та орієнтація на клієнта.

Попри численні переваги, впровадження новітніх технологій у сфері операційного менеджменту супроводжується низкою викликів. Найбільш суттєвими є високі витрати на інвестиції, потреба у кваліфікованих кадрах та загроза кібербезпеки. Українські компанії часто стикаються з проблемою браку ресурсів для масштабної цифрової трансформації, однак приклади успішних проєктів свідчать, що поступове впровадження інновацій є можливим і доцільним. У перспективі розвиток штучного інтелекту, робототехніки та IoT відкриває нові можливості для формування інноваційних моделей операційного менеджменту. Підприємства, що адаптуються до цих тенденцій, отримують стійкі конкурентні переваги на ринку.

Вплив технологій на операційний менеджмент є ключовим чинником забезпечення ефективності та конкурентоспроможності підприємств. Використання автоматизованих систем, інструментів бізнес-аналітики, IoT та хмарних рішень дозволяє українським компаніям оптимізувати витрати, підвищувати продуктивність і якість продукції. Водночас цифрова трансформація потребує комплексного підходу, що включає не лише технічні інновації, а й розвиток кадрового потенціалу та зміну організаційної культури. Таким чином, майбутнє операційного менеджменту тісно пов’язане з подальшим поширенням технологій індустрії 4.0 та цифрової економіки. Для України це

шанс інтегруватися у світові виробничі ланцюги та посилити позиції на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. *Шевченко В. Я., Гудзь О. Є. Інформаційні технології в менеджменті: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2020.*
2. *Кривобок В. В., Лапін Є. В. Операційний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2018.*
3. *Литовченко І. Л. Менеджмент: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2019.*

Андрій МОСТОВИЙ
студент Західноукраїнського
національного університету

МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК У ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ (ГЛДВ)

У сучасному глобалізованому світі міжнародна торгівля трансформується у складні, висококоординовані мережі, відомі як глобальні ланцюги доданої вартості (ГЛДВ). Ці ланцюги є послідовністю всіх виробничих стадій – від розробки до збуту, які виконуються в різних країнах. Така модель дозволяє компаніям оптимізувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність, а для національних економік відкриває можливості для зростання та модернізації. ГЛДВ є відображенням фундаментальних змін у міжнародному поділі праці, коли країни спеціалізуються на окремих, високоспеціалізованих етапах виробничого циклу [2].

Аналіз управління ГЛДВ є критично важливим для розуміння того, як країни можуть покращувати свою позицію в цих ланцюгах. Згідно з теорією управління, виділяють п’ять основних типів, що варіюються від високого до низького рівня координації:

- Ієрархія. Транснаціональна корпорація (ТНК) володіє та контролює більшість етапів виробництва в різних країнах.
- Полонені ланцюги. Дрібні постачальники є залежними від великих покупців.
- Реляційні ланцюги. Взаємодія базується на довірі та взаємній залежності;
- Модульні ланцюги. Постачальники виробляють продукцію за специфікаціями замовника.
- Ринкові ланцюги. Транзакції здійснюються на відкритому ринку з низькими витратами на перемикання [4].

Вибір моделі управління ланцюгом залежить від складності транзакцій, можливості їх стандартизації та компетенцій постачальників. Розуміння цих моделей є критичним для країн, що розвиваються, оскільки воно дозволяє ідентифікувати, яку роль може зайняти їхня економіка в ланцюгу, і уникнути фіксації перебування на малоприбуткових етапах (таблиця 1).

Інтеграція національних економік у ГЛДВ відбувається через кілька ключових механізмів. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є основним каналом, через який ТНК організовують виробництво у різних країнах. ПІІ приносять не лише капітал, а й доступ до передових технологій, управлінських знань та міжнародних ринків. Однак зв'язок між ПІІ та ГЛДВ є двостороннім і має свої складнощі. З одного боку, ПІІ є ключовим механізмом інтеграції. З іншого боку,

структура та якість ПІІ визначають глибину та користь від такої інтеграції. Наприклад, в Україні фіксувався притік капіталу за операціями «round tripping», що у 2021 році становив 68.5% від загального притоку ПІІ. Такі потоки, по суті, є поверненням українського капіталу під виглядом іноземних інвестицій, що не забезпечує притоку нових технологій та знань. У 2022 році, внаслідок повномасштабного вторгнення, обсяги «round tripping» набули від'ємного значення, що свідчить про значний відтік капіталу [1]. Це підкреслює високу вразливість до геополітичних ризиків та вказує на те, що не будь-який притік ПІІ є однаково корисним для національної економіки, а його структура прямо впливає на якість інтеграції.

Таблиця 1

Класифікація моделей управління ГЛДВ

Модель управління	Характеристики	Вплив на інтеграцію національних економік
Ієрархія	Вертикальна інтеграція, повний контроль ТНК.	Висока технологічна та управлінська залежність. Інтеграція відбувається через пряму власність.
Полонені	Дрібні постачальники залежні від великих покупців.	Обмежені можливості для «апгрейдингу», ризик «застрягання» на низькоприбуткових етапах.
Реляційні	Взаємна залежність, висока специфічність активів.	Інтеграція базується на довгострокових відносинах, довірі та репутації.
Модульні	Постачальники виконують замовлення за специфікаціями.	Забезпечують більшу автономію та можливість для спеціалізації.
Ринкові	Транзакції з низькими витратами на перемикання.	Інтеграція на основі простих, стандартизованих продуктів та послуг.

ТНК є не просто учасниками, а й основними координаторами ГЛДВ, керуючи потоками інвестицій, товарів та технологій. Влада ТНК у ГЛДВ має двояку природу. З одного боку, вони можуть використовувати свій економічний вплив для просування високих соціальних та екологічних стандартів серед своїх постачальників, що може значно підвищити конкурентоспроможність та технологічний рівень національних компаній. З іншого боку, багато ТНК не мають достатньої мотивації використовувати свою владу для сталого розвитку, іноді навіть перекладаючи витрати на дотримання стандартів на своїх постачальників [3]. Це створює так звані «прогалини в управлінні» на глобальному рівні, які держави-учасники повинні заповнювати, вимагаючи від ТНК прозорості та соціальної відповідальності. Таким чином, інтеграція — це не лише економічне питання, а й питання регулювання та співвідношення влади між державою та бізнесом на міжнародній арені.

Технологічний трансфер – це процес передачі наукових розробок, інноваційних технологій та технічних рішень у реальне виробництво. Цей

механізм є ключовим для "апгрейдингу" в ГЛДВ, дозволяючи національним економікам переходити від виробництва низькотехнологічної продукції до більш складних і високотехнологічних етапів [2].

Паралельно, діджиталізація виступає як горизонтальний механізм, що суттєво посилює ефективність інших інструментів інтеграції. Вона включає впровадження цифрових технологій для трансформації бізнесу, замінюючи ручні процеси на цифрові та модернізуючи застарілі технології. Діджиталізація дозволяє підвищити ефективність логістичних операцій, знизити витрати та мінімізувати вплив людського фактору. Крім того, автоматизація виробничих процесів, яка є частиною діджиталізації, підвищує стійкість ланцюгів до зовнішніх шоків, як це було продемонстровано під час пандемії COVID-19. Без належного рівня цифрових технологій та технологічних компетенцій країна не зможе ефективно скористатися можливостями ГЛДВ. Це підкреслює критичну роль розвитку людського капіталу та загальної готовності промисловості до цифровізації, що є одним із сприятливих факторів для України.

Участь у ГЛДВ надає значні економічні переваги. Вона дозволяє країнам спеціалізуватися на своїх порівняльних перевагах, що веде до зростання продуктивності праці, підвищення конкурентоспроможності та доступу до нових ринків. Крім того, інтеграція в ланцюги сприяє технологічному розвитку, оскільки місцеві компанії отримують доступ до технологій та управлінського досвіду провідних фірм.

Однак, ці вигоди не завжди розподіляються рівномірно. Існує ризик «застрягання» в низькоприбуткових сегментах ланцюга, таких як просте складання або первинна переробка сировини, що обмежує можливості для подальшого розвитку. Приклади показують, що зростання концентрації ринків може мати двоякий вплив на зростання та розподіл доданої вартості, а бізнес-стратегії ТНК можуть впливати на обсяг знань та ресурсів, які вони передають партнерам.

Список використаних джерел:

1. *Калініченко З. Д. Методологічні засади аналізу ланцюгів доданої вартості та участі України в міжнародній інтеграції. Інновації та стабільність. 2023. № 1. DOI: https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.176.187*
2. *Cigna, S., Gunnella, V., Quaglietti, L. Global value chains: measurement, trends and drivers. European Central Bank, Occasional Paper Series. No 289, January 2022. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op289~95a0e7d24f.en.pdf*
3. *Fernandes, A. M., Kee, H. L., & Winkler, D. Determinants of Global Value Chain Participation: Cross-Country Evidence. World Bank Economic Review. 2022, 36(2). DOI: https://doi.org/10.1093/wber/lhab017*
4. *Global Value Chains and Development. Background Paper for the UNIDO. December 2015. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/2016-03/GVC_REPORT_FINAL_0.pdf*

Yuliana PYTURA
student West Ukrainian National University

CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE BUSINESS TECHNOLOGIES IN INTERNATIONAL MARKETING COMMUNICATIONS

The rapid digital transformation of the global economy has profoundly influenced the way companies communicate across borders. International marketing today is no longer restricted to conventional advertising methods but increasingly relies on advanced business technologies that allow organizations to engage audiences in real time. The interplay of globalization, consumer expectations, and technological innovation has created a new environment where agility, transparency, and personalization are decisive factors in achieving competitiveness.

A key challenge for international companies lies in the fact that technology often advances faster than organizational structures can adapt. Consumers around the world expect immediate responses, seamless digital experiences, and culturally relevant communication. At the same time, regulatory requirements regarding data privacy, cross-border advertising, and consumer protection add new layers of complexity. For this reason, the study of innovative business technologies in international marketing is not a theoretical exercise but a response to urgent business needs. The ability to integrate these technologies determines the extent to which companies remain relevant, trusted, and competitive on a global scale.

Artificial intelligence has emerged as the cornerstone of digital transformation. Through predictive analytics, machine learning, and natural language processing, companies can anticipate consumer behavior with unprecedented accuracy. AI-driven chatbots and voice assistants maintain constant dialogue with customers across time zones, while programmatic advertising ensures that digital content is delivered to the right audience at the right moment. Large corporations already use sentiment analysis tools to measure emotional reactions to campaigns in different cultural contexts, thereby tailoring messages with sensitivity and efficiency.

Alongside AI, the expansion of big data analytics has revolutionized personalization. The volume of consumer data generated by e-commerce, social media, and mobile applications allows companies to understand behavior patterns across diverse markets. This capacity has moved beyond simply addressing customers by name to providing individualized product recommendations, dynamic pricing models, and even localized adaptations of services. Global platforms such as Netflix illustrate how sophisticated analytics support both cultural diversity and brand consistency by recommending content that aligns with regional preferences. Intelligent customer relationship management systems consolidate information from multiple channels,

allowing for smooth omnichannel communication and greater continuity in the customer experience.

Another sphere that demonstrates the growing power of innovation is the use of immersive technologies. Virtual reality showrooms and augmented reality applications give consumers the opportunity to interact with products regardless of their geographical location. A furniture company can allow potential customers on different continents to visualize how items will look in their own homes, while luxury fashion brands extend their reach through virtual runway events. Such technologies build stronger emotional ties with brands, creating interactive and memorable experiences that transcend cultural and spatial barriers.

Equally significant is the role of blockchain in strengthening transparency and trust in international transactions. In an era where consumers are increasingly concerned about ethical sourcing, authenticity, and data protection, blockchain provides a secure foundation for communication. By enabling traceability, it allows consumers to verify the origin of products and to trust claims related to sustainability or fair trade. Smart contracts also streamline international advertising transactions, reducing fraud and increasing accountability. In this way, blockchain not only enhances credibility but also positions companies as responsible actors in the global marketplace.

Yet technology alone cannot solve the complexities of communication across cultures. Human creativity and cultural intelligence remain indispensable. Digital tools such as real-time translation and AI-driven localization platforms help companies navigate linguistic and cultural differences, but sensitivity to values, traditions, and social contexts still requires a human touch. The fusion of technological innovation with empathy and ethical responsibility is the formula for effective international marketing in a highly diverse global environment.

Looking toward the future, current trends will evolve into even more transformative developments over the next decade. Metaverse platforms will likely become hubs for interactive commerce, enabling consumers to explore immersive digital marketplaces and attend global events without physical travel. Advances in neuroscience will expand the field of neuromarketing, providing tools to measure subconscious reactions and deepen understanding of consumer preferences across cultures. Governments and international organizations will inevitably strengthen regulation in areas such as artificial intelligence and big data, making transparency and ethics central components of global marketing strategies. At the same time, environmental concerns will accelerate the adoption of sustainable digital practices, including energy-efficient cloud computing and eco-friendly blockchain solutions. Quantum computing may eventually push personalization to entirely new levels, processing massive global datasets in real time to refine individual experiences.

These perspectives underline that the central issue is not whether companies should adopt innovative technologies, but how they can integrate them responsibly and

strategically. Overreliance on automation risks reducing the human element in communication, while neglecting cultural diversity may lead to homogenization and alienation of audiences. At the same time, unequal access to advanced technologies across regions raises the risk of digital exclusion, challenging companies to balance innovation with inclusivity.

In conclusion, the development of innovative business technologies has transformed international marketing into a highly dynamic, data-driven, and culturally adaptive field. Artificial intelligence, big data analytics, immersive experiences, blockchain, and cross-cultural sensitivity have already redefined brand–consumer relationships. The future will demand even more sophisticated tools, but also stronger commitments to ethical responsibility and sustainability. Companies that manage to combine technological progress with creativity, empathy, and cultural awareness will not only maintain relevance but also help shape the next stage of international marketing communications.

References:

1. *Kotler, P., Keller, K. L. (2022). Marketing Management. Pearson Education.*
2. *Hollensen, S. (2020). Global Marketing. Pearson.*
3. *Chaffey, D., & Ellis-Chadwick, F. (2019). Digital Marketing. Pearson.*
4. *Kapoor, A., Dwivedi, Y. K., Piercy, N. F. (2021). "Emerging Trends in International Marketing Communications," Journal of Business Research.*
5. *Deloitte (2023). Global Marketing Trends Report.*

Юлія СУХОВИЧ
студентка Західноукраїнського національного університету

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГУ ТА РЕКЛАМИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ: ВИКЛИКИ, ПРИНЦИПИ ТА ПРАКТИКИ

Поряд із традиційними завданнями компаній — забезпеченням прибутковості, виходом на нові ринки, залученням клієнтів, усе більшої ваги набувають питання соціальної відповідальності та дотримання етичних норм. Це пов'язано з підвищеними очікуваннями суспільства, посиленням регуляторного контролю, а також новими технологічними викликами, включно із застосуванням штучного інтелекту в маркетингу та управлінні даними. У сучасну еру глобалізації маркетинг і реклама компаній, які працюють на міжнародному рівні, стають не лише засобом просування продуктів та послуг, а й потужними засобами формування суспільних норм, цінностей та поведінки. В умовах міжнародного бізнесу, де компанії діють у різних культурних, правових і соціальних контекстах, етичні аспекти маркетингової діяльності набувають особливої ваги. Етика в маркетингу – це не просто дотримання законів, а свідоме прагнення до чесності, прозорості, поваги до споживача та соціальної відповідальності.

Одним із ключових напрямів, де найчастіше виникають етичні дилеми, є маркетинг. Компанії стикаються з необхідністю балансувати між ефективністю комунікацій і дотриманням моральних принципів. Саме тому дослідження етичних аспектів маркетингу в міжнародному бізнесі має особливу значущість. Етичний маркетинг – це стратегія, яка орієнтована на чесність, прозорість і відповідальність, а не лише на прибуток. Це включає правдивість у рекламі, повагу до культурних особливостей, захист прав споживачів, уникнення маніпуляцій та дискримінації. Як зазначає Ф. Котлер, «етичний маркетинг — це не лише правильна поведінка, це стратегічна перевага» [1].

Етичний маркетинг починається з правдивості та прозорості. На відміну від традиційної моделі, де мета – продати будь-якою ціною, етична модель акцентує на побудові довгострокових відносин зі споживачем. В епоху доступу до інформації, споживачі легко перевіряють заяви, зроблені в рекламі. Неправдива чи перебільшена інформація, приховування недоліків продукту чи послуги неминуче призводять до втрати довіри, а, отже, і до втрати клієнтів. Компанії, що оперують на міжнародному ринку, повинні гарантувати, що їхні рекламні повідомлення є правдивими та достовірними незалежно від країни, де вони транслюються, щоб уникнути юридичних та репутаційних проблем.

Міжнародний маркетинг має враховувати свій вплив на суспільство**.** Реклама не може бути просто інструментом для збільшення продажів; вона

повинна бути соціально відповідальною. Це означає, що вона не повинна пропагувати дискримінацію, стереотипи, шкідливі звички чи нездорові стандарти краси. Наприклад, реклама, що використовує расові чи гендерні стереотипи, може бути ефективною на одному ринку, але викликати обурення на іншому, що завдасть шкоди бренду в усьому світі. Етичний підхід вимагає від компаній аналізувати, як їхні повідомлення можуть вплинути на культурне, соціальне та психологічне здоров'я суспільства.

В умовах міжнародного бізнесу, культурна чутливість є критично важливою. Те, що сприймається позитивно в одній культурі, може бути образливим чи недоречним в іншій. Ігнорування культурних нюансів, традицій, релігійних вірувань чи символів може призвести до повного провалу рекламної кампанії. Тому компанії повинні адаптувати свої маркетингові стратегії, створюючи локалізовані кампанії, що резонують з цінностями та менталітетом конкретного ринку [2]. Наприклад, реклама, що показує відкритий одяг у країнах, де переважають консервативні цінності, може бути сприйнята негативно, що призведе до бойкоту бренду.

Соціальні мережі радикально змінили способи взаємодії компаній зі споживачами. Водночас вони стали джерелом нових етичних викликів. Як показують сучасні дослідження, етика соціального медіа-маркетингу вимагає врахування таких аспектів, як достовірність контенту, уникнення прихованої реклами та маніпуляцій, а також відповідальне ставлення до вразливих груп аудиторії.

У міжнародному бізнесі важливо дотримуватися не лише локальних законів, а й глобальних етичних норм. Одним із таких є стандарт ISO 26000, який регламентує соціальну відповідальність організацій [3]. Крім того, існують галузеві кодекси, такі як ICC Code of Advertising Practice, що визначають етичні рамки для рекламної діяльності. Компанії повинні враховувати культурні відмінності, правові обмеження та очікування споживачів у кожній країні. Наприклад, у Європейському Союзі діють суворі правила щодо захисту персональних даних (GDPR), які впливають на цифровий маркетинг. В Україні значним кроком стало оновлення Закону «Про рекламу» (2023), який гармонізував національні норми з європейськими: введено правила для реклами в інтернеті та соцмережах, обмеження щодо дискримінаційних повідомлень і прозорість у співпраці з інфлюенсерами [4].

Компанії, які дотримуються етичних принципів, не лише зберігають довіру споживачів, а й формують позитивний імідж бренду. Наприклад, компанія Patagonia відкрито декларує свою екологічну відповідальність, а Ben & Jerry’s активно підтримує соціальні ініціативи, що зміцнює їхню репутацію на глобальному рівні.

Останні дослідження вказують на те, що практики маркетингових досліджень оновлюються, однак фундаментальних змін в етичних підходах досі бракує [5]. Особливу увагу викликає використання штучного інтелекту, який може підсилювати персоналізацію реклами, але водночас створює ризики маніпуляцій, порушення приватності та дискримінації споживачів [6].

Отже, етичні аспекти маркетингу та реклами в міжнародному бізнесі – це не лише набір правил, а філософія ведення бізнесу, що ґрунтується на повазі, чесності та відповідальності. У світі, де споживачі все більше звертають увагу на соціальну відповідальність компаній, етика перестає бути опцією – вона стає стратегічною необхідністю. У довгостроковій перспективі, компанії, які інвестують в етичні маркетингові практики, будують не лише міцні бренди, а й довіру, що є найціннішим активом у глобальній економіці. Відмова від неетичних методів — це не просто уникнення ризиків, а активний вибір на користь сталого та успішного розвитку.

Список використаних джерел:

1. *Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. — К.: Вільямс, 2012.*
2. *Vargas-Merino J. A., Ríos-Lama C. A. The Interplay of Corporate Social Responsibility (CSR) and Sustainable Development Goals (SDGs): An Overview of Relevant Literature. IBIMA Business Review. 2023. Article ID 518544.*
3. *Міжнародна організація зі стандартизації (ISO). ISO 26000: Керівництво із соціальної відповідальності. ISO.org. 2023. URL: https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html*
4. *Європейська бізнес асоціація. Реформа рекламного законодавства: Закон України «Про рекламу». EBA.com.ua. 2023. URL: https://eba.com.ua/en/reforma-reklamnogo-zakonodavstva*
5. *Cluley R., Green W. Market research ethics: New practices but no new ideas. AMS Review. 2024. Vol. 14. P. 68–82.*
6. *Granstedt A. The past, present, and future of social media marketing ethics. AMS Review. 2024. Vol. 14. P. 278–296.*

Юрій ЧОРНОУС
студент Західноукраїнського
національного університету

РОЛЬ КРАЇН У ПІДТРИМЦІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ САНКЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ

У сучасних умовах глобальної геополітичної нестабільності, санкційна політика стала одним із ключових інструментів міжнародного впливу. Введення санкцій проти окремих держав або компаній суттєво змінює економічне середовище, порушує традиційні торговельні зв'язки, спричиняє перебудову ланцюгів постачання та змушує бізнес шукати нові форми адаптації. У такому контексті особливого значення набуває роль так званих «дружніх» країн–держав, які або не приєднуються до санкцій, або сприяють збереженню бізнес-активності суб'єктів, що потрапили під обмеження. Дослідження цієї ролі є важливим для розуміння механізмів санкційного обходу, ефективності міжнародного санкційного режиму та довгострокових наслідків для глобальної економіки.

У контексті сучасної глобальної санкційної політики стрімко зростає роль третіх країн, які виступають посередниками у збереженні торгово-економічних активностей між суб'єктами, що перебувають під впливом санкцій, та світовим ринком. Ці країни, часто називають «нейтральними» або «дружніми». Вони забезпечують інфраструктуру, інституційні умови та політичну підтримку, яка сприяє здійсненню транскордонної економічної діяльності, що частково чи повністю суперечить санкційним обмеженням.

Одним із найважливіших механізмів є реекспорт санкційних товарів, через треті країни. У дослідженні Li та ін. (2024), автори зазначають, що нейтральні країни – зокрема Туреччина, ОАЕ, Казахстан, Вірменія, Грузія – демонструють значне зростання обсягів реекспорту товарів до росії, особливо у сферах електроніки, автомобілебудування та компонентів подвійного призначення. Це пов'язано як із намаганням місцевого бізнесу скористатись новими ринковими нішами, так і з недостатнім рівнем контролю за кінцевими користувачами продукції. Країни, що запровадили санкції, досягли значного прогресу в обмеженні торгівлі з росією, скоротивши експорт санкційної продукції на 80%, експорт несанкціонованої продукції на 40% та імпорт з росії на 80%. Однак нейтральні країни залишаються основною лазівкою, що дозволяє росії купувати критично важливі товари та підтримувати доходи з-за кордону.

Хоча список організацій обмежує доступ до західних технологій та імпорту з країн, що накладають санкції, для фірм-порушників, його повільне розширення створило можливості для обходу, оскільки фірми можуть створювати нові організації для імпорту з країн, що накладають санкції, та експорту до росії. Для прикладу, протягом післявоєнного періоду 63 мексиканські фірми, 521

в'єтнамська фірма, 2993 індійські фірми та 79 пакистанських фірм імпортували з країн, що накладають санкції, та експортували продукцію, що підпадає під санкції, до росії. Серед них 15 мексиканських фірм, 111 в'єтнамських фірм, 859 індійських фірм та 8 пакистанських фірм імпортували з країн, що наклали санкції, та експортували ті самі санкційні товари до росії, що свідчить про потенційні порушення санкцій. Однак лише одна в'єтнамська фірма та п'ять індійських фірм були додані до Переліку організацій за порушення санкцій протягом цього періоду.Низький рівень включення до Переліку організацій за порушення санкцій Росією свідчить про низький ризик для фірм, що займаються такою діяльністю, та підкреслює потенціал для створення посередників для імпорту з країн, що наклали санкції, та експорту санкційних товарів до росії [2, с. 10].

Ще одним способом є створення компаній-прокладок у «дружніх» країнах, що не входять до санкційного альянсу. Це дозволяє формально обійти обмеження, продаючи продукцію через легальні структури. У багатьох випадках ці компанії мають зв'язки з материнськими структурами у підсанкційних країнах або з окремими фізичними особами, включеними у санкційні списки. Після 2022 року стрімко зросла кількість компаній в інших країнах, створених громадянами рф та Білорусі, що прямо пов’язується з бажанням уникнути західних обмежень.

Наприклад російські компанії, яким заборонено вхід до західних фінансових столиць, розглядають Гонконг як альтернативу, що викликає занепокоєння серед американських чиновників, що цей азійський центр стане притулком для бізнесу, який потрапив під санкції через війну в Україні. Кілька великих російських компаній, зокрема державних, прагнуть співпрацювати з гонконгськими юридичними фірмами, щоб допомогти їм закріпитися в «дружнішій юрисдикції», ніж такі місця, як Нью-Йорк і Лондон, сказав Шерман Ян, керуючий партнер гонконгської юридичної фірми ONC Lawyers.

Багато нейтральних країн формально не приєднуються до санкцій, що дозволяє їм юридично не зобов’язуватись до обмежень, запроваджених ЄС, США або іншими західними структурами. Це створює “сіру зону”, в якій бізнес має простір для маневру, навіть якщо це суперечить геополітичним намірам санкційної коаліції. Згідно з даними Cato Institute (2024), бізнес у таких країнах керується не стільки політикою, скільки оцінкою ризику: наскільки вигідно або небезпечно працювати з підсанкційними контрагентами. Це дозволяє компаніям адаптуватися, але при цьому уникати прямого порушення норм [1]. Фірми, які отримували більше ресурсів від країн-санкціонерів, збільшили експорт санкційної продукції до росії. Незважаючи на екстериторіальні експортні обмеження, ці фірми, ймовірно, віддавали перевагу прибуткам над відповідністю, оскільки прибутки від експорту до росії переважали передбачувані ризики штрафів. Зусилля щодо посилення вторинних санкцій

мають бути зосереджені на моніторингу фірм, які імпортують із країн-санкціонерів, які також продають санкціоновану продукцію до росії.

Ще одним популярним способом обходу санкцій є перекласифікація товарів, які формально не потрапляють до заборонених категорій, проте фактично є ідентичними до них або мають подвійне призначення. Цей метод дозволяє обійти автоматизовані системи митного контролю. Наприклад, високотехнологічна продукція може декларуватись як "запчастини" або "електронні компоненти загального призначення". росія продемонструвала, що покладається на оманливу тактику, здатну ухилитися від встановленого експортного контролю та застосування санкцій. Російські розповсюджувачі діють як перевантажувачі та перенаправляють технології подвійного використання та контрольовані товари з третіх країн до росії.

Тому критично важливо, щоб усі сторони ланцюга постачання (наприклад, експортери, реекспортери, виробники, дистриб'ютори, торгові посередники та постачальники послуг, такі як фінансові установи, логістичні компанії, постачальники перевезень, експедитори, оператори складів і митні брокери) усвідомлюють ризики перенаправлення, пов'язані з зусиллями росії щодо незаконних закупівель, і вживають відповідних заходів для пом'якшення будь-які ризики [3].

Санкційна політика, хоч і має стратегічну мету – послаблення економічного потенціалу порушників міжнародного права – часто стикається з ефективними способами обходу, які реалізуються через так звані «дружні» або нейтральні країни. Ці держави не приєднуються до міжнародних санкційних режимів і залишають простір для економічної взаємодії з підсанкційними суб'єктами.

Список використаних джерел:

1. Cato Institute | Individual Liberty, Free Markets, and Peace. URL: https://www.cato.org/research-briefs-economic-policy/neutral-countries-supply-chain-responses-russian-sanctions

2. Haishi Li Zhi Li Ziho Park Yulin Wang Jing Wu. To comply or not to comply: understanding neutral country supply chain responses to russian sanctions. Cesifo Working Papers, 2024. 84 p.

3. Preventing russian export control and sanctions evasion: updated guidance for industry. GAC. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/2024-09-24-advisory-conseil.aspx?lang=eng&amp

Володимир СИМКО
здобувач Західноукраїнського
національного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сьогодні ведення бізнесу вимагає удосконалення управління логістичними процесами для зростання ефективності функціонування підприємства. Саме управління логістичними процесами забезпечує неперервний потік матеріалів, товарів і даних між ланками системи. Його вплив безпосередньо пов’язаний із витратами, термінами доставки замовникам та становищем серед інших гравців ринку. Особливо коли ситуація на ринку змінюється, ресурси дорожчають, а постачання стають складнішими. Лише ефективна організація логістичних процесів дозволяє швидко пристосовуватися до нових зовнішніх умов.

Закупівля матеріалів, перевезення, зберігання, управління запасами, опрацювання замовлень і контроль руху матеріальних потоків входять до основних логістичних процесів. Кожна ланка пов'язана з іншою, отже, збій в одному процесі впливає на загальну стабільність системи. Затримка поставки сировини, приміром, призводить до зупинки виробництва. Водночас занадто великі запаси створюють зайве фінансове навантаження. Через це для сталого функціонування необхідні постійний контроль, послідовна взаємодія підрозділів та добре узгоджене планування.

Часто на підприємствах логістика працює з перебоями. Замість спільних рішень – виникає недостатня взаємодія між відділами. Інколи дані про запаси приходять із затримкою, інколи – терміни поставок зриваються. Транспортування забирає занадто багато коштів, хоча частину операцій можна було б автоматизувати. Адже коли з'являються нові умови на ринку, підприємства реагують повільно. Чимало процесів аналізують окремо одне від одного, попри те, що всі вони пов’язані. У результаті вся система працює менш чітко.

Удосконалення управління логістичними процесами слід здійснювати за декількома напрямами водночас. Насамперед це впровадження систем для роботи з даними: доступність інформації у потрібний момент стає основою точних рішень. Операції набирають чіткості, коли контроль забезпечується автоматикою замість ручного втручання. Помилки скорочуються, реакція на відхилення стає швидшою завдяки технологічним інструментам. Водночас важливим є ефективне управління запасами, оскільки без нагромадження зайвого чи простоювання матеріалів ефективність підтримується на належному рівні. Регулювання обсягів запасів формує стабільність у постачанні й функціонуванні.

Не менш важливою є оптимізація маршрутів доставки – це дозволяє плавно впливати на продуктивність процесів. Замість простої організації складів необхідною стає чітка структуризація запасів. Оброблення заявок тепер проходить швидше, адже часові затримки послаблюються системним контролем. Спільна робота з партнерами формується через регулярний обмін інформацією. Логістичні механізми вбудовуються всередину управлінської моделі підприємства. Вирішення у цих сферах узгоджується з довгостроковими напрямами розвитку. Цей підхід забезпечує економію коштів, разом із тим закріплюючи переваги перед іншими гравцями ринку.

Таким чином, удосконалення управління логістичними процесами на підприємстві має важливе значення для сталого функціонування та загальної ефективності діяльності. Замість хаотичного підходу логічно впорядковані процеси призводять до менших витрат, прискорення переміщення товарів, кращого обслуговування клієнтів і міцнішої конкурентної позиції. Зараз без комплексного погляду на логістику неможливий стійкий прогрес будь-якого підприємства.

Список використаних джерел:

1. *Shatska, Z., Stuzhnyi, O. The Logistics Process and Its Role in the Activities of Modern Enterprises. Management, 2024. URL: https://jrnl.knutd.edu.ua/index.php/mng/article/view/1667*
2. *Pavliuk, T., Polusmiak, Y., Onopriienko, I., Potapenko, A. Tools of the Enterprise Logistics Processes Optimizing. Management and Entrepreneurship: Trends of Development, 2024. URL: https://management-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/494*
3. *Bowersox, D. J., Closs, D. J., Cooper, M. B., Bowersox, J. C. Supply Chain Logistics Management. 5th ed. McGraw-Hill Education, 2019. URL: https://www.mheducation.com/unitas/highered/sample-chapters/9780078096648.pdf*

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ»

Збірник тез доповідей

м. Тернопіль, 30 квітня 2026 р.

Відповідальна за випуск: *Зварич І. Я.*

Оригінал-макет: *Ліщинський І. О.*

Підписано у світ 17.06.2026 р.

Західноукраїнський національний університет,
Кафедра міжнародної економіки
вул. Львівська 11, м. Тернопіль, 46009

350